

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE BU ÖZELLİKLERİN EĞİTİME YANSIMASI

Doç. Dr. Erol KAPLUHAN

İKSAD
Publishing House

**KUZEY KIBRIS TÜRK
CUMHURİYETİ'NİN
COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE BU
ÖZELLİKLERİN
EĞİTİME YANSIMASI**

Doç. Dr. Erol KAPLUHAN (1)

(1) Doç. Dr. Erol KAPLUHAN Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bağbaşı Kampüsü / KIRŞEHİR

Copyright © 2018 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other non commercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications - 2018©

ISBN: 978-605-7923-11-0

Cover Design: İbrahim Kaya

November / 2018

Size = 148x210 cm

ÖNSÖZ

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Coğrafi Özellikleri ve Bu Özelliklerin Eğitime Yansımaları” adını taşıyan bu çalışma Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak sunulmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti stratejik konumu, mevcut coğrafi potansiyeli, tarihi ve kültürel mirası yanı sıra turizm olanakları ile hızlı ve dinamik bir yapıda gelişebilmesi için çeşitli avantajlara sahip olduğu hizmet kesiminde eğitime büyük önem vermesi gerekmektedir. Öncelikli sektör olarak tanımlanan turizm ve ticaret sektörlerinden daha hızlı ve nitelikli gelişen eğitim sektörü, hizmet sektörü içinde itici bir güç oluşturma potansiyeline sahiptir.

Hazırladığımız bu çalışma kısa bir giriş ve sonuç kısmı dışında dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kıbrıs adasının coğrafi özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC’nin) genel coğrafya özellikleri ele alınırken üçüncü bölümde ise KKTC’nde eğitim ele alınmıştır. Son bölümde ise KKTC’nde

coğrafyanın eğitime yansması ve bunun değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca Kıbrıs ve KKTC ile ilgili nispeten geniş bir kaynakça verilmiştir.

Tez konunun belirlenmesinde, Yüksek Lisans eğitimim süresince ve tezimin hazırlanmasında yol gösteren ve yardımcı olan, yakın ilgi ve alakalarını esirgemeyen danışmanım sayın hocam Prof. Dr. Ramazan ÖZEY'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimim süresince bilgi ve tecübelerinden yararlandığım ve her konuda desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Ali Selçuk BİRİCİK'e ve Doç. Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Hiçbir zaman yakın ilgi ve alakalarını esirgemeyen, yetişmemde sonsuz katkıları bulunan ve öğrencisi olmaktan her zaman onur duyduğum değerli hocalarım Prof. Dr. Süha GÖNEY'e ve Prof. Dr. Ümit SERGÜN'e şükranlarımı sunarım.

Çalışmam sırasında ilgi ve yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Salih AYDIN'a ve Op. Dr. Mustafa AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen KKTC İstanbul Başkonsolosluğu ve KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yetkililerine teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak her zaman maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, sevgi ve anlayışlarıyla yanımda olan aileme sevgilerimi sunarım.

Erol KAPLUHAN
İstanbul 2002

İÇİNDEKİLER

Haritalar Listesi 7

Tablolar Listesi 8

Şekiller Listesi..... 10

Giriş 11

1. BÖLÜM Kıbrıs Adasının Coğrafi Özellikleri..... 19

1.1. Kıbrıs Adasının Oluşumu 19

1.2. Kıbrıs Adasının Jeolojik Yapısı 24

1.3. Kıbrıs'ın Yeryüzü Şekilleri Ve Özellikleri..... 31

2. BÖLÜM Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Coğrafi Özellikleri

..... 57

A Fiziki Coğrafya Özellikleri..... 57

A 2.1. KKTC'nin Yeri ve Sınırları 57

A 2.2. KKTC'nin İklimi..... 58

A 2.3. KKTC'nin Bitki Örtüsü 68

A 2.4. Hidrografik Özellikler..... 73

A 2.5. Toprak Yapısı 83

B Beşer Coğrafya Özellikleri..... 85

B 2.1. Nüfusun Genel Özellikleri..... 85

B 2.2. Yerleşmenin Genel Özellikleri 92

B 2.3. KKTC'ndeki Başlıca Yerleşim Merkezleri..... 142

B 2.4. KKTC'nin Genel Ekonomik Özellikleri 153

5 | KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE BU ÖZELLİKLERİNEĞİTİME YANSIMASI

B 2.5. KKTC’nde Tarım ve Hayvancılık	156
B 2.6. KKTC’nde Yer altı Zenginlikleri.....	166
B 2.7. KKTC’nde Sanayi Faaliyetleri	168
B 2.8. KKTC’nde Ulaşım	174
B 2.9. KKTC’nde Ticaret	177
B 2.10. KKTC’nde Turizm	183
3. BÖLÜM Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Eğitimin Genel Özellikleri.....	239
3.1. Kıbrıs’ta Eğitimin Tarihçesi	239
3.2. KKTC’nde Eğitimin Genel Özellikleri	251
3.3. KKTC’nde Milli Eğitimin Temel Amaçları.....	252
3.4. KKTC’nde Milli Eğitimin Genel İlkeleri	254
3.5. Milli Eğitimin Genel Yapısı	262
4. BÖLÜM KKTC’nde Coğrafyanın Eğitime Yansımaları ve Değerlendirilmesi	291
Sonuç ve Öneriler	300
Bibliyografya.....	307

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Kıbrıs adasının ve KKTC'nin matematik konumu

Harita 2: Kıbrıs adasının siyasi haritası

Harita 3: Kıbrıs adasının jeolojik yapısı

Harita 4: Kıbrıs adasının fiziki haritası

Harita 5: Kıbrıs adasının yerüstü su kaynakları

Harita 6: Kıbrıs adasının yeraltı su kaynakları ve bu kaynakları oluşturan ana akiferler

Harita 7: KKTC'ndeki başlıca yerleşim merkezleri

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Kıbrıs adasının siyasi bölünüşü

Tablo 2: KKTC’ndeki yağışların dağılışı

Tablo 3: Yıllara göre adadaki Rum ve Türk halklarının nüfus miktarları

Tablo 4: Kıbrıs adasındaki Türk nüfusunun yıllara göre değişimleri

Tablo 5: KKTC’ndeki toplam nüfus ve bucaklara dağılışı

Tablo 6: KKTC’ndeki arazi dağılışı

Tablo 7: KKTC’ndeki arazinin tarımsal açıdan kullanılışı

Tablo 8: KKTC’nde üretimi yapılan tarım ürünleri, ekim alanları, üretimi miktarları ve kullanım şekilleri

Tablo 9: KKTC’nde toplam ekilebilir alan içindeki meyve, sebze ve narenciye Üretimi

Tablo 10: KKTC’ndeki başlıca tarımsal ürünler

Tablo 11: KKTC’nde yetiştirilen endüstri bitkilerinin yıllara göre üretim miktarları

Tablo 12: KKTC’ndeki hayvan varlığı ve yıllara göre dağılımı

Tablo 13: KKTC’nde üretilen hayvansal ürünler ve yıllara göre üretim miktarları

Tablo 14: KKTC’nde faaliyet gösteren sanayi dallarındaki tesis sayısı ve istihdam miktarları

Tablo 15: KKTC’nde dış ticaret değerleri

Tablo 16: İhracatın ülkelere göre dağılımı

Tablo 17: İthalatın Ülke gruplarına göre dağılımı

Tablo 18: KKTC’nde Turizm sektöründen elde edilen gelirler ve bunun GSYİH’A katkısı

Tablo 19: KKTC Turizm sektörü göstergeleri

Tablo 20: KKTC’nde yer alan turistik tesisler

Tablo 21: Osmanlı devrinde adada açılan Sıbyan Okulları

Tablo 22: Kıbrıs’ta açılan Medreseler

Tablo 23: Kıbrıs’ta muhtelif devrelerde faaliyet gösteren Rüştiyeler

Tablo 24: KKTC’nde örgün ve yaygın eğitimdeki öğrenci sayıları

Tablo 25: Kazalara göre ilk öğretim okulları , öğrenci sayıları ve öğretmen Sayıları

Tablo 26: 2000-2001 Öğretim yılı Meslek ve Ticaret Liseleri öğrenci sayıları. (Pratik öğrencileri hariç)

Tablo 27: 2000-2001 öğretim yılı Meslek ve Ticaret Liseleri öğrenci sayıları. (Pratik öğrencileri dahil)

Tablo 28: 2000-2001 Endüstri Meslek Lisesi öğrenci sayıları

Tablo 29: KKTC Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin öğrenim seviyeleri ve sayıları

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Beşparmak Dağları'ndaki geçitler

Şekil 2:2000-2001 Öğretim yılı Meslek ve Ticaret Liselerinin Öğrenci sayıları (Pratik Öğrencileri Hariç)

Şekil 3: 2000-2001 Öğretim yılı Meslek ve Ticaret Liselerinin Öğrenci sayıları (Pratik Öğrencileri Dahil)

GİRİŞ

Araştırma Sahasının Yeri ve Sınırları

Bazı tarihçiler Kıbrıs adının Fenike kökenli olduğunu savunmaktadır.¹ Bunlara göre Fenikelilerce bu adın kullanılması, Kıbrıs'ın Anadolu'ya karşı bir kıyı olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Fenike dilinde “Kubru”, “Kıyı” anlamına gelmektedir. Prof. Firuzan Final ise araştırmalarında, Kıbrıs adının bakır anlamına gelen “Zabar” kelimesinden çıktığını, bunun Akatça dilinde “Cypr” olarak okunduğunu belirtmektedir.²

Kıbrıs Adası Akdeniz'in kuzeydoğusunda yer alır ve Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Sicilya ve Sardunyanan küçük, Korsika ve Girit adalarından daha büyüktür. Akdeniz'in doğusunda yer alan Kıbrıs adasının tümünün yüzölçümü 3584 mil²'dir (9251 km²). Ada kuş uçuşu Suriye kıyılarına 96 km, Lübnan kıyılarına 200 km, İsrail kıyılarına 300km, Mısır kıyılarına 400 km, Yunanistan kıyılarına 800km ve Türkiye kıyılarına ise 64 km

---

¹ Dr. Cosmos Megalommatıs, “Turkish-Greek Relations” Cyprus Foundation, 1994

² Kıbrıs Rehberi, TTOK 1994

uzaklıktadır. Kıbrıs Adası girintili çıkıntılı 782 km' lik bir deniz kıyısına sahiptir.

Kıbrıs Kuzey Yarımkürede orta enlemlerde ve doğu boylamları bölümünde yer alır. Greenwich'e göre 32° 17' ve 34° 35' doğu meridyeni ile Ekvator'a göre 34° 34' ve 35° 41' kuzey paralelleri arasında bulunur.Kıbrıs'ın en doğu ucu Zafer Burnu ile en batı ucu Arnavut Burnu arasında 2° 18' lık bir boylam farkı bulunur ve bu iki nokta arasında 9 dakika 12 saniyelik bir zaman farkı vardır.

Kıbrıs Adası'nın doğu-batı doğrultusundaki uzunluğu en doğu ucu Zafer Burnu (Cope Andreas) ile en batı ucu Arnavut Burnu (Cope Arnavuti) arasında 224 km, kuzey-güney doğrultusundaki genişliği ise en kuzey ucu Zafer Burnu ile en güney ucu Doğan Burnu arasında 96 km'ye ulaşır.

Dünyanın çok hareketli bir bölgesinde bulunan Kıbrıs, Ortadoğu'nun zengin petrol yataklarına yakınlığı bakımından ayrı bir özelliğe sahiptir. Ilıman kuşakta yer almasına rağmen , sıcak kuşağın etkisi her zaman geçerlidir. Bu durum iklim ve bitki örtüsüne yansımaktadır. Ulaşım açısından Kıbrıs çok önemli bir konuma sahiptir.

Bu bakımdan Avrupa ile Ortadoğu ve diğer Asya ülkeleri arasında yapılan ticarete geniş olanaklara sahiptir. Kısacası, Kıbrıs gerek hava gerekse deniz ulaşımında önemli bir konuma sahip olduğu ticaret yollarına , Süveyş Kanalı gibi önemli bir deniz geçidine hakim durumdadır. Son zamanlardaki gelişmeler nedeniyle deniz ticareti önemini kaybetmiş ancak jeostratejik bakımdan ada önemini korumaktadır.

Roma İmparatorluğu ikiye bölündükten sonra 700 yıl kadar Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) etkisinde kalan Kıbrıs bu dönemde zaman zaman bazı prensliklerin ve şövalyelerin idaresine geçmiştir. 1489 yılında Venedik, 1571 yılında Osmanlı ve 1878’de İngiliz idaresine geçen Kıbrıs’ta 1960 yılında Türk ve Rum halklarından oluşan bir Cumhuriyet kurulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti 1963’te bozulmuş, Rumlar tarafından anlaşma protokolünün çiğnenmesi ile sivil savaş başlamış ve sonuçta 20 Temmuz 1974 ‘de Garantör Devlet olarak Türkiye’nin gerçekleştirdiği Barış Harekatından sonra , adada iki ayrı yönetim oluşmuştur. Federal Bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması için müzakereler devam etmektedir. Bugün

Kıbrıs'ın kuzeyinde , KKTC, güneyinde ise GKRY bulunmaktadır.

Kıbrıs adasının yüzölçümü 3584 mil² (9251 km.²) dir. Bu yüzölçümün yaklaşık 3242 km²'lik alanını KKTC toprakları, 256 km²'lik alanını İngiliz hakimiyetindeki Dikelya (132 km²) ve Ağrotur (124 km²) üs bölgeleri, 244 km² 'lik alanını sınır hattındaki kullanılmayan Ara Bölge (Tampon Bölge) ve yaklaşık 5509 km²'lik alanını da GKRY toprakları oluşturur.

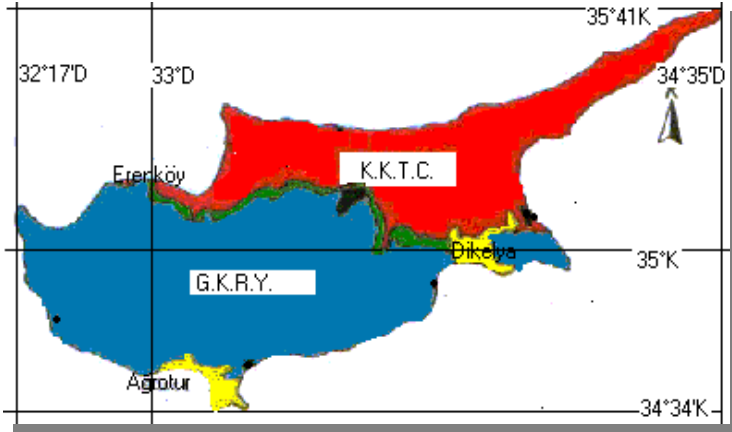
Bu rakamlar yüzdeliğe vurulduğunda ortaya şu tablo çıkmaktadır.

TABLO 1: KIBRIS ADASININ SİYASİ BÖLÜNÜŞÜ

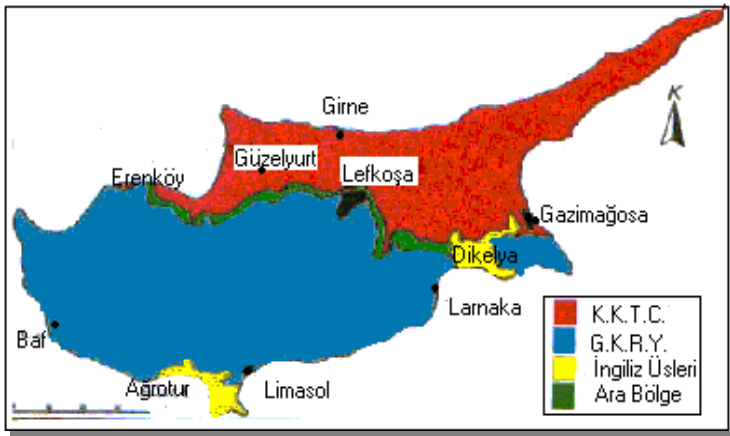
	Yüzölçüm (km ²)	%'si
KKTC	3242	35.04
İngiliz Üsleri	256	2.77
Ara Bölge	244	2.64
KRY	5509	59.55
TOPLAM	9251	100.00

HARİTA 1: KIBRIS ADASININ VE KKTC'NİN MATEMATİK KONUMU

HARİTA 2: KIBRIS ADASININ SİYASİ HARİTASI

Amaç ve Yöntem

Kıbrıs Adası 9251 km²'lik yüzölçümüyle Sicilya ve Sardunya'dan sonar Doğu Akdeniz'de üçüncü büyüklüğe sahiptir. Başta Türkiye'nin olmak üzere doğu akdeniz'de yer alan kıyı devletlerinin güvenliği ile deniz yollarına hakim olması , Batı Akdeniz'le Güneybatı Asya arasında Süveyş Kanalı vasıtasıyla yapılan deniz ticareti ve taşımacılığının kontrolü yanında Ortadoğu petrol bölgelerine hakim konumu bakımından stratejik açıdan oldukça önemli bir adadır.

Kıbrıs'ın 1571 yılında Osmanlı'lar tarafından fethinden itibaren adada Osmanlı eğitim sistemi uygulanmıştır. Bu sisteme göre Osmanlı eğitim kurumları Sıbyan Medrese ve Mektep olmak üzere üçe ayrılırken adada tüm Türk çocukları sınıf ve statü gözetilmeksizin eğitim hizmetlerinden yararlanmıştır. Eğitim adada Osmanlı, İngiliz ve Cumhuriyet dönemlerinde farlı gelişimler göstersedekesintisiz olarak devam etmiştir.

KKTC'nin hızlı ve dinamik bir yapıda gelişebilmesi ve sahip olduğu coğrafi potansiyel yanında tarihi ve kültürel mirasıyla elde ettiği avantajları değerlendirebilmesi için eğitime büyük ağırlık vermesi gereklidir. Öncelikli sektör

olarak tanımlanan turizm ve ticaret sektörlerinden daha hızlı ve nitelikli gelişen eğitim sektörü, hizmet sektörü içinde itici bir güç oluşturma potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmada KKTC’nde coğrafi özelliklerin eğitime etkileri üzerinde durulmuştur. Günümüze değin KKTC ile ilgili çok çeşitli konularda yapılmış birçok çalışma olmasına rağmen KKTC’nde coğrafyanın eğitime etkisi ele alınmamıştır. Bu konuyu seçmemizdeki amaç bu eksikliği gidermek ve ülke coğrafyasını farklı bir bakış açısıyla ele almaktır. Amacımız ülke eğitimi değerlendirilirken ,eğitim üzerindeki coğrafi etkileri tespit edebilmektir. Eğitimin çok önemli lokomotif bir sektör haline geldiği KKTC’nde coğrafi özelliklerin eğitim üzerine etkilerinin yüksek lisans tezi düzeyinde çalışılmasının ülke eğitimi açısından yararlı olacağına inanıyoruz.

Kıbrıs adasının ve KKTC’nin coğrafi özellikleri ortaya konulmaya çalışılırken coğrafi alanda daha önceden yapılmış olan çalışmalardan , araştırma konumuz ile ilgili kaynak taraması yapılmış ve ilgili eserler incelenmiştir. Ancak bu eserler çoğunlukla Kıbrıs adası geneline yönelik olup , konumuzla ilgili olan kısımlardan istifade edilmiştir. Yine yayımlanan birçok eser ada geneline yansıttığı için , araştırma

sahasının özelliği bu verilerden yararlanılarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca coğrafya dergileri ve ilgili diğer kaynaklarda yer alan makalelerden istifade edilmiştir.

Etüd sahasının fiziki coğrafya özellikleri ortaya konulurken çeşitli ölçekte jeoloji, jeomorfoloji ,topografya ve arazi kullanım haritalarından yararlanılmış, bunun yanında araştırma sahasında 15'er günlük süreyle iki kez yaptığımız arazi çalışmalarından da faydalanılmıştır.

Bunun yanında çeşitli kamu kurum ve kuruluşların araştırma sahamızda yapmış olduğu araştırmalar ve sunulan rapor ve bültenlerden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Araştırma sahasının ekonomik coğrafya özellikleri ortaya konulurken KKTC İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların hazırladığı rapor, bülten ve değerlendirmelerden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Araştırma sahamızda eğitim özellikleri incelenirken bu özellikler KKTC Milli Eğitim ve Kùltür Bakanlığı verileri dikkate alınarak ortaya konmuştur.

I.BÖLÜM

KIBRIS ADASININ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

1.1 KIBRIS'IN OLUŞUMU

Kıbrıs, yaklaşık 35 milyon yıl önce ilk kez su yüzüne çıkmıştır.³ Bu dönemde bugünkü Trodos Dağları Kıbrıs adasının çekirdeğini oluşturuyordu. Bu kısım sonradan yükselerek Trodos'un yüksek kesimlerini oluşturmuştur. Dolayısıyla jeolojik yapı olarak bu kısımlar Kıbrıs'ın en eski kesimlerini oluşturmaktadır. Çekirdek kesim, volkanik (magmatik) bir yapıya sahiptir. II. zaman sonunda görülen transgresyon hareketleri sonucunda Kıbrıs yeniden sular altında kaldı. 20 milyon yıl sonra başlayan orojenez hareketlerle yeniden yükselmeler olmuş, bu arada Beşparmak Dağları'nda ortaya çıkmıştır. Trodos Dağları ve Beşparmak Dağları arasında kalan alan sular altında olduğu için iki küçük ada durumunda olan Kıbrıs, III. zaman başlarında bir kez daha transgresyona uğramış ancak adanın yüksek kesimleri deniz üstünde kalmıştır. Zamanla yükselmeler şiddetini artırarak iki dağ arasında kalan alan da su yüzüne çıkmıştır.

---

³ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Fiziki Coğrafyası" s.14

Adaya bugünkü görünüşü kazandıran en önemli jeolojik olay ise kuarternerde vukubulan tektonizma olaylarıdır. Bu olayların en önemlilerinden birisi ile Kıbrıs, ana kitlesi olan Küçük Asya Yarımadası'ndan ayrılmıştır. Bu olayı kanıtlayan en önemli kanıt, Trodos Dağları'nda görülen üst kretase ophiolitlerine Kuzey Dağları'nda rastlanmasıdır.⁴

1.1 - 1 Alp Orojenezi

Kıbrıs'ın esas yapısı yaklaşık 15 milyon yıl önce başlayan Alp orojenez hareketleri ile şekillenmiştir Avrasya kütesinin güneyinde yer alan ve “tethys”olarak bilinen geniş ve çok uzun okyanus çukurluğu birçok değişikliklere uğrayarak bugünkü Akdeniz'i oluşturmuştur.⁵

Türkiye'nin güneyindeki dağ sistemlerinin oluşumunda da Alp orojenezi çok etkili olmuş, Toroslar, Amanoslar, Trodos ve Beşparmak Dağları ortaya çıkmıştır. Akdeniz jeosenklineali içerisindeki birikmiş tortulların yükselişi esnasında yer kabuğunun zayıf, kırık yerlerinde volkanizma faaliyetleri de zaman zaman kendini göstermiş ve genç kıvrım

---

⁴ Prof.Dr. M. Tevfik Tarkan, “Kıbrıs(Genel Çizgileriyle)” s.1-2

⁵ Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Fiziki Coğrafyası” s.14

dağları oluşurken bu yükselen tortuların arasına püskürmelerle volkanik maddeler de karışmış veya tortuların üzerine yerleşmiştir. Bu arada lavların bir kısmı yüzeyde birikmiş, bir kısmı ise yeraltında saklı kalmış ve sonradan yüzeye çıkmıştır. Bu nedenle Beşparmak Dağları, tortul kayalardan oluşmasına rağmen arada volkanik kayalar da görülmektedir.

Alp orojenezisi ile meydana gelen Beşparmak ile Trodos Dağları, sonradan epirojenik hareketlerle işlenerek bugünkü şekillerini almışlardır. Kuzey Dağları Toroslar'dan bir antiklinalle ayrılmış ve Amanos Dağları'nın devamı niteliğindedir.

1.2 KIBRIS'IN JEOLJİK YAPISI

Kıbrıs'ın bilinen en eski kütlesi prekambriumda oluşan şist, kuarsit ve sepantinlerdir. Bu temel serinin üzerinde trias, jura, üst kretase, oligosen, miosen ve pliosen oluşumları yer almaktadır. Pliosen ve pleistosen serilerine daha ziyade adanın doğu ve güney bölümlerinde rastlanmaktadır. Kıbrıs adasının orta kısmında yer alan en eski kütle ise Karlı Dağlar'dır. Bu kütle'nin güney batısında ise trias-jura orjinli eski volkanik formasyonlar yer almaktadır.

Kıbrıs'ın üçte biri 1 milyon yıl yaşındaki taşlardan oluşur. Çekirdek kütleli Trodos Dağları teşkil eder ve Kıbrıs bu çekirdek etrafında oluşmuştur. Trodos kütlesi volkanik yapıya sahiptir ve ana kütle yer kabuğu derinliklerine kadar uzanmaktadır. Ana kütle etrafını bir kuşak gibi, kahverengi yastık lavlar oluşturur. Yastık lavlar Kıbrıs yeraltında iken püsküren sıvı haldeki magmanın deniz ile teması ve aniden soğuyup katılaşması sonucu oluşmuştur. Bu yastık lavlar sonradan yer yer yeraltındaki kırıklardan gelen gazlarla metamorfizmaya uğramış ve orojenez hareketlerle yükselmiştir. Trodos Dağları'nda bugünkü yeraltı kaynakları bu yastık lavlar arasında yer almaktadır.

Jeosenklinal içerisindeki tortulların yaşları 150 milyon yıl olarak tahmin edilmektedir. Bu tortuların kıvrılıp yükselmesi bugün Kıbrıs'ta genelde gördüğümüz Trodos ana kütlesi dışındaki kalkerli yapıyı oluşturmuştur. Örneğin Güneybatı Kıbrıs'ın geniş alanları ve Beşparmak Dağları'nın tamamı kalkerli yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında Kıbrıs adasının 1/3'ü kalkerdir.

Beşparmak Dağları daha sonraki orojenik hareketlerle oluşmuş ve kireç tortulları bazı yerlerde kum ve kil tortulları ile

birlikte yükselmiştir. Geçitkale'nin doğusundan Güzelyurt'un 5-6 km kuzeyine kadar olan dar uzun alan (Beşparmak Dağları'nın Güney etekleri) böyle bir yapıya sahiptir. Bu yapı "Değirmenlik Formasyonu" olarak bilinir.

Doğu Mesarya'nın geniş alanları Nergisli'nin doğusu merkez olmak üzere alüvyal topraklardan oluşmaktadır. Trodos Dağlarından gelen Kanlıdere (Pedios) ve Çakılıdere (Yialias) konu ettiğimiz alüvyonların yığılmasını sağlamıştır. Güzelyurt'un güneyi ise Trodos Dağları'ndan gelen Doğançlı, Taşlı, Çamlı ve Maden derelerinin önce kalın çakılları, üzerine de alüvyonları biriktirerek oluşturduğu alüvyal serilerden oluşur.

Günümüzde birçok bölgede erozyon neticesinde topraklar süpürülmüş ve anakaya kireçtaşı yüzeye çıkmıştır. Bu yerler son derece verimsiz işe yaramayan çorak alanlar olup halk arasında kafkalla⁶ olarak nitelendirilirler. En güzel örnek Gazimağusa-İskele-Geçitkale üçgeninde görülür.

Kıbrıs günümüzde yükselmeye devam etmektedir. Kıyılarda bunun izlerini görmek mümkündür. Örneğin, Baf kasabası kıyıdaki bir yalıyar üzerine kurulmasına rağmen

---

⁶ Kafkalla : Dazkır anlamına gelir. Ot bitmeyen, ekim yapılamayan yarı tuzlu veya kireçli, kıraç, kurak ve bitki örtüsü bakımından fakir çıplak arazilerdir.

bugün kasaba kıyıdan 1.5 km içeride bulunmaktadır. Kıyı ile kasaba arasındaki ova ise bugün verimli bir kıyı ovası durumundadır. Buna benzer yerlere Poli – Pomo arasında ve Larnaka'nın kuzeyinde de rastlanmaktadır.

Bu yükselmenin olumsuz bir yönü ise anakaranın yükselmesiyle eğim kazanan akarsuların akarsular daha süratli akması ve erozyona neden olarak, eski vadilerini daha derine kazmalarıdır. Kanlıdere ve Güzelyurt'a doğru akan derelerde bu durum açıkça görülmektedir.

Kıbrıs'ın jeolojik yapısını üç gurup kayaç altında inceleyebiliriz.

1.2 - 1 Tortul Kayaçlar

a) Hilarion Kireçtaşı:

Beşparmak Dağları'nın ana yapısını oluşturmaktadır. 4 km genişliğinde ve 90 km uzunluğundaki geniş alanlar halinde uzanmaktadır. Alp orojenezi esnasında oluşmuş, kristalleşmiş, sert kalkerlerdir. Renkleri siyaha yakın veya koyu gridir. Bu taşlar yer yer metamorfizmaya uğramış ve mermere yakın bir hal almıştır.

b) Lapta Tebeşiri:

Deniz kalıntıları içeren bir kalker türüdür. Beşparmak ve Trodos yükseltilerinin aşağı kesimlerinde yer almaktadır. Aşağı miosen döneminde oluşmuşlardır. Beyaz renkte olan bu kayalar yumuşak olup erozyona karşı dirençsizdir.

c) Değirmenlik Tortulları:

Beşparmak Dağları'nın güney ve kuzeyindeki yüksekliğin az olduğu alanlarda yer almaktadır. Beşparmak Dağları'nın güneyinde 3-13 km genişliğinde ve yaklaşık 100 km uzunluğundaki geniş alanlar bu yapıdaki kayalardan oluşmuştur. Bu tortular yer yer kum ve kil ve karışımıdır. Bazı yerlerde kum, bazı yerlerde kil yoğunluk kazanır. İnce kireç yatakları bu tabakalar arasında yer almaktadır. Kil ağırlıklı olduğundan bu şekildeki toprakların suyu geçirme özellikleri zayıftır. Orta Miocene döneminde oluşmuşlardır. Gönyeli taşı bu formasyonda ve doğu-batı yönünde uzanan dar ve uzun tabakalar halinde görülmektedir.

Değirmenlik Formasyonu Badlans veya Değirmenlik Filişi olarak da anılır. Değirmenlik Formasyonu'nda erozyon çok etkili olmuş, bu alanlarda yumuşak yerler kolayca aşınıp gitmiş, sert tabakalar doğu-batı yönlü olarak ayakta

kalabilmiştir.⁷

Bu formasyon KKTC'nin en verimsiz alanlarını olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanlardaki ağaçlandırma çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

d) Pahna Tortulları:

Troodos Dağları'nın güneyini oluşturan alanlarda görülen tebeşir ağırlıklı tortullardır. Lapta tortularının beyaz görünümünün tersine bunlar açık kahverengi görünümlüdür. Tebeşir ağırlıklı fakat yer yer kum kil ve kırıntı karışımı halindedirler. Yer yer tebeşirle karışık kireçtaşları da görülmektedir. Üst tabakalarda ağırlık çakıl ve kum kırıntıları, alçı taşı, kil-mil-çamur karışımı tortullar ve kireç taşlarındandır. Orta ve Yukarı Miosen döneminde oluşmuşlardır.

e) Atalasa ve Lefkoşa Tortulları:

Lefkoşa'nın güneyindeki geniş alanlarda ve Beşparmak Dağları'nın kuzey kıyılarında ince bir şerit halinde uzanan alanlarda yer alan kumlu kireçtaşları ve kum-kil-kırıntılar bileşimindeki tortul oluşumlardır. Sarı kumtaşları, kalkerli kumtaşları bu alanlarda çok yaygındır. Yukarı Pliosen ve Aşağı

---

⁷ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki" s:23

Pliosen zamanlarına aittirler. Genellikle yatay durumda olan bu tabakalar gözenekli ve suyu geçirme özelliğine sahiptir.

h) Konglomeralar:

Gazimağosa'nın güneyinde ve her iki dağ sırasının en alt kesimlerini oluştururlar. Çakıl taşı, yuvarlak çakıllar, kum ve çok küçük tortul kırıntılar halindedirler. Pleistosen döneminde oluşmuşlardır. Bu kayalar suyu geçirme özelliğine sahiptir.

g) Alüvyonlar:

Her iki dağ sırasının aşırı erozyona maruz kaldığı dönemlere ait birikintilerdir. Çakıllar altta, alüvyal topraklar üstte birikmiştir. Bu formasyonlara en güzel örnek Güzelyurt Yöresi'dir. Alttaki çakıllar Güzelyurt akiferinin oluşumunu sağlamıştır. Buraya akan derelerin akiferde biriktirdiği yeraltı suları Kıbrıs'ın en büyük yeraltı su deposunu oluşturmuştur. Doğu Meserya (Nergisli, Pirhan, İnönü doğusu), akarsu taban ovaları, akarsu birikinti ovaları ile deltalar alüvyal karakterdedir. Akarsu yataklarındaki çakıl ve kum birikintileri bazı bölümlerde 100 m kalınlığa ulaşmaktadır.

1.2 - 2 Püskürük Kayalar

Volkanizma hareketleri ile oluşan bu kayalar iç püskürük ve dış püskürük kayalar olmak üzere iki guruba

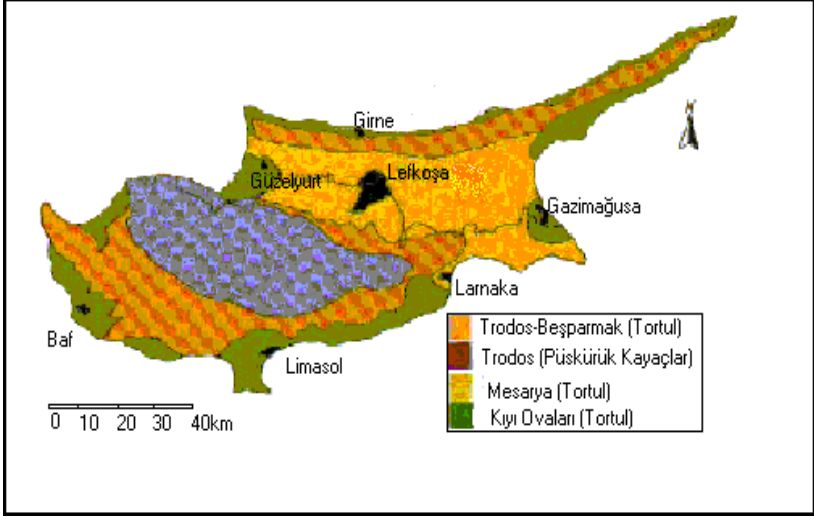
ayrılırlar. Her iki gurup kayaç da Trodos'un ana kütlesinde görülür. Trodos dağ kütlesinin ana yapısını bu taşlardan oluşur. Kıbrıs'ın % 25'ini bu taşlar oluşturmaktadır. Yastık lavları, Andezit , Bazalt , Gabro , Diyorit ve Serpantin Trodos'ta en çok görülen püskürük kayaçlardandır.

KKTC'nde bu tip kayaçlara en çok Lefke - Yeşilirmak - GKRY sınırları arasındaki alanda rastlanmaktadır. Beşparmak Dağları'nda ise bu tip kayaçlara yer yer küçük alanlarda rastlanmaktadır.

1.2 - 3 Başkalaşım Kayaçları

Beşparmak Dağları'nda yer yer belirli alanlarında çok az miktarda yer almaktadır. Mermer ve şist bu tip başkalaşmış taşlardandır. Mermer kireçtaşının, şist kil taşının kuvars ise kum taşının aşırı sıcak ve basınç altında başkalaşmış, yeni özellikler kazanmış şekilleridir. Bu kayaçlara örnek olarak Beşparmak Dağları'ndaki sert kayaçlar gösterilebilir.

HARİTA 3: KIBRIS ADASININ JEOLJİK YAPISI

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki” adlı eserden tadilen alınmıştır.

1.3 KIBRIS'IN YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Kıbrıs'ın yeryüzü şekillerinin oluşumu Alp orojenezi ile başlamış, epirojenik hareketlerle devam etmiş, dış kuvvetler bugünkü şeklini almıştır. Dış kuvvetlerin aşındırma ve biriktirme işlemleri bugün de devam etmektedir.

Kıbrıs'ın geniş alanlarını, doğu-batı yönünde uzanan iki dağ sırası oluşturmaktadır. Bu iki dağ sırasının arasında ise geniş Mesarya Ovası yer almaktadır. Güzelyurt Yöresi ise Batı Mesarya'nın batı ucunu oluşturmaktadır. Adanın güney ve batı kesiminin büyük bölümünü Trodos Dağları oluşturmaktadır. Adanın tüm kıyılarında ise bazen daralan, bazen de genişleyen kıyı ovaları yer almaktadır. Kıyı ovaları yer yer falezlerle kesintiye uğrar. Kıbrıs'ın yeryüzü şekillerini dört coğrafi bölgeye ayırıp incelemek mümkündür.

- a) Beşparmak Dağları ve Karpas Yarımadası
- b) Mesarya Ovası
- c) Trodos Dağları
- d) Kıyı Ovaları

1.3 – 1 BEŞPARMAK DAĞLARI

Bu dağlar bazı kaynaklarda “Girne Dağları” olarak da adlandırılmaktadır. Lefkoşa'nın hemen kuzeyinde beşparmak gibi görülen yükseltiye, halkın “Beşparmak Dağı” yakıştırması, Beşparmak Dağları'nın bu ad ile özdeşleşmesine yol açmıştır. Aslında Beşparmak yükseltisi Beşparmak Dağları'nın bir bölümünü oluşturmakta ve Girne-Lefkoşe Boğazı ile Mersinlik Boğazı arasındaki dağlar kapsamaktadır.

Beşparmak Dağları, Kıbrıs'ın kuzey kıyılarına paralel bir şekilde, doğu-batı yönünde uzanmaktadır. En önemli özellikleri kesintisiz olarak kıyı boyunca uzanmaları dar, kayalık, sarp oluşları ve kuzey kıyılarına ani iniş yaparak, denizle aralarında çok dar bir kıyı ovası oluşturmalarıdır. Bu sıradağlar bir duvar oluşturarak gibi Kıbrıs'ın kuzeyini, orta alandaki Mesarya Ovası'ndan ayırır.

Beşparmak Dağları batıda Koruçam'dan (Kormakiti) başlayarak doğuda Yedikonuk'a (Ephtakomi) kadar uzanır. Yedikonuk'ta yükseltilerini kaybederek sona ererler. Bu kısımdan itibaren alçak tepeler halinde Zafer Burnu'na doğru ilerleyen Karpaz yükseltileri başlamaktadır. Doğuya gittikçe Karpaz Yükseltileri giderek alçalır ve Zafer Burnu'nda (

Cape Andreas) son bulurlar.

Orojenik hareketler sırasında dağların bazı bölümlerinde kırılmalar görülmüş ve bu kısımlarda geçitleri oluşturmuştur. Beşparmak Dağları beş bölüme ayrılır.

a- Kayalar (Orga) Dağları:

Geçitköy – Koruçam arasındaki yükseltisi az olan tepeliklerdir. Genellikle yükselti 300m’yi geçmez. En yüksek yer Kayaların güneyinde 343m’yi bulur. Koruçam Burnu’na doğru alçalan bu dağlar kıyı ovalarında son bulur.

b- Lapta Dağları:

Geçitköy ile Girne Boğazı arasında yer alan dağlardır. Kuzey Kıbrıs’ın en yüksek yeri Selvili Tepe (Kyparissovouno) (1024 m). Yine bu bölümde Kuzey Kıbrıs’ın üçüncü büyük zirvesini oluşturan Kıvanç Tepe (Kornos) (946m) yer almaktadır. Karşıyaka (Vasilia)⁸ Köyünün hemen güneyinde yer alır ve buradan görkemli bir görünüşü vardır. Beşparmak Dağları’nın batısında yükseklik aniden artar ve Beşparmak Dağları’nın batıdaki en son zirvesini oluşturur Lapta Dağları’nın diğer önemli yükselteleri sırasıyla Merdivenbaşı

---

⁸ Hasan Fehmi, “A’dan Z’ye KKTC”

Tepe (Prophitis Elias) (888m) ve Bayrak Tepe (St. Hilarion) (725m) Lapta Dağları'nı oluşturan diğer önemli yükseltilerdir. Bayrak tepe (St. Hilarion) zirvesi üzerinde Bizans-Lüzinyan döneminden kalan St. Hilarion kalesi bulunur.⁹

c- Beşparmak Dağları:

Girne-Lefkoşe Boğazı'ndan başlar ve doğuya doğru uzanarak Mersinlik geçidinde son bulur. Bu bölümde Kuzey Kıbrıs'ın ikinci en yüksek zirvesi olan Buffavento (954m) yer alır. 935m ile Komando Tepe (Trypa Vouna), 740 m ile Beşparmak Tepe (Pentadactylos), 935m ile Yayla Tepe (Yaila) bu bölümün diğer önemli zirvelerini oluşturmaktadır.

d- Kantara Dağları:

Bu bölümü oluşturan dağlar Mersinlik Geçidi'nden başlayarak Beşparmak Dağları'nın sona erdiği Yedikonuk'a kadar uzanmaktadır. Mersinlik boğazının hemen doğusunda yer alan Zıya Tepe (Mt. Olympus) 740m., daha doğuda yer alan Sinan Tepe (Sina Oros) 724 m.bu bölümün önemli yükseltilerini oluşturmaktadır.

---

⁹ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Fiziki Coğrafyası"

e- Karpaz Yükselteleri:

Tepecikler halinde bir görünüm arzeden Karpaz Yükselteleri Beşparmak dağ sırasının en doğu ucunu oluşturmaktadır. Yedikonuk'tan başlayarak yükselteleri azalır ve Zafer Burnu'na doğru en doğu ucunu oluşturmaktadır. Arada sırtlar ve alçak platolar yer almaktadır. En yüksek zirve 383m ile Büyük Tepe'dir (Pamboulos). Karpaz yükseltelerinin bir diğer özelliği de Balalan (Platanisso) civarında yer yer püskürük kayalara rastlanmasıdır. Bu kayalara yer yer Beşparmak Dağları'nın diğer bölümlerinde ve özellikle en batı ucunda da rastlanmaktadır. Karpaz Yükselteleri, Beşparmak Dağları'nın aksine şiddetli tektonik hareketlere maruz kalmış kıvrılma ve kırılmalara uğramıştır.

Beşparmak Dağları Kıbrıs'ın kuzey kıyıları boyunca 160 km'lik bir şerit halinde uzanmaktadır. Dağların kuzey yamaçları daha diktir. Beşparmak Dağları'ndaki en eski formasyonlar Dikmen, Taşkent ve St.Hilarion bölgeleridir. Beşparmak Dağları, güneydeki Trodos Dağları'na kıyasla daha alçaktır ve yapı bakımından da bazı farklılıklar gösterirler. Kıbrıs yapı olarak Türkiye'deki Anti-Toros sisteminin bir devamıdır. Beşparmak Dağları bu anlamda Amanos

Dağları'nın bir uzantısıdır.¹⁰

Kalkerli bir yapıya sahip olan Beşparmak Dağları III. zamanda oluşmuştur. Geniş alanlarında kristalleşmiş kireçtaşı ve beyaz mermerler dolomit ana kayaları oluşturur. Yer yer bazı volkanik taşlara da rastlanır. (Kırnı, Balalan, Karşiyaka-Geçitköy arası) Ancak kum taşları ve şistler çok daha yaygındır.

Beşparmak Dağları'nın kristalleşmiş kireçtaşı (sert kalker) ve dolomitlerden oluşması, bu alanlardaki tarım faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Denize ve Mesarya'ya doğru uzanan vadilerdeki küçük birikinti konileri, vadi tabanları ve kuzey kıyı ovaları tarım yapılabilen ender alanlardır. Dağ sırasının kuzeye bakan nemli ve daha yağışlı yamaçları sonradan ağaçlandırılarak ormanlaştırılmıştır. Dağ eteklerinde, özellikle kıyıya bakan alçak kesimlerde zeytin ve harup ağaçları geniş bir alanı kaplar.¹¹

---

¹⁰ Daha detaylı bilgi için: C. Arif Alagöz'ün "Kıbrıs Tarihine Coğrafi Giriş" adlı makalesine bakınız. Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebligleri (14-19 nisan 1969), s:16

¹¹ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s: 40

1.3 – 1.1 GEÇİTLER

Beşparmak Dağları'ndaki geçitler, orojenik hareketler sırasında sıradağlar oluşurken kırılan ve yan basınçlara maruz kalarak sıradan kaçan dağların oluşturduğu alçak boşluklardır. Bunun yanında akarsuların oluşturduğu yarma vadilere de Beşparmak Dağları'nda rastlanmaktadır. Bunlara en güzel örnek Değirmenlik'in 2 km kuzeydoğusunda rastlanır. Bu vadi yükselmeler esnasında yatağını derinleştiren akarsuyun oluşturduğu bir boğazdır. Beşparmak Dağları'nda yer alan geçitler altı tanedir.

Beşparmak Dağları'nın en batısından başlayarak bu geçitler şöyle sıralanmaktadır.

a-Geçitköy (Panagra) Geçiti:

Geçitköy'den (Panagra) güneye doğru uzanan ve Çamlıbel'de (Myrtou) son bulan bu geçit Kayalar ile Karşiyaka köyleri arasında yer almaktadır. Bu geçit üzerinde yer alan karayolu, Girne ve Girne'nin bazı köylerini Güzelyurt Yöresine bağlar. Kuzey Kıbrıs'ın kuzeybatısının en önemli geçitidir. İşlek olmamasına rağmen Girne-Güzelyurt kentlerini kuzeybatıdan bağlaması bakımından önem taşımaktadır.

b-Akçiçek (Soğuk Oluk-Sysklipos) Geçidi:

Selvilitepe'nin 5 km. doğusunda yer alan bu geçit Akçiçek ile Lapta köylerini birbirine bağlar. Bu geçit sayesinde Yılmaz Köy, Alemdağ, Şirinevler, Göçeri ve Pınarbaşı kısa yoldan Lapta'daki Girne anayoluna bağlanmaktadır.

Bu geçit, gerek 1963-64 yıllarında Kıbrıs'taki toplumlararası çatışmalarda, gerekse 1974 Barış Harekati esnasında önemli olaylara sahne olmuş, stratejik önemi olan bir geçittir.¹²

c-Girne-Lefkoşa Geçidi:

Kuzey Kıbrıs'ın en önemli geçiti olan bu geçit Ağırdağ-Boğazköy arasında kuzeye doğru uzanmakta dağ üzerinde geniş bir düzlükten sonra Girne'ye ulaşmaktadır. Diğer bir deyişle Merdivenbaşı Tepe (Prophitis Elias 888m) ve Bayrak tepe (St. Hilarion 725m) ile Komando Tepe (Trypa Vouno 935m) arasında, azami yüksekliği 381 m civarında olan, ulaşım ve stratejik bakımdan çok önemli bir geçittir.

Girne-Lefkoşa geçidi sayesinde bu iki kentin bağlantısı kolayca kurulmuş, Girne kentinin kuruluşu ve gelişmesi bu

---

¹² Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:42

geçide dayalı olmuştur. Kıbrıs'ın en işlek geçidi budur ve özellikle Girne limanı tamamlandıktan sonra şimdiki karayolu mevcut trafiği kaldıramaz duruma gelmiştir.¹³

d-Beşparmak (Pentadactylos) Geçiti:

Bu geçit oldukça yüksek olduğu için halk arasında geçit olarak bilinmez.¹⁴ Buna rağmen Lefkoşa'yı Girne'ye doğu yönünden bağlaması bakımından önem taşır. Ancak bu geçite asıl önemini Girne Lefkoşa geçidine bir alternatif oluşturması kazandırmaktadır. Azamı yüksekliği 600m civarındadır. İyi durumdaki karayolu ile ulaşımında önemli bir rol oynar. Özellikle Gazimağosa'dan gelen ve Girne'ye geçecek yolcular için elverişli bir konum arz eder.

e- Alevkaya (Halevga) Geçiti:

Ulaşımında önemli bir yer teşkil etmeyen bu geçit gerek yüksek oluşu gerekse iki ucunda önemli yerleşim alanlarının olmayışı nedeniyle fazla bir önem arz etmez. 650m' ye ulaşan yüksekliği ile bu geçit Değirmenlik ve yöresini kuzey kıyılarına ve özellikle Esentepe'ye bağlar. Alevkayası'nın geçit

---

¹³ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:43

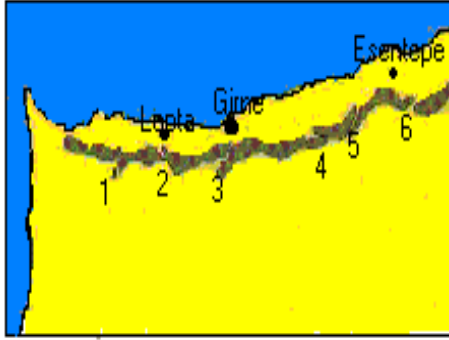
¹⁴ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:45

alanı Lefkoşa ve yöre halkı tarafından önemli bir piknik alanı olarak kullanılmaktadır. Geçidin 1.5 km doğusunda, Kuzey Kıbrıs'ın önemli yükseltilerinden olan Yayla Tepe (935m) yer alır.

f- Mersinlik Geçiti:

Tatlısu, Bahçeli ve Esentepe'yi Geçitkale'ye bağlayan bu geçit halk arasında Akatu Boğazı olarak bilinmektedir. Kuzey kıyı karayoluna bağlanan bu geçit sayesinde, doğuda Mersinlik, Kaplıca (Davlos) ve Kantara'ya, batıda ise Girne'ye kadar uzanan bağlantı kolaylaşmıştır. Geçitler arasında en az yükseltiye sahip olan Mersinlik Geçiti (230m) kuzeyinde ve güneyinde yoğun yerleşim alanları olmadığı için işlek bir geçit değildir. Geçidin hemen doğusunda Ziya tepe (Mt. Olympus 740m.) yer alır.

ŞEKİL 1: BEŞPARMAK DAĞLARI'NDAKİ GEÇİTLER

1-Geçitköy geçidi

2-Akçiçek geçidi

3-Girne-Lefkoşa
geçidi

4-Bişparmak
geçidi

5-Alevkaya geçidi

6-Mersinlik geçidi

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki” tadilen alınmıştır.

1.3 – 1.2 KARPAZ YARIMADASI

İskele yakınlarından başlayarak doğuya doğru gittikçe daralan Zafer Burnu'na kadar uzanarak dar fakat uzun alanı oluşturan yarımadadır. İskelede (Triкомо) kuzey-güney doğrultusunda genişliği 18 km kadardır. Bu genişlik doğuya gittikçe daralarak Mehmetçik'te 11 km'ye, Dıpkarpaz'da 7.5 km'ye düşer ve Zafer Burnu'nda sıfırlanarak sona erer. Uzunluğu ise yaklaşık 80 km civarındadır.

Yarımadanın kuzey bölümünü Kantara Dağları'nın doğu bölümü oluşturur. Kantara Dağları alçalarak Yedikonuk'a kadar uzanır. Kısa bir boşluktan sonra Karpaz Yükselteleri alçak tepelikler halinde Zafer Burnu'na doğru uzanırlar. Her iki dağ sırası da Kuzey Kıbrıs'ın kuzey kıyılarına paralel bir şekilde uzanır. Genişlikleri Kantara civarında 4 - 5 km iken doğuya uzandıkça bu genişlik 1 km ye kadar düşer ve Zafer Burnu'na doğru sıfırlanarak son bulur.

Yarımadanın güney bölümü ise daha ziyade küçük tepeler, yer yer çukur alanlar ve küçük ovalardan oluşmaktadır. Bu ovalar KKTC'nin verimli tarım alanlarından. Karpaz Yarımadası KKTC'nin özellikle turizm açısından el değmemiş kumsallara ve doğa güzelliklerine sahip olması nedeniyle

önemli bir potansiyele sahiptir.

Karpaz yarımadası yer yer sulu tarıma elverişli arazileri, verimli ovaları; harup, zeytin, üzüm, tütün, sebze üretimi ve hayvancılık alanında KKTC ekonomisine önemli katkıları olan bir bölümdür. Mehmetçik Ovası ve Erenköy Yöresi bu verimli alanlara en güzel örnekleri oluşturmaktadır. Ayrıca Yeşilköy ve civarında sulu tarım yapılabilmektedir.

1.3 – 2 MESARYA OVASI

Beşparmak Dağları ve Trodos Dağları arasında yer alan ova 1884 km²'lik bir alana sahiptir. Mesarya Ovası doğuda Gazimağosa Körfezi'nden başlayarak ve batıda Lefke'ye kadar devam eden ovanın en batı ucunda Güzelyurt Yöresi yer alır. Uzunluğu yaklaşık 96 km, genişliği yerine göre 16-32 km arasında değişen ova hafif dalgalı olmasına rağmen genelde düz bir yapıya sahiptir. Yer yer masa tepelere ve eşiklere rastlanır. Batı Mesarya 479 km², orta Mesarya 565 km² ve Doğu Mesarya 840 km²'lik alanlara sahiptir. Batı Mesarya, Lefke-Yılmazköy, orta Mesarya, Yılmazköy-Aslanköy ve Doğu Mesarya, Aslanköy-Gazimağosa arasında yer alır.

Mesarya Ovası Türkiye'nin Hatay Yöresi'ndeki Asi Nehri'nin meydana getirdiği Amik Ovası'na tekabül eder ve

onun bir devamıdır.¹⁵

Her iki dağ arasından aşınıp eteklere ve daha aşağıdaki düzlüklerde biriken alüvyonlar Mesarya Ovası'nın verimli topraklarını oluşturmuştur. Mesarya Ovası'nın verimli alüvyal topraklarına en güzel örnek Güzelyurt Yöresi'dir. Dağ eteklerindeki düzlükler de Kıbrıs'ın verimli tarım alanları arasındadır.

Mesarya Ovasının denizden ortalama yüksekliği yaklaşık 70 m' dir. Bu ovanın Larnaka'ya uzanan bölümünde masavari tepeler görülür. Dilekkaya, Erdemli köyleri civarında güzel masavari tepe örneklerine rastlanır. Alayköy - Serhatköy arasında az yükseklikte tepeler görülür. Alayköy eşiği bu bakımdan ilgi çekici bir özelliğe sahiptir.

Mesarya Ovası'nın yağışlar dışındaki su kaynaklarını Beşparmak ve Trodos Dağları'ndan doğarak yalnız nemli ve bol yağışlı kışlarda akan dereler oluşturur. Bu dereler küçük ve az su taşıyan akarsulardır. Kanlı Dere (Pedias) ve Çakıllı Dere (Yalias) bu bakımdan önemli sayılabilecek derelerdir. Her ikisi de Trodos'ların doğusundan başlar ve Mesarya'yı aşarak Gazimağosa Körfezi'ne yönelirler. Ancak çoğu kışlar denize

---

¹⁵ M. Tevfik Tarkan, "Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)", s:3

ulaşamadan Mesarya ortalarında son bulurlar. Bunda en büyük etkenlerden biride son 20 yıl içerisinde dereler üzerinde yapılan gölet ve barajlardır.

Batı Mesarya'nın Güzelyurt Yöresi'nde ise uzunlukları çok daha kısa olan Doğancı, Taşlı, Çamlı ve Maden Dere'leri önemli sayılabilecek su kaynaklarıdır. Bu dereler de Kıbrıs'taki diğer dereler gibi yalnız bol yağışlı kışlarda akarlar.

Günümüzde artan nüfus ve buna paralel olarak artan tarımsal ürün ihtiyacı, sulama sistemlerinin geliştirilmesi, turizm gibi faktörler bu akarsuların daha ziyade içme suyu ve tarımsal sulamada kullanılmasına neden olmuş ve akarsuları adeta ortadan kaldırmıştır.

Mesarya'nın büyük bölümü su azlığından dolayı sulanamamakta ve kuru tarım yapılmaktadır. Kuru tarımda ise kuraklık ve toprakların gözenekli yapısı verimi düşürmektedir. Bu nedenle Mesarya'nın geniş alanları genelde otlak olarak kullanılmaktadır. Sulama yapılabilen yerlerde verimlilik azami düzeydedir. Mesarya ovası iki yöreye ayrılmaktadır.

1.3 – 2.1 Güzelyurt Yöresi:

Mesarya Ovası'nın en önemli yöresidir. Bazı coğrafyacılar Güzelyurt Yöresi'ni Mesarya dışında tutarak ayrı

bir ova olarak kabul ederler. Ancak, Mesarya iki dağ arası anlamına geldiğine ve doğal açıdan Doğu, Orta ve Batı Mesarya arasında bir fark olmadığına göre Güzelyurt Ovası yerine Yöresi terimini kullanmak daha uygun olacaktır. Genellikle Aslanköy hattının doğusu, Doğu Mesarya. Aslanköy-Yılmazköy arası Orta Mesarya ve Yılmazköy hattının batısı Batı Mesarya olarak bilinir. Güzelyurt Yöresi, Serhatköy – Kalkanlı hattından başlar, Trodos Dağları eteklerinde sona erer. Kuzeyde Yayla, Kalkanlı batıda Gemikonağı ile denizden sınırlanır. KKTC’ndeki uzunluğu 30 km, ortalama genişliği 5 km dir.

Yörenin en önemli özelliği, Kıbrıs’ın en büyük ve en zengin su akiferinin üzerinde bulunmasıdır. Bu sayede burada yeraltı sularından yararlanarak sulu tarım yapma olanağı doğmuş ve Serhatköy’den Lefke’ye kadar olan alan, Kıbrıs’ın en önemli narenciye üretim merkezi haline gelmiştir.

Trodos’un yüksek kesimlerinin yaklaşık 1000 mm’nin üzerinde yağış alması ve bu yağışların yeraltına sızarak Güzelyurt Akiferi’nde toplanması yöredeki yeraltı sularının zengin olmasını sağlamaktadır. Trodos Dağları’ndan kaynaklanan kısa boylu dereler de yörenin yerüstü su

kaynaklarını oluşturmaktadır. Doğancı, Taşlı, Çamlı, Lefke ve Maden dereleri bunlardandır. Bu akarsuların bazıları üzerine yapılan göletler sulu tarıma yardımcı olmakta birlikte ise Güzelyurt akiferindeki taban suyunun alçalmasını önlemek amacıyla yürütülen derivasyon projesinde kullanılmaktadır.

Yörede uygulanan eski sulama yöntemleri, suların israf edilmesine neden olmuştur. Yüze pompalanan aşırı miktardaki su akiferdeki taban seviyesini düşürerek körfez sularının yeraltından kara içlerine sızmasına ve kıyı ile 1-2 km gerisindeki yeraltı sularının tuzlanmasına neden olmuştur.¹⁶

Günümüzde de uygulanan derivasyon projeleri sayesinde su tuzlanmasının hızı kesilmiş ancak sorun tümüyle ortadan kaldırılamamıştır.

Narenciye ve sebze üretiminde Kıbrıs'ın en verimli alanlarını oluşturan bu yöre KKTC ekonomisinde çok önemli yere sahiptir. Alüvyal topraklar çok verimlidir. Yörenin güneyinden başlayan ve Trodos'a uzanan eşikler ise geniş alanları ile çakıl taşlar ve kaya kırıntıları üzerinde biriken kum, kil, mil, şist ve havara¹⁷ karışımı topraklardır. Trodos

---

¹⁶ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:52

¹⁷ Havara: Kum ve çakıl kırıntısı içeren kireçli toprak. Rengi beyaza kaçır. Sulandığında sertleşir. Stabilize toprağı olarak kullanılır.

Dağları'ndan denize inen dere yataklarında ise dar şeritler halinde alüvyal topraklar bulunmaktadır.

Güzelyurt Yöresi başta Güzelyurt olmak üzere Yayla, Kalkanlı, Zümrütköy, Akçay, Aşağı ve Yukarı Bostancı, Güneşköy, Aydınköy, Gaziveren, Doğancı, Yeşilyurt, Cengizköy, Denizli, Gemikonağı ve Lefke'yi içine alır.¹⁸

KKTC'nde yaklaşık 150 km²'lik bir alana sahiptir. Yörenin güneydoğu bölümü KKTC sınırları dışındadır ve 90 km²'lik bir alan kaplar. Güzelyurt yöresinin batısında yer alan ve K.R.Y sınırlarına yakın Yeşilirmak köyü de tarım açısından önemli bir yerleşim alanıdır. Yedidalga- Yeşilirmak ve K.R.Y sınır şeridi kıyıya yakın olmasına rağmen arazisi çok engebelidir. Burada Trodos Dağları kıyıya kadar inerek kıyı ovası oluşmasını önlemiş, yerine yer yer falezler belirmiştir. Yeşilirmak deresi boyunca denize kadar uzanan alüvyal topraklarda verimli tarım ve özellikle çilek alanları bulunur. Meyve üretimi ve çiçekçilik burada verimli bir şekilde yapılmaktadır.

---

¹⁸ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:53

1.3 – 2.2 Güneydoğu Mesarya Yöresi:

Güzelyurt Yöresi Mesarya Ovası içerisinde bulunmasına rağmen, zengin yeraltı suları ve buna bağlı olarak değişen yerleşim özelliği ve ekonomik karakteri ve yerleşim özelliği ile bir yöre özelliği gösterir. Güneydoğu Mesarya da buna benzer özelliklerle Mesarya'dan ayrılır. Bu yöre batıda İngiliz Dikelya üssünü, bu üssün doğusundaki tüm K.R.Y. topraklarının ve KKTC'nde Gazimağusa, Maraş, Derinya, Güvercinlik, Çayönü, İncirli, Düzce, Beyarmudu ve Pile'yi içine alır. Kuzeyde Türkmenköy, Köprülü ve Tuzla ile sınırlanır.¹⁹

Bu yörenin en büyük özelliği, aynen Güzelyurt Yöresi'nde olduğu gibi, Kıbrıs'ın önemli yeraltı su kaynaklarından birine sahip olmasıdır. Güneydoğu Mesarya Akiferi olarak bilinen bu alan pliosen-pleistosen yataklarındaki geniş yeraltı su kaynakları ile sulu tarım yapılmasına çok uygundur. Toprakları genellikle humus bakımından fakir demir bakımından zengin olan Terra-Rossa'dır. Bu topraklardan sulama ve gübrelenme ile oldukça yüksek verim alınmaktadır. Yörede narenciye, sebze ve patates tarımı bol miktarda

---

¹⁹ Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki”, s:54

yapılmaktadır.

Güneydoğu Mesarya Akiferi'nde, Güzelyurt Akiferi'nde olduğu gibi başlıca sorun aşırı su pompalanması nedeniyle taban suyu seviyesinin çok düşmesi ve kıyıda başlayarak karaya doğru ilerleyen tuzlanmadır. Bazı su kaynaklarının K.R.Y.'nde kalması, derivasyon projelerinin tam uygulanamaması ve adada hüküm süren kuraklık tuzlanmanın diğer nedenleridir.

1.3 – 3 TRODOS DAĞLARI

KRY topraklarının büyük bir kısmını oluşturan bu dağlar Kıbrıs'ın batı, güneybatı ve kısmen güneyini kapsamaktadır. Beşparmak Dağları'nın aksine, dar ve uzun bir şerit halinde değil, kütleli ve kubbemsi bir görünüm teşkil ederler. Jeolojik yapı olarak da Beşparmak Dağları'ndan farklılık göstermektedir. Beşparmak Dağları genellikle tortul kayalardan oluşurken, Trodos Dağları'nın ana kütlesi volkanik kayalardan oluşmuştur. Genç volkanik yapıları nedeniyle toprakları verimsizdir. Özellikle bazalt ağırlıklı yastık lavların oluşturduğu formasyonlar Kıbrıs'ın en verimsiz arazileridir. Bu dağlar yaklaşık 3200 km²'lik oval bir alan kaplar. Geniş alanlarda püskürük taşlarından diyorit, bazalt,

yastık lavlar, serpantin ve gabbro görülür. Bu kesimler genç lav örtüleridir ve tarımsal değerleri yoktur. Bu arada Limasol'un kuzeybatısı ve Baf Kasabası'nın kuzeydoğusu geniş alanlarıyla tortul kayalardan oluşur. Bu kesimler geniş alanlarıyla bağcılığa ayrılmıştır. Yaygın olarak görülen diğer kayalar ve killi kayalardır.

Bu dağların en yüksek noktasını 1951 m ile Karlıdağ (Mt. Olympus) zirvesi oluşturmaktadır. Bu zirve aynı zamanda Kıbrıs'ın en yüksek noktası olup Şonistra Tepesi olarak da anılmaktadır. Trodos Dağları'ndaki diğer önemli yükseltiler ise 1617 m ile Adelfi, 1562 m ile Babutsa ve 1425m ile Maşera zirveleridir. Beşparmak Dağları'nın en yüksek noktası Selvil Tepe (1024m) ile Trodos Dağları'nın en yüksek noktası Karlıdağ (1951 m) arasında, Karlıdağ lehine 927m yükselti farkı bulunmaktadır.

Trodos dağ kütesinin merkezi Karlıdağ olarak kabul edilirse, buradan her yöne doğru alçalarak yayılan Trodos Dağları batı ve güneybatı kıyılarında denize kadar ulaşarak burada falezlerle sona ererler. Doğuya doğru gidildiğinde ise alçalarak Mesarya Ovası'nda son bulurlar.

Larnaka'nın doğusundan Lefke'ye çekilecek bir hat

Trodos Dağları ile Mesarya Ovası arasındaki sınırı teşkil etmektedir. Bu hattın genelde batısını oluşturan Trodos Dağları yaklaşık 3200 km²'lik bir alan kaplar. Trodos Dağları doğu-batı yönünde uzanmalarına rağmen genelde kütleli bir görünüm arz etmektedir.

Trodos Dağları'nda, Beşparmak Dağları'nda görülen ani yükselti, aşırı eğim ve sarp kayalıklar yoktur. Her yönden denize doğru uzanan vadiler ve bu vadilerden akan akarsular görülmektedir. Son yıllarda tamamlanan su toplama projeleri ile bu akarsular da denize ulaşamaz hale gelmiştir.

Trodos Dağları'nın yüksek kesimlerindeki yağış miktarı Kıbrıs normalinin (489 mm) iki katını aşar.(1025 mm) Karlıdağ zirvesinde 1100 mm'yi bulur. Özellikle Trodos Dağları'nın batı ve kuzeybatı bölümleri bu yönlerden gelen rüzgarlara açık olduğu için bol yağış almaktadır.

1.3 – 4 KIYI OVALARI

Adanın güney ve güneydoğusunda yer alan irili ufaklı düzlükler, alt ve üst pliosen yaşında olup özellikle güneydoğuda akarsuların Trodos Dağları'ndan taşıdığı bol miktarda çakıl, kil, kum ve molozların yığılması sonucunda oluşmuştur. Zafer Burnu'ndan itibaren Beyaz Burun, Piskobu

Körfezi ve Akrotini Yarımadası Kvarterner’de yüzeysel bir yükselme sonucunda yüzeye çıktığı için yüksek kıyılar şeklinde , doğudaki kıyılar ise dolgu sunucunda oluştuğu için alçak kıyı ovaları şeklinde bir oluşum gösterir. Özellikle aşınmış kıyılar regresyon nedeniyle deniz sularının geri sonucunda daha da genişleyerek zamanla bugünkü şekillerini almışlardır.

Aşınma ile oluşan ve regresyon ile karalaşan ovalara ise en güzel örnekler Baf, Limasol, ve Girne kentlerinin kurulduğu alanlar gösterilebilir.²⁰

Kıbrıs’ın verimli tarım alanlarını oluşturan bu ovalar günümüzde seracılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı alanlardır.

Kıyı ovalarının bir diğer özelliği, denizin ıltıcı etkisinden dolayı donma olayının görülmemesidir. Bu sayede gerek seracılık gerekse sera dışı değişik tropikal bazı bitkilerin yetiştirilmesi mümkün olmaktadır. Gemikonağı ve Baf kıyılarında muz üretimi buna en güzel örnektir.

Kuzey kıyı şeridi boyunca uzanan ve daha çok kayalık bir görünüm arz eden dar ovalarda, toprağın elverişli olması

---

²⁰ Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki”,s:61

durumunda sulu tarım yapılabilir. Beşparmak Dağları akiferlerinden pompalanan su, bu alanlarda hem içme hem de sulama için kullanılır.

Kıyı ovalarındaki yağışlar Kıbrıs normalinin üstündedir. Bitki örtüsü olarak makiler geniş yer kaplar. Yetiştirilen en önemli tarımsal ürün harup ve zeytindir.

1.3 – 5 KIYI, BURUN VE KÖRFEZLER

Kıbrıs'ın kıyıları genellikle boyuna kıyılardır. Sade görünümlü olan kıyılarda girinti çıkıntılara rastlanmamaktadır. Buna karşın önemli bazı körfezler bulunmaktadır. Doğuda Gazimağosa, güneyde Larnaka, Agrotur (Limasol) ve Piskobu (Yalova), kuzeyde ise Hacısufu (Hirsofu) ve Güzelyurt (Gemikonağı) önemli körfezlerdir. Batıda Baf kıyılarında ise bu önemli bir körfez yoktur.

Alp orojenezi döneminde kuzey-güney yönlü basınçlar, Kıbrıs'taki dağların doğu - batı yönlü uzanmalarına neden olmuş bu süreçte genellikle basınç ve deniz etkisine karşı koyabilen yerler burunları, diğer yerler de körfezleri oluşturmuştur.

Kıbrıs kıyılarının uzunluğu 783 km civarındadır. Bu uzunluğun 396 km'si KKTC'nde, 308 km'si GKRY'nde

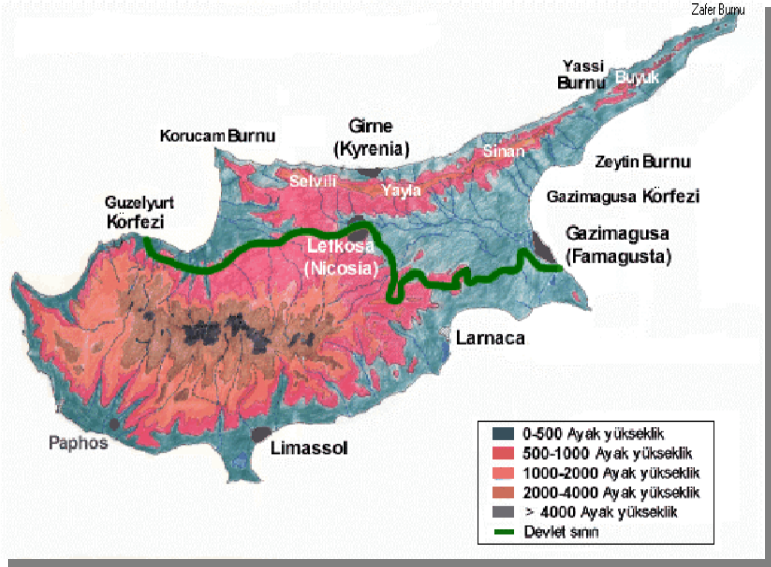

79km'si İngiliz üslerinde bulunur. Bu kıyılarda önemli olan burunlar şunlardır: Zafer (Andreas), Poyraz (Greko), Pile, Doğan (Gata), İkiizler (Zevgari), Arnavut (Arnauiti) ve Koruçam (Kormakiti).

Kıbrıs'ın kıyıları genellikle yüksek kıyılardır. Beşparmak Dağları boyunca uzanan kuzey kıyıları, Poyraz Burnu ile Dikelya arası, Baf ve Erenköy kıyıları bunlardandır. Erenköy (Dillirya) ve Baf kıyılarında bunların tipik örneklerine rastlanır. Bu alanlarda falezler görülmektedir.

Buna karşın Kıbrıs'ta yer yer küçük akarsuların oluşturduğu alçak kıyılarda rastlanmaktadır. Bunlar halk tarafından plaj olarak kullanılan küçük koylardır. Gazimağusa, Larnaka, Agrotur körfezleri bu tip kıyılara güzel örnekleri oluşturmaktadır. Poli - Pomo kıyıları da alçak kıyı grubuna girmektedir.

HARİTA 4: KIBRIS ADASININ FİZİKİ HARİTASI

II.BÖLÜM

KKTC’NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

ÖZELLİKLERİ²¹

A FİZİKİ ÖZELLİKLER

A 2.1 KKTC’NİN YERİ VE SINIRLARI

KKTC bir ada ülkesidir ve adanın kuzey yarısını oluşturmaktadır. Kıbrıs adasının yüzölçümü 9251 km² dir. Ada yüzölçümünün 3242 km² lik alanını KKTC toprakları oluşturmaktadır.

KKTC 33⁰ - 34⁰ 35' doğu meridyenleri ile 35⁰ – 35⁰ 41' kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Ülkenin en kuzeyini Zafer Burnu oluştururken yine en doğu ucunu Karpas Yarımadası'nın en doğu ucu olan Zafer Burnu oluşturmaktadır. Ülkenin en güneyini ise Akıncıların güney kesiminden ve Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulan yeşil hat sınırlamaktadır. Ülke topraklarının en batı ucunu ise Güney

---

²¹ Birinci bölümde Kıbrıs adasının coğrafi özellikleri ele alınırken KKTC'nin yeryüzü şekilleri de bu bölüm içinde detaylı olarak verilmiş ve bu nedenle bu bölüm içinde tekrar verilme gereği duyulmamıştır.

Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) sınırları içinde yer alan Erenköy oluşturmaktadır.

KKTC'nin GKRY ile girintili çıkıntılı sınırı doğuda Maraş'ın yaklaşık 5km kadar güneyinden başlamakta, İngiliz Dikelya üssünün kuzeyinden geçerek kuzeybatıya dönmektedir. Burada, Lefkoşayı ikiye bölerek batıya uzanmakata ve batıda Karlıdağ'ın etekleri ile GüzelyurtKörfezi'nin güney kıyıları arasında dar bir şerit oluşturarak devam etmektedir.

Kıbrıs Adası kuş uçuşu Suriye kıyılarına 96 km, Lübnan kıyılarına 200 km, İsrail kıyılarına 300 km, Mısır kıyılarına 400 km, Yunanistan kıyılarına 800 km ve Türkiye kıyılarına 64 km uzaklıktadır. Buradanda açıkça anlaşılacağı gibi KKTC'nin en yakın komşusu Türkiye oluşturmaktadır.

A 2.2 KKTC'NİN İKLİMİ

Akdeniz Bölgesi 30° ve 45° kuzey enlemleri arasında yer almaktadır ve bu konum Akdeniz iklimini belirleyen en önemli faktördür.

Yaz aylarında güneş kuzeye kaymasıyla Akdeniz, Alize rüzgarlarının ve Astropikal Yüksek Basınç Alanının etkisinde kalmakta ve bu nedenle de iklimi sıcak-kurak olmaktadır.

Kışın ise güneşin güneye kaymasıyla bölge, genellikle Batı rüzgarlarının ve buna bağlı depresyonların (alçak basınç alanları) etkisinde kalarak yağışlı olmaktadır. Depresyonlar çoğunlukla Akdeniz'in batısından doğusuna doğru hareket ederken özellikle geçtikleri yerlerin yağışlı geçmesini sağlarlar. Ancak, Kıbrıs'ın doğu Akdeniz'de yer alması ve enlem olarak da Akdeniz'in güneyinde bulunması bu yağışlardan yeterince yararlanamamasına neden olmaktadır.

Basınç alanları ve bunlara bağlı olarak oluşan sürekli rüzgarların yaz aylarında kuzeye, kış aylarında ise güneye kaymaları Kıbrıs iklimini temelinden etkilemektedir.

Kıbrıs'da Akdeniz iklim özellikleri görülmektedir. Bu özellikleri şöyle özetleyebiliriz; kış yağmurları alır, yaz kuraklığı vardır, kışları ılık geçer, yazları çok sıcak olur ve her mevsimde hava güneşli ve bulutsuz günler mevcuttur. Yağışlarda olduğu gibi sıcaklıklarda da farklılıklar görülmektedir.

Batı Akdeniz'e göre Doğu Akdenizde ve dolayısıyla da Kıbrıs'da yağışlarda önemli farklılıklar görülmektedir. Bu değişikliği oluşturan en önemli etken enlem farklılığıdır. Batı Akdeniz, Doğu Akdeniz'e göre ortalama 5° daha kuzeyde yer

alır. Bu enlem farkı diğer faktörlerle birleşerek Kıbrıs'ın iklimini, özellikle alınan yağış miktarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Akdeniz'in hemen güneyinde yer alan ve süreklilik gösteren Astropikal Yüksek Basınç alanı Doğu Akdeniz'i olumsuz yönde etkilemektedir. Batı ve kuzeybatıdan gelen depresyonlara Batı Akdeniz daha açıktır. Bu nedenle Batı Akdeniz, Doğu Akdeniz'e kıyasla daha çok yağış almaktadır. Ayrıca Atlas Okyanusu'na daha yakın olan Batı Akdeniz dolayısıyla batı rüzgarlarının olumlu etkisine açıktır ve bu rüzgarlar Batı Akdeniz'i daha fazla etkilemektedir.

Bu faktörlerin olumsuz etkisinde kalan Doğu Akdeniz ve dolayısı ile Kıbrıs'ın daha kurak ve sıcak bir iklimi vardır. Batı Akdeniz'in yıllık normal yağış miktarı 800 mm civarında iken Doğu Akdeniz'de yer alan Kıbrıs'ta bu miktarın 489 mm olması bu olumsuz faktörleri doğrulayan en güzel örnektir.²²

A 2.2 – 1 Sıcaklık

Kıbrıs, yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı Akdeniz iklimine sahiptir. Yıllık ortalama sıcaklık 20.6⁰ C'tır.

---

²² Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki”, s:77

Yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 25.6°C , en düşük sıcaklık ise 13.9°C 'tir.²³ Lefkoşe'nin en soğuk ay ortalama sıcaklığı 10°C iken, en sıcak ay yağış ortalama sıcaklığı 29°C 'kadardır.²⁴ Mesarya'nın yaz ayları ortalama sıcaklığı ise 37.8° 'yi bulur.

1975-1996 döneminde, KKTC'nin en yüksek sıcaklığı 1978 yılında Geçitkale ve Gönendere'de temmuz ayında 44.3°C olarak kaydedilmiştir. En düşük sıcaklığın ise 1992 yılında Şubat ayında -5.4°C ile Alevkayası meteoroloji istasyonunda kaydedilmiştir. KKTC'nin en soğuk ayı Ocak, en sıcak ayı ise Ağustos'tur.

KKTC'nde yıllık ortalama sıcaklık 18.6°C 'tır. Beşparmak Dağları'nın 500m üzerindeki kesimleri yazları en serin, kışları ise en soğuk yerlerdir: Bu kesimler Mesarya'daki sıcaklıklara kıyasla 5°C daha düşüktür. KKTC'nde en sıcak yerler ise Mesarya Ovası ve Güzelyurt Yöresi'dir. Kıyı kesimleri gündüzün denizden karaya esen meltemlerle daha serindir. Ancak kıyılardaki şiddetli buharlaşma ve havadaki aşırı nem nedeniyle buralarda hissedilen sıcaklık daha fazladır.

KKTC'nin geniş bölümlerini Mesarya Ovası oluşturmakta ve bu ovanın özellikle orta kesimleri Akdeniz

---

²³ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:78

²⁴ Ramazan Özey, "Dünya Platformunda Türk Dünyası", s:74

ikliminden uzaklaşarak karasal iklim özelliği göstermektedir. Bunun en önemli nedeni Beşparmak Dağları'nın bir duvar gibi denizden gelen nemli havayı engelleyerek iç kısımlara girişini engellemesidir. Yüksek kesimler yükselti faktörü nedeniyle yazları serindir. Kışın ise buraları KKTC'nin en soğuk alanlarıdır.

A 2.2 - 2 Basınç, Hava Kütleleri ve Rüzgarlar

Kıbrıs, 30⁰ kuzey enleminde yer alan astropikal yüksek basınç alanı ile 60⁰ kuzey enleminde yer alan subpolar alçak basınç alanı yer almaktadır. Doğu Akdeniz'i dolayısıyla Kıbrıs'ı yaz aylarında etkileyen karasal tropikal hava kütesidir. Bütün yaz boyunca Kıbrıs'ı etkisi altında bulundurmaktadır.

Genellikle Kıbrıs astropikal yüksek basınç alanının etkisinde kalır ve hava kurak olur. Bu dönemde astropikal yüksek basınç alanı 7-8° kuzeye kaydığı ve bu yüksek basınç alanı içerisinde hava hareketleri dikey yönde yukarıdan aşağıya doğru olduğu için, şiddetli buharlaşmaya rağmen hava yüksellemekte ve bu nedenle yağış gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla hava sıcak olur.

Rüzgarlar Kıbrıs'da genellikle kuzey ve kuzeydoğudan

güneye doğru esmektedir. Yerel rüzgarlar, özellikle meltemler bu genellenimin dışındadırlar. Basınç alanlarına bağlı olarak, rüzgar sistemleri de yaz aylarında kuzeye kaymaktadır. Yaz mevsimde kuzeydoğudan esen alize rüzgarları Kıbrıs'ı etkisi altına almaktadır. Alizeler kuru rüzgarlardır, geçtikleri yerlerde sıcaklığı artırıcı ve kurutucu etkileri olduğu için olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle Mesarya Ovası'nda yaz aylarında çok sıcaklık çok yüksektir. Denizden esen meltem rüzgarları ise Mesarya'yı serinleterek sıcaklığı düşürür.

Kış aylarında Akdeniz üzerinde oluşan alçak basınç alanına doğru Atlas Okyanusu'ndan denizsel tropikal, Kuzeybatı Avrupa ve Atlas Okyanusu'ndan ise daha soğuk fakat nemli denizsel kutupsal hava akımları hareket etmeye başlar. Bu iki hava akımının buluşarak oluşturduğu cepheyi doğuda, kuzeydoğudan gelen karasal kutupsal hava akımı devam ettirir. Bütün kış boyunca Akdeniz'i etkileyen ve yağış getiren sistemi oluşturan bu cepheye Akdeniz cephesi denilmektedir. Bu sistem batıdan gelen depresyonların oluşturduğu cephe yağışları ile bütün kış boyunca devam etmektedir.

Kıbrıs, esas olarak batıdan (Atlas Okyanusu) gelen ve bazen Kıbrıs'a kadar sokulabilen depresyonlara veya Akdeniz'de oluşan yerel depresyonlara bağlı olarak yağış almaktadır. Lion Körfezi, Cenova Körfezi, Güney Adriyatik, Güney Ege ve Girit'te yılın değişik zamanlarında oluşan depresyonlar ve doğuya hareket ederek Kıbrıs'a yağış getirmektedirler. Hemen hemen Akdeniz'deki tüm depresyonlar batıdan doğuya doğru hareket etmekte ve geçtikleri yol boyunca yağış bırakmaktadırlar.

A 2.2 - 3 KKTC' deki Yağışlar

KKTC'nin yıllık yağış normali 402 mm'dir. Bu yağış miktarının bölgelere göre dağılımı şöyledir.

TABLO 2: KKTC'NDEKİ YAĞIŞLARIN DAĞIŞLIŞI

BÖLGE	YILLIK YAĞIŞ NORMALİ
Kuzey sahil şeridi ve Beşparmaklar	493 mm.
Karpaz Bölgesi	492 mm.
Doğu sahil şeridi	363 mm.
Doğu Mesarya	343 mm.
Orta Mesarya	340 mm.
Batı Mesarya	318 mm.

.Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki” , s:87

KKTC’de yağışların en fazla görüldüğü alanlar Beşparmak Dağları’nın yüksek kesimleridir. Bu alanlar yıllık ortalama 600 mm civarında yağış alır. 1000 m ve buna yakın yükseltilerin yıllık ortalama yağışı 600 mm’yi bulur. Daha alçak kesimler ise 500-550 mm yağış alır, güneye bakan kesimlerde bu değer 350-400 mm’ye düşer. Kuzey sahil şeridinde ise yıllık ortalama yağışlar 500 mm’yi bulmaktadır.²⁵

İç ovada, doğu kesimde Gazimağosa’da ise yıllık

²⁵ Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs coğrafyası Fiziki”,s:87

ortalama yağışlar 45 mm'nin altına inmektedir.²⁶ Ancak Güzelyurt Yöresi ile Doğu Mesarya'nın Nergisli-Şehitler, Dörtyol-Korkuteli bölümlerinde yağışlar bu değerlerin altında düşmektedir. Güzelyurt Yöresi Kıbrıs'ın en az yağış alan yeridir. Doğu Mesarya'nın Nergisli-Şehitler, Dörtyol-Korkuteli bölümlerinde ise yıllık yağış ortalaması 315 mm'dir. Orta Mesarya'da bulunan Lefkoşa'nın yıllık yağış ortalaması ise 365 mm'dir.

A 2.3 BİTKİ ÖRTÜSÜ

Eski çağlarda zengin bir bitki örtüsüne sahip olan adada geniş alanlar ormanlar kaplıydı. Bu devirlerde ormanlar gemi yapımında, kereste ve yakıt için kullanılan ormanlar hayvanlar ve çeşitli tarihlerde çıkan orman yangınlarıyla büyük ölçüde tahrip edilmişlerdir. Orman alanlarının gittikçe daralarak bugünkü hale gelmiştir.

Eskiçağlarda her iki dağ sırasının çok geniş alanları meşe, cam, ve servi ormanları ile kaplı iken ve bu ormanlar Mesarya Ovası'na doğru uzanmaktaydı. Bugün bu ormanların doğal olarak bozulmadan kalabildiği tek yer Trodos Dağları'nın yüksek kesimleridir. Mesarya Ovası

---

²⁶ Selami Gözenç, "Güneybatı Asya 'Ortadoğu' Ülkeler Coğrafyası", s.115

günümüzde orman bakımından fakir düzlükler olarak, ağaçsız çorak bir görünüm arz etmektedir.

Ağaçlandırma çalışmaları ile günümüzde Beşparmak Dağları'nın kuzeye bakan yamaçları çam ve servi ormanlarına dönüştürülmüştür. Bu kesimin Lapta- Beşparmak Dağları arasındaki bölümü 27-29 Haziran 1995 büyük yangınında tahrip olmuştur (8100 hektar, yerine göre 1.5-2.5 km genişliğinde ve 30 km uzunluğunda bir alan). bu alanın 5800 hektarı devlet ormanı, 2300 hektarı ise özel tarım alanları idi. Yanan alanlar KKTC ormanlarının % 20'sini oluşturuyordu. Yanan alandaki yeniden ormanlaştırma çalışmaları tamamlanmıştır.²⁷

480.740 dönüm olan orman alanları KKTC'nin toplam arazisinin % 19.50'sini oluşturmaktadır.²⁸ Her iki dağ sırasının aşağı kesimlerinin ağaçlandırılması kısmen başarılı olmuş, ancak Beşparmak Dağları'nın aşağı kesimleri, özellikle güney yamaçlarını oluşturan alanın kalkerli yapıda olması ve mevcut kuraklık nedeniyle istenilen düzeyde ağaçlandırılmamıştır.

Kıbrıs'ın çeşitli türlerden oluşan doğal bitki örtüsünün ortak özelliği bitki örtüsünü oluşturan tüm türlerin Kıbrıs'ın

---

²⁷ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:91

²⁸ İhracatı Geliştirme Merkezi, "KKTC Ülke Raporu", s:9

uzun ve kurak yazlarına dayanabilmesidir. Çayırılar, Kıbrıs'ın üç aylık yağışlı döneminde yeşerip olgunlaşır, tohumunu toprağa bırakır ve yaşamını tamamlar. Bu suretle sıcak yaz dönemini atlatmış olurlar.

Kıbrıs'ın doğal bitki örtüsü dört guruba ayrılmaktadır

A 2.3 - 1 Ormanlar:

Trodos Dağlarının geniş alanları, Beşparmak Dağları'nın kuzeye bakan kesimleri ve küçük koruluklar halinde Mesarya'nın bazı yerlerinde orman alanları mevcuttur. Bu ormanların en yaygın ağacı Kızıl Çam'dır. Kızıl Çam Kıbrıs ormanlarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Trodos'un 1500 m üzerindeki yüksekliklerde Karaçam görülür. Diğer önemli orman içi bitkileri, Sakız Ağacı Sandal Ağacı (Koca Yemiş), Finike Ağacı, Laca (Kıbrıs meşesi), Servi, Sedir, Köknar, Yabani Harup ve Yabani Zeytin'dir. Vadi boylarında ve sulak yerlerde Kavak da görülür. Çınar, Tesbih Ağacı ve Çitlembik' de yer yer bu alanlara yayılmıştır. Bu alanların en alt örtüsünü Adaçayı ve Ladenler oluşturur. Trodos'ta bu iki bitkiye ilave olarak Eğrelti Otu'da alt örtüde yer almaktadır.

A 2.3 - 2 Makiler:

Akdeniz iklimine uyumu ve Akdeniz ikliminin karakteristik bitki örtüsünü oluşturan devamlı yeşil kalan bodur ağaççıklardır. Soğuk kışlara, sıcak ve kurak yazlara adapte olmuş bitkilerdir. Ancak bu çalı tipi kısa ağaççıkların tipik özelliği devamlı yeşil kalmalarıdır. Bu nedenle makileri diğer çalılarla karıştırılmamalıdır. Garig diye bilinen çalılar maki değildir.

Makiler adada ormanların tahrip edilmesi ile ortaya çıkan alanları doldurmaktadır ve bazı hallerde 700m yüksekliğe kadar çıkabilirler. Normal olarak makiler denize bakan yamaçlarda 400-500m yükseklikte yetişirler. Yaz kuraklığına adapte olabilmek için için yaprakları küçük, kalın ve serttir, ayrıca buharlaşmayı engelleyici tüylerle kaplıdır. Bu şekilde yaz aylarındaki şiddetli buharlaşmaya karşın iklime adapte olabilmişler ve yaşama şansı bulabilmişlerdir..

Kıbrıs'ta makilere Trodos ve Beşparmak Dağları'nın denize bakan alçak yamaçlarında, yüksek olmayan Karpaz Yarımadası'nda bol şekilde rastlanmaktadır. Tipik örnekleri; Yabani Harup, Yabani Zeytin, Mersin, Zakkum, Defne, Sandal Ağacı, Yabani Meşe, Sakız Ağacı, Yabani Çitlembik ve

Laden'dir.

Kıbrıs'ta makiler geniş alanlarda görülmesine karşın aşırı otlatma ve keçilerin tahribatı makiliklerin seyrekleşip, özelliklerini kaybetmelerine neden olmuştur. Tahrip edilmeden kalabilen en güzel makilikler Yenierenköy-Dipkarpaz arası ile güneyde Agrotur Üs Bölgesi'nde yer almaktadır. Makilerin seyrek olduğu alanlarda , alt örtüyü Şimşir, Kaparı , Lavanta, Saman Çiçeği , Laden ve Yabani Nergisler oluşturur.

A 2.3 – 3 Garigler:

Garigler yazları yapraklarını dökerek kuruyan,makiler gibi yeşil kalma özelliğine sahip olmayan çok küçük çalılardır. Makilerin tahrip edildiği çok kurak alanlarda yetişirler. Beşparmak Dağları'nın güney yamaçlarında ve Geçitkale-Gazimağusa-İskele üçgeninde Garigler esas bitki örtüsünü oluşturur. Bu alanlar genelde kireç taşından oluşmuş ve aşırı otlatma yüzünden bitki örtüsünün tahrip olduğu alanlardır.²⁹ Bu türün en tipik örnekler, Tüylü Keçi Boğan , Yabani Kekik, Abdest Bozan Out'dur . Bu bitkiler oldukça kurak ve toprak bakımından en zayıf alanlarda yetişirler.

---

²⁹ Kurak ve bitki örtüsünden yoksun, ana kayanın yüzeye çıktığı çorak alanlara halk dilinde "Kafkalla" denilmektedir.

A 2.3 – 4 Bozkırlar:

Mesaryanın doğal bitki örtüsünü oluşturmaktadır. Bozkırlar kurak bölgelerde yetişen sert çayır ve otlardır. Bu otların arasına serpilmiş dikenli kurakçıl bitkilere de rastlanmaktadır. Mesarya bozkırları şubat ayından sonra yeşermekte mayıs ayının sonuna doğru ise sararmaya başlayarak ve yaz girişinde tamamen kuruyarak sarı renge bürünmektedir.. Mesarya’da yetişen bitkilere tipik örnekler; Çayırlar, Yabani Yapatyalar, Yabani Hardal, Isırgan Otu, Laleler, Ekşilice, Kavçar, Kuşkonmaz, Ebegömece vb türlerdir. Bozkır bitki topluluğu karasal karakterlidir.

Mesarya bozkırları kış ve ilkbahar dönemlerinde hayvanlar için iyi bir otlak sahası oluşturmaktadır.

A 2.3 – 5 Kıbrıs’a Adapte Olan Bitkiler:

Kıbrıs’ın doğal bitkilerinden olmayan fakat sonradan Kıbrıs’a getirilip buraya uyum sağlayan bitkiler de şimdi doğal olarak yetişmekte ve çoğalmaktadır. Bunların en güzel örnekleri okalıptüs (eucalyptus), mısır inciri (babutsa), fıstık çamı (stone pine) ve akasya (acacia) dır.

Okalıptüs:

İlk olarak Osmanlılar tarafından, bu asrın başlarında da İngilizler tarafından Kıbrıs'a getirilmiştir. Özellikle Kıbrıs'ın güney kıyı şeridine doğru akan set sularının getirdiği birikintiler ve dere yataklarının aşağı kesimleri tıkanmasıyla oluşan bataklıkların kurutulmasında okalıptüs ağaçları önemli bir rol oynamıştır.

Bataklıkların kurutulması ile Larnaka ve Limasol yakınlarında geniş alanlar tarıma kazandırılmıştır. Bu tip yerler Kıbrıs'ın diğer yerlerinde de başarıyla kazanılmış ve bu suretle okalıptüs alanları genişlemiştir. Bu ağaç bugün doğal olarak Kıbrıs'ın her tarafında yetişmektedir.

Mısır inciri:

Mesarya'da ve kıyı ovalarında doğal olarak yetişebilen bu tropikal bitki yapraklarında su depolayabildiği için kuraklığa çok dayanıklıdır. kıyı ovalarında Yığın halinde büyüyen bir kaktüs türüdür. Yaprakları geniş ve dikenlidir. Çiçekleri parlak sarı renkte olan bitkinin ve meyveleri yenilmektedir.

Fıstık çamı:

Romalılar tarafından Salami’I kumullardan korumak için getirildiği rivayet edilen ve sonradan ortadan kalkan fıstık çamı 1878’den sonra İngilizler tarafından tekrar getirilmiştir. Bugün Kıbrıs’ta yer yer görülen bu bitkinin tohumları yendiği için halk arasında Aşş Çamı olarak bilinir.

Kıbrıs Akasyası:

Anavatanı Avustralya olan bu bitki İngilizler tarafından Kıbrıs’a getirildiği ve buradan diğerk ülkelere yayıldığı için Kıbrıs Akasyası olarak tanınmıştır. En kötü toprak koşullarında bile yetişebilme ve kuraklığa dayanabilme özelliğine sahiptir. Tuza çok dayanıklıdır ancak düşük sıcaklıklara ve don olayına karşı çok hassastır. Bu nedenle çok yükseklerde yetişemez.

A 2.4 HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER

Kıbrıs ada olması dolayısıyla su ayrı ve özel bir önem taşımaktadır. Tarımda verimlilik, içme ve kullanma, turizm ve az da olsa hafif endüstri suya ihtiyaç gduymaktadır. Bugün Kıbrıs’ta GKRY’nde olduğu gibi KKTC’nde de barajlar, göletler, sulama hendekleri, su taşıyan borular ve kuyular görülmektedir. Tüm bunlar, ihtiyaç duyulan suyun,

kaynağından kullanıldığı yere ulaşması için yapılan çalışmalardır.

Kıbrıs bulunduğu enlem ve sahip olduğu iklim koşulları bakımından yarı kurak ülkeler gurubuna girmektedir. Ada özelliği nedeniyle ihtiyaç duyulan su tamamen yağışlara bağlıdır. Kıbrıs'ın yıllık normal yağış miktarı 1940-1970 yılları arasındaki 30 yıllık dönemde 489 mm iken 1970-1995 yılları arasındaki son 25 yıllık dönemde bu rakam 470 mm'ye düşmüştür. Yine bu yağışların kasım-nisan arasında düştüğünü, yaz aylarında yağış görülmediğini, istisnai de olsa yaz yağışlarının şiddetli buharlaşma nedeniyle önem taşımadığı bilinmektedir.

Kıbrıs'ta önemli olan nokta yüzeydeki sulardan azami ölçüde yararlanarak denize akıp gitmesini önlemek ve kışın bulunan suları depolayarak, kurak yaz aylarında bu sulardan yararlanmaktır. Doğal olarak yeraltına sızıp belirli akiferlerde toplanan sular o kadar çok kullanılmıştır ki bu kaynaklar adeta tükenme noktasına gelmiştir. İçme ve kullanma, tarımda sulama ve endüstride olmak üzere üç alanda kullanılan su, Kıbrıs'ta çoğunlukla tarımsal amaçlarda kullanılmaktadır.

Yağışların yeterli olduğu kış aylarında ve yüksek

kesimlerde su kaynakları bol iken, yaz aylarında ve özellikle Mesarya'da suya olan ihtiyaç ve su açığı çok büyüktür. Bu dengesiz su dağılımı tarım olumsuz yönde etkilemekte, verimli alüvyal topraklara sahip Doğu Mesarya'da kuru tarım yapılmasına neden olmaktadır.

Güzelyurt Bölgesi'nde 500 civarında sulama ve içme suyuna yönelik faal kuyu mevcuttur. Denizden 6 km mesafede aşırı pompajdan dolayı kuyulara deniz suyu girişi artmış bulunmaktadır. 1952 – 1953 yılları arasında Güzelyurt Bölgesi'nde içme suyu ihtiyacını karşılamak amacıyla 12 – 13 civarında kuyu açılmıştır. Lefkoşanın su ihtiyacı da bu kuyulardan sağlanmaktadır. Girne Bölgesi'nde ise , Girne Dağları'nda sadece içme suyunu karşılamak amacıyla 85 – 90 civarında kuyu açılmıştır.³⁰ 10.000 dönümlük alanda ekonomik sulama projesi uygulanmaktadır. Damlama sulama sistemiyle sulanması planlanan bu alanlarda suyun daha ekonomik olarak kullanılması düşünülmektedir

---

³⁰ İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, “KKTC Ülke Raporu”, s:16

A 2.4 – 1 YERÜSTÜ SU KAYNAKLARI:

Kıbrıs'ın yerüstü su kaynaklarının temelini akarsular, pınarlar ve göletler oluşturur. Özellikle Trodos'ta görülen pınarlar, akarsuların kaynağını oluşturur. Tatlı su gölleri doğal olarak yoktur. Son zamanlarda yapılan baraj ve göletler yapay olarak yerüstü sularının önemli bölümünü teşkil etmektedir. Doğal olarak oluşan iki küçük gölün her ikisi de tuzlu su gölleridir ve Larnaka adı verilmektedir.

Kıbrıs'taki akarsular dere şeklindedir. Trodos Dağları'ndan doğarak her yöne doğru akan derelerin sayısı 34'tür. Beşparmak'tan kuzeye ve güneye doğru akan ve çok daha küçük derelerin sayısı ise 128'dir.³¹ Son yıllarda su projeleri için yapılan gölet ve barajlar nedeniyle Kıbrıs'ta yaz kış akan dere kalmamıştır. Önemli sayılabilecek dereler şunlardır:

KKTC'nde; Kanlıdere, Çakılıdere, Doğancı, Taşlı, Çamlı, Maden ve Yeşilirmak. Önemli sayılabilecek bu derelerin kaynağının Trodos Dağları olduğu görülür.

G.K.R.Y'nde; Ezousa, Xeropotamos, Dhıarızos, Khapotamis, Evdim, Paramal, Hırsofu, Magunda ve

---

³¹ Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki", s:109

Yermasoya önemli sayılabilecek derelerdir.

A 2.4 – 1.1 Pınarlar:

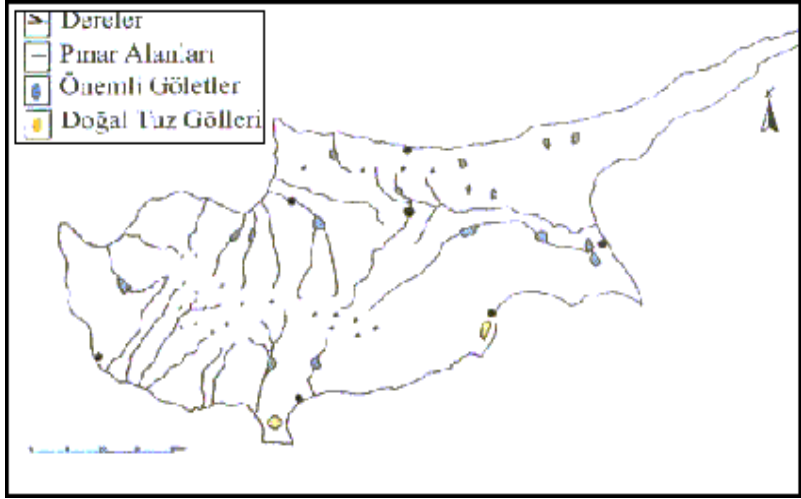
Pınarlar çoğunlukla Trodos Dağları'nın etrafında toplanmıştır. En çok pınar Trodos'un batısında ve güney doğusunda görülmektedir. KKTC'nde Kalkanlı, Kömürcü, Değirmenlik, Lapta, Alsancak ve Beylerbeyi'nde pınarlar bulunmasına karşın gerek kuraklık, gerekse köylere su temini için aşırı kullanım bazı pınarların ortadan kalkmasına neden olmuştur. Geriye kalanlar ise yağışların bol olduğu yıllarda ve daha ziyade kış aylarında görülmektedirler.

A 2.4 – 1.2 Göletler:

Kıbrıs'ta su açığını kapatmak için birçok gölet yapılmıştır. Adada mevcut 77 göletin 29'u KKTC'nde yer almaktadır. KKTC'nde yeraltı sularını takviye etmek, sulu tarıma yardımcı olmak ve içme suyu için yapılan göletlerin önemlileri şunlardır. Gemikonağı, Geçitköy, Gönendere, Gönyeli, Akdeniz, Geçitkale, Arapköy ve Şahinler. Yapımı planlanan ve Yeşilirmak Deresi üzerine tasarlanan göletin KKTC'ndeki içme suyu açığını büyük ölçüde kapatacağı hesaplanmaktadır. KKTC'nde 1974 öncesi toplam 2 adet gölet

yapılmıştı. 1987 yılında TC-KKTC işbirliği ile 41 göletin daha yapılması karara bağlandı. 1998 yılı itibariyle 18 gölet tamamlanmıştır. Geriye kalan 23 göletin yapım çalışmaları sürmektedir.

HARİTA 5: KIBRIS'IN YERÜSTÜ SU KAYNAKLARI

Kaynak :Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki” den alınmıştır.

A 2.4 – 2 YERALTI SU KAYNAKLARI

Kıbrıs'ın en önemli su kaynaklarını yeraltı suları oluşturmaktadır. Genellikle yerin derinliklerinde bulunan bu suları eskiden yeryüzüne çıkaracak teknik olmadığı için yararlanmak mümkün değildi. Eski dönemlerde sadece

pınarlardan yararlanılırken günümüzde teknolojik gelişmeler sayesinde yeraltı sularının bulunduğu akiferler tespit edilebilmiş ve bu suları yerüstüne çıkarabilecek mekanik olanaklar sağlanmıştır.

Kıbrıs'ta dört önemli yeraltı su deposu bulunmaktadır. Bunların yanında kıyı akiferleri ve küçük çapta çok sayıda yeraltı su depoları da bulunmaktadır.

A 2.4 – 2.1 Güzelyurt Akiferi:

Kıbrıs'ın en büyük su akiferidir. Güzelyurt Yöresi bu akiferin üzerinde yer almaktadır. Yöre, Kıbrıs'ın en büyük sulu tarım alanı olup narenciye ürününün önemli bir bölümü bu bölgede üretilir. 75.000 dönüm arazi sulama altında olup bunun 65.000 dönümü narenciyeye ayrılmıştır. Bu akiferin normal su verisi yıllık 50 milyon m³'tür. Ancak gerek sulama gerekse kentlere su verme zorunluluğu nedeniyle akiferden yıllık 75 milyon m³'ün üzerinde su çekilmektedir. Sonuçta 1960'lı yıllardan başlayarak akiferdeki suyun seviyesi düşmüş ve körfezin tuzlu suları Güzelyurt akiferine sızmaya başlamıştır. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için bazı önlemler alınmış ve kısmi başarı sağlanmıştır. Güzelyurt akiferinin

büyük bölümü (Yaklaşık % 63-150 km²) KKTC toprakları içerisinde yer alır. GKRY topraklarındaki alanı ise yaklaşık 90 km²'dir.

A 2.4–2.2 Güneydoğu Mesarya (Gazimağosa) Akiferi:

Güzelyurt'tan sonra en büyük su akiferidir. Son 25 yılda aşırı su kullanımı yüzünden taban suyu seviyesi düşmüş ve kıyıda başlayarak içerilere doğru sızan tuzlanma başlamıştır. Tuzlanma kıyıda 2 km içerilere kadar girmiştir. Bu akiferde Güzelyurt'taki gibi daha çok sulama amaçlı kullanılmaktadır. Yaklaşık 80.000 dönüm alan sulama altındadır. En çok sebze sonra narenciye tarımı yapılmaktadır.

Tüm akiferden yıllık yaklaşık 55 milyon m³ su çekilmektedir. Oysa ki akiferin çıkış kapasitesi 25 milyon m³ kadardır. Güneydoğu Mesarya akiferini takviye ederek tuzlanmayı önlemek için bazı projeler uygulanmaya konmuş ancak başarı kısmi olmuştur.

A 2.4 – 2.3 Beşparmak Dağları Akiferi:

Bu akiferin tamamı KKTC toprakları içerisinde yer almaktadır. Sert kalker yapılı miosen oluşumlu Beşparmak Dağları'nda ve kıyıda pliosen tabakaları altında bulunan yeraltı suları

ortalama 4 km genişliğindedir. Akiferi takviye etmek için denize akan birçok dere üzerinde göletler yapılmaktadır. Beşparmak Dağları akiferi günümüze kadar tam kapasite ile kullanılmamıştır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda Dikmen, Çatalköy, Tirmen, Değirmenlik ve Çınarlıda su bulunmuş, içme suyu ve tarımda yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu akiferin de aşırı su çekimi nedeniyle diğer akiferlerin durumuna düşme tehlikesi karşı önlemler alınmaktadır. Beşparmak Dağları akiferine paralel uzanan kıyı akiferinin ise limon bahçelerini sulamak için açılan binlerce kuyu nedeniyle taban suyu seviyesi düşmüştür. Kıyı akiferinde kontrollü su kullanımı ve yeni gölet yapımına ihtiyaç duyulmaktadır. Girne kıyı akiferinde tuzlanma kıyıya çok yakın yerlerde başlamıştır. Bu kıyı akiferi 30 m. derinlikte yer almaktadır.

A 2.4 – 2.4 Ağrotur Akiferi:

Bu akiferin büyük bölümü İngiliz Üs Bölgesi içerisinde yer almaktadır. Burada ihtiyacın üzerinde su bulunduğundan, fazla su Limasol ve Larnaka'ya götürülmüştür. Bu önemli yeraltı suları yanında daha küçük çapta su olan akiferler şunlardır.

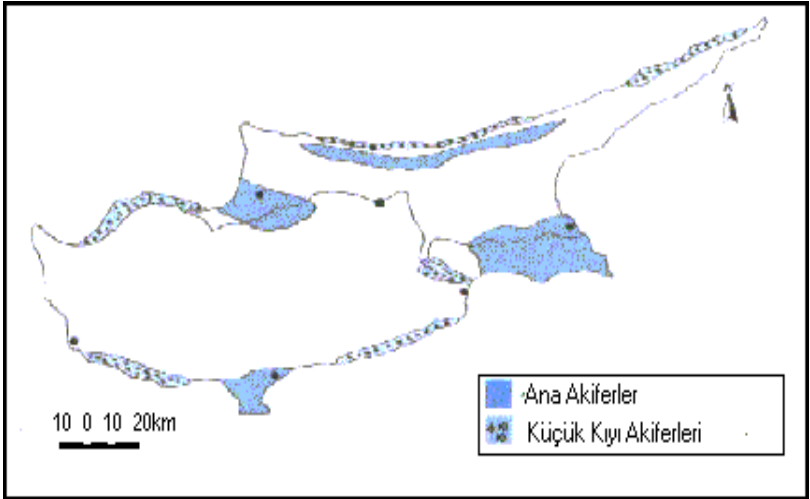
a) Poli Tillirya kıyı akiferi.

- b) Baf kıyı akiferi.
- c) Larnaka-Limasol kıyı akiferi.
- d) Girne kıyı akiferi.
- e) Karpaz kıyı akiferi.

KKTC’nde önem taşıyan daha küçük diğer akiferler şunlardır:

- 1- Yedidalga- Yeşilirmak.
- 2- Lefkoşa - Serdarlı.
- 3- Yeşilköy.
- 4- Yedikonuk-Büyükkonuk.

HARİTA 6: KIBRIS ADASININ YER ALTI SU KAYNAKLARI VE BU KAYNAKLARI OLUŞTURAN ANA AKİFERLER

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, “Kıbrıs Coğrafyası Fiziki” den tadilen alınmıştır.

A 2.5 TOPRAK YAPISI

Kıbrıs'ın toprakları çok çeşitlidir. Tortul kayaçların çözülmesi ve taşınmaları, Trodos bölgesindeki volkanik kayaçların çözülmesi ve taşınmaları, bu arada doğal bitki örtüsünün ve iklimin etkisi bu çeşitliliği sağlamıştır. İklim ve bitki örtülerinin etkilerini dikkate alarak yapılan sınıflandırmada aşağıdaki toprak çeşitleri ortaya çıkmıştır.

A 2.5 – 1 Kestane (Step) Toprakları:

Mesarya'nın geniş alanlarını bu topraklar oluşturmaktadır. Doğu Mesarya ve Batı Mesarya'daki gerçek alüvyal topraklar dışındaki alanlar bu guruba girmektedir. Bu topraklar step örtüleriyle kaplıdır. Tahıl tarımına elverişlidirler. Yer yer tuzlu ve kireçli bir yapı ihtiva ederler.

A 2.5 – 2 Kahverengi Orman Toprakları:

Trodos, Baf, Adelfi ve Maşera ormanları ile Beşparmak Dağları'nın kuzey yamaçlarındaki iğne yapraklı ormanlar altında yeralan topraklardır. Daha ziyade nemli, serin alanlarda oluşurlar. Bu nedenle Kıbrıs'ın yüksek dağ kesimlerinde görülürler. Humus bakımından step topraklarına kıyasla daha zengindirler.

A 2.5 – 3 Alüvyal Topraklar:

Kıbrıs'ta iki dağ sırasından aşınan ve Mesarya'da biriken topraklardır. En güzel örnek Güzelyurt Yöresi ile doğuda Nergisli ve doğusu gösterilebilir. Bu arada da vadi tabanlarında, küçük dotalarda, kıyı ovalarında, Güneydoğu Mesarya Yöresinde ve Agrotur Üs Bölgesinde de alüvyal topraklar bolca bulunur. Bu topraklar sulandığı takdirde çok verimli alanları teşkil ederler. Tarımsal açıdan önemlidir.

A 2.5 – 4 Kırmızı Topraklar (Terra-Rossa):

Akdeniz ikliminin karakteristik toprağıdır. KKTC'nde Güneydoğu Mesarya'da Çayönü, Vadili, Beyarmudu ile Gazimağosa'nın güneyinde görülürler. Beşparmak Dağları'nda da yer yer bu topraklara rastlanır. Kırmızı topraklar rengini demir oksitlerinden alır. Bileşimlerinde kum, silis ve demir oksitleri vardır. Humus bakımından fakirdirler. Sulandığı takdirde bu topraklar çok verimli olurlar. Kıbrıs'ta narenciye, patates ve sebze üretim alanlarındaki toprakların bir kısmını bu topraklar oluşturmaktadır.

B BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

B 2.1 NÜFUSUN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kıbrıs'ta ilk nüfus sayımı, ada Osmanlıların eline geçtiği tarihte yapılmıştır. Bu sayımda adada 150.000 yerli halk ve 30.000 Türk askerinden oluşmak üzere 180.000 kişinin yaşadığı tesbit edilmiştir.³² Osmanlılar, nüfusu artırmak için derhal harekete geçerek, halkın Anadolu'dan Kıbrıs'a göçünü teşvik etmişlerdi. Bazı sanatkârlar da adada ikamete mecbur edilmişti. Toplam olarak 5720 hane sevk edildiği kaydedilmektedir. Her hane 5 kişi olarak hesaplanırsa, Adaya 28.600 kişi göç etmişti. Böylece adada kalan 30.000 askerle birlikte Türk halkı 58.600 kişiye ulaşmıştı.

Hastalık, yer sarsıntıları ve korsan baskınları sonucu, 1460 yılında Ada nüfusunun 25.000 kişiye düştüğü bildirilmektedir. 1771 yılında yapılan sayıma göre adada nüfus daha da azalmıştır. Bu sayımda ada nüfusu 47.000'i Müslüman-Türk olmak üzere ancak 84.000 kadardır.³³ Adanın İngilizlere kiralanması üzerine Rum baskılarının artması sonucu, Türk nüfusunda bir azalma başlamıştı. Aşağıdaki tablo bunu açıkça göstermektedir.

³² M.Tevfik Tarkan, "Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)", s:8

³³ M.Tevfik Tarkan, "Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)", s:8

TABLO 3: YILLARA GÖRE ADADAKİ TÜRK VE RUM HALKLARIN NÜFUS MİKTARLARI

YIL	TÜRK	RUM
1881	46,389	136,629
1901	51,307	182,739
1911	46,428	214,480
1921	51,339	244,887
1931	64,245	276,572
1938	66,459	310,070
1946	80,548	361,199
1960	105,494	448,861

Kaynak: Büyük Ansiklopedi (Milliyet Yayınları), Cilt:8 , s:3060

Yukarıdaki tablodan açıkça görüleceği gibi, Türklerin nüfus artışı % 0.5 iken, Rumların nüfus artışı % 2’dir. 1901-1960 arasında ise baskılar yoğunlaştığı için Türk nüfusu artacağı yerde azalmış, birçok Türk kurtuluşu Anadolu’ya göçmekte bulmuştur. 1911-1918 yılları arasında Balkan ve istiklal Savaşları yer aldığı için Rumlar, Alman dostu diye Kıbrıs Türklerine de çeşitli iftiralarda bulunmuşlar, İngiliz idarecilerini kandırarak Türk ileri gelenleri ile zengin işadamlarını hapsedmişlerdi. 1923 Lozan Antlaşmasında Ada Türklerine Türkiye’ye serbestçe göç etme hakkı tanınınca , on binlerce Türk, adayı terk etmiştir. Bugün Türkiye’de 300.000 civarında

Kıbrıs asıllı Türk vardır. Ayrıca 60.000 kadar Türk de İngiltere ve Avustralya'ya yerleşmiştir.³⁴

TABLO 4: KIBRIS'TA TÜRK NÜFUSUN YILLARA GÖRE DEĞİŞİMİ

Sayım Yılları	Toplam	Sayısal Artış	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
1901	51.309	3.383	0.7
1911	56.428	5.119	1.0
1921	61.339	4.911	0.8
1931	64.245	2.906	0.5
1946	80.548	16.303	1.5
1960	104.942	23.772	1.9
1978	146.740	41.798	1.9
1996	200.587	53.847	1.7

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

20. yüzyıl ortalarına doğru ada nüfusu yarım milyona yükselmişti. Rum nüfusu, 1920-1922 Türk-Yunan Savaşından sonra, Türkiye'den Adaya gelen Rum göçmenlerinin sevgi ile karşılanması sonucu artmıştır.

Kıbrıs Maarif Komisyonu üyesi Hüseyin Hüsnüoğlu

³⁴ M.Tevfik Tarkan, "Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)", s:8

Mehmet Faik, 10 Ağustos 1896'da sadrazama yazdığı bir mektupta şöyle demiştir: "Rumlar mahalli hükümetin desteği ile ticaret, sanayi ve memuriyeti ele geçirmişlerdir. Bu suretle iş bulamayan Türkler Anadolu'ya hicret etmektedirler. Gençler tahsil için İstanbul ve diğer vilayetlerdeki okullara girmekte ve, sonra da ya zanaata veya memuriyete girerek adaya dönmemektedirler. Adada kalan gençler, istikballerinden emin olmadıkları için evlenmemekte, başıboş ve gagesiz vakit geçirmektedirler.

Anlaşmalarla Müslüman tebaanın Osmanlılara bağlılığı kabul edilen Kıbrıs adası, Yunan ve başka yabancı devletlerin entrikalarına sahne olmaktadır. Adanın muhakkak idaresinin tekrar geri alınması şarttır. Akdeniz'de Osmanlı imparatorluğunu tarassuda müsait olması, en başta gelen sebeplerden biridir İngilizlerin Adayı ele geçirmesinden sonra, Türk idareci ve memurlar görevlerinden uzaklaştırılarak, yerlerine Rumlar atanınca, bir intikam alma kampanyasına giren Rum idareciler, Türkleri usandırarak Adadan kovmak için her çareye başvurmuşlar Rum tefeciler Türk mallarını haraç mezat sattırarak ele geçirmişlerdir. Kilisenin devamlı tahrik, teşvik ve telkini ile Enosisi gerçekleştirmek için Türklerin

ellerindeki malların alınması için sinsi bir kampanya yürütülmüş, tapu kayıtları dahi tahrip edilerek Türk malları gasbedilmiştir.

Okul bitiren Türk gençleri istihdam edilmedikleri için Adayı terk ederek Türkiye'ye gitmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu arada Rumlar dış ülkeler ve özellikle Mısır ve Yunanistan'dan binlerce kişinin Adaya yerleşmesini sağlamışlar, din kardeşleri olan herkese Adada kalmak için gereken her kolaylığı göstererek nüfuslarını artırma yoluna gitmişlerdir. Dış ülkelerdeki Rumların gönderdiği yardımlarla en küçük köye dahi muhteşem kiliseler yaptırmışlar, her tepede bir Aziz bulunduğunu iddia ederek oraya sahip çıkmışlardır. Son olarak da EOKA "Rumdan Ruma" mücadelesi açarak, Türklerle herhangi bir ticari ilişki kurulmasını, Türk ürünlerinin satın alınması yasaklamıştı. Makarios ise daha ileri giderek, Rumların Türklere herhangi bir taşınmaz mal satmalarını yasaklamıştı. Bir yabancı yazarın da belirttiği gibi, başta Makarios olmak üzere, Rumlar Türkleri küçük gördüklerini göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmamışlardır.

Birçok köylerde azınlıkta olan, ancak büyük arazilere sahip olan Türkler, bin bir entrika ile köylerden uzaklaştırılmış,

malları kasten kiralanmamış ve zamanla ellerinden alınarak köyler Rumlaştırılmıştır. Bugün Rumların elindeki tapuların çoğunun önceki sahipleri Türklerdir. Rumlar bu entrikalarıyla sahte belgeler vererek vakıf mallara dahi sahip çıkmaya başlamışlardı. Karpaz'daki Efendiler çiftliğinin 7.000 dönümlük arazisine bu şekilde el konmuştur.

TABLO 5: KKTC'NDEKİ TOPLAM NÜFUS VE BUCAKLARA DAĞILIŞI

	Toplam	Merkez	Köy
Lefkoşa ilçesi	89.818	58.531	31.287
Lefkoşa Merkez Bucağı	62.295	39.176	23.119
Güzelyurt bucağı	18.236	12.865	5.371
Lefke Bucağı	9.287	6.490	2.797
Gazimağusa İlçesi	72.054	32.776	39.278
Gazimağusa Merkez Bucağı	44.447	27.637	16.810
Geçitkale Bucağı	8.428	1.271	7.157
İskele Bucağı	8.190	2.814	5.376
Mehmetçik Bucağı	10.989	1054	9.359
Girne İlçesi	38.715	14.205	24.510
Toplam (KKTC)	200.587	105.512	95.075

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

Tablodan da anlaşılacağı gibi KKTC’nde en kalabalık kent başkent Lefkoşa’dır. Başkent Lefkoşa’dan sonra Mağosa, Güzelyurt ve Girne gelmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde doğum oranı %2.8 civarındadır. Alanı 3242 km² tahmin edilen KKTC’de, kilometre kare başına 50 kişi düşmektedir.

Kıbrıs’ta halkın çoğu tarımla uğraşır. Adanın esas gelir kaynaklarından biri narenciyedir. Güzelyurt ve Girne bölgelerinde bol portakal, limon ve greyfurt yetiştirilmekte, seralarda turfandacılık yapılmaktadır. Mesarya Ovasında yetiştirilen hububat, ihtiyacı karşılamaya yeterli değildir. Narenciye yetiştirmek için yeraltı sularından yararlanılmaktadır. Bol harup ve zeytin yetiştirilmektedir. Patates, havuç ve tütün elde edilmektedir. Rum bölgesinde kalan üzüm bağları ve buradan elde edilen şaraplar çok meşhurdur. Tarımda makine kullanıldığı için, hayvan nesli günden güne tükenmektedir. At, katır, eşek ve öküz kalmamış gibidir. Develer tamamen tükenmiştir. Evlerde süt ineği beslenmektedir. Koyun ve keçi de azalmaktadır.

Ekonominin öteki gelir kaynaklarından biride turizmdir. Kıbrıs’ta çok ileri bir safhada olan turizm, günden güne

gelişmektedir. Adada lüks oteller ve birçok turizm işletmeleri bulunmaktadır. Bu arada birçok küçük fabrikalar da bulunmaktadır. Konfeksiyon ve plâstik sanayi epey ileridir.

Adanın çok eski devirlerden beri işletilmekte olan madenleri meşhurdur. Adada çıkan madenlerin başında bakır gelmektedir. Tümü de Rum bölgesinde bulunan maden ocaklarından, bakırdan başka demir, krom ve amyant da çıkarılmaktadır.

B 2.2 YERLEŞMENİN GENEL ÖZELLİKLERİ

B 2.2 – 1 Neolitik Dönem (Taş Devri M.Ö. 7000-3000)

Neolitik dönemin başlangıç ve bitişine ilişkin farklı bilimsel görüşler bulunmakla beraber eldeki bulgulara göre M.Ö. 7000-3000 yılları verilebilir. Khirokitia bölgesindeki bulgulara yapılan C-14 Testi sonucu M.Ö. 5800'lü tarihlere gidilmekte , Limridi (bugünkü Yeşilirmak) bölgesinde ise (Vouni yakınlarında) daha önceki yıllara ait olabileceği (M.Ö. 7000'li yıllar) düşünülen kalıntılara rastlanmaktadır. Bulunan seramik ve diğer kalıntılar adanın ilk sakinlerinin , komşu ülkelerden , Anadolu ve Suriye'den gelmiş olduklarını düşündürmektedir.

Bu dönem insanı , bitki ve ürün yetiştirmekte, yetiştirdiklerini saklamak gerektiğini kavrayarak taştan kaplar yapmaktadır. Öte yandan bu aletlerin yapımı için üretim araçları geliştirmeye başlamıştır. Odunu taşlarla işlemler yaşadıkları evlerin temelini yontulmamış kırık taşlarla inşa etmişlerdir. Tavan kısımlarının yapımında ise balçıkla sıvanmış ağaç dalları kullanmışlardır. Bu evlere “ Toloy ” denilmektedir. Bulunan kalıntılardan ateş yakıldığı ve mutfak eşyası kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yapılan kazılarda silah, hayvan kemikleri ve ölen kişilerin evlerinin tabanlarına armağanlarıyla gömülmüş iskeletleri bulunmuştur.

Neolitik I. ve II. Dönemi arasında bulgulanmamış yaklaşık 1500 yıllık bir boşluk bulunmaktadır. II.döneme ilişkin bulgular arasında taştan yapılmış putlar önemlidir.

B 2.2 – 2 Kalkolitik Dönem (M.Ö.3000-2300)

Bu dönemde Kıbrıs'ta bakırdan aletlerin yapılıp, kullanılmaya başlandığı dönemdir. Kıbrıs2a Anadolu'dan göçler olduğu kesindir. Bu dönemde adada bakır madeninin çok olması , hem iç kullanım ve hem de zamanla önemli bir dış satım maddesi olmasını sağlamıştır. Adada en eski (M.Ö. 3000) madenin bulunduğu yer Erimi bölgesidir. Erimi'de

perdahlı , taramalı kaplar, toloy benzeri yerleşim mekanları ve çok sayıda bakırdan yapılmış eşya bulunmuştur. Özellikle bulunan çanak ve çömleklerin iri kumlu, kaba kilden yapılmış oldukları,renkli geometrik şekillerle süslandıkları ve üzerlerine çok renkli boya astarı sürülmüş olduğu gözlenmektedir.

B 2.2 – 3 Eski Tunç Devri (M.Ö. 2300-1900)

Eski Tunç Devri Dönemi'nde ilk kasaba ve ticari merkezler gelişmeye, bakır işlenip ihraç edilmeye başlanmıştır. İnsanlar sahilden uzaklaşarak, vadilerde çiftçilik yapmaya başlamışlar ve çoban kulübeleri inşa etmişlerdir. Daha çok Trodos Dağları çevresinde , bakır madenleri alanlarında yaşam devam etmiştir. Bu dönemde adadaki insanlar Asya, Mısır, Suriye ve Filistin bölgesindeki halklarla ticari ve kültürel alışverişlerde bulunmaktaydılar.

Bu dönemde Anadolu'dan gelerek adaya yerleşen göçmenler geleneklerini ve zanaatlarını da beraberlerinde getirirler. Çömlek yapımında adada kullanılan tekniklerin yerini Anadolu'dan gelen yeni yöntemler almaya başlar. Bu etkileşimle yeni üretim teknikleri ortaya çıkar.

B 2.2 – 4 Orta Tunç Devri (M.Ö. 1900-1600)

Bu dönemde komşu ülkeler ile kültürel ve ticari ilişkiler gelişmiştir. Bakır en önemli ihraç maddesi olup, kentlerin büyümesine de yardımcı olmuştur. Mısır, Babil, Suriye ve Anadolu'dan gelen süs eşyası, seramik, silindirik mühür bulguları Kıbrıs'ın bu ülkelerle ilişkisini göstermektedir. Mezarlarda Mezopotamya kökenli Hitit mühürlerine de rastlanmıştır. Adadaki bakırın ihracı yaşam seviyesini yükseltmiştir.³⁵ Yapılan kazılarda Alambra, Ambelikov, Kolopsida, Kalavasos gibi bölgelerde bir iki odalı, salon ve teraslı evlere de rastlanmıştır.

B 2.2 – 5 Genç Tunç Devri (M.Ö. 1600-1050)

Bu devrede ada doğu ve batı kültürlerinin uğrak noktası haline gelmiştir. Girit ve merkezi Yunan Yarımadasında olan Miken Uygarlığı'ndan kültür ve sanayi akışı söz konusudur. Mikenler savaşçı ve sömürgeci bir kavim olup Doğu Akdeniz ve Suriye sahillerine kadar uzanmaktadırlar.

---

³⁵ Bakır özellikle Anadolu'da bol miktarda bulunan demir ile Kıbrıs bakırı birleştirilerek demirden hafif ve daha dayanıklı silahlar yapımında kullanılan tunç elde ediliyordu.Bu nedenle bu devirde Kıbrıs sahip olduğu bakır madeni ile ön plana çıkmıştır.

B 2.2 – 6 Geometrik Dönem (Demir Devri başlangıcı M.Ö. 1050-750)

Demir devrine geçiş adada birçok alanda gerilemeyi beraberinde getirmiştir. Doğal afetler, kültürel alanda bir gerileme, nüfus azalışı söz konusudur. Bu dönemde Arkeologlar Miken kültürünün devamına ilişkin bulgular tespit etmişlerdir. Demir; Tunç'un yerini alarak , malzeme olarak kullanılmaya başlamıştır. M.Ö. 9. y.y.'da Fenikeliler Lübnan'dan koloniler halinde gelip Kıbrıs'a yerleşmişlerdir.

B 2.2 – 7 Arkaik Dönem (M.Ö. 750-475)

M.Ö. 8. y.y.'da Kıbrıs, bir kez daha yakın doğudaki krallıkların egemenliği altına girer. Kıbrıs şehirleri , Asur Krallığı'na ardından da Mısırlılara ve Pers İmparatorluğu'na haraç ödemek ve egemenlikleri altına girmek zorunda kalır. Pers yöneticileri Kıbrıs şehirlerinde gözle görülür bir hoşgörü ekonomik ve kültürel alanda yeniden yükseliş koşullarını yaratırlar. Coğrafi pozisyonu , bakır ve ahşap zenginliği dolayısıyla da ada yeniden parlak bir konuma yükselir. Adada bir çok şehir devleti kendi paralarını basmaya başlar. Lapithos, Salamış, Soli, Chytri bunlar arasındadır. Ada doğunun lüks hayatını ve sanatsal zenginliğini içine sindirmiş olup, bunları

temsilen açılan kral mezarlarında çok zengin kültürel sentez bulgularına rastlanmıştır.

B 2.2 – 8 Klasik Dönem (M.Ö. 475-325)

Adanın coğrafi pozisyonundan ötürü, Arkaik dönemin yükseliş ve refahı, dışta gelişen olaylar nedeniyle kesintiye uğramak durumunda kalır. Asya'daki halkların Perslere karşı yükselişi Kıbrıs'ta Yunan ve Pers Şehir Devletleri arasında problemler doğmasına yol açar. Salamis'in Pers Kralı Gargos, kardeşi Oresilos tarafından adanın desteğini arkasına alarak tahtından indirilir. Daha sonra yok edilmesine rağmen , taraftarları Pers filosuna karşı denizde zafer kazanır. Yunanlılar için Kıbrıs yeniden kazanılması gereken stratejik bir yer olarak önem kazanmıştır.

B 2.2 – 9 Helenistik Dönem (M.Ö. 325-58)

Kıbrıs'ta Yunan kültürü, Büyük İskender'in Kıbrıs'taki şehir devletlerini hakimiyeti altına almasından sonra etkinliği artmıştır. Bilindiği gibi Ptolemelerin başşehri İskenderiye aynı zamanda Hellenistik kültürün merkezi durundadır. M.Ö. 320'de Kıbrıs İskender'in hakimiyeti altına girer. Fakat İskender'in çok genç yaşta ölmesinin ardından Kıbrıs'taki şehir

krallıkları arasında , adanın hakimiyeti konusunda çatışmalar baş gösterir. Ptolemeler ada üzerindeki 300 yıl sürecek olan egemenlikleri başlamış olur.

Ada bu dönemde refaha kavuşur. Fakat Persler zamanında göreceli bir otonomiye sahip olan şehir devletleri artık merkezi Paphos'ta konumlanmış olan bir hükümetin kontrolü altındadır. Ptolemeler dine ve diğer kurumlara çok fazla müdahale etmeseler de yazı ve dilde Yunan egemenliğinin başlamasına yol açmışlardır. Bu dönemin en önemli şahsiyeti stoacı felsefenin kurucusu olan Zeno'dur. Onun döneminde adadaki şehirler arasındaki ayrılıklar ortadan kalmaya başlar.

Ptolemeler döneminde birçok yeni şehir de kurulmuştur. Lefkoşa şehri bunların arasında yer alır; Ptoleme'nin oğlu Lefkos tarafından eski Ledra Şehrinin kalıntıları üzerine M.Ö. 280 de kurulmuştur. Bu dönemde Kıbrıs gemi taşımacılığı ve ticarete de bölgenin merkezi durumuna gelir. Girne kalesinde sergilenen Batık gemi kalıntıları , bunun en açık örneğidir. Ptolemelerin son döneminde bir dizi anlaşmazlıklar olagelmış ve son Ptoleme kralı II. Soter'in oğlu, Kıbrıs'ın Roma imparatorluğuna ilhak etmesini talep etmiştir. Bunun üzerine

M.Ö. 58 yılından itibaren adada Romalıların hakimiyet dönemi başlamıştır.

B 2.2 – 10 Romalılar Dönemi (M.Ö. 58 – M.S. 395)

Kıbrıs M.Ö. 58'den itibaren Akdeniz'in yükselen gücü olan Romalıların eline geçer. Bu dönemde M.Ö.22'de ada Paphos, Salamis, Amothos ve Lapethos (bugünkü Lapta) olmak üzere dört ayrı yönetsel bölgeye bölünür. Paphos başkenttir ama , Yunan kökenli olan Kıbrıslı,Romalı ve Musevilerden oluşan nüfusuyla öne çıkmakta olan şehir Salamis'tir. İmparatorlar M.S. 77'den sonraki depremlerin ardından Salamis,Soli ve Paphos şehirlerini büyük harcamalarla yeniden inşa etmek zorunda kalmışlardır. Helenistik döneme ait olan eserler , yollar,limanlar,su kemerleri,tiyatro ve tapınaklar,alış-veriş merkezleri ve halk hamamları bu depremlerle yok olmuş durumdadır.

Diğer yandan St.Barnabas ve St. Paul Antakya'dan Salamis'e gelerek tüm adayı dolaşp Hristiyanlığı yaymaya çalışırlar. Kıbrıs tarihte Hristiyanlığı kabul eden ilk ülkedir. St. Barnabas daha sonra dinsel mücadeleleri uğruna Salamis'te öldürülecektir. Ardından Kıbrıs'taki Museviler Romalılara karşı ayaklanır ve adanın dışına sürülürler. Kıbrıs yeniden eski

sağlık ve refahına kavuşmak üzeredir. İmparator Konstantin devletin dinini Hristiyanlık olarak kabul eder ve dini konularla ilgili olarak ada çapında üç piskopos görevlendirilir. M.S. 322 ve 342 yıllarında ada iki önemli deprem daha yaşar. Yıkılan Salamis şehri İmparator Konstantin tarafından yeniden Constantia adı altında inşa edilir. M.S. 395'te Roma İmparatorluğu ikiye ayrılır. Kıbrıs bundan sonra başşehri Constantinople olan (İstanbul olan) Doğu Roma İmparatorluğunun bir parçası haline gelecektir.

B 2.2 – 11 Bizans İmparatorluğu Dönemi (M.S. 395-1191)

Ada, 800 yıllık bir dönemde Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altında yönetilir. Konuşulan dil Yunanca ve egemen din Hristiyanlık , en yaygın mezhepte Ortodoks Mezhebi'dir. İlk yüzyıllarda yeni yönetim adaya barış ve refahı getirmişse de sonraları ortaya çıkan isyan, savaş ve huzursuzluklar Kıbrıs halkının zor günler yaşamasına neden olmuştur. Bizans dönemindeki en önemli olaylardan biri Kıbrıs Ortodoks Kilisesi'nin durumudur. Kilise, başlangıçta adada yaşayan Hristiyanlar arasında var olan mezhep ayrılıkları nedeniyle tüm ada Hristiyanları üzerinde kesin bir hakimiyet sağlayamamıştır. Bunun üzerine imparatorluk başpiskoposa

itaat etmeyenlerin adadan sürüleceğine dair bir emirname çıkararak, kilisenin hakimiyetini sağlamayı amaçlar.

431 yılında Efes'te toplanan bir konsey, Kıbrıs Ortodoks kilisesinin üstünlüğünü kabul eder. Bu arada Kıbrıs yönetsel olarak merkezi Antakya'da olan Doğu Piskoposluğu'na bağlı olduğundan , Antakya Patrikliği Kıbrıs Kilisesi'nin üzerinde söz sahibi olmaya çalışınca ,Kıbrıs Başpiskoposu Anthemios buna karşı çıkar. Bu anlaşmazlık St. Barnabas'ın mezarının ve St. Mathews'un kutsal incilinin bulunarak imparatora götürülmesi sonucunda çözülür. Kıbrıs başpiskoposluğu İmparator Zeno'dan dini bağımsızlık ve üç önemli yetki elde etmeyi başarır. Bunlar; başpiskoposun kilise törenlerinde mor pelerin giyebilmesi, piskoposluk esası yerine imparatorluğun saltanat esasını taşıyabilmesi ve resmi belgelere imparator gibi kırmızı mürekkeple imza atabilme yetkileridir.

İstanbul Patriği dahi tamamıyla imparatora bağlı olup, politik yetkilere sahip değilken ,Kıbrıslı din adamlarının bu denli yetki elde edebilmesi çok önemli bir ayrıcalıktır. Bu durum kilisenin sonraki yıllarda son derece güçlenmesine ve Kıbrıs'ı işgal eden yabancı güçlere karşı büyük direnişler göstermesine yol açacaktır. Ada 647 yılından itibaren , Suriye,

Filistin ve Mısır üzerinden hızla yayılmakta olan İslamiyet'in etkisiyle, Arap akınlarına hedef olur. Bu seferler sonrasında özellikle kıyı şehirleri harap olur. Constantia, Amothus, Soli, Carpazia, Curium tarihe karışır. Bu akınların belli dönemlerinde islami zaferler söz konusu olduğundan adada geçici bir süre halifeliğe karşı vergi ödenmesi gündeme gelecektir.

688 yılında İmparator II.Justinianus ve Emevi Halifesi Abdülmelik arasında bir anlaşma yapılarak , adanın yarısının Bizans İmparatorluğu'na diğer yarısının da Araplara vergi ödemesine karar verilir. Anlaşma gibi görülen bu durum iki taraf arasında sürekli çatışmalara yol açacaktır. Hatta II. Justinianus , Halifeliğe vergi ödenmesinin son bulması için Hristiyan halkın bir kısmını adadan göçe zorlar, ama etkili olamaz. Daha sonra , 743, 773, 790 ve 806 yıllarında da gerçekleşen Arap saldırıları İmparator Nicepharus Phocas tarafından sona erdirilir. Bu dönemde korumanın güçlendirilmesi amacıyla adanın çeşitli bölgelerinde kaleler inşa edilir.

İmparatorluk 10.y.y.'ın ikinci yarısı ile 12. y.y.'ın ilk yarısı arasında altın dönemini yaşar. Özellikle sivil hayat ,

mimari alandaki başarılarına tanıklık eder. Adanın her tarafında yaygın bir şekilde kiliseler ve manastırlar inşa edilmektedir. Bu mimari eserler ikon, fresk ve mozaik süslemeleri ile zenginleştirilir. Öte yandan hemen her köyde doğmuş olan bir aziz vardır. Ve ada adeta azizler ülkesi haline gelmiştir. Dokumacılık ve ticaret alanlarında da hareketlenmeler olmakta ve Kıbrıs Ortadoğu'da yeniden sesini duyurmaya başlamaktadır. Bu arada savaşlar sonucu yıkılan şehirlerin yakınında kurulan Larnaka, Lemesos, Karynia şehirleri gelişmektedir. Lefkosia (bugünkü Lefkoşa şehri) ise 10.y.y.'da başkent olduğundan , Başpiskoposluk da Constantia'dan Lefkosia'ya aktarılmıştır.

Bizans döneminde Kıbrıs'a gelip yerleşen ve günümüze dek varlıklarını sürdürebilen etnik toplulukların en önemlileri Ermeni ve Maronitler'dir . Ermeniler ilk kez M.S. 591 yılında Kıbrıs'a gelip yerleşirler. Genellikle Lübnan'ın dağlık bölgelerinde yaşayan Maronitler'in Kıbrıs'a yerleşmesi ise ilk kez 8.y.y. da olur. Bu arada adanın savunması için Kıbrıs'a getirilen Arnavut askerler, Lüzinyanlar dönemine dek silah taşıyıp maaş alırlar. Daha sonra Kıbrıslılarla evlenen Arnavutlar , zamanla asimile olurlar. Öte yandan Kıbrıs 964-

1184 yılları arasında çeşitli isyanlara sahne olur. Bunlar adanın valileri tarafından değişik zamanlarda imparatorluğa karşı yapılan hareketlerdir. En son karşı hareket , Tarsus valisi olan Isaac Conmenus'un adada imparatorluğu ilan etmeye kalkışması olayıdır. Yasal olamayan bir şekilde yedi yıl kadar adayı zalimce yönetmeye kalkışan Isaac Conmenus'un hakimiyeti o sırada III. Haçlı seferine çıkmış olan I.Richard (Aslan yürekli Richard) tarafından sona erdirilecektir. I. Richard'ın adayı ele geçirmesinden sonra yerli halk bazı isyanlara kalkışır. Bunun üzerine kral adada düzenli bir yönetimin sağlanması için büyük bir askeri güce gereksinim duyulduğunu farkeder ve adanın üs olarak kullanılmasının daha uygun olacağını düşünür. Gelir getirmesi amacıyla adayı 1191 yılında, Templar şövalyelerine satar ve karşılığında 100.000 düka talep eder. 1191-1192 yılları arasındaki Templar şövalyeleri döneminde, İngiliz krallığına yapılan ödemenin bedeli halka ağır vergiler ve kölelik düzenini andıran uygulamalar olarak yansır.

Halkın örgütlenerek kendilerine karşı isyana girişeceklerini fark eden şövalyeler, büyük bir kıyıma girişirler. Bu kanlı olaylar sonrasında adadaki yönetimlerine devam

etmelerine imkan olmadığını fark ederek , adayı yeniden I.Richard'a iade ederler. Bundan sonra adayı o sıralarda Kudüs krallığını yitirmek durumunda kalmış olan Guy de Lüzinyan'a verilmesi uygun görülür. Böylece adada uzunca bir dönem sürecek olan Lüzinyan hakimiyeti başlamış olur.

B 2.2 – 12 Lüzinyan Egemenliği (1192-1489)

Lüzinyanlar döneminde, Kıbrıs bir latin krallığı olarak idare edilecektir. Adada, Ortaçağ Batı Avrupa'sına benzeyen feodal bir toplum yapısı kurulur. Guy de Luzinyan yerli halkın sempatisini toplamak , çeşitli katliam ve göçlerle azalan ada nüfusunu artırmak ve geri dönüşleri sağlamak üzere toprak dağıtımına başlar. Suriye ve komşu ülkelerden göç edenlerin adaya yerleşimlerini kolaylaştırır. Yani krallığın toprak sahibi olan sınıfı , üç yüz asilzade ve şövalye ile , toprakları üzerinde Kıbrıslı köylülerin yaşadığı iki yüz toprak ağasıdır. Bundan sonra gelen sınıf daha çok şehirlerde yaşayan ve haçlıların ardından Avrupa'dan gelen ticaret veya zanaat sahibi olan kesimdir. Yerli halk ise köle ve yarı köle olarak yüzyıllardır işlediği toprağa bağlanmıştır.

B 2.2 – 13 Venedik Egemenliği (1489 –1570)

Venedikliler , Doğu Akdeniz’de uzunca bir süredir ticari çıkarları açısından değer kazanmış olan Kıbrıs adasını ele geçirebilmek için fırsat kollamışlardır. Son Lüzinyan Kralı II.James’in ardından , kraliçe Catherine Cornaro her ne kadar Kıbrıs Kraliçesi olarak yönetimde bulunursa da idari kararların çoğu Venedikli yöneticiler tarafından alınmaktadır. Kraliçenin ileride Venedikliler açısından problem yaratma olasılığını ortadan kaldırmak üzere , kraliçe ünvanı taşıyabilme garantisıyla adadan uzaklaştırılması sağlanır. Böylece 1489’da hükümdarlık hakları Venedikli yöneticilere devredilmiş olur. Bu andan itibaren Kıbrıs’ın kale ve saraylarında St.Mark Aslanı görülecektir. Venedikli yöneticilerin politikası , adanın Akdeniz’de açık bir üs konumunda bulunmasından ötürü , olabildiğince güvenliklı yönetimin sağlanması için önlemler almak olmuştur.

Venedikli yöneticiler Kudüs yasalarını 1553’te İtalyanca’ya çevirerek halka, bu yasaları uygulayacaklarına dair söz vermişlerdir.Adada Latin Başpiskoposluğunun egemenliği ise devam etmektedir. Böylece 1571 yılında başlayan Osmanlı egemenliğine dek nüfusun ezici çoğunluğu

Ortodoks olan ada, Katolik bir krallık olarak yönetilmeye devam edilecektir. Venedikliler ,ada halkının yeni yöneticileri benimsemesi için , yerli asilzade ve papazlara bazı imtiyazlar köylülere de bazı haklar verirler. Halka,özgürlüklerini belli bir para karşılığında satın alma hakkı tanınır. Lüzinyanlar döneminde alınan vergilerde bir artışa gidilmeyeceğine dair söz verilmesine karşın , vergi yükü altında ezilen Kıbrıs halkının hoşnutsuzluğu artar. Kıbrıs ekonomisinin günden güne kötüleşmesine bakmadan , Lefkoşa, Mağusa gibi önemli yerleşme bölgeleri kale ve surlarla korumaya alınarak , Osmanlı tehlikesi atlatılmaya çalışılır.

14. y.y. da barutun kullanımından dolayı savunma hatlarının çoğu tahrip olduğu için yeniden inşası gerekmektedir. St. Hilarion , Buffavento, Kantara gibi kaleler bir kenara bırakılarak,deniz yönünden gelecek saldırılara karşı şehirlerin surlarla çevrilmesi ve kıyı kalelerinin sağlamlaştırılmasına önem verilir. Mağusa kentinin savunması için , eski surları toplardan korunabilecek bir hale getirmek amacıyla ikinci bir duvar inşa edilerek , aradaki boşluk toprakla doldurulur. Surlar içindeki şehrin esas girişini korumak üzere büyük bir kule ve denizle karşılaşılan yere de cephanelik inşa

edilir. Diğer taraftan Osmanlılar Akdeniz’de her yönden ilerlemekte olup,1489’daki Venedik egemenliği duyulunca, Osmanlı Donanması adaya düzenli seferler yapmaya başlar.

II.Selim’in Osmanlı Padişahı olduğu dönemde , Kıbrıs’a yapılacak bir Osmanlı müdahalesi olasılığı da artmaya başlar. Osmanlıların Kıbrıs’ı istemesinin nedenleri olarak adanın Doğu Akdeniz’deki Stratejik konumu, adada üslenen korsanların Osmanlı ticaret gemileri için potansiyel tehlike olmaları ve dini nedenler sayılabilir.

Kıbrıs 1571 yılında Venediklilerin bütün önlem ve hazırlıklarına rağmen Osmanlılar tarafından ele geçirilir ve 1878’e dek sürecek Osmanlı yönetimi başlamış olur.

B 2.2 – 14 Kıbrıs’ta Osmanlı Yönetimi (1571-1878)

B 2.2 – 14.1 Kıbrıs’ın Fethi

Doğu Akdeniz Osmanlı Cihan Devleti’nin hakimiyetinde idi , fakat , bu bölgedeki Kıbrıs Adası , Venediklilerin elindeydi. Venedik , çağın büyük bir deniz gücü idi. Venedikliler , Doğu Akdeniz güvenliği için sürekli bir tehdit teşkil ediyorlardı. İstanbul’dan , Rumeli vilâyetlerinden , adalardan ve Anadolu’dan hacca deniz yoluyla giden Müslümanlar için yol güvenliği yoktu , hac yolu üzerinde

bulunan Kıbrıs , bir huzursuzluk kaynağı idi. İslâm'ın temsilcisi durumundaki Osmanlı Cihan Devleti , kendini,uzak doğudan hacca gelecek olan Müslümanların hac yolu güvenliğini sağlamakla görevli bilirken , Osmanlı hâkimiyetindeki Anadolu , Suriye ve Mısır'ın ortasına düşen , Anadolu'ya çok yakın konumdaki , kendi devletinin raiyeti olan Müslümanların hac yolunu tehlikeye düşüren Kıbrıs'ın , Adriyatik Denizi'nin ucundaki Venediklinin elinde kalması can sıkıcı bir durum meydana getiriyordu.

Osmanlı Cihan Devleti için can sıkıcı olan bu durum yetmiyormuş gibi , Kıbrıs'taki korsanlar , Mısır Beylerbeyi'nin Konya sancakbeyi Şehzade Selim'e gönderdiği atları da gasbetmişlerdir. Lâlâ Mustafa Paşa ve Piyale Paşa bu işi halletmekle görevlendirildiler. Başkent Lefkoşa 1570 de alındı , Girne ve Baf teslim oldu. Çok sağlam kalesi olan Mağosa'nın alınması kolay olmadı , sonra 1571 yılında orası da İslâm'a açıldı. Bu fethetme târihi olarak şu söz kullanılmıştır. **“Aldı Kıbrıs Adasının Şâh Selim.”** (Bu harflerin alfabadeki sıra sayılarının

toplamı 978 vermektedir ve bu rakam o zaman kullanılmakta olan Hicrî takvime göre fetih târihini göstermektedir.)³⁶

B 2.2 – 14.2 Adaya Türk Göçmen Nüfusun Getirilmesi

Kıbrıs'ın 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmesinden sonra , adanın etnolojik ve kültürel tarihine yeni bir unsur olarak Türkler'de katılır. 1571'den başlayarak 16.yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı devleti eliyle Kıbrıs'a yerleştirilen insanlar; o zamana kadar adada yerleşmiş olanlardan çok farklı bir din , dil ve kültüre sahiptirler. Bu İslam-Türk kültürünün etkisi , sadece 307 yıl süren Osmanlı döneminde değil , ondan sonraki İngiliz yönetimi süresince de Kıbrıs kültürü üzerindeki etkisini sürdürerek , varlığını koruyacaktır.

Fethin tamamlanması ardından, Muzaffer Paşadan sonra Kıbrıs Beylerbeyliğine atanan Sinan Paşaya gönderilen 9 Ekim 1571 tarihli bir fermanla, adada yaşayan nüfusun sayılması ve gelir kaynaklarının belirlenmesi istenir. Fetih öncesinde 200 bin kadar bir nüfusu olan Kıbrıs'ta 1562 yılında yapılan bir tespite göre 246 köy devlete, 567 köy ise Latin Kilisesi ile asilzadelere aittir. Kıbrıs köylüleri hiçbir toprağa sahip değildi.

---

³⁶ Mehmet Maksudoğlu, "Osmanlı Tarihi" İstanbul 1999, s. 173-174.

Osmanlılar , ele geçirdikleri topraklardan alınacak vergileri tayin etmeden önce, o ülkede nüfus ve arazi tespitleri yapmaktadır. Yapılan nüfus sayımında, adada, yaşayan bütün Hıristiyan nüfus 150 bin olarak tespit edilir. Bu arada Latin'lerin mal ve kiliselerin kontrolü yönetim eline geçer. 1573'te Venedik-Osmanlı barış anlaşmasının imzalanmasından sonra , adadaki Latin toplumu ve kilisenin varlığına yeniden izin verilir. Bazı toprak sahiplerinin toprakları geri verilir, bazıları da Rum sipahi olarak görevlendirilir. Daha sonra Latin'lerin bir kısmı resmen tanınan iki toplumdaki Ortodoks Rum veya Müslüman Türk toplumları içinde asimile olurlar. Latin asilzadeler Müslümanlığı kabul ederek veya Türklerle evlenerek , mülk ve sahip oldukları sosyal etkiyi korumaya çalışırlar. İlk saray dragoman'ları ³⁷ da bu dönem asilzadelerin arasından çıkmış olup , tercüman , yazıcı ve tahsildar olarak Osmanlı yönetimi ile işbirliği yapmışlardır. Bu görevler daha sonra Kıbrıslı Rumlara geçer.

Osmanlıların din politikası , diğer dillere hoşgörü ile davranmak üzerine kurulur. Kıbrıs'taki din sorunu, daha önce Latin kilisesinin baskılarına karşı mücadele etmiş olan Rum

---

³⁷ Dragoman: Osmanlılarda sarayda görevli bulunan saray tercümanları

Ortodoks Kilisesi'nin çalışmasına yeniden izin verilip , eski haklarını tanınmasıyla çözümlenir. Bazı Yunan tarihçilere göre Osmanlı Yönetimi , Kıbrıs Rumlarını Latinleşmekten kurtarmıştır.Osmanlı Devleti'nin kurduğu askeri düzeni korumak için düzenli vergi ödeyecek bir tebâyâ ihtiyaç duyar. Eski hak ve imtiyazlarına kavuşan Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi , Rum tebânın yönetimi ve vergilerin düzenli toplanmasında etkili olacaktır.

Kıbrıs fatihi Lâlâ Mustafa Paşanın adadan ayrılırken geride bıraktığı asker sayısının 3779 olduğu resmi Osmanlı kayıtlarında belirtilir. Bu askerlerden bir kısmının ailelerini adaya getirdiği, bir kısmının da Kıbrıslı asilzade kız, kadın ve dullarla evlilik yaptığı bilinmektedir. Yeniçeriler yerleşim yerlerine dağılarak , güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir. Fetih öncesi yıllarda çeşitli nedenlerle artan dış ülkelere göç , Fetih sırasında ve sonrasında da sürmüştür. Köy halkının bir kısmı dağlara çekildiğinden ekim yapılamamış ve 1572 yılında kıtlık görülmüştür. Ancak 1579 yılında yerli tebaya ve göçmenlere toprak dağıtılmasından sonra tarımsal üretim artmış ve 1583'te dışarıya buğday satılabilmektedir.

Muzaffer Paşadan sonra Kıbrıs'a Beylerbeyi olarak atanan Sinan Paşa , II. Selim'e gönderdiği bir mektupta , Venediklilerden boşalan arazilerin işlenmesi için yerli halk arasında yeter sayıda zanaatkar bulunmadığını bildirir. Bunun üzerine II.Selim , ada nüfusunu artırmak üzere Anadolu'dan Kıbrıs'a gönderilecek göçmenlerin teşviki için 9 Nisan 1571 de bir ferman çıkarır. Daha sonra Karaman, İçel, Bozok, Alaiye (Alanya), Teke (Antalya) ve Manavgat bölgelerindeki aileler arasında Kıbrıs'a göçmen gidebilecek alanların tespiti yapılmaya başlanır. Kıbrıs'a yerleşmek üzere gidenlerden iki yıl süre ile vergi alınmaması , seçilenlerin arasında çiftçi ve zanaatkarların bulunmasına özen gösterilmesi söz konusudur.

Kıbrıs'a gitmek üzere 1689 ailenin tespiti yapılır ve bu ailelerin hepside Türk ve Müslüman olup , ağırlıklı olarak, Aksaray, Beyşehir, Enduği, Develihisar, Ürgüp, Koçhisar, Niğde, Bor, Ilgın, İshaklı ve Akşehir bölgelerinden gelmektedir.

Bütün göçmenlerin Kıbrıs'ta kendi mesleklerini icra etmeleri için Osmanlı hükümeti tarafından bir emirname yayınlanmış, çiftçilerin asker kadrosuna tayin edilmesi önlenmiştir. Daha sonraki yıllarda Konya, Kırşehir,Çorum,

kayseri, samsun, Çankırı, Eskişehir, Ankara, Darende ve Uşak'tan Türk aileleri , Kıbrıs'a gelerek hisarlarla çevrili şehirlerle boş Latin köylerine yerleştirilirler. Kayseri bölgesinden gelenler arasında Ermeniler, İç Anadolu'dan Hıristiyan aileler , Yörük aşiretleri Suriye'den bazı Musevi aileler ve bazı Rodoslular da Kıbrıs'a göç edenler arasındadır. Kıbrıs'ın fethi ardından Osmanlı devleti tarafından çeşitli tarihlerde Kıbrıs'a yerleştirilen Türklerin kesin sayısı hakkında herhangi bir kayıt bulunmamakla birlikte , bunun 20-30 bin kadar olduğu tahmin edilmektedir. Artık Kıbrıs Türkleri ada nüfusunun kalıcı, etnik bir parçası haline gelmiştir ve sayıları toplam Kıbrıs nüfusunun üçte biri ile beşte biri arasında değişecektir. Kıbrıs'ta bundan böyle birbirinden tamamen farklı dil, din ve kültüre mensup iki ana etnik toplum yaşamaya başlayacak ve birbirlerini karşılıklı olarak etkileyeceklerdir.

B 2.2 – 14.3 Osmanlı Yönetiminde Adada Yaşam

Kıbrıs'ta Türkler tarafından yapılan ilk nüfus sayımında vergi verebilen Müslüman nüfus 20 bin, Hıristiyan nüfus da 85 bin olarak belirlenmiştir. 1572 deki korkunç açlık ve çekirge istilaları ardından , 1579 yılında tımar ve zeamet olarak yerli tebaaya ve göçmenlere toprak dağıtımı yapılır. Yüzyıllarca

süren feodal kölelik sistemi kaldırılarak, köylüler özgürleştirilmiş , kendilerine verilen topraklar üzerinde miras hakkı tanınmıştır. 1579 tarihli Ortellis Büyük Atlası'nda , Kıbrıs'ta bol miktarda şarap, tahıl, zeytinyağı ve şeker kamışı üretildiği ve adanın kârlı bir ticarete sahip olduğu yazılmaktadır. 1590-1600 yıllarında şeker kamışı üretimi , dıştan alınan şeker nedeniyle durdurularak , gelişmeye başlayan Avrupa endüstrileri için pamuk ve yün üretilmeye başlanmıştır. Kıbrıs ve İzmir pamuğunun İngiliz Lancashire tekstil endüstrisinin kurulmasında önemli katkısı olmuştur.

Hükümetin tebaadan alınan vergi miktarını artırması , halkı huzursuz eder. Ada halkı kuraklık ve çekirge saldırılarından da olumsuz etkilenir. Zamanla ekonomik durumda gerileme olur ve bu nedenle dönem dönem yapılan isyanlar gündeme gelir. Artan vergi yükünden kurtulmak isteyen bazı köylüler , Girit, Mora ve Korfu'ya göç ederler. Kuzeydeki dağlık ve sahil bölgelerinde yaşayan Ermeni, Moranit ve Arnavut azınlıklardan kalan nüfus da Müslümanlığa geçer. Ama Hıristiyanlarla olan ilişkilerini kesmezler. 1640 yılında görülen büyük açlık, 1641 deki veba salgını o kadar çok insan ölümüne yol açar ki , İstanbul'dan

gelen bir müfettişin tespitlerine göre , adada yaşlı ve çocuklar dahil 25 bin tebaa kalır. Bu Osmanlı döneminin ilk nüfus sayımında çıkan 85 bin rakamına göre oldukça düşüktür.

Halkın durumunu dikkate alan Osmanlı hükümeti vergileri azaltır, ama haraç eskiden olduğu gibi kalır. Ada dışına göç edenlerin geri dönmesi halinde , ilk yıl vergiden muaf tutulacağına bir hüküm çıkartılır. Yeni ağalar topladıkları fazla vergi gelirleriyle zamanla servet yapmışlar ve adada söz sahibi olmaya başlamışlardır. Bunun üzerine 1660 yılında Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi'nin başpiskoposu İstanbul tarafından tebaanın gayri resmi koruyucusu ve temsilcisi olarak tanınacaktır. Artık Başpiskoposlar kendi mühür ve kırmızı mürekkeple atılmış imzalarını taşıyan dilekçelerini halkın şikayetlerini doğrudan baş vezire duyurabileceklerdir.

Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre 1670-1675 yıllarında Kıbrıs'ta 30 bin Müslüman, 150 bin de Hıristiyan nüfus bulunmaktadır. 1735-1741 ve 1758 deki kuraklık çekirge istilası ve açlık ada halkının komşu ülkelere, Suriye ve Anadolu'ya göçmesine yol açmış, 1760 da ki veba salgını da adada Türk ve Rum nüfusun üçte birinin ölmesine ve köylerin boşalmasına yol açmıştır. Bu dönem sonrasında adada kilise ve

yönetimine karşı ayaklanmalar olduğu gibi , Kıbrıs Rum ve Türk halklarının kendi aralarında da bazı çatışmalar olmuştur. 18. y.y. da adadaki ticaret gittikçe önem kazanmış, Larnaka önemli konsolosların ikamet yeri haline gelmiştir. Osmanlı Hükümeti , çeşitli imtiyazlara sahip Larnaka'daki Avrupalı tüccarları vergiden muaf tutmaktadır. Öte yandan Rum Ortodoks kilisesi de Osmanlı Hükümeti'nden büyük ayrıcalıklar elde etmeyi başarmıştır.

1832 yılında Yunanistan'ın bir krallık olarak bağımsızlığına yeniden kavuşmasından sonra, birçok Kıbrıslı Rum Atina'ya giderek Yunan vatandaşlığına geçer ve adaya döndükleri zaman vergiden muaf olup bazı ayrıcalıklar kazanmaya çalışırlar. Bu gelişmeler üzerine yönetim önceden izin almaksızın Osmanlı vatandaşlığından çıkmayı önleyecektir. Abdülmecit tarafından ilan edilen Gülhane Hatt-ı Şerifi'nden ³⁸ sonra, Kıbrıslı Rumlara yerel yönetimde temsil hakkı verilir. İstanbul tarafından atanan Kaymakamın

---

³⁸ Sultan II.Mahmud'un 1839 da vefâtı üzerine ,18 yaşındaki oğlu Abdülmecid ,Osmanlı Padişahı oldu. Genç ve toy Pâdişah ,sadrızam Mustafa Reşit Paşanın hazırladığı Tazimâtı ilan etti. Bu esaslı inceleme yapılmadan , aceleyle hazırlanmış düzenlemeler, Osmanlı Devleti'ndeki bütün fertlerin, din ve mezhep farkı gözetilmeksizin, can ve mal güvenliğini kurallara bağlıyordu.

başkanlık ettiği 8 kişilik divana Ermeni ve Maronit toplumlari da birer temsilci ile katılırlar.

B 2.2 – 15 İngiliz Yönetimi (1878-1960)

B 2.2 – 15.1 Adanın İngilizlere Devri ve İngiliz Yönetiminin Oluşturulması

4 Haziran 1878 de Yıldız Sarayı'nda imzalanan Kıbrıs Antlaşması³⁹ ile Osmanlı İmparatorluğu ada üzerindeki egemenlik haklarını, Rus yayılmacılığına karşı topraklarını koruma güvencesiyle askeri ,stratejik gerekçelerle İngiltere'ye devreder. Kıbrıs İmparatorluk toprağı olmaya devam edecek , ama adanın yönetiminden İngiltere sorumlu olacaktır. Ada yönetimini İngiltere'ye devreden anlaşmayla ilgili olarak , İngiltere'nin adaya asker çıkaracağı haberi Kıbrıs'ta duyulunca halk büyük hayret içinde kalır, fakat İngiliz hakimiyetine herhangi bir direniş gelmeyecektir.

---

³⁹ İngiltere Avusturya ve Prusya'nın hepsi, Rusya'nın büyük toprak kazançlarını kısıkanıp Berlin'de derhal bir kongrenin toplanmasını istediler. Rusya, isteksizlikle kabul etti, çünkü biliyordu ki, kabul etmezse, büyük bir bunalıma, belki de harbe yol açılacaktı. İngiltere , Osmanlı Sultanı'ndan , Kıbrıs adasını, sultan adına kendisinin yönetmesi için izin istedi ; bunun , Rusya'nın Doğu Anadolu'ya saldırması halinde , çabuk ve kolay müdahale için gerekli olduğunu ileri sürdü, aksi halde, yani, Sultan2ın bu talebi kabul etmemesi halinde , Berlin kongresine katılmayacağını bildirdi. Sultan , böylece, 4 Haziran 1878 Kıbrıs Antlaşmasıyla bu ödünü vermek zorunda kaldı; İngiltere, Kıbrıs'ın gelirinden , oraya harcanandan artan kısmını Osmanlı Devleti'ne vermeyi kabul etti, Osmanlı Devleti , Kıbrıs'taki yargı, eğitim ve din kurum ve işlerini yönetmekte devam edecekti.

12 Temmuz 1878 günü Lefkoşa'daki Vali konağındaki Osmanlı bayrağı gönderden askeri törenle indirilerek yerine İngiliz bayrağı çekilir. 22 Temmuz'da Larnaka'ya gelen Sir Garnet Wolseley , adanın ilk İngiliz Yüksek Komiseri ve Başkomutanı olarak 23 Temmuz 1878 günü ant içer ve o güne kadar Rodos vilayetine bağlı bir Sancak olan Kıbrıs'ta 82 yıl sürecek olan İngiliz yönetimi başlar.

Yönetim İngiltere'nin eline kısa bir zamanda geçtiği için ne gibi değişikliklerin istendiği ve gerekli olduğu konusundaki bilgi elde edinceye kadar, varolan sivil yönetimin aynen uygulanması için Wolseley'e emir verilmiştir.

İlk yönetici olan Garnet Wolseley, adanın Türk valisini görevden alır ve altı kazanın yönetimlerini ellerinde bulunduran Türk kaymakamlarının yerine de altı tane İngiliz memur atar. İngiliz yönetiminin yerleşmesinde, İngiliz memurların Kıbrıs'ta konuşulan yerel dilleri bilmemeleri yüzünden birçok güçlüklerle karşılaşılır. İngilizce yanında Rumca ve Türkçe de yönetimde ve mahkemelerde resmi dil olarak kabul edilir. Memurlar işe alınırken bu üç dilde sınava tabi tutulmaktadırlar. 14 Eylül 1878 de yayınlanan bir emirnameye göre, İngiliz Yüksek Komiseri'nin başkanlığında

bir Kavanin Meclisi ⁴⁰ oluşturulur. Daha çok Danışma Meclisi olarak çalışan bu Meclisteki 6 üyeden 3 tanesi İngiliz yüksek memuru, 3 tanesi de gayri resmi Kıbrıslı üyeden oluşmaktadır. Bunlardan biri Türk ⁴¹ , ikisi de Hıristiyan'dır. ⁴² Kıbrıslı bu 3 üyenin de İngilizce bilmediği kaydedilmektedir.

Başlangıçta İngiliz yönetimini geniş hak ve özgürlüklere kavuşma ve yönetimde söz sahibi olma ümidiyle iyi karşılamış olan Kıbrıslı Rumlar , çok geçmeden huzursuz olurlar ve yerel hükümetin halka yaptığı haksızlıkların düzeltilmesi için tepki göstermeye ve İngiltere'ye protesto notları göndermeye başlarlar. Bunun sonucunda hükümet 1882 de anayasada bazı değişiklikler yapma kararı alır.

Sömürgeler bakanlığının Kavanin Meclisindeki üye sayısını 6 dan 18 e yükseltecektir. 12 seçilmiş, 6 da resmi İngiliz üyeden oluşacak olan Kavanin Meclisinin başkanlığını yine İngiliz Yüksek Komiseri yapar ve karar verici oy ona ait olur. Ada yönetimine yerel halkın da ilk defa olarak katılabileceği bu yeni düzenlemede, 9 Hıristiyan ve 3 Müslüman temsilci nüfus oranlarına göre yer alacaktır.

---

⁴⁰ Legislative Assembly : Kanun yapıcı Meclis, Kongre

⁴¹ Eski bir Kıbrıs ailesinden gelen Mustafa Fuat Efendi

⁴² İki Hıristiyan'dan biri Rum tüccarı olan Yorgo Glikis, diğeri de varlıklı bir Latin olan Richard Mattei

Yeni düzenlemenin kendi varlıklarını tehlikeye attığı kanaatinde olan Türkler sömürgeler bakanına bir telgraf göndererek , mecliste Kıbrıslı Rumlarla aynı sayıda temsilci bulundurmaya talep ederler, ama bu istek reddedilir.

Ada 1882 anayasasına göre üç seçim bölgesine ayrılmaktadır : Lefkoşa ve Girne; Larnaka ; Leymosun ve Baf . Her bölgeden 1 i Müslüman ,3 de Hıristiyan olmak üzere 4 temsilci beş yıllık süre için seçilmektedir. Osmanlı veya İngiliz olan her erkek 21 yaşını doldurmuş olup, Kıbrıs'ta en az beş yıl oturmuşsa seçmen olabilmektedir. Seçim konusunda İngilizlerin önem verdikleri bir diğer nokta , seçmenlerin vergi ödeme durumudur. Vergi verme, seçime katılanlarda aranan bir çeşit şarttı. Yalnız hakimler, devlet memurları ve iflas etmiş kişiler seçilme hakkına sahip değildi. (6 Temmuz 1907 den sonra, meclisten çıkan bir karar gereğince bütün Kıbrıslı erkekler, belli miktarda vergiyi ödesin yada ödemesin seçmen olma hakkını elde edecektir.) Meclisteki görüşmelerde İngilizce, Rumca veya Türkçe konuşulmakta , fakat zabıtlar ve Meclise sunulacak yasalar İngilizce olmaktadır. Üyelerin kullanabilmeleri için bunlara Rumca veya Türkçe tercümelerde eklenmekteydi.

İngiliz yönetiminden hoşnut olmayan Kavanin Meclisinin Rum ve Türk üyeleri ada halkının durumunun düzeltilmesi amacıyla 20 Haziran 1889 da İngiltere sömürgeler bakanından birtakım taleplerde⁴³ bulunurlar.

B 2.2 – 15.2 Kıbrıslı Ruamların Temsiliyet ve Enosis Mücadelesi

Kavanin Meclisindeki Kıbrıslı Rum üyelerin , adanın Yunanistan'a verilmesi doğrultusundaki isteklerini çeşitli defalar dile getirmeleri karşısında , Kıbrıslı Türk üyelerde Enosis fikrine karşı olduklarını dile getiren mektup ve telgrafları İngiliz yetkililere iletmektedirler. İngiltere'nin 10 Mart 1925 de Kıbrıs'ı bir Taç Kolonisi olarak ilan edip kendi topraklarına bağlaması ardından politik durumda pek bir değişiklik görülmez. 1 Mayıs 1925 tarihli emirname ile Kavanin Meclisindeki temsiliyette Ruamlara taviz verilerek , üye sayıları 9 dan 12 ye çıkarılır. Türkler ise 3 üye ile temsil edilmeye devam edilecektir. Ama İngiliz üye sayısı 9 a

---

⁴³ Bu talepler ; a- Osmanlı borçları adına İngiltere'ye ödenen para yılda 140 bin İngiliz lirasını geçmemeli, b- Tarım ve eğitimin geliştirilmesi teşvik edilmeli, c- İki Kıbrıslı 1878 de oluşturulan Meşveret meclisine alınmalı (Sadece bu madde kabul edilecektir.) , d- Kavanin Meclisinin yetkileri artırılmalı.

çıkarılarak denge yine korunmaktadır. Rum üyeler , Türklerin ada nüfusunun 6 da 1 ini oluşturdukları nedeniyle , fazla temsil edildikleri şikayetlerini sürdürmektedir.

Aralık 1925 de sunulan yeni anayasa karşısında Rum üyeler , Enosis veya o olmazsa Self- Government ⁴⁴ uygulanmasını talep ederler. Öte yandan Türkler, Ermeniler, Latinler ve Maronitler tarafından da adanın Yunanistan'a verilmesi için Londra'ya protesto mektupları gönderilmektedir.

1920'li yıllarda gerek Kıbrıs Rum gerekse Kıbrıs Türk toplumları içinde Yunan ve Türk milliyetçiliği yaygınlık kazanmaya başlar. Rum milliyetçilerin mutlak Enosis hedefleri yerine , Kıbrıs halkının kendi kendini yönetmesi (Otonomi) önerisi , 1922 yılından başlayarak ılımlı Rumlar tarafından da dile getirilmeye başlanır.

Milliyetçi Rumların Ekim 1931 deki Enosis amaçlı ayaklanmaları ardından Kavanin Meclisinin kapatılması üzerine başlayan Vali Palmer döneminde, Ekim 1933 de bir Meşveret (Danışma) Meclisi oluşturulmuş ve valinin buraya atadığı 4 ü Rum , 1 i Türk olmak üzere 5 Kıbrıslı ile birlikte ada yönetilmiştir.

---

⁴⁴ Self- Government: Kendi kendine yönetme

Adadaki İngiliz yönetimi esnasında gelişen üretim ilişkileri ile birlikte her iki toplumun çalışan kesimi de birliklerini kurmaya başlayacaklardır. Nisan 1943 de zamanın Evkaf Türk Murahhası M. Münir'in teşviki ile oluşturulan "Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu" (KATAK) , belediye seçimlerine katılan adayların , Kıbrıslı Türkleri temsil etmek için bir siyasi parti kurma çabalarının ürünü olur. Ama çok geçmeden Dr. Fazıl Küçük başkanlığındaki bir grup KATAK'tan ayrılarak yeni bir parti kurar.

1945 seçimleriyle İngiltere'de işbaşına gelen işçi partisinin sömürgeler bakanı, Ekim 1946 da Kıbrıs'taki sorunların çözümünde olanaklar araştırılacağını açıklar. Bu önerilere göre İngiliz vali , halk temsilcilerinden oluşacak bir Danışma Meclisinin oluşturulması ile görevlendirilecek ve anayasal reform isteklerinin belirlenmesi için merkezi bir yasama organı yeniden kurulacaktır. Yine 23 Ekim 1946 günü, Kıbrıs'ın ekonomik kalkınma ve sosyal refahı için 10 yıl süreli bir program uygulanır.

4 Rum siyasi partisi ile birlikte Rum basını , İngiltere'nin önerilerine karşı çıkarlar. Kıbrıs Türklerinin temsilcileri ise hem enosis hem de otonominin herhangi bir şekline karşı

olduklarını ama Türk azınlığının aktif katılımını sağlayacak yeni anayasayı kabule hazır olduklarını bildirirler. Eğer İngiltere adayı terk edecek olursa , adanın daha önceki egemenine , en yakın komşusu ve onu en iyi koruyabilecek devlet olan Türkiye'ye geri verilmesini talep ederler. Türkler, Rumlara uygulanan liberal olmayan yasaların aynısının kendilerine de uygulanmasını ve ayrıca din ve eğitim konularında ayrımcılığa tabi tutulmalarına karşıdır.

Bu arada yayınlanan bir hükümet bildirisi ile Türk azınlıkların haklarının güvence altına alınması için 6 kişilik bir “Türk İşleri Komisyonu” kurulur. Buraya atanan 6 Türk üyeden , Evkaf, Müftülük, okul sorunları, aile hukuku ve mahkemelerin durumu ile ilgili bilgi bilgileri toplayıp , hükümete bir rapor sunulması istenir.

1949 yılı başlarında sömürge hükümetine sunulan Türk İşleri Komisyonu'nun raporunun değerlendirilip yanıtlanması ise uzun bir zaman sonra gerçekleşebilir. İngiltere hükümeti 1948 ile 1954 yılları arasında geçen 6 yıllık süre içinde , otonomi sorununa bir daha değinmeyecektir.

1995 yılında Kıbrıs Rum Kilisesi'nin desteğiyle oluşturulan EOKA yer altı örgütü ile 1958 yılında kurulan

Kıbrıs Türk direniş örgütü TMT⁴⁵ nin çatışmalarının başlaması gündeme gelir. Bundan böyle Rum-İngiliz çatışması, yerini Rum-Türk çatışmalarına bırakır. Tabi ki yapılan sıcak çatışmalarda birçok Kıbrıslı Türk hayatını kaybetmiştir.

NATO'nun araya girmesi ve tarafların anlaşmaya varması üzerine , 16 Ağustos 1960 günü Kıbrıslı Rum ve Türklerin % 70:30 esasına göre ortaklığa dayanan “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin” bağımsız bir devlet olarak ilanı ile adadaki İngiliz sömürge yönetimi son bulur. Ama Dikelya ve Ağrotur'daki 99 mil karelik bir bölge İngiliz egemen askeri üs toprağı kalır. İngiltere , adada birer alay asker bulundurma hakkını elde eden Yunanistan ve Türkiye ile birlikte , yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ,egemenlik ve toprak bütünlüğü, anayasaya göre yasaklanmış olan olası taksim enosis taleplerine karşı güvence altına alan üç ülkeden biri olur.

---

⁴⁵ TMT : Türk Mukavemet Teşkilatı; 1957 yılında Rauf Denктаş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısever'in öncülüğünde kuruldu. TMT , Rumların ve EOKA'nın silahlı saldırılarına karşı ada Türkleri'nin “korunmaları” amacı ile kurulmuştu. Saldıran değil savunmada olan bir örgüttü.

B 2.2 – 16 Kıbrıs Cumhuriyeti

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde , Rum ve Türk toplumunun ağırlığı % 70:30 olup savunma alanında bu oran % 60:40 şeklindeydi. Buna rağmen her iki toplumda bir süre sonra yer altı güçleri oluşmaya başladı. Öte yandan , Kıbrıslı Türkler büyük şehirlerde anayasaya uygun olarak ayrı belediyeler kurmuş , Rum toplumu içinde de Yunanistan'a bağlanma söylemi gittikçe artmaya başlamıştır. Kıbrıs anayasasında bazı değişiklikler yapmak amacıyla Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios 1963 yılında ,Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'e bazı önerilerle gider. Fakat bu öneriler dizisi görüşülmeden aralık 1963 de toplumlar arası çatışmalar başlar.

1964-1968 yılları arasında Türklere yapılan baskılar giderek artmakta, adadaki dolaşım özgürlükleri dahi sınırlanmaktadır. Bu durum Türklerin ekonomik ve sivil hayata entegre olmalarını engelleyen koşullara neden olur. 1968 yılında başlatılan toplumlar arası barış görüşmeleri , 1974 baharına kadar önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen , bir sonuca bağlanamaz. Rum toplumu içinde yaşanan gerginlikler , temmuz 1974 de Makarios'a karşı bir darbe ile doruk noktasına

ulaşır. Bunu garantör devlet olarak Türkiye'nin Kıbrıs'taki soydaşlarını Rum baskısı ve soykırımından kurtarmak amacıyla müdahalesi izleyecektir.

B 2.2 – 17 1960 - 1967 Arası Kıbrıs'ta Yaşanılan Olaylar

Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren Türk toplumunun Rumlarla eşit şartlara sahip olmasını içine sindiremeyerek bunları geri alma planları yapmaya başlamıştır. Ancak Yunanistan'dan gerekli desteği görememeleri ve Türkiye'nin de mevcut düzeni korumadaki kararlılığından ötürü Kıbrıs'taki Rumların Türklere karşı saldırıları, Aralık 1963'e kadar ertelenmiştir. Bu tarihte Rumların özlemle beklediği şartlar: “Türkiye’de İnönü’nün istifası ile koalisyon hükümetinin yıkılması ve Yunanistan’da ise, Karamanlis’in istifası ile yerine Zurich ve Londra Anlaşmalarına muhalif Papandreu’nun yeni hükümeti kurması” ile oluşuyordu. Bu şartlardan istifade etmeyi amaçlayan Makarios, bir oldu bitti ile Türkler ile Rumların eşit statüsünü bozacak 13 maddelik bir anayasa değişikliği gündeme getirdi. Böylece Türklere karşı Rumların başlatacağı kanlı saldırıların işareti veriliyordu.

20 Aralık'ta Rum polisinin Lefkoşe'de Türklere ateş açması ile başlayan bu saldırılar, kısa zamanda adaya yayıldı. Türkler, bu saldırılara kısıtlı imkan ve silah gücü ile karşı koymaya çalışıyor ve zaman zaman da çok kanlı çatışmalar oluyordu. Rumların, 24 Aralık'ta, Türk Alayı doktorlarından Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve üç çocuğunu katletmesiyle doruğa çıkan vahşet üzerine (Kanlı Noel) Türk savaş uçakları, 25 Aralık'ta Lefkoşe semalarında ihtar uçuşu yaptılar. Kısa bir süre için duruluyor gibi görünen Rum saldırıları, 6 Şubat 1964'te tekrar başladı ve tüm hızıyla bütün adaya yayıldı. Bunun üzerine 60'tan fazla Türk savaş uçağı, Rum mevzilerini bombaladı ve önemli kayıplar verirdi. Bu müdahaleye rağmen Rum saldırılarının durmaması üzerine, Türk Hava Kuvvetleri 8-9 Ağustos günlerinde daha büyük bir operasyon yaptı. Türkiye'nin bu kararlı tutumu karşısında Makarios, zaman kazanmak amacıyla Rum saldırılarını durdurmuş ve Türkiye'nin tüm şartlarını kabul etmiş gibi gözüktü. Ancak çok geçmeden Makarios, 1 Ocak 1964'ten itibaren Garanti ve İttifak Anlaşmalarını da feshettiğini açıkladı. Ne var ki İngiltere'nin sert müdahalesi karşısında bu isteğinden vazgeçti. Bu gelişmelerden sonra Kıbrıs'ta bir NATO Barış Gücü

görevlendirmek istenilmişse de, SSCB ve Makarios'un muhalefeti ile konu 4 Mart 1964 tarih ve S/5575 sayılı karar ile BM Barış Gücü şekline dönüşmüştür, .

BM Barış Gücünün Kıbrıs'ta göreve başlamasından sonra da Rum saldırılarının sürmesi üzerine Türkiye, adaya müdahale etmek istemişse de BM Güvenlik Konseyi'nin 13 Mart 1964'te aldığı bir kararla engellenmiştir. Bu kararın alındığı tarihten üç gün sonra toplanana TBMM ise, gerektiğinde Kıbrıs'a askeri müdahale kararı alır. İnönü Hükümeti'nin Kıbrıs'a kesin müdahale kararı alması üzerine ABD Başkanı Johnson'un, 5 Haziran 1964 tarihli, ultiatom mahiyetindeki meşhur mektubu ile Türkiye'nin müdahalesi önlenmiştir.

Kıbrıs, 1965 - 66 yıllarında, EOKA'nın küçük eylemleri dışında kısmen de olsa sakindi. Ancak konu uluslararası alanda güncelliğini korudu ve yoğun diplomatik temaslar sürdü. Bu diplomatik temaslar çerçevesinde Türk ve Yunan Başbakanları, ayrı ayrı ABD'yi ziyaret etmişler ve temaslarda bulunmuşlardır. Bu görüşmeleri takiben ABD, eski Dışişleri Bakanlarından Acheson'u Kıbrıs sorununa çözüm bulmakla görevlendirmiştir. Daha sonra Acheson tarafından hazırlanan

plana göre: “Kıbrıs Yunanistan’a verilmekte, Türkiye’ye Karpas Yarımadasında bir üs ile Meis adası verilmekte, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ait olacak bölgelerindeki Türkler için mahalli otonomi sağlanmakta ve azınlık statüsü tanınmaktadır”. Bu plan, bazı küçük değişikliklerle Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmesine rağmen Makarios’un reddetmesi üzerine uygulamaya konamamıştır. Bunun üzerine ABD’nin, Kıbrıs’ın Türkiye ve Yunanistan arasında paylaşılması fikrini savunduğu bazı yazarlarca belirtilmektedir.

B 2.2 – 18 1967 Olayları

1967’de meydana gelen olaylar Kıbrıs Cumhuriyeti’nin çöküşüne ve adada özerk bir Türk yönetiminin kurulmasına yol açtı. Nisan 1967’de askeri darbe yapan ve yönetime el koyan Yunan Cuntası, Türkiye ile Kıbrıs konusunda görüşme ve pazarlık yapmak istedi. Bu maksatla Türk ve Yunan Başbakanlarının 9-10 Eylül 1967’de yaptıkları Keşan ve Dedeoğaç görüşmelerinde bir uzlaşma sağlanamadı. Bu arada Ankara’da sürgün olan Rauf Denktaş ve arkadaşlarının Kıbrıs’a dönmeleri üzerine Rumlar tarafından tutuklanmaları, tansiyonu tekrar yükseltti. Türkiye’nin sert tepkisi ile Denktaş

ve arkadaşları, 12 Kasım'da serbest bırakıldı ve Ankara'ya geri gönderildi.

Bu olayın hemen akabinde 15 Kasım'da Grivas yönetiminde binlerce silahlı Rum, Kıbrıs'ta bulunan tüm Türklerin imhasını amaçlayan "Akritas Planını" tatbik etmek için Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırdı. Bu durum karşısında 16 Kasım'da Türkiye'nin Yunanistan'a verdiği ultimatom üzerine Rumlar, işgal ettiği köylerden çekilmiş ve Grivas ile adadaki Yunan gönüllüler de adadan ayrılmıştır. Böylece kararlı Türk diplomasisi, 'Rum Akritas planını' bozmuştur.

Bu olaylar, Kıbrıs'taki iki ayrı toplum arasında anlaşma olamayacağını bir kez daha ortaya koydu. Adada 28 Aralık 1967 günü "Geçici Türk Yönetimi" ilan eden Türkler; Başkanlığa Doktor Fazıl Küçük ve Yardımcılığına da Rauf Denktaş'ı getirdiler. Ayrıca Bakanlar Kurulu da oluşturuldu. Bu yönetim, 5 Temmuz 1970 tarihinde yapılan seçimlerden sonra, "Kıbrıs Türk Yönetimi" ismini aldı. Bunu izleyen günlerde Türk ve Rum toplumları arasında ikili görüşmeler başladı ve daha sonra Türk, Yunan ve BM temsilcilerin de katılımı ile "Genişletilmiş Toplumlararası Görüşmeler"

şeklinde devam etti. Bu esnada Fazıl Küçük'ün Türk Yönetimi Başkanlığı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı görevlerinden çekilmesi üzerine, 16 Şubat 1973'te, yerine Rauf Denktaş seçildi.

1968 - 69'daki uluslararası destek çabalarında başarısız olan ve Kıbrıs'ı bir diktatör gibi yönetmeye kalkan Makarios, Rum toplumu içinde de itibarını büyük ölçüde kaybetti. Adaya tekrar dönen Grivas'ın terör eylemleri ve Yunan Cuntası'nın tertiplelediği suikast girişimlerinin hedefi oldu. 1973'te Grivas'ın ölümü ile rahatlayan Makarios, bu kez karşısında tekrar örgütlenmiş EOKA'yı EOKA-B olarak buldu. Bu örgüt ve Yunan Subayları, Temmuz 1974'te askeri bir darbe ile Kıbrıs'ta yönetime el koydular.

B 2.2 – 19 1974 Darbesi ve Kıbrıs'ın Taksimi

Enosis'i gerçekleştirme hususunda Makarios ve Yunan Cuntası aynı idealleri paylaşmakla birlikte uygulanacak yöntem konusunda anlaşmazlık içindeydi. Makarios, konuyu zamana yayarak Kıbrıs Türklerini ekonomik açıdan zayıflatmak ve böylece ada dışına göçmelerini sağlamak (örneğin İngiltere) gibi yöntemleri benimserken; Yunan Cuntası ve Kıbrıs'taki maşası EOKA, konuyu mümkün olduğunca çabuk ve kestirme

yoldan (silah zoruyla) çözmek istiyordu. Makarios ve Yunan Cuntası arasındaki bu ve benzeri konulardaki anlaşmazlıklar, 1973 ve 74 yıllarında oldukça belirginleşti ve sürtüşme vesilesi oldu. Bunun üzerine Yunan Cuntası, Makarios’u Enosis’e giden yolda önemli bir engel olarak gördü ve ortadan kaldırılması için planlar yaptı. Bu amaçla; Yunanlı Subaylar, Rum Milli Muhafız Ordusunun yönetimini ele geçirdi, Grivas yönetiminde EOKA (EOKA-B olarak) tekrar örgütlendi. Nihayet 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs’ta Makarios’a karşı kanlı bir darbe yapıldı ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin başına azıllı EOKA katili Nikos Sampson getirildi. Makarios, İngilizlerin yardımı ile 16 Temmuz’da ada dışına kaçıp canını zor kurtarıırken; binlerce taraftarı darbeciler tarafından öldürüldü. Darbe sonrası Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ismi, “Kıbrıs Helen Cumhuriyeti” olarak değiştirildi ,Türkiye, darbe yönetimini kesinlikle tanımayacağını Başbakan Ecevit’in ağzından açıkladı ve arkasından mümkün olabilen tüm diplomatik ve barışçı girişimleri kullanarak önceki statüyü korumak istedi. Bu çabaların bir sonuç vermemesi üzerine Türkiye, Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasını amaçlayan bu darbe karşısında diğer garantör devletlerden birisi olan İngiltere ile ortak hareket

etmek istedi. Bu amaçla 18-19 Temmuz tarihlerinde Londra’da İngiliz Başkanı ile görüşen Ecevit, Kıbrıs’a Türkiye ve İngiltere’nin birlikte askeri müdahale etmesini önerdi ise de, İngilizler buna yanaşmadı (Türkiye’yi kararından vazgeçirmek istedi). Bu arada NATO daimi konseyi, 17 Temmuz 1974’te, üyeleri arasında muhtemel bir savaşı önlemek için Kıbrıs’taki Yunan subayların derhal geri çekilmesini öngören bir karar aldı. Diğer taraftan ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Sisco’nun diplomatik çabaları da bir sonuç vermedi, .

B 2.2 – 20 KIBRIS BARIŞ HAREKATLARI

Kıbrıs’a askeri müdahale etmemesi için yapılan baskılara karşı Türkiye, “Türk Toplumunun güvenliği için adada Türk askerinin bulunması, Sampson’un değiştirilmesi, Yunan subaylarının çekilmesi, Türk Toplumuna denize çıkışı olan bir bölgenin verilmesi ve adaya giriş çıkışı kontrol edecek bir sistemin kurulması” şartlarını öne sürmüştür. Rum ve Yunanlıların oyalama taktiğine girmesi üzerine Türkiye, 20 Temmuz sabahı Garanti Anlaşmasınının 4. maddesinin kendisine verdiği hakka dayanarak Kıbrıs’a, “I. Kıbrıs Barış Harekatı” olarak adlandırılan bir askeri müdahale başladı. Konu Başbakan Ecevit tarafından saat 03.00’de basına yapılan kısa

açıklamada “Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri şu anda Kıbrıs’a çıkmış bulunuyor” şeklindeki bir demeçle ve aynı anda Bayrak Radyosunda konuşan Rauf Denktaş’ın “Bu anda Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs’ın her yanından, havadan ve denizden çıkartma yapmaktadır. Gazanız kutlu olsun” ifadeleri ile ilan ediliyordu. Bu durum karşısında Rumlar, iç çatışmalarına son vererek savunmasız Türk Köylerine saldırdı ve bir çok masum sivili katletti.

Üç gün süren bu hareketla Türk birliklerinin Girne ve civarında önemli bir üs elde etmesinden sonra Türkiye, BM Güvenlik Konseyinin çağrısına uyarak 22 Temmuz 1974’te saat 19.00’da ateşkes ilan etti. Ateşkesle birlikte Kıbrıs’ta darbeci Sampson yerini Glofkos Klerides’e; Yunanistan’da ise Başbakan Adrocopulos yerini Karamanlis’e bıraktı. Ateşkesten sonra 25-30 Temmuz arası, I. Cenevre görüşmeleri Türk, İngiliz ve Yunan Dışişleri Bakanları arasında yapıldı. 30 Temmuzda imzalanan anlaşma ile, “adada iki otonom yönetimin varlığı, Türk ve Rum birlikleri arasında bir güvenlik bölgesi oluşturma, Rumların işgal ettikleri bölgelerden çekilmesi ve karma köylerdeki Türklerin güvenliğinin BM’ce sağlanması” kabul edilmiştir. Ancak Rumlar, varılan

anlaşmaya sadık kalmayarak; işgal ettikleri yerleri boşaltmamış, bazı Türk köylerine saldırarak büyük katliamlar yapmışlar, adaya Yunanistan'dan sürekli asker ve silah nakletmişlerdir. Rum ve Yunanlılar, bir taraftan oyalama taktikleri güderken diğer taraftan da diplomatik faaliyetler ile dünya kamuoyunu Türkiye aleyhine çevirme çabasıındaydı.

10 Ağustosta başlayan II. Cenevre görüşmelerine Türk toplumu adına Denктаş ve Rum toplumu adına Klerides de katıldı. Bu görüşmelerde Türkiye Dışışleri Bakanı Turan Güneş, “Kıbrıs'ın %38'ini kapsayacak federe bir Türk yönetimi kurulmasını” savundu. İngiliz ve Yunan Bakanlar, bu öneriyi reddetmiş ve oyalama taktikleri içine girmişlerdir (askeri hazırlık amacıyla). Görüşmelerin çıkmaza girmesi üzerine 14 Ağustos 1974 sabahı Türk Silahlı Kuvvetleri, iki yönden doğu ve batıya doğru II. Barış Harekatını başlattı. Üç gün süren bu hareket sonucu Türk birlikleri, Magosa-Lefkoşe-Omorfo hattı boyunca 4000 km² büyüklüğünde bir alan (adanın %38'i) ele geçirildi (I. Harekatta 130 km² alınmıştı). Türk Silahlı Kuvvetleri, BM Güvenlik Konseyi'nin çağrısına uyarak 16 Ağustos saat 16.00'dan itibaren ateşkes ilan etti.

Bu hareketla Türkiye; düşmanın karşı saldırı hareketlerini önledi ve uluslararası politikada daha etkili bir pozisyon kazandı. Adanın tek limanı Magosa ve bütün sahil turizm bölgesi (Turizm merkezi Maraş'ı da kapsayan), önemli bakır ve demir maden yatakları, endüstri bölgeleri ve narenciye bölgelerinin büyük bir kısmı Türklerin eline geçti.

Aralık başında Makarios, adaya döndü. Makarios, ikili görüşmelerde tüm sorumluk Klerides'te şeklinde demeçler verse de perde arkasından bu görüşmeleri çıkmaza soktu.

B 2.2 – 21 KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ

18-27 Ocak 1975 tarihleri arası Güneyde kalan Türkler, sığındıkları İngiliz üslerinden ve mağdur kaldıkları köylerden Kuzeye geldiler. Bu durum, yeni bir iskan ve istihdam sorunu oluşturmuştu. Diğer taraftan adadaki iki toplum arasında başlayan görüşmeler, bir müddet olumsuz bir şekilde sürdükten sonra kesilmişti. Bu arada ABD Kongresi, 5 Şubat 1975'te, Kıbrıs konusunda baskı yapmak amacıyla Türkiye'ye askeri ambargo kararı alması, Türkiye ve Kıbrıs Türk Kamuoyunda büyük tepki gördü. Ayrıca 30 Temmuz 1974 Cenevre Anlaşmasının 5. maddesine göre “adada Kıbrıs Rum ve Türk Toplumu” olarak iki otonom yönetimin kabulü, 1 Kasım

1974'te BM Genel Kurulunda alınan kararın 3. ve 4. maddelerinde “adada iki toplumun varlığı ve eşitliğinin” kabulü ve aynı günlerde tüm dünyada “Kıbrıs'ta en uygun çözümün federasyon olduğu” kanaatinin yaygınlaşması, KTFD için uluslararası şartları hazırlamıştı.

Bu şartlar altında demokratik hayata geçme ve eşitlik temelinde bir federasyon Türkler için kaçınılmaz oluyordu. Tüm bu gelişmeler üzerine toplanan otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi, 13 Şubat 1975'te, oybirliği ile aldığı bir kararla “Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD)” kurulduğunu ilan etti. Bu kararla Türkler; iki bölgeyi bir federasyonun bir parçası olarak eşit şartlarda insanca yaşamayı amaçlamıştır. Denктаş, 14 Şubat 1975'te Kıbrıs sorununun adada kurulacak ikili bir coğrafi federasyonla çözülebileceğini belirtiyor ve bu amaçla bir anayasa tasarısı öneriyordu. Bu anayasa tasarısı; “iki toplumlu, eşit statülü, demokratik laik ve cumhuriyet esasına dayalı Türk ve Rum federal devletlerinden oluşan bir Kıbrıs Federasyonu” temeline dayanıyordu.

KTFD ilanından sonra Karamanlis-Makarios, sorunu BM Güvenlik Konseyi'ne götürdü. BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'ta kesilen ikili görüşmelerin Genel Sekreter gözetiminde

ada dışında tarafsız bir ülkede yapılmasına karar verdi. Konu hakkında Yunanistan'da bir fikir birliği yokken, Türkiye'de tüm siyasi partiler birlik ve beraberlik örneği gösterdi.

BM Güvenlik Konseyi kararı uyarınca Denktaş ve Klerides, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'ın yönetimi altında 28 Nisan 1975'te bir araya geldiler. Bu toplantıda, Lefkoşe Hava alanının BM tarafından onarılması dışında somut bir gelişme kaydedilemedi. Diğer taraftan, 31 Mayıs 1975'te, Yunan Başbakanı Karamanlis ile Türk Başbakanı Demirel, yaptıkları görüşme sonucu Viyana görüşmelerini desteklediklerini belirttiler.

II. Viyana görüşmeleri, 5-7 Haziran 1975'de yapıldı. Burada Klerides, iki toplumun ortak bir geçici hükümet kurlmaları fikrine şiddetle karşı çıktı ve Zürih anlaşmasına dönülmesini istedi. Bu öneri, Denktaş tarafından kabul edilmedi ve böylece bir anlaşma sağlanamadı.

B 2.2 – 22 KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ (KKTC)

KTFD' nin ilanından sonra da Kıbrıs Rum Toplumunu ile ikili görüşmeler sürmüştür. Bu kapsamda; 1977'de Makarios ve Denктаş; 1979'da ise Kiprianu ile Denктаş arasında iki zirve görüşmesi yapılmıştır. Ancak Rumlar, bu görüşmelerde imzaladığı anlaşmalara uymamıştır. İlaveten Rumlar, bir taraftan Türklere ambargo uygularken diğer taraftan tüm uluslararası platformlarda Türkiye ve Federe Devlet aleyhinde karalama ve karar aldırma çabalarını sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede BM Güvenlik Konseyi, 13 Mayıs 1983'te aldığı 37/253 sayılı karar Kıbrıs Türkünün sabrını taşırıştır. Bu karar; Kıbrıs Türklerinin varlığı ve kurucu ortaklığını yok saymakta, eşitliğini reddetmekte, Türk Barış Harekatını bir istila olarak göstermekte ve Kıbrıs Rum yönetimine yardım çağrısında bulunmaktaydı. Ayrıca Türk Barış Kuvvetlerinin adadan çekilmesi ve tüm göçmenlerin evlerine dönmelerini içeriyordu. Diğer taraftan Rum Kesimi, hem silahlanma ve hem de Yunanistan'dan asker getirme çabaları içindeydi. Böyle bir ortamda “self-determinasyon” hakkını kullanan Kıbrıs Türk

Halkı, 15 Kasım 1983'te Federe Meclisten oybirliği ile aldığı karar ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ilan etti.

KKTC ilan edildikten sonra Türkiye tarafından tanındı. Pakistan ve Bangladeş gibi bazı dost ülkelerin tanıma girişimleri, ABD baskısı ile engellendi. Rumlar, konuyu bir kez daha BM Güvenlik Konseyine getirdiler (17-18 Kasım 1983). Buradan Cumhuriyet ilanını kınayan ve kararın geri alınmasını isteyen bir karar çıkartılar. Rumlar, benzer çabalarını Avrupa Konseyi, Bağlantısızlar Konferansı gibi bazı uluslararası platformlarda da sürdürdü. Türklerin kararlarından dönmemesi üzerine Rumlar, cumhuriyet ilanı geri alınmadıkça Türk tarafı ile görüşme masasına oturmayacaklarını açıkladılar.

B 2.3 KKTC'NDEKİ BAŞLICA YERLEŞİM MERKEZLERİ

KKTC'nde 4'ü kaza, diğerleri köy olmak üzere toplam 200 kadar yerleşme birimi vardır.⁴⁶ Başlıca kaza merkezleri Lefkoşa, Gazimağosa, Güzelyurt ve Girne'dir.

---

⁴⁶ Ramazan Özey, "Dünya Platformunda Türk Dünyası", s: 78

B 2.3 – 1 LEFKOŞA

Mağusa bölgesindeki tarihi Salamis kentinin yıkılıp terk edildiği 7. yüzyıldan beri Kıbrıs'ın başkenti olmuştur. Lüzinyanlar döneminde zengin bir şehir olan Lefkoşe Ceneviz ve Memlükler tarafından yağmalanmış daha sonra Venedikler tarafından etrafı surlarla çevrilerek emniyete alınmıştır. 1570'te Osmanlılar tarafından fethedilen Lefkoşe bölgenin Osmanlı Türk Başkenti olarak 1578 yılında İngilizlere devredilmiştir. 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Başkenti, 1964'ten bugüne kadar Kıbrıs'ta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kıbrıs Rum Yönetimi arasında bölünmüş başkent olarak kalmıştır. Kanlı Dere (Pedieos Irmağı) kıyısında, 150 m. yükseklikte kuruludur. Kuzeyinde Girne Dağlarıyla güneydeki Karlı dağ (Troödos Dağları) arasında kalan ve Mesarya (Mesaoria) olarakta bilinen İçova'nın ortasında yer alır. Aynı zamanda bağımsız Kıbrıs Kilisesi'nin başpiskoposluk merkezidir.

Kıbrıs'ın inişli çıkışlı tarihi boyunca Bizans (330-1191), Lüzinyan kralları (1192-1489), Venedik (1489-1571), Osmanlı (1571-1878) ve İngiliz (1878-1960) egemenliği altında kalan Lefkoşe, Hem Doğu, hem de Batı etkisi izleri taşır. Kentin Antik Çağda Ledra olan ve Bizans Döneminde Levkosi'ya

dönüşen adı, Batı dillerinde bozulmuş olarak Nicosia biçimine getirilmiştir. M.Ö. 7. yüzyılda adadaki krallıklardan birini oluşturan Lefkoşa, 4. yüzyılda bir piskoposluk merkezi, 10. yüzyılda da adanın yönetim merkezi olmuştur.

Türkiye'nin 1974'teki müdahalesi sonucunda, eski uluslararası havalimanının da bulunduğu kuzey kesiminin bir bölümü, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'yle Kıbrıs Rum Yönetimi'ni ayıran BM Kıbrıs Barış Gücü sınır bölgesi içinde kaldı. 1970'lerin ortalarında Rum kesimine kuzeyden gelen 35 bin kadar Rum göçmen yerleşti.

Lefkoşa'nın en eski yapılarından gotik bir katedral olan Ayasofya, aynı zamanda kentin geçirdiği dinsel ve siyasal değişimi yansıtır. Yapımına 1209'da başlanan ve 1325'te tamamlanan katedral, çeşitli istilacıların yağmalarına uğradıktan sonra 1571'de Kıbrıs'ın en büyük camisine dönüştürülmüştür. Caminin adı Kıbrıs'ın Osmanlılarca fethi sırasında padişah olan II. Selim anısına 1954'te Selimiye olarak değiştirildi.

B 2.3 – 2 GAZİMAĞOSA

Eskiden (1975'e değin) MAGOSA, GAZİMAGOSA yada FAMAGUSTA olarak da bilinir. Batı dillerinde kullanılan adı Famagusta "kuma gömülü" anlamına gelir. Mısır hükümdarı II. Ptolemaios (İ.Ö. 308-246) tarafından Arsinoe adıyla kuruldu. Filistin'deki Akka kentinin düşmesinden (1291) sonra Hıristiyan göçmenlerinin akınıyla küçük bir köy olmaktan çıkarak Hıristiyan dünyanın en zengin kentlerinden biri durumuna geldi. 1372'de Cenevizler 1426 da da Memlükler tarafından yağmalandığı halde Mağusa 13-16. yüzyıllar arasında bölgenin önemli ve zengin bir ticaret merkezi olmuştur. 1472 de Venedikliler şehri sağlam surlarla çevirerek 1571'e kadar korudular. 1571'de altı ay muhasara ve top ateşi altında Osmanlıların eline geçen surlar dahilindeki Mağusa'da bugüne kadar Türkler yaşamıştır. 1571'de Osmanlı egemenliğine girdi. Savaşlar ve depremler sonucu yıkıldığından günümüzde ancak kısmen oturulabilir durumda olan surlarla çevrili eski kentte ortaçağ askeri mimarisinin çok güzel örneklerinin yanı sıra cami olarak kullanılan 14. yüzyıla ait gotik üsluptaki Aziz Nicolaus Katedrali yer alır. 1878'den 1960'a değin süren İngiliz yönetimi sırasında, kentnin Maraş

(Varosia) denen yeni bölümü turizm merkezi olarak gelişmiş ve güneye doğru yayılmıştır.

Batıda Girne ve Lefkoşe illeri, güneybatıda İngiltere'ye ait Dhekelia Bağımsız Askeri Üssü ve Larnaka ili, doğu ve güneyde de Akdeniz'le çevrili olan ve 1.979 km²'lik bir alanı kaplayan eski Mağosa ili, günümüzde güneydoğu ucu dışında Türk kesimi içindedir. 1974'te surlar içindeki bölgeye yığılmış 11000 Kıbrıslı Türk , Rum saldırıları karşısında , Türk ordusu gelene kadar şehri kahramanca savunmuştur. Bu nedenle 1975'de düzenlemeyle Gazimağusa adı verilmiştir.Girne Dağları ilin kuzey kıyı şeridi boyunca uzanır ve doğuda ince, uzun ve dağlık Kırpaşa (Karpas) Yarımadasını oluşturur. İlin en yüksek tepesi Olimpos'tur (740 m). İlin güney bölümü, Gazimağusa Körfezine kadar uzanan ve Mesarya (Mesaoria) olarak da bilinen İçovanın doğu kesimini içine alır. Doğuda Gazimağusa Körfezine dökülen Kanlı Dere ve Yialias Irmağı yazın kurur.

B 2.3 – 3 GİRNE

Girne'nin tarihi M.Ö. 10.yüzyıla dayanır. Ege bölgesinden gelen küçük toplulukların ilk yerleşim merkezi olan Girne , Kıbrıs'ın eski çağlardaki on krallığından birinin merkezi olarak Kıbrıs'a hakim olan çok çeşitli medeniyetlerin izlerini taşıyan tarihi bir kentdir.

Eski Yunan kolonicileri Akhaların kurduğu, daha sonra Bizanslıların, Frankların ve Venediklilerin tahkim ettiği kent, günümüzde bir pazar merkezi ve kıyı sayfiyesidir. At nalı şeklindeki limanının doğu ucunda, tarihi boyunca altı kuşatmayı başarıyla atlattığı, 12. yüzyıldan kalma bir kale bulunur. Bu kale Bizanslılar tarafından savunmaya müsait duruma getirilmiş, Lüzinyanlar döneminde yeniden inşa edilmiş ve Venedikliler tarafından geliştirilmiştir. Osmanlılar döneminde önemsiz bir liman kenti olarak kalan Girne İngilizler tarafından bir liman ve sayfiye kasabası olarak yeniden düzenlenmiştir. Girne İngiliz İmparatorluğu döneminde sömürgeler arasında seyahat eden asker ve ailelerin , güzel ve romantik atmosferi nedeniyle, durak ve tatil yeri olmuştur. Kaledeki müzede İ.Ö. yaklaşık 300'e ait bir geminin kalıntıları saklanmaktadır. Bu gemi 1969'da kıyının

yaklaşık 800 m. açıklarında bulunmuştur. Yakındaki Girne Dağlarında 13. yüzyıldan kalma Bellapais Manastırı ile St. Hilarion Kalesi vardır. Türkiye'nin 1974'teki müdalesinden sonra Türk birliklerinin karargah olarak kullandığı Girne'ye 1970'lerin sonlarında Türkiye'den giden göçmenler yerleştirilmiştir. Bu arada turizm sürdürmek amacıyla oteller yeniden açılmış ve 1977'de Girne-Mersin arabalı vapur seferleri başlatılmıştır.

Girne ili doğuda Mağosa, güneyde Lefkoşa illeri, kuzey ve batıda da Akdeniz'le çevrilidir. Yüzölçümü 640 km²' dir. Kyparissovouno Tepesinde 1.024 m.'ye ulaşan Girne Dağları, doğu-batı doğrultusunda ve kıyıya koşut olarak ili boydan boya geçer. Dağların kuzeyinde dar ve verimli bir kıyı ovası uzanır. Troull'de M.Ö. 5250-4950'den kalma yerleşim izleri bulunmuştur. M.Ö. 4. yüzyılda yöre, Girne'de hüküm süren Kıbrıslı bir hükümdarın yönetimi altındaydı. M.S. 1092'de merkezi yönetime başkaldıran Kıbrıs'ın Bizanslı valisi Rhap Sommates, Girne'deki çarpışmada Bizans imparatoru I. Komneous'un komutanlarından İoannes Dukas tarafından öldürüldü. Kıbrıs'ın Frank-Norman yönetiminde olduğu dönemde (1194-1489), Girne yöresi 14. yüzyılın sonlarına

doğru Ceneviz saldırısına uğradı. Osmanlı yönetimi sırasında (1570-1914), Girne Kalesi komutanı Halid Ağa 1765'te ayaklanarak yöreyi ele geçirdiyse de ayaklanma bastırıldı. 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçası olan Girne, 1974'ten sonra Kıbrıs Türk yönetimi altına girdi.

B 2.3 – 4 GÜZELYURT

Kilometrelerce uzayan portakal ve limon ağaçları ile kaplı yemyeşil bir belde olan Güzelyurt, 13000 nüfuslu ve KKTC'nin narenciye üretim merkezidir. Adanın yapılaşmamış sahillerinden biri olan Güzelyurt körfezine açılan vadide yer alan “Soli Harabeleri” ve “Vouni Sarayı” bölgenin ziyaret etmeğe değer iki tarihi yeridir. Güzelyurt kasabası içinde ise birçok tarihi eser yer alır.

B 2.3 – 5 LAPTA

Arap akınlarının sıklığı nedeniyle Lambausa sakinleri yerleşim yerlerini dağın yamacına taşıyarak bugünkü Lapta'yı kurarlar. Lapta'daki yerleşim Lüzinyanlar döneminde daha da gelişmiştir. Bölgede yapılan kazılar , Laptanın dışında bir Kalkolitik dönem yerleşiminin ve Demir çağına ait ada mezarlarının ipuçlarını vermektedir.

B 2.3 – 6 LEFKE

Kuzey Kıbrıs'ın Trodos dağları'nda kurulu olan nadir ve en büyük yerleşim yeri Lefke Kasabası, Başkent Lefkoşa'dan 74 km uzaklıkta bulunmaktadır. Adanın kuzeybatı bölümünde yer alan Lefke ülkenin en güzel narenciye bahçe ve meyvelerine sahip. Bunun en büyük sebebi ise kasabanın zengin ve verimli topraklara sahip olması. Lefke 300 yıl Osmanlı Egemenliği altında yaşamışlığın etkilerini bugüne kadar taşımış.

Lefke'nin sokaklarında dolaşırken , hem Osmanlı mimarisinin örneklerini taşıyan evlere, hem de değişik dönemlerin izlerini taşıyan sokaklara rastlamak mümkün. Özellikle son dönemde kavuştuğu üniversite sayesinde kasabanın gelişim süreci oldukça hızlanmış. Bölge halkı çoğunlukla yaşamını tarım ve hayvancılıktan kazanmaktadır. Lefke'nin merkezinde bile görebileceğiniz narenciye bahçelerinin yanı sıra bölge , aynı zamanda kavak ve hurma ağaçlarıyla da ünlü. Sahip olduğu su potansiyeli nedeniyle görkemli kavak ağaçlarına ev sahipliği yapan Lefke , tam tersi ihtiyaçlara sahip hurma ağaçlarına da ev sahipliği yapıyor.

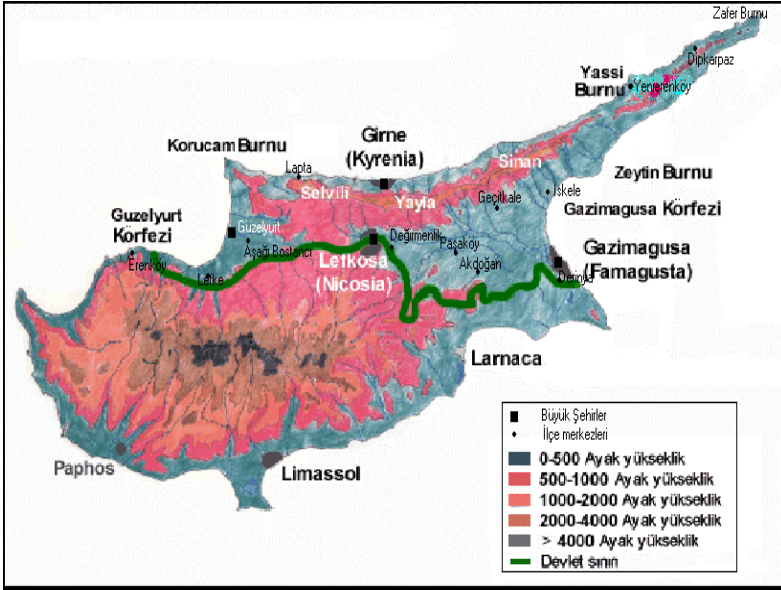
Geçmişi milattan önce 5. yüzyıla kadar uzanan Lefke'nin bir diğer ve en fazla dikkat çeken özelliği ise bünyesinde barındırdığı tarihi yapılar. Bu yapıların en önemlileri hiç kuşkusuz Soli harabeleri diye adlandırılan Soli tiyatrosu ve zamanında Persler2in adadaki kalesi olarak bilinen Vouni sarayıdır.

M.Ö. 600 yılında yapıldığı tespit edilen tarihi Soli Kenti , en büyük önemini ve parlak yıllarını Kıbrıs'ın Romalılar tarafından işgali yıllarında yaşamış ve bölgenin Arab işgaline uğradığı yıl olan M.S. 648 yılında yıkılmıştır. O yılların ardından çeşitli yeryüzü depremler ve heyelenlarla toprak altında kalan bölge , 1930 yılında İsveçli bir arkeoloji grubu tarafından yapılan kazılar sonucunda antik Roma sanatının en güzel örneklerinden olan tiyatrosuna yeniden kavuşmuş . Aynı döneme ait olan mozaikler ise Kanadalı bir grup tarafından bulunarak yerli ve yabancı turistlerin beğenisine sunulmuş.

Bölgenin bir diğer önemli tarihi yapısı ise Vouni sarayıdır. Lefke'nin belkide Kuzey Kıbrıs'ın en eski yapılarından biri olan saray, M.Ö. 5. yüzyılda Persler tarafından inşa edilmiş . Lefke Bölgesine bağlı Gemikonağı'nın 9 km batısında ve denizden 250 m yükseklikte kurulu olan

saray zamanında dış saldırılardan korunmak amacıyla surlarla çevriliydi. Yine M.Ö. 380 yılında çıkan bir yangınla tamamen yana ve yok olmaya yüz tutan sarayın diğer buluntuları ise Soli sakinleri tarafından yok edilmiş.

HARİTA 7: KKTC'NDEKİ BAŞLICA YERLEŞİM MERKEZLERİ

B 2.4 K.K.T.C.’NİN GENEL EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

KKTC genel olarak bir tarım ülkesidir. Tarım sektörü, GSYİH’ ya ihracata, istihdama ve öteki kesimlere olan büyük katkısı açısından KKTC’nin sosyo ekonomik yapısında önemli bir yere sahiptir. 1995 yılı itibariyle sektörün GSYİH’deki payı % 41.2 ve istihdam içerisindeki payı % 22.8 oranında gerçekleşmiştir.⁴⁷

Arazisinin yaklaşık % 56.71’i (1.398.123 Dönüm) tarıma elverişlidir.⁴⁸ Elverişli toprak ve iklimatik şartlar altında yer yer gerçekleştirilen modern sulama metotları ile dört mevsimde çeşitli sebze türleri ile turunçgil üretimi kolaylıkla yapılabilir. Ziraate ayrılan toprakların 1/3’ünde tahıl tarımı yapılır. Özellikle iç ovada tarla tarımı, Beşparmak Dağları’nın alçak yamaçlarında zeytincilik, Karpas bölgesinde tütün ekimi, yüksek kesimlerinde ise koyun ve keçi besiciliği önemlidir. Bu bakımdan ülkenin en önemli tarımsal ürünleri turunçgiller, sebze, buğday, üzüm, patates ve soğandır.

KKTC’nde tarım kesimi bitkisel üretim hayvancılık, ormancılık ve su ürünleri alt sektörlerinden oluşmaktadır. Sulu

---

⁴⁷ İstanbul Ticaret Odası, "KKTC Ülke Etüdü", s:26

⁴⁸ İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, "KKTC Ülke Raporu", s:9

tarım yapılan arazinin önemli bir kısmını turunçgiller ile yaprağını döken meyveler, üzüm ve çeşitli sebzeler oluşturmaktadır. Geriye kalan arazi ise geleneksel kuru tahıl tarımı için kullanılmaktadır. Yaklaşık 28.900 dekar alanda modern sulama sistemi 10.700 dekarı ise yağmurlama sistemidir. KKTC yarı kurak iklimkuşağında bulunması nedeniyle yağışlar kış döneminde etkisini azaltmakta ve bunun sonucu kış mevsimine uygun tahıl üretimi yapılması zorunlu olmaktadır.

Ülkenin gelir kaynakları arasında turizm başta gelir. Bu bakımdan ülkeye yılda yaklaşık 400.000 Türk, 100.000 Avrupalı olmak üzere sayıları 500.000 i bulan turistlerin 770.3 milyon dolar (1996 verileriyle) bıraktıkları dikkat çeker⁴⁹. Turistik faaliyetler daha ziyade Girne ve Gazimağusa çevresinde yoğunlaşmıştır. Turizmin GSYİH da ki (gayri safi yurt içi hasıla) payı % 4.3 , dış ticaret açığını karşılama oranı % 70.2 dir.

Maden bakımından fakir olan ülkede Gemikonağı yakınındaki Bakır yatakları dışında önemli bir maden yoktur. Ülkede sanayi faaliyetleride gelişmemiştir. Sanayide küçük

---

⁴⁹ İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, “KKTC Ülke Raporu”, s:12

işletmeler hakim olup, tütün işleme ile gıda ve meşubat sanayine ait kuruluşlar dikkat çeker.

KKTC'nin ticari ilişkileri Türkiye ve Avrupa Topluluğu ülkeleri ile gelişmiştir. İhraç ürünleri arasında başta turunçgiller olmak üzere içki, sigara, hamderi ve canlı hayvan sayılabilir. Kıbrıs ithalatın $\frac{3}{4}$ ' ünü Türkiye'den yapar. Dışarıdan başta gıda maddeleri olmak üzere petrol, kömür, tütün ve çeşitli makine parçaları otomobil ve elektronik araç gereç almaktadır.

1983-1995 yılları arasında ekonomi reel olarak yılda ortalama % 4.4 oranında büyümüştür. Söz konusu dönemde GSMH (gayri safi milli hasıla) cari fiyatlarla 47 milyar TL'sından 35 trilyon TL'sına yükselmiştir.

KKTC ekonomisi 1983-1995 döneminde 1991 ve 1994 yılları dışında hızlı bir büyüme göstermiştir. 1991 yılında etkisini gösteren Pollpeck ve Körfez krizleri başta turizm, ulaştırma, ticaret ve sanayi kesimlerinde olmak üzere ekonomide genel bir daralmaya neden olmuştur. Bu yılda turizm sektörü % 8.5 ve imalat sanayi sektörü % 3.8 oranında gerilemiştir. Söz konusu olumsuz gelişmeler sonucunda ekonomi reel olarak % 5.3 oranında daralmıştır. 1991 yılında

yaşanan tüm bu olumsuzluklara rağmen alınan önlemlerin etkisiyle ekonomi 1992 yılında yeniden büyüme sürecine girmiştir. 1983-1995 döneminde en fazla büyüme gösteren kesimler imalat sanayi, inşaat, otelcilik-lokantacılık ve mali kurumlar olmuştur. Bu sektörlerde reel yıllık ortalama artış sırasıyla %6.6 , %7.7 , %12.6 ve %6.7 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁰

B 2.5 K.K.T.C.’DE TARIM VE HAYVANCILIK

Tarım sektörü, GSYİH’ya , ihracata, istihdama ve öteki kesimlere büyük katkısı açısından KKTC’nin sosyo ekonomik yapısında çok önemli bir yere sahiptir ve temel sektörlerden birini oluşturmaktadır. 1995 yılı itibariyle sektörün GSYİH’daki payı % 41.2 ve istihdam içerisindeki payı %22.8 oranında gerçekleşmiştir.⁵¹

KKTC’nde tarım ve ormancılık faaliyetlerinden sorumlu ve yetkili kuruluş Tarım ve Orman Bakanlığı’dır. Su kaynakları açısından fakir olup tamamen yağışlara bağlıdır. KKTC’nde 30 milyon metreküpe yakın yıllık su tüketimi

---

⁵⁰ İstanbul Ticaret Odası, ”KKTC Ülke Etüdü”, s:17

⁵¹ İstanbul Ticaret Odası, ”KKTC Ülke Etüdü”, s:26

yapılmaktadır. Bu, kaynakların yenilenme kapasitesinin üstüne tekabül eden bir yoğunluktur.

KKTC’nde tarım kesimi bitkisel üretim , hayvancılık,ormancılık ve su ürünleri alt sektörlerinden oluşmaktadır. Sulu tarım yapılan arazinin önemli bir kısmını turuncğiller ile yaprağını döken meyveler , üzüm ve çeşitli sebzeler oluşturmaktadır. Geriye kalan arazi ise geleneksel kuru tahıl tarımı için kullanılmaktadır. Yaklaşık 28.900 dekar alanda modern sulama ile üretim yapılmakta olup bunun 17.400 dekarı damla sulama sistemi 10.700 dekarı ise yağmurlama sistemidir.

TABLO 6: KKTC’NDE ARAZİ DAĞILIŞI

Arazi Çeşidi	Miktar dönüm (Dönüm)	%
Tarımsal arazi	1.398.123	56.71
Orman arazisi	480.740	19.50
Mera arazisi	122.157	4.95
Kasaba,Köy,Dere ve Gölet arazileri	263.471	10.69
Kullanılmayan arazi	201.061	8.15
Toplam	2.465.552	100.00

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

Bu arazilerin ise tarım ürünleri açısından değerlendirilmesi ise aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

TABLO 7: KKTC'NDEKİ ARAZİNİN TARIMSAL AÇIDAN KULLANILIŞI

Arazi Çeşidi	Miktar (Dönüm)	%
Ekilen Arazi	844.967	60.43
Tahıl arazisi	550.253	39.36
Nadas arazisi	91.346	6.53
Baklagil Arazisi (Yemlik)	88.789	6.36
Yemelik Baklagil arazisi	1.835	0.13
Sebze arazisi	8.503	0.60
Bostan arazisi	3.986	0.29
Endüstri bitkileri arazisi	3.180	0.22
Meyve arazisi	47.070	3.36
Bağ arazisi	3.702	0.26
Turunçgil arazisi	46.303	3.32
Ekilemeyen arazi	553.156	39.56
Toplam	1.398.123	100.00

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

KKTC yarı kuşak iklim kuşağında bulunması nedeniyle yağışlar kış döneminde etkisini azalmakta ve bunun sonucu kış mevsimine uygun tahıl üretimi yapılması zorunlu olmaktadır.

Üretimi gerçekleştirilen tahıl çeşitleri , ekim alanları üretim miktarları ile kullanım şekilleri aşağıda gösterilmiştir.

TABLO 8: KKTC’NDE ÜRETİMİ YAPILAN TARIM ÜRÜNLERİ, EKİM ALANLARI, ÜRETİM MİKTARLARI VE KULLANIM ŞEKİLLERİ

Tahıl çeşidi	Üretim Alanı (Dekar)	Verim (kg/Dekar)	Yıllık Rekolte (Ton)	Kullanım Şekli
Arpa	600.000	220	130.000	Yemlik
Buğday	135.000	200	26.000	Yemlik ve Ekmeklik
Yem Bitkileri	105.000	100	93.200	Yemlik ve Yeşil Ot

Kaynak: İstanbul Ticaret Odası KKTC Ülke Etüdü

KKTC’nde patates üretimi ilkbahar ve sonbahar olmak üzere iki dönemde yapılmaktadır. İlkbahar üretiminde tohumluk İngiltere, İskoçya ve Hollanda’dan ithal edilmekte olup üretim tamamen ihracata yöneliktir. Sonbahar üretimi ise iç piyasaya yöneliktir.

Toplam ekilebilir alan içinde meyve , sebze ve narenciye üretimi aşağıda gösterilmiştir.

TABLO 9: KKTC'NDE TOPLAM EKİLEBİLİR ALAN İÇİNDEKİ MEYVE, SEBZE VE NARENCİYE ÜRETİMİ

Ürün Çeşidi	Alan (Dekar)	Ekilebilir Toplam Arazi İçindeki payı (%)
Turunçgil	70.210	6.12 (Valencia,Yofa,Liman,Greyfurt)
Meyve	66.724	5.82 (Harup,Zeytin,Badem,Antepfıstığı)

Kaynak: İstanbul Ticaret odası KKTC Ülke Etüdü

TABLO 10:KKTC'NDEKİ BAŞLICA TARIMSAL ÜRÜNLER

Ürün Çeşidi	1991 (Ton)	1992 (Ton)	1993 (Ton)	1994 (Ton)	1995 (Ton)
Narenciye	111.157	11.674	88.404	85.948	112.354
Patates	12.007	15.363	13.041	5.602	9.002
Öğütülmüş Harup	4.748	1.195	2.868	4.870	2.299
Harup Çekirdeği	-	1.396	360	579	220
Sultani Üzüm	165	185	107	79	-
Meyve Suyu	30	-	66	265	491

Kaynak: İstanbul Ticaret odası KKTC Ülke Etüdü

KKTC orta kuşak ülkesi olmasına rağmen özel ve matematik konumundan ötürü Akdeniz ürünleri yanında tropikal ürünlerinde üretilebildiği ve tarım faaliyetlerinin ekonomik açıdan önemli olduğu bir ülkedir. Ülkede bulunan tarım alanlarının bir kısmında sulama yapılabilmesi bir

kısımında ise yapılamaması nedeniyle birbirinden farklı iki tarım yöntemi gelişmiştir; sulu ve kuru tarım yöntemleri.

Özellikle Mesarya ovasında su kaynaklarının çok sınırlı olması burada kuru tarım faaliyetlerini yaygınlaştırmıştır. Bunun en önemli sebebi de bu alanlarda sulu tarım yapılabilecek kadar su kaynaklarının bulunmasıdır. Ancak Mesarya ovasının sulanabilen dar alanlarında sulu tarım da yapılmaktadır. Bu alanlarda öncelikle sebze yetiştiriciliği önem kazanmıştır. Güzelyurt ovasında ise sulama koşullarının yeraltı sularından dolayı daha gelişmiş olması burada meyveciliğin özellikle de turunçgil yetiştiriciliğinin gelişmesi sonucunu doğurmuştur. Ülkede üretilen narenciye'nin büyük bir kısmı burada üretilmekte olup , geri kalan kısmı ise bütün sahillere yayılmış durumdadır. Üretilen narenciye ürünleri önem sırasına göre portakal, greyluft, limon ve mandalina olarak sıralanabilir.

Güzelyurt Ovası ve batısında diğer meyvelerin üretimi ve sebzeçilik de yapılmaktadır. Üretimi yapılan başlıca meyve ve sebze olarak şeftali, kayısı, üzüm, erik çeşitleri, fasulye, bamya, salatalık, domates, biber, lahana çeşitleri, patlıcan, kereviz, soğan, kavun ve karpuz sayılabilir.

Tarım faaliyetleri içinde bir diğer önemli faaliyette turfandacılıktır. Kış aylarında hava sıcaklıklarının fazla düşmemesi, seralarda ek bir ısıtmaya ihtiyaç duyulmadan, seracılık faaliyetlerinin yapılabilmesi sonucunu doğurmuştur. Akdeniz iklim ve kültürünün bitkileri olan badem, zeytin ve bağ ekonomik sebeplerden dolayı yaygınlık kazanmaktadır.

Tarım faaliyetlerin bir diğer önemli kolu ise endüstri bitkilerinin üretilmesidir. Bunlardan en yaygın olarak üretimi yapılanlar tütün ,pamuk , susam ve antepfıstığıdır. Bu bitkilerin üretiminin yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 11:KKTC'NDE YETİŞTİRİLEN ENDÜSTRİ BİTKİLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

	1993 (Ton)	1994 (Ton)	1995 (Ton)	1996 (Ton)	1997 (Ton)	1998 (Ton)
Tütün	1	1	11	11	-	57
Pamuk	39	13	3	0.5	-	2
Susam	156	146	46	38	7	37
Fıstık	75	67	88	165	46	40
Toplam	271	227	148	214.5	63	136

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

KKTC’nde tütün ziraatı eski tarihlere kadar uzanıyor ise de Kıbrıs tütününü hiçbir dönemde iyi kalite tütünler arasına girememiştir. Bu nedenle yetiştirici ve devlet tütününü satmakta güçlüklerle karşılaşmaktadır. KKTC tütününün dış piyasalarda çok zor alıcı bulmasının bir nedeni de Türkiye tütünlerinin kaliteli oluşu yanında KKTC tütününün kalitesizliğinin daha çok göze batışıdır. Ancak buna karşın Kıbrıs tütününden İngiltere’de imal edilen sigaralar ve pipo tütünleri iyi tutulmuştur. Tütün üzerindeki verginin yüksek olması tütün ziraatını olumsuz yönde etkilemektedir. Ve buda köylünün tütün ziraatını yerine başka ürünlerin ziraatını tercih etmesine neden olmaktadır.

KKTC’de hayvancılıkla ilgili olarak Bakanlığa bağlı kuruluşlar , hayvancılık dairesi, veteriner dairesi , devlet üretme çiftlikleri ve süt endüstri kurumudur. Sivil kuruluşlar ise hayvan yetiştiricileri ve besleyicileri birliği, yem fabrikaları ve süt fabrikalarıdır. Bu kuruluşlardan devlet kanadını teşkil eden daireler üreticiye her türlü yetiştiricilik ve beslenme konusunda bilgi getirmek, damızlık hayvan sağlamak, sağlık konularında aşılama yapımı ve canlı hayvan ihracatı (pazarlama) ile ilgilenerak üreticiye yardımcı olmaktadır.

KKTC’ndeki yıllar itibariyle hayvan sayıları ve hayvansal ürün miktarları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

TABLO 12:KKTC’NDEKİ HAYVAN VARLIĞI VE YILLARA GÖRE DAĞILIMI

Hayvan Türü	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Koyun	203.428	189.137	207.596	222.248	226.883	220.493
Keçi	55.329	53.007	57.305	61.476	63.670	59.394
Sığır	15.676	17.158	19.976	24.225	25.506	26.117
Et Tavuğu	2.974.075	3.050.893	3.383.550	3.650.024	3.702.710	3.768.340
Yumurta Tavuğu	87.544	131.528	136.122	91.170	98.906	98.490
Arı Kovanı	5600	6875	6893	7490	7410	8607

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

TABLO 13:KKTC'NDE ÜRETİLEN HAYVANSAL ÜRÜNLER VE YILLARA GÖRE ÜRETİM MİKTARLARI

Ürünler	1993 (Ton)	1994 (Ton)	1995 (Ton)	1996 (Ton)	1997 (Ton)	1998 (Ton)
Süt Koyun -Keçi	9.865	10.970	10.446	11.474	12.225	220.493
Süt İnek	23.010	22.852	28.511	37.904	44.138	47.057
Tavuk Eti	4.566	4.664	5.208	5.611	5.649	5.304
Yumurta	1.823.830	2.740.165	2.835.869	1.888.313	2.445.480	2.171.763
Koyun Eti	2.929	3.333	3.111	3.133	3.382	3.182
Keçi Eti	821	866	822	895	850	847
Sığır Eti	1051	1073	1268	1553	1755	1829
Yün	292	275	302	323	320	304

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

Yem fabrikaları 56 ton/saat yem üretme kapasitesine sahip olup , bu kapasite ülke ihtiyacını karşılayacak düzeydedir.

Süt Endüstrisi Kurumu sütü üreticiden toplayıp imalathanelere dağıtmaktadır. Daha etkin çalışabilmek için çiftlikle sağımdan hemen sonra soğutulan sütü soğutuculu tankerlerle toplayıp pazarlama hazırlığı içersindedir. Toplam 115 ton/gün işleme kapasitesine sahip mevcut süt fabrikalarında her türlü peynir imal edilebilmektedir. Bazı

büyük işletmeler üretilen sütün büyük bölümünü uzun ömürlü süt olarak işlemektedir. Son yıllarda sığırcılıkta olumlu gelişmeler olmuştur.

Hayvancılık faaliyetleri arasında önemli yer tutan balıkçılıkta kuşkusuz bir ada ülkesi olan KKTC için önemlidir. KKTC’nde deniz balıkçılığı yanında kültür balıkçılığı da yapılamamaktadır. Balık talebinin yeterli ölçüde bulunmasına karşın , balık arzındaki yetersizlik fiyatların çok yükselmesine neden olmaktadır. Oysa, komşu Güney Kıbrıs’ta ise yılda 200 ton Kılıç ile yaklaşık 50 ton Orkinos avcılığı yapılmaktadır.

Öte yandan iç sularda limnolojik ve balıkçılık araştırmaları yapılmadığı gibi kültür balıkçılığı konusunda da herhangi bir çalışma yapılamamaktadır.

B 2.6 KKTC’NİN YERALTI ZENGİNLİKLERİ

Adanın Kıbrıs ismi “Copper-Bakır” dan türemiş olduğu kabul görmesine rağmen Kıbrıs metalik madenler açısından şanssız bir konumdadır. Şu anda içinde metalik cevher bulunan alanlar Güney Kıbrıs’ta tudos Dağlarının içerisinde bulunmaktadır. Ancak bu rezervlerin küçük bir kısmı Lefke - Yeşilirmak bölgesi içinde bulunmaktadır. KKTC’nde metalik cevher üretimi yapılmamaktadır. Çoğunlukla inşaat sektörünün

taleplerini karşılamaya yönelik endüstriyel hammadde üretim faaliyeti mevcuttur. Bu sektörde son yıllarda özel sektör tarafından önemli yatırımlar yapılmıştır.

Bugün KKTC’nde taşocakçılığı ve madencilik ile ilgili 288 ruhsatlandırma yapılmış olmasına rağmen , fiilen 54 ruhsat sahibi veya kuruluş faaliyet göstermektedir. 1974 öncesinde metalik cevher ve endüstriyel hammadde ihracatı mevcut olmasına rağmen , bugün ihracat yapılmamaktadır. KKTC yıllık kum-çakıl gereksinimi, yol yapım malzemesi hariç tutulduğunda 1 milyon ton civarındadır.⁵² Mevcut 3-4 tesis bu miktarı karşılayabilecek durumdadır. Dolayısıyla artan bu üretim ihracatla temizlenebilir. KKTC’nde önemli miktarda alçıtaşı ve kil yatağı mevcuttur.

KKTC sınırları içerisinde bu güne kadar varlığı tespit edilmiş ve çıkarılmış olan endüstriyel mineraller şunlardır : Kireç taşı (Kalker), Mermer, Alçı taşı (Jibs), Kil mineralleri, Bentonit, Amber, Yapı taşı , Tebeşir ve Boya taşıdır. Bunun yanında Kumtaşı, Silis ve Demir Oksit içeren eski maden cürufları ve çimento hammaddeleri önemli kaynaklardır. Ayrıca KKTC’nin en önemli maden varlığı olarak Gemikonağı

---

⁵² İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, ”KKTC Ülke Raporu”, s:17

yakınlarında Bakır bulunmaktadır. Bunun dışında ülkede maden kaynağı bulunmamaktadır. Taş ocakçılığının GSYİH içerisindeki oranı ise sadece % 0.3 civarındadır. Alçı, kireç ve inşaat yapı taşı önemli ihracat ürünü konumundadır.

B 2.7 KKTC'DE SANAYİ FAALİYETLERİ

Kıbrıs Türk Toplumunu 1963-1974 döneminde kurucusu , eşit ortağı, egemenliği söz hakkı olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nden dışlanmış ve zoraki olarak çıkartılmıştır. Dışlanma ile birlikte ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yaşamdan koparılmış, son derece olumsuz koşullar içerisinde kapalı bir ekonomik hayatı yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bu dönemde toplumun ekonomik hayatını küçük çaplı ticaret, tarım, hayvancılık ve nüfusun yoğun olduğu bölgelerde ihtiyaçları karşılamaya yönelik az sayıda imalat sanayi (konfeksiyon, ayakkabı, moble, gıda sanayi gibi) oluşturmuştur.

Talep üzerine faaliyet gösteren ve seri imalat yapmayan, küçük ölçekli imalat sanayi, çoğu zaman engellemelerle hammadde temininde zorluklarla karşılaşmaktadır. Türk bölgelerine altyapı yatırımlarının getirilmediği , Türk yatırımcılara yatırım izninin verilmediği,

dış kaynaklı yardımlardan yaralandırılmadığı bu dönemde T.C. yardımları ile varlığını sürdürebilen KKTC'nin ekonomik sektörlerdeki geri kalmışlığını doğal karşılamak gerekir.

1974 Barış Harekatı ile Kıbrıs Türk toplumu sanayi alanında yeni olanaklara kavuşmuştur. Harekat sonrası KKTC'nde 5 kişinin üstünde istihdam potansiyeli olan 350 sanayi işletmesi bulunmakta idi. Bunların 130' u Türklere ait 220' si ise terk edilmiş tesislerdi. Bu dönemde KKTC toplumu açısından en önemli konu , terkedilmiş sanayi tesislerinin bozulmadan muhafaza edilmesi , kısa zamanda sahiplendirilmesi ve süratle çalıştırılması idi.

1974 yılı sonunda yapılan çalışmalar sonucu elzem olduğuna kanaat getirilen ve Kamu eliyle işletilmesinde fayda tespit edilen sanayi tesisleri belirlenmiştir. Bunların bir kısmı örneğin; yağ, süt , tütün ve harup tesisleri daha önce kurulmuş olan Kıbrıs Türk Sanayi İşletmeleri Holding LTD. ve Cypfruvex Ltd'e devredilmiştir. Bunların dışında kalan ve özel sektör eliyle çalıştırılmasında yarar görülen tesisler ise özel kişilere uzun vade ve düşük kira ile kiralanmıştır.

Özet olarak 1974 sonrasında Kıbrıs sanayi sektörünün yaklaşık olarak , toplam yatırımlarının % 30' u GSMH

imkanlarının % 26' sı ve istihdam potansiyelinin % 32' si KKTC'nde kalmıştır. Ancak terk edilen sanayi tesislerinin çalıştırılmasında bazı sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Bunlar; finansman ve döviz noksanlığı, teknik bilgi eksikliği, yurtdışı ulaşım ve haberleşme yokluğu, azalan nüfus nedeniyle talep düşüşü, tedarik ve pazarlamada karşılaşılan güçlükler, diğer sektörlerde durgunluk.

Bu sorunlar tesislerin işletmeye açılmasını güçleştirirken güneyden gelen göçmenlere istihdam yaratmak da acil bit konu haline gelmiş idi. Bu nedenle devlet “İthal ikamesi yaratma ve yerel hammaddeyi işlemede öncelik” stratejisini benimseyerek bu stratejiye uygun tesislerin çalıştırılması sorumluluğunu yüklenmiştir. Bu amaçla Türkiye’deki kamu kuruluşlarının da desteği ile “Kamu İktisadi Teşebbüslerini” oluşturmuştur. O günün özel şartlarında mevcut Kıbrıs özel teşebbüsünün finansman ve teknik yönden bu soruna bir bütün olarak çözüm getirecek durumda olmadığı düşünülmüyordu.

Bu nedenlerle 1974 öncesi liberal bir strateji ve bunun şartları içerisinde oluşturulmuş sanayi tesislerinin genellikle farklı bir organizasyonla kamu kuruluşları şeklinde çalıştırılması zorunluluğu doğmuştur. Ancak birçok işletme ve

tesiste çalıştırmak isteyen ve bu güce sahip özel teşebbüsten kişilere devredilmiştir. Günümüze kadar geçen süre içerisinde ortaya çıkan yeni koşullar ışığında başlangıçta kamu eliyle işletilmesi öngörülen tesislerin birçoğu özel teşebbüse devredilmiş ve tesislerin işletilmesinde bugünkü durum ortaya çıkmıştır.

Özellikle 1977 yılında başlatılan planlı kalkınma dönemi ile birlikte uygulanan ekonomik politikalar, sağlanan olanaklar, verilen teşvikler, altyapı yatırımları, sermaye birikimi, yatırım ruhunun gelişmesi, sınırlı da olsa dışa açılma , bir kısım dış Türklerin yurda dönüşü , vasıflı işçi, döviz olanaklarının gelişmesi, sağlan güven ortamı sanayi sektörünün gelişmesini hızlandırmıştır. Bu gelişmeler ; tarım ve hayvancılığa dayalı geleneksel ekonomik yapıyı değiştirmiştir. Bugün turizm, ticaret ve sanayi sektörlerinde hızlı gelişmeler sağlanmıştır. Sanayi sektöründe en hızlı gelişme konfeksiyon alanında olmuştur. Konfeksiyon sanayiinde , mevcut sanayi yatırımlarının sayısı ve pazara arz edilen mal cinsi bakımından Güney Kıbrıs ile mukayese edildiğinde KKTC'nin Güney Kıbrıs'tan geride olmadığı görülmektedir.

TABLO 14: KKTC’NDE FAALİYET GÖSTEREN SANAYİ DALLARINDAKİ TESİS SAYISI VE İSTİHDAM MİKTARI

SANAYİ DALLARI	1997		1998	
	Tesis	İstihdam	Tesis	İstihdam
Gıda, içki ve tütün sanayi	185	2150	192	2976
Dokuma, giyim eşyası ve deri sanayi	120	3792	55	2135
Orman ürünleri ve mobilya sanayi	70	530	62	588
Kağıt, kağıt ürünleri ve basım sanayi	30	420	39	494
Kimya , petrol kauçuk ve plastik sanayi	43	537	40	278
Taş ve toprağa dayalı sanayi	56	825	51	1028
Metal ana sanayi	43	413	22	218
Metal eşya ve elektrikli eşya ve aletleri montajı	8	88	6	57
Diğer imalat sanayi	57	530	26	338
Toplam	612	9285	493	8112

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yılı 1998

Tablodan da anlaşılacağı gibi günümüzde KKTC sanayisinde ağırlıklı olarak küçük işletmeler hakimdir ve sanayi kolları içerisinde tesis sayısı bakımından en büyük yeri başta gıda, içki ve tütün sanayi ikinci sırayı ise dokuma giyim eşyası ve deri sanayi almaktadır. İstihdam açısından

bakıldığında ise dokuma giyim eşyası ve deri sanayi 1997 yılında birinci sırayı almasına rağmen 1998 yılında gerileyerek birinciliği gıda, içki ve tütün sanayiine kaptırmıştır.

Sağlanan tüm gelişmelere rağmen, sanayi yatırımlarının yapılabilirliği açısından bazı dezavantajların varlığı unutulmamalıdır. KKTC'nin ada ülkesi oluşu, yerel kaynakların ve pazarın sınırlı, nüfusun az oluşu, Avrupa Birliği Adalet Divanının uyguladığı ticari ambargo kararları, ulaşım zorlukları, yeterli dış yardım ve krediler alınamaması, sanayi sektörünün makro sorunları olup arzu edilen gelişmeyi önleyen faktörlerdir.

1983 yılında sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki payı % 10.9 iken 1995 yılında % 13.6'ya ulaşmış ve sektörün reel olarak yıllık artış oranı % 6.4 olmuştur. Aynı dönemde sanayi sektörünün toplam ihracat içindeki payı % 22.4'ten % 57.5'e çıkmıştır.⁵³

---

⁵³ İstanbul Ticaret Odası, "KKTC Ülke Etüdü", s:29

B 2.8 KKTC'NDE ULAŞIM

B 2.8 – 1 Karayolu Ulaşımı:

KKTC yurt içi ulaşımının tamamen karayoluna taşımacılığına dayanıyor olması, karayolu alt sektörünün, ekonomi içindeki önemini ve ekonomiye etkilerini artırmıştır. KKTC'nde toplam karayolu uzunluğu, 1370 kilometresi asfalt, 980 kilometresi de stabilize yol olmak üzere toplam 2350 kilometredir. Bir kısım köy yolları stabilize olmakla beraber her köyün, şehir ve kasabalarla bağlantısını sağlayan en az bir asfalt yol bulunmaktadır.

KKTC'nde şehirler arası yolların bakımı, onarım ve yenileme çalışmaları Karayolları Dairesi tarafından gerçekleştirilirken kentlerde bu hizmet belediyeler tarafından verilmektedir. 1988 yılında KKTC ve TC arasında imzalanan “Karayolları Master Planı” projesi çerçevesinde mevcut yolların fiziki ve geometrik standardını yükseltmek amacıyla çalışmalar halen sürdürülmektedir.

KKTC'nde trafik soldandır. KKTC'nde asfalt yol üzerinde yolu şeritlere ayıran yer çizgileri veya yaya geçitleri ile izlenecek yönü gösteren ok işaretleri beyaz ile çizilmiştir. Ayrıca yol kavşaklarında yolun gittiği köy ve kentin adı ile mil

olarak mesafelerini gösteren bilgi verici levhalar vardır. Köy ve kent adları mavi zemin üzerine beyaz harf ve sayılarla, eski eserleri gösteren levhalar da sarı zemin üzerine beyaz harflerle yazılıdır.

B 2.8 – 2 Havayolu ulaşımı:

KKTC turizmine çok önemli katkı sağlayan havayolu ulaşımında KTHY yanında THY ile İstanbul Havayolları tarifeli seferlerle faaliyet göstermekte olup bazı havayolu şirketleri de zaman zaman charter seferleri düzenlemektedir. Ülke ekonomisinde özel bir yeri bulunan havayolu ulaşımı , havayolu ve hava alanları işletmeciliği, hava trafik kontrolü, yer, ikram , eğitim, bakım ve diğer havacılık hizmetleri ile tüm bu hizmetlerin uluslar arası zorluklara göre koordinasyonu ve denetimini kapsamaktadır.

Türkiye'nin İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Adana Hava Alanları ile Kuzey Kıbrıs'ın Ercan Hava Alanı arasında yıl boyunca tarifeli seferler yapılmaktadır. Bunun yanında bu üç Hava yolunun dünyanın birçok ülkesinden Türkiye'ye yaptıkları seferlerin bir kısmı Ercan bağlantılıdır. Türkiye dışından bir ülkede yaşıyorsanız, bulunduğunuz ülkeden Türkiye üzerinden Kuzey Kıbrıs'ın Ercan Hava Alanına aynı

uçakla devam eden bir uçuŐ yoxsa, Türkiye-Ercan arasındaki düzenli tarifeli seferlerden size uygun olan bir sefere bağlantı ayarlayabilirsiniz. Türkiye'deki Seyahat Acentelerinin birçoğu Kuzey Kıbrıs'a rezervasyonunuzu yapabilir.

B 2.8 – 3 Denizyolu Ulaşımı:

Denizyolu ulaşımı limanlar arası yapılan taŐıma ve dağıtım hizmetlerinin tamamını kapsamaktadır. Bu hizmetler limancılık, gemicilik, yk ve yolcu taşımacılığı, tersanecilik, yk ve gemi acenteliği ile komisyonculuğundan oluşmaktadır. KKTC'de denizyolu ulaşımı ile ilgili faaliyetler halen Liman dairesi Müdürlüğü, Serbest Liman ve Bölge Müdürlüğü, KT Denizcilik Ltd.Őti. , gemi ve Yk Acenteleri vasıtasıyla yürütülmektedir. Şubat 1998 itibariyle KKTC gemi sicilinde 42 gemi kayıtlı bulunmaktadır. KKTC bayrağı taşıyan bu gemiler KKTC-TC arasında sefer yapmaktadır.

Türkiye ve Kuzey Kıbrıs arasında deniz ulaşımı Feribot ve sratlı deniz otobüsleri ile Türkiye'nin Mersin, Taşucu ve Anamur limanlarından Kuzey Kıbrıs'ın Girne ve Mağosa limanları arasında yapılmaktadır.

B 2.9 KKTC'NDE TİCARET

KKTC'nin dış ticareti zaman içerisinde uygulanan çeşitli önlemlerle ve teşviklerle bugünkü liberal ticaret rejimine kavuşturulmuştur. Doğal kaynakların sınırlı olması ve küçük bir ada ekonomisi koşullarına sahip olması nedeniyle KKTC ihtiyaçlarının büyük bir kısmını ithalatla karşılamak zorundadır. Ekonomik kalkınmanın bir gereği olarak yatırım malları , hammadde, yarı mamul madde ve nihai tüketim malları ithal eden KKTC'nin başlıca ihraç malları , tarımsal ürünler (narenciye, patates, harup) , işlenmiş tarım ve gıda maddeleri (narenciye konsantre, süt mamulleri) ile hafif sanayi ürünleri (deri, konfeksiyon) oluşturmaktadır.

KKTC'nin dış ekonomik ilişkilerinde 1983-1995 döneminde yapısal değişme yaşanmış ve ihracatta geleneksel tarım ürünlerinin ağırlığı azalmış , sanayi ürünlerinin ağırlığı ise artmıştır. 1983 yılında tarımsal ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı % 76.9 iken sanayi ürünlerinin payı % 22.4 oranında gerçekleşmiş, 1995 yılındaysa tarımsal ürünlerin payı % 40.2'ye gerilemiş, sanayi ürünlerinin payı ise % 50.1' e yükselmiştir.

KKTC'nin dış ticaretinde Türkiye ile AB ülkelerinin büyük payı vardır. Türkiye'yle olan ilişkiler ticari ağırlıklı bir yapıya sahiptir. 1995 yılı itibariyle toplam ithalatın % 53.2' si Türkiye, % 27.9'u ise AB ülkelerinden , toplam ihracatın % 30'u Türkiye'ye % 54.3'ü ise AB ülkelerine yapılmıştır.

TABLO 15: KKTC'NDE DIŞ TİCARET DEĞERLERİ

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
İthalat	363.9\$	286.6\$	366.1\$	318.4\$	356.6\$	390.1\$
İhracat	54.5\$	53.4\$	67.3\$	70.5\$	57.7\$	53.4\$
Ticaret açığı	309.4 (-)\$	233.2 (-)\$	298.8 (-)\$	247.9 (-)\$	298.9 (-)\$	336.7 (-9\$)

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

KKTC dış pazarlarda uygulanan ticari ambargolardan ve sınırlı kaynaklara sahip oluşundan dolayı ihraç ürünlerinin sayısını artıramamaktadır. Dış ticaret açığı, ihraç ürünlerinin ve çeşitliliğinin artmamasından dolayı büyük açıklar vermektedir. 1994 yılında ABAD (Avrupa Birliği Adalet Divanı) tarafından alınan karar neticesinde KKTC menşeyli ürünlere AB tarafından üçüncü ülkelere uygulanan gümrük tarifeleri uygulanmaktadır. Bu da KKTC'nin AB'ye olan ihracatını olumsuz yönde etkilemiş ve dış dünya ile bağlantısının

azalmasına sebep olmuştur. Bunun aksine aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere KKTC ihraç ürünleri içerisindeki önemli iki ürün , hazır giyim ve narenciyedir. 1992 yılına kadar ilk sıralarda yer alan narenciye kuraklıkların ve bahçelere yeterince bakılmaması sayesinde ikinci sıraya düşmüştür. Ancak 1996 yılında narenciye tekrar yükseliş eğilimi göstermeye başlamıştır. KKTC'nin en önemli tarımsal ihraç ürünleri; narenciye (geç ürün olan valensiya portakalı, greyfurt, limon ve az miktarda mandalin), patates, canlı hayvan, kesme çiçek, sebze ürünleri ve harup (keçi boynuzu) olmaktadır. Hazır giyim, işlenmiş tarım ürünleri, alkollü ve alkolsüz içecekler, ham ve işlenmiş deri önemli ihraç ürünleridir. Hazır giyim sektörü yurt dışında yapılan bağlantıların devam ettirilmeye çalışılması ve devletin destekleri sayesinde canlı bir sektör olma özelliğini korumaktadır.

TABLO 16: İHRACATIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI

Ülkeler	1993\$	1994\$	1995\$	1996\$	1997\$	1998\$
AB Ülkeleri	36.368.4	34.220.3	36.502.6	24.686.4	23.427.0	22.340.6
Toplam						
Almanya	4.776.0	6.055.0	7.990.9	5.901.3	6.211.0	4.533.0
Belçika	2.730.4	1.377.1	1.806.4	256.5	4.0	112.0
İngiltere	26.648.9	24.741.4	23.848.4	14.963.3	15.112.5	16.500.0
Danimarka	-	0.5	-	-	-	-
Fransa	359.0	247.2	-	91.7	12.2	-
Hollanda	1.829.9	1.799.1	2.564.9	3.473.6	2.087.3	1.195.6
İrlanda	-	-	292.0	-	-	-
İtalya	23.9	-	-	-	-	-
Diğer	500.1	49.7	38.3	814.3	550.9	324.5
Avrupa						
Ülkeleri						
Toplam						
Avusturya	154.2	5.3	38.3	-	49.1	-
Finlandiya	238.5	-	-	-	-	-
Genel	54.447.2	53.397.4	67.263.9	70.530.4	57.718.4	53.354.9
Toplam						
* Değerler 1000 Amerikan doları üzerinden hesaplanmıştır.						

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

Türkiye KKTC ithalatında ilk sırada yer almaktadır. 1994 yılında KKTC'nin ithalatında Türkiye'nin payı % 45.1 iken bu oran 1996 yılında % 53.3 e yükselmiş,1998 yılında ise bu oran % 51olarak belirlenmiştir.. AB ülkeleri ise ikinci sırada yer almaktadır. AB ülkeleri içinde İngiltere, Fransa ve Hollanda en fazla ithalat yaptığı ülkelerdir. 1994 yılında KKTC ithalatında AB ülkelerinin payı % 36.4 iken bu oran 1996 yılında % 25.4'e düşmüştür. Bu oran 1998 yılında % 25.0 olarak belirlenmiştir. Uzak Doğu Ülkelerinin ithalattaki payları ise son yıllarda artış göstermektedir. Hong Kong, Tayvan, Singapur ve Srilanka ithalat yaptığı ülkelerin başında gelir.

TABLO 17: İTHALATIN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

(* Rakamlar 1000 amerikan doları üzerinden hesaplanmıştır.)

Ülkeler	1993	1994	1995	1996	1997	1998
AB Ülkeleri Toplam	121.662.3	104.427.2	99.304.6	78.750.6	85.506.4	
Türkiye	150.925.5	129.323.5	194.771.2	176.093.3	201.967.8	231.133.3
Okyanus Ülk. Top.	837.8	411.9	414.1	736.4	540.2	194.6
Amerika Ülk. Top.	5.931.7	6.740.1	4.833.1	7.635.4	5.536.4	7.708.5
Afrika Ülk. Top.	2.237.8	250.6	145.5	162.3	139.0	422.9
Uzakdoğu Ülk. Top.	47.324.5	24.919.1	33.488.3	20.958.7	20.660.4	20.905.0
Doğu Avr. Ülk. Toplam	10.954.8	4.072.5	9.194.5	7.643.4	3.079.8	2.916.7
Asya ülkeleri Toplam	13.328.1	7.053.9	10.478.9	16.499.1	29.369.5	10.047.2
Ortadoğu Ülk. Toplam	3.470.4	3.092.6	8.105.2	4.647.3	5.355.3	3.714.2
Genel Toplam	363.845.4	286.567.3	366.091.2	318.378.7	356.570.6	390.056.9

Kaynak: KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi KKTC İstatistik Yıllığı 1998

B 2.10 K.K.T.C.'DE TURİZM

KKTC coğrafi konumu , dokuz bin yıllık bir tarihi, iklimi ve iyi korunmuş çevresiyle önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. KKTC'nin sahip olduğu sahillerin uzunluğu 360 km'yi bulmaktadır. Ziyarete açık tarihi yerlerin sayısı 27'dir. Yılda sadece yirmi ortalama 20 gün güneşsiz geçmekte , kış mevsiminde bile ılıman iklim koşulları uzun turizm sezonları yaşanmasına imkan vermektedir.

1997 yılı sonu itibariyle toplam turistik yatak kapasitesinin 8054'e ulaştığı tespit edilmiştir. 1997 yılında KKTC'yi tercih edenler arasında Türkiye % 82 ile ilk sırayı almaktadır. Yabancı ülkeler arasında ise; İngiltere % 7 (Yabancı uyruklular içindeki payı % 41.9), Almanya % 3 (Yabancı uyruklular içindeki payı % 25) ve diğer ülkeler olmaktadır. KKTC'de turistik konaklama işletmeciliği yapmakta olan iki kamu kuruluşu vardır. Vakıflar İdaresi ve Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri bu sahada faaliyet göstermektedir. Vakıflar idaresi yatak kapasitesi 460 olan iki otel işletmektedir. Sermayesi % 51 KKTC ve % 49 TC Turban olan Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri 1995 yılına kadar, toplam yatak kapasitesi 1336 olan dört otel işletmekteydi. 1997 yılında

ise bir otelin özelleştirme kapsamına alınması sonucu, işlettiği yatak kapasitesi bir otelde 188'e düşmüştür.⁵⁴

KKTC'nde turizmin özel bir yeri vardır. 8000 üzerinde yatak kapasitesi ve % 40 civarında bir doluluk oranına rağmen ihracattan elde edilen döviz gelirlerinin üç misli döviz geliri sağlamaktadır. Turizmde öncelikli yöreler tespit edilmiş olup , bu yörelerin fiziki planlamaları bitmek üzeredir. Turizm alanında yatırım yapmak üzere , İsrail, Fransız ve Alman firmaları son zamanlarda KKTC'nde yatırım imkanlarını araştırmaya başlamışlardır. Ulaştırma darboğazı , THY' nin devreye girmesi ile Türkiye'den KKTC'ne sefer sayısını 12-13'e çıkarılmak suretiyle bir ölçüde giderilmiştir.

---

⁵⁴İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi,"KKTC Ülke Raporu", s:13

TABLO 18: KKTC'NDE TURİZM SEKTÖRÜNDEN ELDE EDİLEN GELİRLER VE BUNUN GSYİH'A (Gayri Safi Yutriçi Hasılat) KATKISI

Yıllar	Turizm sektörü		GSYİH
	GSYİH (Milyon\$)	Katma değer	(%)
1994	544.8	38.1	7.0
1995	745.7	38.6	5.2
1996	770.3	33.4	4.3
1997	780.3	33.0	4.2

Kaynak: KKTC İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Ülke Raporu

TABLO 19: KKTC'NDE TURİZM SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ

	1976	1990	1997
Toplam Yatak Sayısı	3.525	6.125	8.940
TC Uyraklı Turist*	58.240	73.729	100.000**
Üçüncü Ülke Turistleri*	3.476	35.746	52.000
Ortalama Kalış süresi (gün)	3.1	5.5	5.4**
Ortalama Kapasite kullanım (%)	18.5	35.0	36.1**
* : Konaklama tesisinde konaklayan turist sayılarıdır.			
** : Pansiyon rakamları hariç tutulmuştur.			

Kaynak: KKTC İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Ülke Raporu

Kuzey Kıbrıs'ta sayfiye yerleri ve konaklama tesisleri Girne ve Mağosa bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Devlet doğa ve çevreyi korumak ve düzensiz yapılaşmayı önlemek için yüksek bina ve büyük tatil komplekslerinin inşasına sınır getirmiştir. Bu nedenle geniş bir sahaya yayılmış, kimi deniz kıyısına yakın, kimi de köy ve dağ eteklerinde bulunan 35 kadar Hotel ve sayıları her yıl çoğalmakta olan küçük tatil köylerinden oluşan konaklama tesisleri, doğaya uyumlu bir şekilde gelişmektedir. İdeal iklim ve sınırlı yatak kapasitesi nedeniyle 1-5 yıldız arasında grublandırılan konaklama tesisleri, yılın 8 ayında yoğun bir hizmet yarışı içindedir.

Turizm gelirleri KKTC ekonomisinde önemli bir yere sahip ve yıllar boyu problem olan dış ticaret dengesindeki açığın kapanmasında en etkili kaynak durumundadır. Gelen turist sayısındaki düşüş ve Türk Lirasının döviz karşısında sürekli değer kaybı genel olarak turizm gelirlerindeki negatif yönde etkilemektedir.

Turizm hizmetleri geniş ölçüde el emeği kullanılmasını gerektirdiğinden turizm sektörü çok önemli bir istihdam alanıdır. 1994 ve 1995 yıllarında turizm sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 4500 kişiden fazladır. Bu rakamın günümüzde

5000' i geçtiği tahmin edilmektedir. Bu rakam çalışan nüfusun % 6'sı kadardır.

TABLO 20: KKTC'NDE YER ALAN TURİSTİK TESİSLER

Tesisin Adı (Alfabetik Sıraya Göre)	Yerel Sınıflama	Bölge / İlçe
1. Acapulco Tatil Köyü	***	Çatalköy / Girne
2. Alperhan Apart-Hotel	**	Girne
3. Altun Tabya	*	Gazimağusa
4. Altinkaya ve Armonia Bungalovları	**	Ozanköy / Girne
5. Ambelia Village	**	Beylerbeyi / Girne
6. Atlantis Hotel	*	Girne
7. Bellapais Gardens	**	Beylerbeyi / Girne
8. Blue Sea Hotel	*	Dip Karpas/ Gazimağusa
9. Boğaz Hotel	***	Boğaztepe / Gazimağusa
10. Bristol Hotel	*	Girne
11. Celebrity Hotel ve Şato Lambousa	*****	Lapta / Girne
12. Club Güzelyalı	***	Güzelyalı / Girne
13. Club Girne Oscars resort	****	Girne
14. Club Lapethos Hotel ve Bungalovları	***	Lapta / Girne
15. Club Rendezvous	**	Çatalköy / Girne
16. Club Simena	***	Karşıyaka/Girne
17. Club Tropicana	*	Ozanköy/Girne
18. Club Z	***	Girne
19. Colonnade Club	Yeni Tesis	Girne
20. Dagli Apart hoteli	*	Salamis/Gazimağusatd>
21. Dedeman Olive Tree Tatil Köyü	****	Çatalkoy / Girne
22. Denizkızı Hotel ve Denizkızı Royal	*** & ****	Alsancak / Girne
23. Dome Hotel	****	Girne
24. Dorana Hotel	***	Girne
25. Emperyal Jasmine Court Hotel	****	Girne
26. Ergenekon Hotel	*	Girne
27. Espri Apart Hotel	**	Yeşiltepe / Girne
28. Espri Apart Hotel	*	Karaoğlanoğlu/Girne

29. Five Fingers Bungalovları	*	Ozanköy / Girne
30. Giranel Hotel	*	Yeni iskele/Gazimağusa
31. Golden Bay Hotel	**	Alsancak /Girne
32. Gönyeli Kent Hotel	***	Gönyeli /Lefkoşa
33. Grand Rock Hotel	***	Girne
34. Green Coast Bungalovları	**	Alsancak / Girne
35. Green Karmi Tatil Köyü	***	Edremit / Girne
36. Green olives villaları	*	Çatalköy / Girne
37. Güzelyurt Hotel	*	Güzelyurt
38. Harbour scene Hotel	*	Girne
39. Hilarion Village	**	Karaman / Girne
40. Holiday Apartmanları	*	Gazimağusa
41. Hotel British	*	Girne
42. Hotel Lapethos (Lefkoşa)	*	Lefkoşa
43. Hotel Liman	***	Girne
44. Hotel Sympathy	***	Lapta / Girne
45. Hotel View	***	Boğaztepe/Gazimağusa
46. Kaşgar Court	**	Girne
47. Kings Court	**	Alsancak /Girne
48. L A Holiday Centre	****	Lapta / Girne
49. La-Siesta Tatil Köyü	*	Lapta / Girne
50. Life Apart Hotel	*	Girne
51. Manolya Hotel	**	Lapta / Girne
52. Mare Monte Hotel ve Bungalovları	***	Alsancak /Girne
53. Marmaris Apart Hotel	*	Lapta / Girne
54. Merit Cyprus Gardens	***	Yeni İskele/Gazimağusa
55. Mimoza Hotel	***	Salamis/Gazimağusa
56. M. Kaan Hotel Apartments	*	Girne
57. M. Savarona Bungalovları	*	Karaoğlanoğlu/Girne
58. M. Toros Residence Apartments	*	Gazimağusa
59. Müftüzade Apart Hotel	*	Girne
60. Nostalgia Hotel	*	Girne
61. Onar Village Tatil Köyü	***	Girne
62. Palm Beach Hotel	*****	Gazimağusa
63. Panorama Hotel	*	Gazimağusa

64. Paradissia Court	*	Karaoğlanoğlu/Girne
65. Park Hotel	****	Salamis/Gazimağusa
66. Pia Bella Hotel	**	Girne
67. Pine Bay Club	**	Alsancak/Girne
68. Pitoresk Tatil Ky	***	Girne
69. Portofino Hotel	*	Gazimağusa
70. Primary Holiday Village/Tatil Ky	**	Alsancak/Girne
71. Riverside Tatil Ky	****	Alsancak/Girne
72. Riviera Bungalovları ve Mocamp	**	Karaoğlanoğlu/Girne
73. Rose Gardens Bungalovları	*	Lapta / Girne
74. Sabri Orient Hotel	*	Lefkoğa
75. Salamis Bay Hotel	****	Salamis / Gazimağusa
76. Sammy's Hotel	**	Girne
77. Saray Hotel	***	Lefkoğa
78. Sea Side Apart Hotel	**	Salamis / Gazimağusa
79. Sema Apart Hotel	***	Gazimağusa
80. Sidelya Hotel	*	Girne
81. Silver Waves Apart Hotel	*	Karaoğlanoğlu/Girne
82. Socrates Hotel	*	Girne
83. Soli Inn	*	Gemikonağı/Lefke
84. Sunny Beach Bungalovları	*	Lapta / Girne
85. Sendeniz Bungalovları	*	Karaoğlanoğlu/Girne
86. Serif Apart Hotel	*	Karaoğlanoğlu/Girne
87. Sympaty Hotel	*	Girne
88. Theresa Hotel	*	YeniErenky/G. Mağusa
89. The Hidaway	**	Edremit / Girne
90. The Ship Hotel	**	Girne
91. The Villa Club	**	Yeşiltepe/Girne
92. Top Set Bungalows	***	Karaoğlanoğlu/Girne
93. Vazaro Hotel ve Bungalovları	*	Salamis/Gazimağusa
94. Yeni Anadol Hotel	*	Girne

Kaynak : Kuzey Kıbrıs 2000 Oteller ve Turist Hizmetleri rehberi

B 2.10 – 1 KKTC’NDEKİ TARİHİ ESERLER

KKTC’nin genel turizm özelliklerinden bahsettikten sonra bölgede son derece önemli bir durum arz eden tarihi çevre özelliklerini ve bu çevreyi oluşturan önemli eserlerden söz etmeye çalıştık. Böylelikle turizm olgusunun coğrafi özelliklerle birlikte adeta bir tamamlayıcısı olan tarihi çevreyi de ele almış olduk.

B 2.10 – 1.1 GAZİMAĞOSA'DAKİ TARİHİ ESERLER

Othello Kulesi:

Kale, 14. yy’da Lüzinyanlar tarafından inşa edilmiştir. Mağusa kentinin ana girişlerinden biri olarak kullanılmaktadır. Etrafı derin bir hendekle çevrilidir. Kale girişi üzerinde asılı olan St.Mark aslanı kabartmasının altında kaleyi yeniden biçimlendiren kaptan Nicolo Foscari’nin adı ve 1492 tarihi görülmektedir. Kale’nin yapısında kuleler ve topçu bataryalarıyla biten koridorlar bulunmaktadır. Ayrıca bir yemekhane ve Lüzinyanlardan kalma bir yatakhane vardır. Kale avlusunda bir kısmı Osmanlılara, bir kısmı İspanyollara ait topraklar, demir güller ve taş güller de bulunmaktadır. Kalenin bugünkü adı, İngiliz döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Shakespeare’in ünlü trajedyasının bir bölümü

Kıbrıs'ta bir liman kentinde geçmektedir. Oyunun kahramanı Othello, Faslı (Moor) biri olarak tanıtılır. Yazarın, dönemin valisi Christophora Moro'nun adının yanılmasına kapıldığı düşünülmektedir.

Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nicholas Katedrali):

Lüzinyanlar döneminde, 1298 - 1312 yılları arasında yapılmış olan yapı, tüm Akdeniz dünyasının en güzel Gotik yapılarından. Lüzinyan kralları, önce Lefkoşa'da St. Sophia Katedrali'nde Kıbrıs Kralı, sonra da Mağusa'da St. Nicholas Katedrali'nde Kudüs Kralı olarak taç giyerlerdi. 1571 yılında cami haline getirilene dek, bu törenler yapılagelmiştir. Katedralin batı cephesi mimarisi Fransa'daki Reims Katedralinden etkilenmiştir. Gotik tarzda işlemeli eşsiz bir penceresi bulunmaktadır. 16. yy. Venedik galerisi avluda yer almakta ve günümüzde şadırvan olarak kullanılmaktadır. Girişteki yuvarlak pencerelerin üzerinde bir Venedik arması görülmektedir. Bazı hayvan figürleriyle süslü kabartmanın Salamis'teki bir tapınaktan geldiği sanılmaktadır. Katedralin apsiti, çoğu Kıbrıs kiliselerinde olduğu gibi, Doğu üslubunda, üç bölmelidir. Yukarıdaki pencereler iyi korunmuş olup, batı cephesinde ve yanda iki şapel bulunmaktadır. Yapının önünde

bulunan tarihi cümbez ağacı adanın kuzeyinde çok az bulunmakta olan tropik bir incir türüdür.

Venedik Sarayı (Proveditore Sarayı):

Lüzinyanlar'ın 13. yy'da yapmış olduğu saray kalıntıları üzerine Venediklilerin yaptığı krallık sarayıdır. Halen ayakta kalan cephe, 16. yy da yapılmış ve buradaki sütunlar Salamis harabelerinden getirilmiştir. Ortada bulunan kemerin üzerinde Venedikli yönetici Giovanni Renier'e ait bir arma bulunmaktadır.

Namık Kemal Zindanı:

Venedik Sarayı avlusunda bulunan bu zindan iki katlı olup, kesme taştan yapılmıştır. Namık Kemal "Vatan Yahut Silistre" adlı oyunun sahnelenmesi sonucunda 1873'de sürüldüğü Kıbrıs'ta, bu binada 38 ay kalmıştır. Tek mekandan oluşan alt katın, Venedik Sarayı avlusuna açılan bir kapısı ve demir parmaklıklı bir penceresi mevcuttur. Üst kısma dik taşlı bir merdivenle çıkılmakta, iki penceresi olan bu odada Namık Kemal ile ilgili belgeler sergilenmektedir.

St. Francis Kilisesi:

Bu Kilise, 1300 yıllarında Franciscan tarikatına bağlı keşişler tarafından kurulan manastırın bir bölümüdür. Del Proveditore Sarayı'nın yanında yer almaktadır. Yapı, Kıbrıs Kralı II. Henry'nin yardımıyla yapılmıştır. Üç bölümlü bir nef ve bunun sonundaki çok güzel bir koro kısmından oluşmaktadır.

Grek St. George Kilisesi:

Mimarisinde Bizans ve Gotik karışımı özellikler olan Kilise Ortodoks topluluğuna ait olup, 15. yy'da yapılmıştır. Kilise yan nefleri olan bir orta neften oluşmakta ve üçlü bir apsidle bitmektedir. Tavan Gotik tonozlara sahiptir. Binanın yapısından bir piskoposluk kilisesi olduğu anlaşılmaktadır. Üst kısmı, 1571 yılındaki Osmanlı kuşatması esnasında yıkılmış olup, duvarda gülle izlerine rastlanmaktadır.

İkiz Kiliseler (Templar ve Hospitaler Kilisesi) :

14. yy'da inşa edilmiş olan iki kiliseden büyük olan Templar şövalyelerine aittir. Templar şövalyeliği 1313 yılında Papa tarafından kaldırılınca kilise bitişikteki binaya sahip olan

Hospitaler şövalyelerine kalmıştır. Günümüzde restore edilerek Kıbrıs Sanat Derneği olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Mağosa Surları:

1489 yılına dek Mağusa şehrini çevreleyen Lüzinyan surları, çok yüksek olmalarına karşın, ince bir yapıya sahiptiler. Ardından Kıbrıs'ı ele geçiren Venedikliler, özellikle Osmanlılara karşı önlem almak üzere, surları ateşli silahlara karşı sağlamlaştırmak amacıyla 1550'li yıllarda Venedik'ten uzman getirerek yeniden elden geçirmişlerdir. Özellikle deniz tarafındaki surların, Martinengo Tabyası ve Kara Kapısı bu dönemde inşa edilmiştir. Ayrıca surun şehir dışındaki kısmına 46 m genişliğinde hendek açılarak içerisi su ile doldurulmuştur. İri kesme taştan inşa edilen 3 km uzunluğundaki bu surların yüksekliği 18 m, genişliği bazı yerlerde 9 m kadardır. Duvarlarda, burçlar, kapılar, rampalar, mangallar, cephanelik, depo ve ahırlar bulunmaktadır. Surlardaki kuleler şöyle anılmaktadır: Arsenal (Canbulat) - Mare (Deniz Kapısı Burcu) - Castella (Othello Kulesi) - Signonia (Halkalı mazgal) - Diamete (Karpaz Tabya) - Mozzo (Şehit Tabya) - Martinengo (Tophane) - Pulacazaro - Moratto - Diocare - Ravelin (Kara Kapısı, Akkule) - Santa Napa (Altın Burcu) - Andurizzi (Su

Burcu) - Campo Santa (Halkalı Tabya) Ayrıca bir iç kale olarak Othello binası ve orjinal iki giriş kapısı olarak Kara Kapısı (Ravelin) ve Deniz Kapısı (Porta del Mare) yer almaktadır. Mağusa'nın Osmanlılar tarafından fethi sırasında harap olan surlar, fetih sonrası Osmanlılarca onarılmıştır

Kara Kapısı (Ravelin):

Mağusa şehrine girişi sağlayan orjinal iki şehir kapısından biridir. Orjinal ismi "Yarım Ay Şeklinde Tabya" anlamındaki Ravelin'dir. Kara Kapısı, surların Othello Kalesinden sonra en eski kısmıdır. Bugünkü köprü ile giriş yeni olup, eskiden kule yanındaki bir top yuvasının içinden geçilmekteydi. Orjinal kapı bugünkü girişin solunda, iner - kalkar bir köprüye sahiptir. Şehre bakan kısmında kemerli bir geçit yer alır. Bu geçitin her iki yanında duvar freskleri, armalar ve küçük bir de kilise bulunmaktadır. Burada yapılan kazılar sonucunda geçitler, top yuvaları ile ilginç bölme ve galeriler açığa çıkarılmıştır. Kemerli geçidin şehre bakan tarafında, Venedikliler zamanında zindan olarak kullanılan yeraltı odaları bulunmaktadır.

Tophane (Martinengo Tabyası):

1550 - 1559 yılları arasında Venedikli mimar Giovanni Sammichele tarafından inşa edilmiştir. Üçgen şeklinde bir plana sahip olup, askeri mimarinin güzel örneklerindedir. Tonozlu bölmeler içinde barut dumanının çıkmasına ve havalandırmaya yarayan bacalarla, duvarlarında barut fiçileri ile top güllerini koymaya yarayan küçük hücreler bulunmaktadır. Osmanlılara karşı Kıbrıs'a takviye olarak gönderilen Venedik kuvvetlerini komuta eden Martinengo, yolda ölünce, Mağusa'ya getirilir. Venedikliler çok sevilen komutanın hatırasına, bu tabyaya onun adını verirler.

Deniz Kapısı (Porta Del Mare):

Mağusa'ya girişi sağlayan orijinal şehir kapılarından biridir. Çok güzel bir mimari yapıya sahip olup, iyi korunmuş durumdadır. 1496 yılında Venedikli Nicolo Prioli tarafından inşa ettirilmiştir. Demirle kaplı ahşap kapı, Türkler zamanından, demir parmaklıklı kapı ise Venedikliler zamanından kalmadır. Kapının üst kısmında, mermer üzerine işlenmiş Venedik Cumhuriyeti'nin amblemi kanatlı aslan, Nicolo Prioli'nin adı ve arması, 1496 tarihi görülmektedir. Mermerin Salamis'ten getirildiği sanılmaktadır.

Canbulat Türbesi (Arsenal Tabyası):

Kilis Sancak Beyi olan Canbulat Beyin, Kıbrıs'ın fethine karar verildiğinde, hazırlanan kuvvetler arasına dahil edilmesi önerilir. Lefkoşa'nın Osmanlılarca fethinde üstün yararları görüldüğünden, 1570'te Mağusa'yı kuşatan Osmanlı ordusunda, İskender Paşa ve Deniz Paşa ile birlikte görevlendirilir. Orjinal adı Arsenal Tabyası olan mevkide şehit düştüğü inancıyla türbesi buradaki tabyanın altında bulunmaktadır. Zamanla yıpranan bina 1968 yılında yeniden inşa edilerek ön kısmı da bir müzeye dönüştürülmüştür. Halen müzede etnografik ve arkeolojik eserler sergilenmektedir.

Kertikli Hamamı:

Şehrin kuzeyinde kalan bir Osmanlı devri yapısıdır. Bu hamam kubbeleriyle ilgi çekmektedir. Yapı, üzeri kubbe ile örtülü altı odadan, odaların arkasında tonozla örtülü bir su deposundan ve soyunmalık olduğuna inanılan üst örtüsü yıkık kısımlardan oluşmaktadır

Salamis Antik Kenti:

Şehir Bronz Çağı sonlarında başlayan göçler sırasında, Anadolu'dan gelen kavimler ve bunlara Yunanistan'dan gelerek

Kilikya'da katılan Akalar tarafından kurulmuştur . Truva kahramanlarından ve Salamis adası kralı Telamon'un oğlu Tefkros şehrin kurucusu olarak bilinmektedir. M.Ö. 707 yılında gerçekleşen Asur hakimiyetinden sonra M.Ö. 560 yılında bastırılan sikkelerden, Salamis kralı Evelthon'un adanın idaresini ele geçirdiği anlaşılmaktadır. M.Ö. 499 yılında Atinalı Kimon'un Kıbrıs'taki Pers hakimiyetine son vermek için düzenlediği sefer başarısızlıkla son bulur ve Kimon'un ölümü üzerine Atinalılar, Kıbrıs'ı alma girişiminden vazgeçerler. Bundan sonra Fenikeli idareciler başa geçer, fakat ticaret ve diğer konularda gerileme başlar. M.Ö. 411 yılında Tefkros ailesinin üyelerinden Evagoras, Salamis krallığını ele geçirir. Tüm adayı hakimiyeti altına almak isteyince Salamis şehri Persler tarafından kuşatılır ve Evagoras Pers Krallığına vergi ödemek zorunda bırakılır. Bu durum İskender devrine dek sürer. İskender döneminde Salamis kralı olan Pythagoras, İskender'e askeri yardımlarda bulunduğundan kendisine Tamusus şehri verilerek ödüllendirilir. İskender'in ölümü sonrasında Salamis sürekli el değiştirir. M.Ö. 294 yılında zor şartlar altında Kıbrıs'ı alan Ptoleme Krallığı idaresi sırasında ada huzura kavuşur ve bu tarihten itibaren Salamis baş şehir

olma niteliğini kazanır. Kentin bu parlak dönemi Roma egemenliği süresince de devam eder. Günümüzdeki kalıntıların çoğu Roma dönemine aittir. Roma idaresi altında şehrin bir halk meclisi, bir senato ve ihtiyar meclisi bulunmaktadır. M.S. 76 ve 77 yıllarındaki depremler ve M.S.116 yılındaki Yahudi isyanları ile şehir epeyce tahrip olur. Daha sonra ada Antakya vilayetine bağlanır ve Salamis limanı, Suriye gemilerince ilk uğrak limanı olduğundan, şehirde bir ferahlama görülür. M.S. 232 ve 342 yıllarındaki depremler yazık ki şehre yine büyük zararlar verir. Bundan sonra Bizans İmparatoru Konstantinus şehri küçük bir planda inşa ettirerek, Konstantinus adını verir. Şehir Kıbrıs'ın baş şehri olarak Baf'ın yerini alır. Daha sonra şehir M.S. 647 yılındaki Arap akınları ve yer sarsıntıları nedeniyle terkedilerek, bugünkü Mağusa şehrini oluşturan bölgeye halk göç etmek durumunda kalır.

Mimari Kalıntıları (Sur ve Limanlar) :

Şehrin kuzey, güney ve batı kesimlerinde yer alan surların yanısıra, şehir merkezini çevreleyen ikinci bir surun varlığı da tespit edilmiştir.Şehrin merkezini çevreleyen surların, M.S.7 yy.'daki Arap akınlarına karşı inşa edilmiş olabileceği düşünülebilir. Şehrin güney - doğusunda Salamis

şehrinin en eski limanı yer almaktadır. Bu limanın kuzey ve güneyi suni dalgakıranlar ile korunmaktadır. Geç Roma devrinde kullanılan ikinci limanı ise şehrin kuzeyindedir. Bu iki limanın dışında Demetius tarafından kullanılmış olan üçüncü bir limandan da bahsedilmektedir.

Gimnazium (Spor Alanı) :

Güney girişindeki döşeme üzerindeki yazıttan anlaşıldığı üzere, şehrin kuzeyinde şimdiki Roma Gimnaziumunun bulunduğu yerde Helenistik devre tarihlenen bir Gimnazium mevcuttur. Doğu revağında da burasının bir zamanlar bahçe olarak kullanıldığını gösteren bir yazıt bulunmaktadır. Yer sarsıntıları sonucu yıkımlar olması nedeniyle Gimnazium Augustus döneminde tamir ettirilmiş ve bir de doğu revağı eklenmiştir. Dört tarafı kronit başlıklı sütunlu revaklarla çevrili alanın kuzey ve güney uçlarına ilave edilen birer yüzme havuzunun etrafında heykeller yer almaktadır. Günümüzde kuzey yüzme havuzunun etrafında bulunan heykeller M.S 2. yy'a aittir. M.S. 332 ve 342 yıllarındaki depremlerle yeniden yıkılan Gimnazium, Erken Bizans devrinde Konstatinus tarafından Salamis hamamları olarak yeniden inşa edilir.

Tiyatro :

Gimnazium'un güneyinde yer alan yapı muhtemelen Augustus döneminde inşa edilmiştir. M.S. 4. yy'daki yer sarsıntıları ile yıkılan tiyatronun taşları hamamların inşasında yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Tiyatro, sahne binası, orkestra ve oturma yerlerini içerir. Kapasitesi 15 bin seyirciye karşılık düşer. Sahne binası oyuncular tarafından soyunma-giyinme yeri ve fon işlevi göstermektedir. Freskler, heykel ve sütunlarla süslü bu görkemli yapının günümüze dek sadece temelleri gelebilmiştir. Orta kısımdaki orkestranın ortasında Dionysos'a adanmış bir sunak ve Marcus Avurelius Commedus ile Caesar Contanstinus ve Caesar Maksimianus'a adanmış yazılı iki altlık vardır. Oturma yerleri 50'den fazla sıra ihtiva etmesine karşın, ancak bir kısmı günümüze dek gelebilmiştir. Orta kısımdaki boşluk şeref locasıdır. Oturma yerlerinin bir kısmı yeniden restore edilerek inşa edilmiştir.

Roma Villası :

Tiyatronun güneyinde yer almaktadır. Bir zamanlar iki katlı olan bu yapı, sütunlu bir giriş , bir iç avlu , geniş bir oturma odasından meydana gelmiştir. Öteki odalar avlunun iki yanında yer alır. Kazı sırasında burada, merkezi bir figürün

etrafını çevreleyen, hayvan tasvirleri ile bezenmiş mozaik döşemeli bir platform tesbit edilmiştir.

Bizans Su Sarnıcı :

Roma villasının güney doğusunda yer alan huni biçimli bu sarnıç, üç bölmeden oluşur. Bir bölmede M.S. 6. yy'a ait duvar resimleri ve yazılar bulunmuştur. Şu anda harap vaziyetteki ana pano, kuş, balık ve su bitkilerinden oluşan su sahnesi ve İsa başı bulunan bir madalyon ile süslüdür.

Kompanepatra Bazilikası :

Bazilika 4.yy'da inşa edilmiştir. Çevresi sütunlarla sarılı, su kuyusu olan bir avlu ve orta ve yan kısımlardan oluşur. Orta bölümde piskoposun kürsüsü ve rahip yerleri bulunur. Apsitin arkasında hamamı da olduğu anlaşılan bir kalıntı grubu daha vardır. Odalardan birinin oldukça göz alıcı bir yer döşemesi mozaik vardır.

Aya Epiphanius Bazilikası :

Kıbrıs'ın bilinen en büyük bazilikası olan bu yapı geçmişte Salamis'in Metropolitan kilisesidir. Piskopos Epiphanius'un görev süresinde yapıldığı (368 - 403)

bilinmektedir. Epiphianos'un mermerden yapılmış mezarı burada bulunmaktadır. Bazilika ondörtlü iki sütun dizisi ile 3 ayrı bölüme ayrılmıştır. Apsitte piskopos ve rahiplerin oturduğu sıralar yer alır. Bu bölümün iki yanındaki odalar rahiplerin cübbelerini giymeleri ve ayin sırasında kullanılan eşyaların saklanması için kullanılmaktadır. Vaftiz odasının döşeme seviyesinin altındaki ısıtma sistemi, kış aylarında vaftiz için sıcak su kullanıldığını göstermektedir. Kalıntılar, 7. yy'daki Arap istilasının ardından, güney tarafında ikinci bir küçük kilisenin inşa edildiğini gösterir.

Su Deposu – Vouta :

M.S. 627-640 yılları arasında (Bizans Dönemi) tarihlenen bu bölümde, kanallarla Kythrea'dan (Değirmenlik) gelen su burada biriktirilmektedir. Bugün halen su kemerlerinin kalıntıları göze çarpmaktadır. Tavanı taşıyan ayakların uzun duvarlardan çıkan iri dirseklerle desteklenmiş olduğu görülmektedir.

Agora (Taş Forum / Pazar Yeri):

Bu yapı su deposunun güneyindedir. Ortadaki boş alan ve bunun çevresindeki dükkanlardan oluşan bu mekanın Salamis'in hem toplantı hem de alışveriş merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Augustus döneminde restore edildiği ele geçen bir Latince kitabeden anlaşılmaktadır. Agoranın iki yanındaki sütunlu revaklar güneş ve yağmurdan koruma vazifesi görüyorlardı. Bunlardan sadece biri ayaktaadır.

Zeus Tapınağı:

Salamis şehrinin ana tapınağı olabileceğine inanılan bu yapının az bir kısmı günümüze dek gelebilmiştir. Agora'nın güney ucunda bulunan tapınağa, basamaklarla ulaşılmaktadır. Yapılan kazılarda ele geçen bir kitabede mabedin Augustus'un karısı Livia şerefine Zeus Olympios'a ithaf edilmiş olduğu belirtilmektedir.

Kral Mezarları:

Yaklaşık olarak 4 mil karelik bir alanda bulunan Salamis Nekropol'u, Enkomi'den Salamis ormanının batı ucu ve St. Barnabas Manastırına dek uzanır. Açığa çıkarılan mezarlar arasında görülen bir kısım mezarlar yapısal biçimler ve zengin

buluntularından dolayı Kral mezarları diye adlandırılmıştır. Başlıca mimari özellikleri, mezar odası önünde yer alan geniş, uzun ve meyilli alanlardır. Burada cenaze arabasını çeken atlar ölünün şerefine kurban edilip, yağ, şarap veya bal dolu küpler burada sıralanmaktadır. Araştırmalar mezarların M.Ö. 8. yy'da yapıldıklarını ve M.S. 4. yy'a değin kullanıldıklarını gösterir. Özellikle 47, 50 ve 79 nolu kral mezarlarında zengin buluntulara rastlanmıştır. Bunlardan 50 nolu mezar, St. Catherine'e adanan küçük bir kilise olarak da kullanılmaktadır. Hıristiyanlık dinini benimseyen St. Catherine'in Salamis yöneticisi dayısı tarafından buraya hapsedildiğine inanıldığından, St. Catherine Hapishanesi olarak da anılmaktadır. Yapılan kazılarda, mezarların içinde çeşitli çanak, çömlek, tunç ve fil dişi nesnelere ve kurban edilmiş atların iskeletlerine rastlanmıştır

Cellarga Toplu Mezarları:

Salamis Nekropolü'nün bir bölümünü oluşturan bu toplu mezarlar, Kral mezarlarının yaklaşık 500 m güney doğusunda yer alan, dönemin yoksul halkına ait olan toplu bir nekropol alanıdır. Yaklaşık 120 tane mezar tesbiti yapılmış olan bu alanın M.Ö.8. yy ve M.Ö. 4. yy arasında kullanıldığı

belirlenmiştir. Girişleri iri taş levhalarla kapanan mezarların önünde, kayaya oyulmuş basamaklar göze çarpar. Zamanla dolan mezar alanında ilk yapılan mezarların çeşitli yerlerine baca şeklinde alanlara sahip mezarlar açılmış, M.Ö. 4. yy'dan sonra ise kullanılmamaya başlanmıştır. Mezarların önlerinde yakılan ateşlerin külleri içinde karşılaşılan, hayvan, heykel, çanak-çömlek kalıntıları buralarda kurban törenleri ve ziyafetler yapıldığı izlenimini vermektedir.

Nikokreon Anıtı:

Salamis Nekropolü dahilinde yer alan bu anıtın Salamis'in son kralı Nikokreon adına inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Kaynaklara göre son kral Nikokreon, Ptolemeos'a teslim olmaksızın intihar etmiş, karısı da ailesini öldürüp, sarayı yaktıktan sonra intihar etmiştir. Kademeli basamaklarla çıkılan platformun ortasında bir ocak ve bunun içinde o döneme ait demir çubuk, taş ve topraktan heykeller bulunmuştur. Bulunan bu az pişmiş topraktan yapılmış heykeller, geç devre ait Klasik Yunan heykel sanatı özelliklerini taşımaktadırlar.

St. Barnabas Manastırı:

Salamis'te doğmuş Yahudi bir ailenin oğlu olan, St. Barnabas, Kudüs'te eğitim gördükten sonra Kıbrıs'a döner ve Hıristiyanlığı yaymak için M.S.45 yılında St. Paul ile çalışmaya başlar. Bu faaliyetlerden dolayı vatandaşları tarafından öldürölüp, cesedi denize atılmak üzere bir bataklığa saklanır. St. Barnabas'ın öğrencileri olayları izleyip, cesedi Salamis'in batısında bir yeraltı mağarasına gömerler ve göğsüne de St.Mathews'un yaptığı incilin kopyasını koyarlar. Cesedin yeri bilinmediğinden uzun yıllar gizli kalır. 432 yıl sonra piskopos Anthemios, mezarı rüyasında gördüğünü söyleyerek, açılmasını ister. Mezar açıldığında St. Mathews incili dolayısıyla, St. Barnabas teşhis edilmiş olur. Bu keşif sonrasında Piskopos, İstanbul'a giderek İmparator Zeno'yu bilgilendirir ve Kıbrıs kilisesinin özerkliğini kazanır. İmparator, gömütün bulunduğu yerde bir manastır inşası için yeterince bağışta bulunur. Manastır M.S. 477'de inşa edilir. Manastır bir kilise, avlu ve avlunun üç yanında bir zamanlar papazların yaşadığı odalardan meydana gelmiştir.

St. Barnabas İkon ve Arkeoloji Müzesi:

St. Barnabas kilisesinde çoğunluğu 18. yy'dan kalma zengin bir ikon koleksiyonu bulunmaktadır. Manastırın avlusunda bulunan bazalt değirmen Enkomi yerleşim bölgesinden, diğer sütun ve taşlar ise Salamis'ten gelmiştir. Papazların yaşamlarını sürdürdüğü odalar ise restore edilerek bir Arkeoloji müzesi haline getirilmiştir. Müzede Kıbrıs'ın Neolitik Döneminden Roma Dönemine dek geniş bir çizgideki tarihsel sürece ait çeşitli eserleri görebilmek mümkündür. Ayrıca tunç ve mermer eserler de müzede sergilenmektedir.

Enkomi (Alasia):

Günümüzdeki Enkomi (Tuzla) köyü yakınlarında yer alan ve Alasia diye de bilinen antik Enkomi şehri M.Ö. 2000'li yıllara tarihlendirilmektedir. Yapılan kazılarda, şehrin ilk dönemlerde Mısır etkisinde kaldığı, sonraları Miken etki alanına girdiği anlaşılmaktadır. Surlarla çevrili olan bu yerleşim yerinde ölümler, evlerinin tabanına hediyeleri ile birlikte gömülmektedirler. Şehre ızgara planının uygulandığı ve ilk kez yazının da burada ortaya çıktığı belirlenmiştir. Kült heykeli olarak görülen ve kuvvetli bir Hitit etkisi taşıyan tunçtan yapılmış "Boynuzlu Tanrı Heykeli" de bu bölgede

bulunmuştur. Ayrıca şehirde çok sayıda tunçtan yapılmış eserler ve bakır işleme atölyelerini işaretleyen bakır artıkları bulunmuştur. Eskiden bir liman şehri olan Enkomi'nin yanından geçen Pedios (Kanlıdere) nehrinin, şehrin limanını alüvyonlar ile doldurması, depremlerin olumsuz etkileri ve Akaların 12. yy.'dan sonra sürekli tehdit etmeleri sonucu bölge terkedilerek bir daha kullanılmamıştır.

Kantara Kalesi:

Girne Dağları üzerindeki üç kaleden en doğudaki, yaklaşık 700 metre yükseklikteki Kantara kalesi, Mesarya ovasını ve Karpaz yarımadasına girişi kontrol edebilecek durumdadır. St. Hilarion ve Buffavento kaleleri gibi Arap akınlarının sonrasında Bizanslılar tarafından inşa edildiği tahmin edilse de , yazılı kaynaklarda ilk kez Aslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirdiği 1191 yılında kaleden söz edilmektedir. Sahtekarlıkla kendini Kıbrıs kralı ilan eden Isaac Comnenus, Richard'ın emrine giren eski Filistin kralı Guy De Lusignan'a yenilince bu kaleye sığınır. Kaçmaya çalışırken yakalanıp, Karpaz bölgesinde esir edilir. Kalenin adı Lüzinyan ve Venedik devirlerinde duyulmaktadır. Bu devirlerde birçok savaşa sahne olmuştur. Kale, Cenevizlilerin 1373'te Lefkoşa ve

Mağusa'yı işgal etmelerine rağmen, Kral I.Peter taraftarlarının elinde kalmıştır. Kıbrıs Kralı I. Peter'in kardeşi Prens John'un, Cenevizlilerin elinde tutsak iken kaçarak kaleye sığındığı bilinir. Kale 1391 yılında, Kral James tarafından surlarla çevrilir. Venediklilerin adayı ele geçirmesinden sonra, denizden uzak diğer kaleler gibi bu kale de askerden arındırılarak eski önemini yitirir. Kalede savunma yeri, asker odaları, su sarnıcı, tonozlu odalar, işaret kulesi gibi bölümler bulunur.

Panaya Kanakaria Kilisesi:

Burada erken Bizans dönemine ait olduğu düşünülen ilk kilisenin izleri bulunamamasına rağmen, ikinci kilisenin M.S. 5. yy veya 6. yy başlarında yapıldığı düşünülmektedir. Giriş bölümü iki sıra sütunla ayrılmış üç bölümden oluşan kilisenin, 700'lü yıllarda Arap korsanlarca yıkıldığı, yerine ayaklı yeni bir kilise yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu kilise de 1169 yılındaki bir depremde yıkılınca, 14. yy'da bitirilebilen çok kubbeli bir kilise olarak yeniden inşa edilmiştir. Bugünkü kilisenin sütun başlıkları, apsiti gibi bazı bölümler önceki yapılara aittir. Kilisenin apsitindeki 525 - 550 yıllarına tarihlenen ve çocuk İsa'yı Meryem'in kucağında oturuken, başmelek ve havarilerle

sarıllık olarak gösteren mozaikler Erken Bizans sanatının en önemli örneklerindedir. Yazık ki çocuk İsa, St. Mathews, St. James ve baş meleği gösteren kısım şu anda yerinde bulunmamaktadır. Kilisenin freskleri ve Meryem figürü, sonradan yapılmış olup bir kaç kez restore edilmiştir.

Sinan Paşa Camii (St. Peter & St. Paul Kilisesi):

Bu binanın 1360 yılında Suriyeli bir tüccar olan Simone Nostrano tarafından yaptırıldığı duvarındaki bir yazıda belirtilmesine rağmen, kiliseyi Simon adlı bir Nestoryen Hristiyanın yaptırdığı bilindiğinden yazıyla ilgili yanlış bir bilginin sözkonusu olduğu düşünülmektedir. 1571 yılındaki bombardımana rağmen, sağlam yapısı ile ayakta kalabilmiştir. Eşsiz bir taş işçiliğine sahip kuzeydeki girişin başka bir yerden getirildiği düşünülmektedir. Binanın içi oldukça sade olup, tavanı düz başlıklı sütunlara oturtulmuştur. Osmanlılar, adadaki hakimiyetleri döneminde binayı cami olarak kullanmaya başlamışlardır.

Nestoryen Kilisesi:

Bu Kilise, 1339 yılında Suriyeli bir tüccar tarafından Mağusa'da yaşayan Suriyeliler için yaptırılmış bir kilisedir. Kilisede deve resimleri ve Nestoryenlerin dini törenlerinde kullandıkları dil olan Süryanice yazılar vardır. Çan kulesi ve yan bölümler sonradan eklenmiştir. Giriş çok sade olup, üzerinde güzel bir gül pencere bulunmaktadır. Teraslı tavan süslü dirseklerle desteklenmiştir.

Latin St. George Kilisesi:

13. yy. sonlarında inşa edilmiş, Gotik üslubun güzel örneklerindedir. Salamis yıkıntılarından getirilen malzemelerin kullanıldığı, mimarisinde Paris'teki St. Chapelle kilisesinden esinlendiği düşünülmektedir. Beş bölümlü bir nefi olup, bir koro yeri de bulunmaktadır. Günümüze kadar ulaşan, bu koro yeri ve kuzey duvarıdır. Geniş ve uzun pencereleri bir zamanlar Gotik oymalarla süslüydü. Kilisenin şehrin surlarının yapımından önce inşa edildiği, sur özelliği taşıyan yapısından anlaşılmaktadır.

Nitovikla Kalesi:

Kalıntıları denize yakın alçak bir tepe üzerinde duran kalenin Orta Bronz Devrinde denizden gelecek akınlara karşı bölgeyi savunmak üzere yapıldığı düşünülmektedir. Bu dönemde Hitit ve Mısır arasındaki savaşlar Kıbrıs'ı da etkilemiştir. Kalenin mimarisi, Anadolu'da Hititlerin yaptığı kaleler tarzındadır. Dört köşeli olup, duvarları ve girişi kulelerle güçlendirilmiştir. Yapımında iri taşlar kullanılmıştır. Ortada bir avlusu bulunmaktadır.

B 2.10 – 1.2 GİRNE'DEKİ TARİHİ ESERLER

Girne Kalesi:

Kale 7.yy'da, Arap akınlarına karşı kentin korunması için yapılmıştır. Lüzinyanlar döneminde, Kantara kalesi gibi önemli bir yer olmuştur. Bu dönemde kale bazı yapısal değişikliklere de uğramıştır. Bu restorasyon çalışmalarına 1373 yılındaki Cenevizlilerin kuşatması ile ara verilmiş, daha sonra yeniden devam edilmiştir. Kale yapılırken o dönemin savunma taktikleri zırhlı şövalye ve okçulara göre düşünüldüğünden, 1489'dan sonra kaleyi kontrole alan Venedikliler, Osmanlı topçu saldırılarını gözönüne alarak yeniden inşaya girişmişlerdir. Kuzeybatı ve güneydoğu kulelerini ekleyerek,

önlemler almaya çalışmalarına rağmen, Lefkoşa'daki Osmanlı zaferinden sonra kaleyi direniş göstermeden 1570 yılında Osmanlılara teslim etmişlerdir. Kaleye giriş bir hendek üzerinden olmaktadır. 1400'lü yıllara kadar bu hendek içi su dolu olarak kullanılmıştır. İç kapının tonozunda bulunan üç aslanlı Lüzinyan amblemi başka bir yapıdan buraya getirilmiştir. Kalenin içinde 1100'lü yıllarda yapıldığı sanılan bir Bizans kilisesi (St. George Kilisesi) yer almaktadır. 1570 yılında Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi sırasında şehit düşen Osmanlı Amirali Cezayirli Sadık Paşa'nın lahiti de kalede bulunmaktadır. Kalenin diğer bölümlerini Kuzeybatı, Güneybatı ve Güneydoğu Venedik kuleleri, Lüzinyan dönemi Bekçi odası, Lüzinyan dönemine ait büyük salon, çeşitli zindan ve ambar amaçlı kullanılmış olan odalar, Bizans dönemine ait kule, Venedik Savunma platformu, sarnıç, Venedik dönemine ait cephanelik ve top mazgalı ve Batık Gemi Müzesi oluşturur. Kalede yakın dönemde, Eski Eserler Dairesi tarafından yapılan çalışmalarla çeşitli tarihsel tiplene ve mekan canlandırmaları ile adeta bir açık hava müzesi atmosferi yaratılmaya çalışılmaktadır.

Anthipanitis Kilisesi:

Eski bir manastırın önemli bir bölümüdür. Mimari tarzı Kıbrıs'ta fazla rastlanmayan bir tiptedir. Kubbe bir sekizgen üzerindeki yuvarlak sütunlar üzerine oturtulmuştur. Beşikkemerli ve giriş kolu 15. yy'da eklenen, Gotik tarzdaki taş işçiliğinin güzel örneklerindedir. Binadaki fresklerden günümüze dek gelenlerin bir kısmı orjinal, bazıları 15. yy'a aittir. Orijinal fresklerde Cebrail ile Mihail'in arasında göğsünde çocuk olan Meryem figürü de yer almaktadır. Bazı fresklerde Cebrail figürü ve St. Anthony ve vaftiz sahnesi, St. Eudoksia ile St. Paul figürleri de bulunmaktadır. Kubbedeki tahtın hazırlanması ile ilgili 15. yy'a ait figürde, İsa meleklerle çevrilmiş bir madalyonun ortasında, bir yanında Meryem, bir yanında vaftizci Yahya varken resmedilmişlerdir. Ayrıca on iki havari ve peygamberler sahnede bulunmaktadırlar.

Batık Gemi Müzesi:

Girne Kalesi'nde bulunan Batık Gemi Müzesi'nde sergilenen gemi, bugüne dek ele geçen en eski gemi olarak bilinmektedir. Akdeniz'de İskender'in ölümünden sonra kurulan Hellenistik krallıklar dönemine aittir. İlk olarak 1965 yılında bir sünger avcısı tarafından suyun üç metre

derinliğindeyken farkedilmiş ve Pennsylvania Üniversitesi araştırmacıları tarafından çıkarılmıştır. Batıdaki badem kalıntılara yapılan testler M.Ö. 288, kerestesine yapılan testler ise M.Ö. 389 yılını göstermektedir. Bu da geminin battığı zaman yaklaşık seksen yıllık olduğunu gösterir. Geminin 15 metre uzunluğundaki gövdesi Halep çamından yapılmıştır. Akdeniz ağaç kurdundan korunması için de kabuk koruyucu bir madde ile kaplanmıştır. Gemide bulunan 400 civarındaki anforanın Rodos'tan yüklendiğı sanılmaktadır. Bunun yanısıra İstanköy işi 29 adet bazalt değirmen taşıyla da karşılaşmıştır. Teknenin adaya yönelmeden önce Akdeniz ve Ege kıyılarında alışveriş yaptığı, tekne mürettebatının ana besin kaynağının badem olduğu bulunan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Gemide insan isketine ise rastlanmamıştır

St. Hilarion Kalesi:

Buffavento ve Kantara kaleleri gibi adanın Arap saldırılarına karşı korunması için yapılan kalelerden biridir. Kalenin adı Hilarion adlı bir azizden gelmektedir. Buraya 10.yy'da bir manastır ve kilise de inşa ettirilmiştir. Kalenin adına ilk kez 1191'li yıllardaki kayıtlarda rastlanmaktadır. Bir dönem canlı ve stratejik bir önemi olmasına rağmen, daha

sonraları Lüzinyan soylularının yazlık ve dinlenme yeri işlevini görmüştür. Özellikle ateşli silahların icadı ve kıyı şeritlerinin savunmasının önem kazanması ile birlikte, Kantara ve Buffavento kaleleri gibi önemini ve işlevini yitirmiştir. Kalede üç ayrı bölüm bulunmaktadır. Ana girişi koruyan savunma yeri Bizanslılar tarafından 11.yy'da güçlendirilmiştir. Aşağı bölüm atlar ve askerler için kullanılmaktaydı. Daha üstteki bölümde, kral sarayı, mutfak, kilise yer almaktadır. Bu bölümde su deposu da bulunmaktadır. Yukarı Kalenin girişinde bir Lüzinyan Kapısı vardır. İki zirvenin ortasında avlu bulunmaktadır. Soylular doğu bölümünde ikamet ederler, mutfak ve diğer gündelik odalar ise batı bölümünde yer alırdı. Kraliyet konutunun ikinci katında bulunan Kraliçe Penceresi'nden (gotik tarzda oyulmuş bir pencere) çevrenin panoraması doyumsuzdur. Zirvede ise Prens John Kulesi bulunmaktadır.

Bellapais Manastırı:

Gotik sanatın eşsiz örneklerinden biri olan manastır, Beşparmak dağlarının eteklerinde kurulmuştur. Fransızca "Abbaye de la Paix" yani "Barış Manastırı" sözcüklerinden bugünkü adı doğmuştur. Manastırın ilk sakinleri 1187 yılında

Kudüs'ten göç eden Augustinian mezhebi rahipleridir. İlk manastır binasının yapımı 1198 - 1205 yılları arasındadır. Bugün görünen yapının büyük bir kısmı Fransa Kralı III. Hugh tarafından (1267 - 1284) inşa ettirilmiştir. Avlunun etrafını çeviren revaklar ve yemekhane ise Kral IV. Hugh döneminde (1324- 1359) yapılmıştır. Kıbrıs Osmanlılar tarafından alındıktan sonra manastır, Yunan Ortodoks Kilisesine verilmiştir. Avlunun yanındaki kilise manastırın en iyi durumdaki kısmıdır. Ön yüzdeki İtalyan freskleri 15. yy'da yapılmışlardır. Avludaki iki mermer lahit bir dönemler rahipler tarafından lavabo gibi kullanılmıştır. Lahitlerin arkasındaki kapıda, Kudüs, Lüzinyan ve Kıbrıs krallıklarının armaları asılıdır. Manastırın yemekhanesi de Gotik sanatın eşsiz örneklerindedir. Orta avlunun doğusunda rahiplerin iş odaları ve meclis odaları yer almaktadır. Meclis odasının ortasındaki sütunun ise erken dönem Bizans kilisesine ait olduğu düşünülmektedir. Rahiplerin yatakhaneleri ile hazine odası üst katta yer almaktadır.

Hız. Ömer Tekkesi:

Burada, 7. yy'da Emevi Halifesi Muaviye dönemindeki Arap akınları sırasında şehit düşen Ömer adındaki komutan ve arkadaşlarının mezarları yer almaktadır. Türbe ve mescit binası Osmanlılar tarafından yapılmıştır.

Sourp Magar Manastırı:

Sourp Magar Manastırı ilk olarak M.S.1000 yıllarında bir Koptik manastır olarak kurulmuş ve İskenderiye'li aziz St. Makarios'a adanmıştır. Meryem Manastırı olarak da anılmaktadır. 15. yy. başında Ermeni Kilisesi'ne geçen manastır, zamanla Ermeni hacılarının Kudüs'e giderlerken geçiş noktası - ikinci bir hac noktası- işlevini görmüştür. 1974 yılına kadar bu işlevi sürmüştür. Lefkoşa'da yaşayan Ermeni toplumu tarafından yazlık olarak da kullanılmaktaydı. Şu andaki kalıntılar 19. yy'a aittir. Ayrıca duvarlarında Ermenice bir yazıt da bulunmuştur.

Vrysi (Çatalköy):

Vrysi, Neolitik döneme ait bir yerleşim yeridir. Buradaki yerleşimin M.Ö. 4000-3000 yılları arasında Anadolu'nun Kilikya bölgesinden gelenler tarafından gerçekleştirildiği

yapılan kazılardan anlaşılmaktadır. Kazılar o dönemdeki ekonominin tarıma dayandığını göstermektedir. Toprak kapların el yapımı olduğu anlaşılmaktadır. Evler birbirlerine dar dehlizlerle bağlıdır. Duvarlar taş ve balçıkta yapılmış olup, iç yüzeyleri balçıkla sıvanmıştır; damlar ise kamıştan yapılmış olup, çamur ve balçıkla örtülmüştür. Yerlerde ise sazdan örtülmüş hasırlar kullanılmıştır. M.Ö. 3000 yıllarındaki bir depremden sonra Vrysi halkı buradan ayrılarak başka bir yere göçmüşlerdir.

Karmi Nekropolu:

Karmi köyü yakınlarındaki arkeolojik kazılar sonucu Orta Tunç çağına ait oda şeklinde mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Bu mezarlardan birinin koridorundaki insan figürü, adada yapılan araştırmalarda bulunan en eski insan figürü olarak kabul edilmektedir. Figür bereket tanrıçasını simgeler. Mezarlarda ölü armağanları olarak mavi fayans boncuklara rastlanmış, Girit'ten gelmiş Minos uygarlığına ait kaplar da bulunmuştur. Bu nesnelerin Lapithos'daki gemilerde çalışan gemicilere ait olabilecekleri düşünülmektedir. Bu veriler adada Tunç Çağı döneminde, çevre ülkelerle varolan ticari ilişkilerin de göstergesidir.

Lapta:

Arap akınlarının sıklığı nedeniyle Lambousa sakinleri yerleşim yerlerini dağın yamacına taşıyarak bugünkü Lapta'yı kurarlar. Lapta'daki yerleşim Lüzinyanlar döneminde daha da gelişmiştir. Bölgede yapılan kazılar, Lapta'nın dışında bir Kalkolitik dönem yerleşiminin ve Demir Çağı'na ait oda mezarlarının ipuçlarını vermektedir.

Kirsokava:

Denize doğru uzanan bu kayalık burun Romalılar döneminde mezarlık ve sonradan da taş ocağı olarak kullanılmıştır. Bizans döneminde bazı Hıristiyanlar Roma mezarlarının ve bu taş oyuklarının arasına yerleşmişlerdir. Aya Mavra Kilisesi de bu türden bir eski Roma kaya mezarı içinde yer almaktadır. Duvarlarında havan ile tavanda da Miraç sahnesini gösteren freskler vardır

B 2.10 – 3 GÜZELYURT'TAKİ TARİHİ ESERLER

St. Mamas Manastırı:

St. Mamas, 12. yy'da yaşamış Hıristiyan bir azizdir. Adada onun adına adanmış 14 kilise olduğu söylenmektedir. St. Mamas manastırı 18. yy. 'dan kalmadır. Giriş ve sütunları

Bizans kilisesinden kalıntılarının üzerine Lüzinyanlar tarafından inşa edilmiştir. St. Mamas'ın mezarının başından beri aynı yerde olduğu sanılmaktadır. İkonostasisinin mermer alt kısmı Venedik kalkanlarıyla bezelidir. Ağaçtan yapılmış boyalı üst kısmı 16. yy oymacılık sanatının örneklerindedir.

Güzelyurt Müzesi:

Müze, Kıbrıs'ın tarih öncesi dönemi ile Bizans'a kadar olan geçmişini gözler önüne seren bir koleksiyonu içerir. Müzede adanın değişik bölgelerindeki tarih öncesi yerleşim yerlerinde bulunan ilkel eşyalar ve Bronz Devrine ait çanak-çömlek örnekleri sergilenmektedir. Erken Bronz Dönemine ilişkin beyaz üzerine kırmızı ve kırmızı perdahlı çömlek, Orta Bronz Dönemine ilişkin beyaz üzerine kırmızı çömlek ve Geç Bronz Dönemine ilişkin kırmızı parlak çömlek örnekleri müzede görülebilir. Ayrıca Güzelyurt yakınındaki Toumba tou Skourou yerleşim bölgesinden çıkarılan kazı bulguları ve Klasik, Helenistik ve Roma Dönemlerine ait eserler de müzede sergilenmektedir.

B 2.10 – 4 LEFKE'DEKİ TARİHİ ESERLER

Soli Harabeleri:

Araştırmalarda, M.Ö. 700 yıllarına kadar uzanan bulgular ele geçmiştir. Şehrin uzunca bir süre limanı ve yakınındaki bakır madenleri nedeniyle önemli pozisyonunu korumayı başardığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 498'de adadaki diğer krallıklarla birlikte Soli de Kıbrıs'ın yöneticisi olan Perslere başkaldırmış ve yenilmiştir. Bundan sonra şehrin daha iyi kontrolünün sağlanması için Pers taraftarı Kral Doxandros tarafından şehrin yanına Vouni Sarayı yaptırılmıştır. Soli parlak dönemini Roma döneminde yaşamıştır. 7. yy'daki Arap akınları ise kentin sonu olmuştur. Araştırmalarda, Helenistik döneme ait altın ve gümüş takılar, M.Ö.1.yy'da yapılmış mermer bir Aphrodite heykeli, M.Ö.2.yy'a ait Amazonlarla savaşı gösteren bir kabartma bulunmuştur. Ayrıca, Helenistik döneme ait, agoraya açılan sütunlu caddenin ve agoradaki mermer bir anıtsal çeşmenin de kalıntıları ortaya çıkmıştır. Tatlı su kaynakları, verimli topraklar, liman, bakır yatakları, bol miktardaki odun rezervi Soli'nin burada kurulan ilk yerleşme olmayabileceğini göstermektedir ve arkeolojik kazılarda da M.Ö. 11. yy da yapılan bir yerleşmenin izlerine

rastlanmıştır. Soli Bazilikası: Bazilikanın 4. yy'ın 2. yarısında yapıldığı, Kıbrıs'ta inşa edilen ilk kiliselerden olduğu bilinmektedir. 5. ve 6. yy'da genişletilmesine rağmen, 7. yy'daki Arap akını ile tahrip olmuştur. Üç kapılı bir girişi bulunmakta olan kilisenin, dört yanı sütunlarla çevrili ve çeşmeli bir avlusu vardır. Avlunun ardından üç kapılı başka bir giriş ile kiliseye girilmektedir. İçerde iki sıra halinde dizilmiş on ikişer sütun bulunmaktadır. Döşemesinde bulunan, genellikle geometrik ve hayvan figürü olan mozaiklerin büyük bir kısmı günümüze dek ulaşmıştır. Hıristiyan dünyasında Soli, St. Mark'ın St. Auxibius tarafından vaftiz edildiği yer olarak kabul edilmiştir. Soli Roma Tiyatrosu: Tiyatro, eskiden aynı yerde olan bir Yunan tiyatrosunun yerine, M.S.2. yy ile 3.yy arasındaki dönemde, bir tepenin denize bakan yamacında yapılmıştır. Seyircilerin oturacağı yarım daire şeklindeki bölüm tepenin kayalık kısmına oyulmuştur. Bu bölüm ile ortadaki koro yeri kireç taşından yapılmış alçak bir duvarla ayrılmakta olup, koro yeri ve oturma yerlerine geçiş yanlardaki geçitlerle sağlanır. Gerçek kapasitesi 4000 kişi olan tiyatronun, sahne binası iki katlıdır. Bu bölüm mermer ve heykellerle süslüdür.

Tiyatronun batısındaki bir tepe üzerinde Aphrodite'e adanmış bir tapınağın izlerine rastlanmıştır.

Vouni Sarayı:

Vouni Sarayı, Marion kentinin Pers sempatizanı olan kralı Doxandros of Marion tarafından, civardaki Yunan taraftarı yerleşim birimlerinin (Soli Kenti) kontrolü için 5.yy'da yaptırılmıştır. Saray'da 137 adet oda bulunmaktadır. Bunlar idari bölümleri, yatak odalarını, erzak depolarını, hamam ve çalışma odalarını kapsar. M.Ö. 449 yılında bölgedeki Pers egemenliği yerini Yunan egemenliğine bıraktınca, Saray işlevini yitirmiştir. Saray toplam yetmiş yıllık bir dönemde ayakta kalmış, daha sonra M.Ö. 380 yılında Soli halkı tarafından yakılmış ve bir daha yenilenememiştir. Sarayın su gereksinimi için kayalara oyulmuş sarnıçlarda biriken yağmur suları kullanılmaktadır. Erzakların depolandığı bazı odalarda içlerine anforaların oturduğu çukurlar göze çarpmaktadır. Hamamlar, sıcak hamam türünün eski örneklerindedir. Yapılan kazılarda, pişmiş topraktan yapılmış ve sarayın ortadan kalktığı yangında siyahlaşmış testi içinde "Vouni Hazinesi" olarak adlandırılan eşyalar bulunmuştur. Bunlar arasında altın ve gümüş bilezikler, işlemeli gümüş kupalar, Marion, Kition,

Lapithos ve Paphos kentlerinin damgalarını taşıyan yüzlerce madeni para bulunmaktadır. Vouni'den görülen Petra tou Limniti adasında arkeologlar Neolitik dönem öncesi yerleşim izlerine rastlamışlardır. Sarayın güneyinde M.Ö. 5. yy'ın sonlarında yapılmış olan bir Athena tapınağının izleri bulunmuştur. İki avlusu ve etrafı çevrili kutsal bir alanın bulunduğu tapınakta, içlerine heykellerin oturtulduğu çukurlar da bellidir. Vouni kalıntılarının bölümleri, giriş, kraliyet odaları, sütunlu avlu, mutfak avlusu, sarnıç, erzak depoları, hamamlar, oturma odaları, iş yerleridir

B 2.10 – 1.5 İSKELE'DEKİ TARİHİ ESERLER

Aya Trias Bazilikası:

Bazilika M.S. 6. yy. başlarına tarihlendirilmekte olup, muhtemelen M.S. 7. yy ortalarında tahrip edilmesi nedeniyle güney tarafına küçük bir kilise ile ek yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların da M.S. 9-10. yy.'larda tahribi nedeniyle bu yerleşim alanı bir daha kullanılamamıştır. Bazilika üç bölümdür. Batıda dış kısım, atrium; güney doğuda ek odalar ile vaftiz odası bulunmaktadır. Mozaiklerle kaplı olan döşemesi geometrik, yaprak ve haç motifleri ile bezenmiştir. Bu mozaiklerin,

papazın yardımcılarında olan Heraclous tarafından yapıldığı mozaikler üzerindeki yazıtta kayıtlıdır.

Apostolos Andreas Manastırı:

Ay Andrea Burnu olarak bilinen noktada yer alan Manastır, St. Andrew'a (Apostolos Andreas) adanmıştır. Manastıra adını veren aziz hakkındaki bilgiler kutsal kitaplara dayanmaktadır. Hz. İsa tarafından papazlığa çağrılan ilk kişi olmasından dolayı dini ünvanı "İlk çağrılan" anlamında "O Protoklitos" olmuştur. Şu anda modern kilisenin altında içme suyu bulunan kuyuların bulunduğu odanın eski manastır binalarından kalma bir şapel olduğu düşünülmektedir. Manastır avlusundaki büstte, bugünkü manastırın Papa Ioannis Oicoromus tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır. Türkler ve Rumlar tarafından kutsal mekan olarak kabul gören bu manastırı adaklar için çok sayıda insan ziyaret etmektedir. Kilise içindeki malzemeleri ile de dikkate değer durumdadır.

Ayios Philon Ören Yeri:

5. yy başında Helenistik ve Roma döneminden kalma yıkıntılar üzerine kurulmuştur. Philon, 4. yy' da Karpaz bölgesi halkını Hıristiyanlığa kazandıran azizdir. Kilise sütunlarla

çevrili bir avlu ve üç bölümlü apsitten oluşmaktadır. Tabanda renkli taşlardan mozaikler bulunmaktadır. Arap korsanlarınca yıkılan eski yapının kalıntıları üzerine 12. yy'da kubbeli bir kilise inşa edilmiştir. Bir su sarnıcı ve vaftiz odası da bulunmaktadır. Bulunduğu bölge, Fenikeliler dönemindeki Karpazya kentinin yeridir.

Aphendrika:

Araştırmalar sonucunda kente ait kale, kaya mezarlıkları, tapınak ve bugün dolu olan bir liman bulunmuştur. Kent M.Ö. II. yy'da Kıbrıs'ın altı önemli kentinden biridir. Aphendrika yakınında Ayios Georgios, Panaya Chrysiotissa ve Panaya Asomatos kiliseleri bulunmaktadır. Ayios Georgios kilisesi 10. yy'da yapılmış, tek kubbeli bir kilisedir, apsiti iki parçadan oluşur. Panaya Chrysiotissa Kilisesi 6. yy'da inşa edilmiş. Arap akınları sonucu yıprandığından 10. yy sonunda yenilenmiştir. Ahşap tavanı yerine beşik tonozlu bir tavan yapılmıştır. Orta Çağ'da yeniden yıkılan kilise son olarak 16. yy'da inşa edilmiştir. Bu üç kilise arasında daha iyi durumdaki 6. yy'da yapılan Panaya Asomatos Kilisesidir. Bu kilise de Arap akınları nedeniyle yıkıldığı için 10. yy'da yenilenmiştir.

Girne Kapısı:

Eski Lefkoşa şehrini çevreleyen surların üzerinde bulunan 3 kapıdan biri de kuzeydeki Girne kapısı'dır. Burası kentin en önemli giriş çıkış noktalarından biriydi. Mimar Proveditore Francesco Barbaro'nun adından esinlenerek " Del Providetore Kapısı" olarak da bilinen kapıyı Türkler 1821'de tamir ederek üzerine kubbeli bir oda eklemişlerdir. Kapı üzerindeki kitabe de Kur'an-ı Kerim'den ayetler bulunmaktadır. Kapının kuzeye bakan tarafına 1820'de II. Mahmut'un turası yerleştirilmiştir. İngilizler tarafından Napolyon'a karşı Akka'yı savunmak üzere getirilen, kapının önünde bulunan topraklar, daha sonra Türklerin eline geçmiştir.

Selimiye Camii (St. Sophia Katedrali):

Katedral, Kıbrıs'taki en büyük, en görkemli ibadethane ve en önemli Gotik mimari eser olarak kabul edilmektedir. Daha önce aynı yerde bulunan Hagia Sophia adlı bir Bizans kilisesinin üzerine kurulduğu söylenmektedir. Latin Başpiskoposu Eustorge de Montaigu tarafından 1208 yılında yapımına başlanmış ve 1326 yılında katedral kutsanarak ibadete açılmıştır. Kıbrıs'ın en önemli kilisesi olduğundan, Luzinyan krallarının taç giyme törenleri burada yapılmaktaydı.

Yapı, 1373 yılında Cenevizliler, 1426 yılında Memlûkler tarafından yağmalanmış ve bir kaç depremde zarar görmüştür. 1491 yılındaki yer sarsıntıları sonucu, Katedralin doğu bölümü yıkılmış ve Venedikliler tarafından onarılırken, eski bir Lüzinyan kralının (2. Hugh) mezarı ortaya çıkmıştır. Bozulmamış durumda olan cesedin başında altın bir taç, üzerinde de altından eşya ve belgeler bulunmuştur. Fransız mimar ve ustaları tarafından inşa edilen katedral Orta Çağ Fransız mimarisinin çok güzel bir örneğidir. Katedral, anıtsal bir kapıyla başlar. Kapının üzerindeki taş oyma pencereler, eşsiz bir Gotik sanatı örneğidir. Girişin iki yanında bitirilememiş olan çan kulelerinin üzerine, Osmanlılar tarafından cami minareleri oturtulmuştur. Katedralin içi, üç koridor ile altı yan bölmeden oluşmuştur. İçinde küçük ibadethaneler vardır. Bunlardan kuzeydeki St. Nicholas'a (Noel Baba), güneydekiler Meryem Ana ve St. Thomas Aquinas'a adanmıştır. Caminin kadınlar bölümü olarak bilinen kısmı eskiden hazine dairesi olarak kullanılmıştır. St. Sophia'nın içinde, birçok Luzinyan soylusu ve kralları gömülüdür. Bunların mermer mezar taşları hala döşeme kaplamasının bir bölümünü oluşturur. Bu taşlar hasır ve kilim altında kaldıkları

ve cami içinde ayakkabı giyilmediğinden üzerlerindeki yazı ve resimler bozulmadan kalmıştır.

Bedesten:

Bina 12.yy'da bir Bizans kilisesi olarak yapılmıştır. (St. Nicholas Kilisesi). Daha sonra Lüzinyanlar tarafından yapılan bazı Gotik eklemelerle genişletilmiştir. Venedik döneminde ise yeni değişikliklerden sonra Yunan Ortodoks Metropolisine verilen bina, farklı mimari tarzlarla hibrid bir dokuya sahiptir. Osmanlılar döneminde daha çok tekstil ürünlerin satıldığı bir çarşı ve depo işlevi görmüştür. Kuzey kapısı üzerindeki taş işçiliği St. Sophia Katedralinin kapısınıninkine benzer.

Taş Eserler Müzesi (Lapidary Müzesi):

Selimiye Camii'nin doğusunda bulunan Taş Eserler Müzesi (Lapidary Müzesi), 15. yy. da inşa edilmiş Venedik tarzı bir yapıdır. Orta çağlardan bugüne değin bir çok taş eser (armalar, mermer eserler, lahit ve sütunlar) örneklerini barındırmaktadır. Giriş kapısının karşısında görkemli taş işlemeli pencere, eskiden Sarayönü meydanında olup İngiliz döneminde yıktırılan Lüzinyan sarayından getirilmiştir. En göze çarpan eserler olarak Dampierre ailesine ait lahit ve 13.

yy'da Kıbrıs Mareşali olan Adam of Antioch'a ait mezartaşı sayılabilir. Ayrıca mermerden bir St. Mark Aslanı da avluda bulunan eserler arasındadır.

Venedik Sütunu (Atatürk Meydanı):

Atatürk meydanı'ndaki Venedik Sütunu (Dikilitaş) Venedikliler tarafından 1550'de dikilmiştir. Eskiden üzerinde St. Mark aslanı bulunuyordu. Osmanlılar sütunu kaldırarak Sarayönü Camisinin avlusuna koymuşlardır. İngilizler 1915 yılında, 6 m yüksekliğindeki sütunu şimdiki yerine yerleştirmişlerdir. Tek kurşuni renkte bir granit olan sütunun, Salamis'teki bir mabetten getirildiği sanılmaktadır. Sütunun alt tarafında 6 İtalyan ailesinin armaları bulunmaktadır. Sütunun üzerindeki bakır küre sonradan ilave edilmiştir. Atatürk Meydanının batısındaki binalar (Devlet Daireleri) 1900'lerin ilk yıllarında İngiliz Koloni devrinde inşa edildiklerinden özel bir görünüme sahiptirler. Binaların doğuya bakan yönünde bir çeşme vardır. Ayrıca Kraliçe Elizabeth'in 1953 yılında tahta çıkması nedeniyle inşa edilen bir platform bulunmaktadır. Üzerinde İngiltere'nin arması bulunan bu platformdan, İngiliz valisi, Kraliçe'nin tahta çıktığını ilan etmiştir

Lefkoşa Surları:

Türklerin Kıbrıs'ı almak üzere olduğu dönemde Venedikliler, Lefkoşa şehrini savunabilmek için, kentin çevresindeki eski Lüzinyan surlarının yerine 1567 yılında yeni surlar yapmaya başladılar. Surların planını Guilio Savorgnano adlı ünlü Venedikli bir mühendis çizmiştir. Daire şeklinde 3 mil çevresi olan bu surların üzerinde, her biri birer kale sayılabilecek 11 burç ve toplam 3 kapı bulunmaktadır. Surlar, dışı taşla örülmüş kalın toprak duvarlardı. Surlarda bulunan kapıların adları, kuzeyde "Porta Del Proveditore - Girne Kapısı-" doğuda "Porta Guiliana- Magosa kapısı" ve batıda "Porta Domenico - Baf Kapısı" dır. Venedikliler surları yapabilmek için 3 millik çevrenin dışında bulunan evleri, sarayları, manastır ve kiliseleri yıkıp taşlarını surların yapımında kullanmışlardır. Surların yapımında Frenk soylularının ve diğer katkısı olan kişilerin adları da (Rochas, Loredano, Barbaro gibi) burçlara verilmiştir. Venedikliler Lefkoşa kenti surlarını bitirmeden Osmanlılar tarafından yenilgiye uğratılmışlardır

Kumarcılar Hanı:

17. yy. sonunda yapılmış olan bir Osmanlı yapısıdır. Giriş kapısındaki işlemeli Gotik kemerin biçimi ve oranlarının yapıdaki diğer kemer ve Osmanlı mimari üslubuna aykırı olması nedeniyle daha önceden var olan bir yapıya - muhtemelen bir manastır - ait olabileceği düşünülmektedir. Yapı dörtgen bir plan üzerine inşa edilmiş olup, iki katlıdır; camisi yoktur. Yolcular üst katlardaki odalarda kalır, alt kattaki odalarda hayvanlarının konaklaması ve eşyaları için depo amaçlı kullanılırdı.

Büyük Han:

Tarihi ve mimari değerler bakımından Lefkoşa'daki Türk eserlerinin başında Büyük Han gelmektedir. 1572 yılında adanın ilk Osmanlı Valisi Beylerbeyi Muzaffer Paşa tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir. Yapı dörtgen bir plan üzerine, iki katlı inşa edilmiş olup, geniş bir avlunun çevresinde sıralanan odalar kemerli ve kubbeli bir sundurmaya açılmaktadır. Büyük Han'ın çeşitli yapılardan ve yerlerden alınmış taşlardan yapıldığı bellidir. Aynı şekilde avlunun ortasındaki mermer sütunlar üzerine yapılmış mescidi tutan sütunların da başka bir yapıdan alınmış olunması muhtemeldir.

Altı köşeli, konik başlıklı taş bacalarla, bu kubbeli küçük mescit, Hanın Türk tarzı mimarisini tamamlayan önemli unsurlardır. Hanın zemin katındaki odalar dükkan, depo ve ofis olarak kullanılmıştır. Üst kattaki sekizgen bacalı birer şömineleri olan odalar ise yatak odalarıdır. Anadolu'da sık rastlanan benzerleri gibi olmasına rağmen, bir farklılığı da mevcuttur. Bu tip han ve kervansaraylar genellikle tek bir ana kapıya sahip olmalarına rağmen, Büyük Han'ın bir girişi daha bulunmaktadır.

Derviş Paşa Konağı (Etnoğrafya Müzesi):

19. yy.'da yapılmış bu iki katlı konağın sahibi Kıbrıs'ta ilk Türkçe gazetelerden olan "Zaman" gazetesini yayınlayan Derviş Paşa'dır. Konak, Lefkoşa surlar içinde tarihi çevre dokusunu en yoğun biçimde koruyan Arap Ahmet Mahallesinde bulunmaktadır. İki giriş kapısı olan konağın esas giriş kapısı üzerinde hicri 1219 (miladi 1807) tarihi okunmaktadır. Konak iki katlı olup, alt katı taştan, üst katı ise kerpiçten inşa edilmiştir. Sonradan ilave edildiği belli olan baş odanın süslemeli tavanında miladi 1869 tarihi okunmaktadır. Konak "L" planlı olup, geniş bir iç avlusu vardır. Alt kat odaları iç bahçeyi çevreleyen revaklı galerilere açılmaktadır.

Üst kata avludaki haznenin üzerine oturan ahşap bir merdivenle çıkılmakta ve odalar kapalı bir sofaya açılmaktadır. 1978 - 1988 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda, konağın kütüphane, kültür merkezi veya Eski Eserler ve Müzeler Dairesi olarak düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bir bölümü baş oda, gelin odası, yatak odası, yemek odası ve tezgah odası olarak düzenlenen konağın bir bölümünde de günlük yaşantıda kullanılan eşyalar sergilenmektedir. Teşhir ve tanzimi "müze - ev" olarak tamamlanan konak 21 Mart 1988 tarihinde Etnografya Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

Sultan Mahmut Kütüphanesi:

1829 yılında Sultan II. Mahmut tarafından inşa ettirilmiş olan yapı, Selimiye Camiin doğu kapısı yanında bulunmaktadır. Bina, kubbeli büyükçe bir odayla, yine kubbeli ve kemerli bir sundurmadan oluşmaktadır. Arap Ahmet Camii gibi klasik Osmanlı Cami ve Medrese mimarisinin bir örneğidir. Kütüphanede 1700 kadar kitap bulunmakta, bunların arasında el yazması Kur'an-ı Kerim ve değerli Arapça, Türkçe ve Farsça kitaplar yer almaktadır.

Mevlevi Tekkesi (Etnoğrafya Müzesi):

Girne Kapısı'nın güneyinde bulunan bina, Osmanlıların adayı almasından sonra, 16. yy. sonlarında Arap Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Adayı fetheden Lala Mustafa Paşa ile Arap Ahmet Paşa ve adanın ilk kadı ve müftüsü Mevlevi tarikatına bağlıydılar. Binada Semahane ve türbeler bulunmaktadır. Tekkeye yapılan vakıflara Celaliye Vakfi denilmektedir. 1920 yılında Atatürk'ün tekkeleri yasaklamasına değin bir Mevlevi tekkesi olarak kullanılmıştır; son şeyhi 1954 yılına dek yaşamıştır. Tekkenin giriş kapısında Mevlevi sikkesi, bir kitabe ve bir de çeşme bulunmaktadır. İçlerinde 16 Mevlevi şeyhinin yattığı 6 türbesi ile şehrin merkezinde farklı bir estetik görünüm oluşturmakta olan yapı, günümüzde Etnoğrafya müzesi olarak kullanılmaktadır.

Haydarpaşa Camii (St. Catherine Kilisesi):

St Sophia'dan sonra en dikkate değer Lüzinyan yapısı St. Catherine Kilisesi -şimdiki Haydar Paşa Camii'dir.- Tarihçi Sir Harry Luke tarafından Kıbrıs'ın en zarif ve mükemmel Gotik binası olarak tanımlanmaktadır. St. Catherine Kilisesi 14. yy. da inşa edilmiş olup, Osmanlıların adaya hakimiyetlerinden sonra cami haline getirilmiştir. Binanın yukarı doğru daralan

ayaklarının arasına uzun ve dar Gotik pencereler yerleştirilmiştir. Pencerelerin üst kısımları alçıdan geometrik desenlerle süslüdür. Kilisenin üç girişi vardır; Gotik stilde yapılmış olan güney kapısının ince taş işçiliği ve kapı sövesinin üzerinde Lüzinyan armalarının kabartmaları göze çarpmaktadır. Batı kapısı daha büyük olup, aynı mimariye sahiptir; sövesi gül ve ejderha motifleriyle süslüdür. Kuzey girişi daha sadedir, burası dirsekler üzerinde elinde balık tutan çıplak bir kadın figürü ve ejderha türü kabartmalarla süslüdür. Kilisenin içinde bir koro yeri, törenlere ait eşyaların saklandığı bir oda, hazine ve küçük bir vaftiz havuzu bulunmaktadır.

III.BÖLÜM

K.K.T.C'DE EĞİTİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1 KIBRIS'TA EĞİTİMİN TARİHÇESİ

Osmanlı İmparatorluğu 1571 de adayı fethettikten sonra adada kendi eğitim sistemlerini uygulama yoluna gitmişlerdir. Osmanlı eğitim sisteminde eğitim kurumları üçe ayrılırdı. Bunlar; Sıbyan, Medrese ve Mekteptir. “Sıbyan” okulları ilköğretim kurumlarıydı. “Medreseler” ise dini ve hukuki bilgileri öğreten kurumlardı. Müslüman çocuklar orta ve yüksek öğrenimlerini bu okullarda sürdürürlerdi. “Mektepler” ise saray, hükümet ve askeri kurumlara personel yetiştiren okullardı.

Osmanlılarda özellikle 19. yüzyıl başlarına sivil eğitim vakıf sistemiyle yürütülmüş ve sivil halkın eğitimi bir hayır işi olarak kabul edilmiştir. Başta padişahlar olmak üzere yüksek rütbeli devlet görevlileri ve hayırsever zengin kişiler tarafından vakıf suretiyle okullar açılmaktaydı. Kurulan bu vakıf okullarında öğrenci giderleri, öğretmen maaşları ve okulun diğer giderleri vakıf tarafından karşılanmaktaydı. Devletin eğitimdeki rolü ise kurulan bu vakıfların memur statüsünde

olan kadılar tarafından tescil ettirilmesinden ibaretti. Bu vakıfların idaresinde usülsüzlük görüldüğü takdirde kadılar yönetime müdahale etme yetkisine ve sorumluluğuna sahipti. Bunun dışında devletin hiçbir kültür kurumuna doğrudan müdahalesi sözkonusu değildi. Okullar birer hayır kurumu olarak kabul edildiğinden öğrenci kabulünde herhangi bir yaş sınırı ve sınıf ayrımı yoktu. Her yaştan ve sınıftan öğrenci kabul edilir ve eğitim ücretsiz olarak verilirdi. Buna karşın eğitimde zorunluluk yoktu.

Türkler Kıbrıs'a iki tip öğretim kurumu getirmişlerdir. Bunlar Sıbyan okulları ve Medreseler'dir. Kıbrıs'ta ilk sıbyan okulu fetihten hemen sonra Lefkoşa'da açılmış ve adına Ayasofya Sıbyan Okulu denmiştir.İngilizlerin geliş tarihi olan 1878'e kadar 29

Sıbyan okulu açılmıştır. Fetihden sonraki 1571-1600 yılları arasında 11, 1600-1800 yılları arasında 7, 1800-1878 yılları arasında 11 Sıbyan okulu açılmıştır.⁵⁵

Kıbrıs'ta Sıbyan okullarına çocuklar 4 yıl 4 ay ve 4 günlük oldukları zaman başlardı.⁵⁶ Çocuklar bu yaşa

---

⁵⁵ Ali Suha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi adlı makaleden. "Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk heyeti Tebliğleri", s: 222

geldiklerinde yılın herhangi bir gününde okula başlayabilirlerdi. Öğretmen her çocukla birebir olarak ilgilendiğinden öğrencilerin okula değişik dönemlerde başlaması sakıncalı sayılmazdı. Öğretim süresi üç yıl olan bu okullarda eğitimini tamamlayan çocuklar Medreseye devam ederlerdi. Sıbyan okullarında eğitim kız erkek karışık olarak yapılmaktaydı. Bu okullarda eğitimini tamamlayan kız çocuklarının daha üst seviyedeki okullara devam etme hakları yoktu. Ancak durumu iyi olan aileler kız çocuklarının eğitimlerini özel hocalar yardımıyla evlerinde gerçekleştirirlerdi.

Sıbyan okullarında alfabe,okuma yazma, Kuran-ı Kerim ve hesap öğretilirdi. Bu müfredat hemen hemen tüm okullarda aynıydı. Bu okullarda eğitim genellikle Hoca denilen bir öğretmen ve kalfa denilen bir öğretmen yardımcısı tarafından verilmekteydi.

Kıbrıs Medreseleri orta dereceli eğitim kurumlarıydı. Medreselerin üniversite eşdeğerinde olanları adada hiçbir zaman açılmamıştır. Bu nedenle yüksek öğrenim yapmak

---

⁵⁶ Ali Suha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi adlı makaleden. "Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk heyeti Tebliğleri", s: 222

isteyen gençler fetihten itibaren imparatorluğun diğer kültür merkezlerinden yararlanmışlardır. (İstanbul, Kahire, Kudüs, Şam)

Bu medreselerde okutulan başlıca dersler; Gramer, Mantık, Feraiz (Miras paylaşımını ve varislerin haklarını öğreten bir çeşit hukuk dersi), Kelâm, Belagat(Arab edebiyatı ve lisanı), Fıkıh.

Sıbyan okulları ve Medreseler Kıbrıs’da dönemde faaliyetlerini sürdürmüşler ve hiçbir şekilde yasaklanmamışlardır. Ancak zamanla yeni tip okullar açıldıkça bu okullara gösterilen rağbet azalmış ve bu okullar kendiliklerinden tasfiye olmuşlardır. Bunlar içinde yine en uzun yaşayan Lefkoşa’daki Büyük Medrese olmuştur. Bu okul 1939-1940 yılına kadar faaliyetine devam etmiş ve bu tarihten sonra Kıbrıs’taki eski tip okullar ebediyen tarihe karışmıştır.

57

Kıbrıs’da modern anlamda öğretim yapan kurumlar “Rüştiye” okullarıdır. Kıbrıs’da ilk rüştiye 1862 yılında Lefkoşa’da açılmıştır. Bu okullar Kıbrıs Türk eğitimine en

---

⁵⁷ Ali Suha, Kıbrıs’ta Türk Maarifi adlı makaleden. “Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk heyeti Tebliğleri” , s: 224

büyük yeniliği getirmişlerdir. Bu okullarda klasik Osmanlı okullarından farklı olarak sınıf sistemi getirilmiş ve dersler programlı bir şekilde yürütölmeye çalışılmıştır. Öğrenciler sıralarda oturmaya ve kara tahta kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca en büyük yeniliklerden biride dini derslerin ağırlıklı olduğu klasik okullardan farklı olarak bu okullarda bilimsel derslere ağırlık verilmiştir.

Kıbrıs'da 1862 den itibaren rüştiyeler zamanla çoğalmış ve sayıları 22 ye ulaşmıştır. Bu okullar 1934 yılına kadar adada faaliyet göstermiş ,1934-1935 ders yılından itibaren adları “İlk Mektep” olarak değiştirilmiştir.

1878 yılında İngilizler adayı devraldıklarında adada üçtip okul vardı (Sıbyan Rüştiye Medrese) ve bu okullar Evkaf tarafından yönetilmekteydi. 1846 yılında İstanbul'da, Eğitim Bakanlığı (Mekâtibi Umumiye Nezareti) kurulunca okulların kontrolü devletin sorumluluğu altına girmesine olmasına rağmen Kıbrıs'ta eğitimi yürütme görevi yine de Evkafa bırakılmıştır. 1878 de İngilizlere devredilince Evkafın statüsünde değişiklik olmuş ve biri Türk diğeri İngiliz olmak üzere iki delege tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Maarif Evkaf tarafından yönetildiğinden ,İngilizler Kıbrıs Türk

Maarifi üzerinde daha başlangıçtan itibaren söz hakkına sahip oldular. İlk icraatları 1884 te Müslüman Maarif Encümenini kurmak oldu. Başta Kadı ve Müftü olamk üzere zamanın ileri gelenlerinden dokuz kişinin meydana getirdiği bu encümen adadaki bütün Türk okullarının idaresini ve öğretmen tayini ile maaşlarının tesbitini üzerine almıştı.⁵⁸ Maarif Encümeni2nin en önemli faaliyetlerinden birisi 1896 da bugünkü liselerin dengi olan ve beş yıl süreyle eğitim veren “İdadi”nin açılması sağlamasıdır. Bu okul sonraki tarihlerde değişik adlarla öğretim hayatına devam etmiş, 1944 -1945 öğretim yılına kadar Türk’lerin adadaki tek ortaöğretim kurumunu teşkil etmiştir. Bu okul günümüzde de Lefkoşa Türk Lisesi olarak öğretim hayatına devam etmektedir.

Adadaki İngiliz yönetimi süresince orta öğretim alanında önemli bir gelişme gerçekleştirilmemiştir. 1896 da idadinin kurulmasından sonraki en önemli gelişme 1901 de Kıbrıs Viktorya İslâm İnas Sanayi Mektebi’nin açılmasıdır. (Kız Lisesi olarak faaliyete başlamıştır.) Bu okullun açılışı Kıbrıslı Türk yardımseverlerinin katkılarıyla gerçekleşmiştir.

---

⁵⁸ Ali Suha, Kıbrıs’ta Türk Maarifi adlı makaleden. “Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk heyeti Tebliğleri” , s: 225

Orta öğretimde ilk önemli adım 1944 de atılmıştır. Mağosa, Limasol ve Baf gibi kaza merkezlerindeki ilkokullara bir yıl ilave edilerek ortaokulların temeli atılmıştır. Bunlara daha sonra diğer kaza merkezlerindeki okullarda dahil edilmiştir. (1949 da Poli ve 1950 de Lefke, Gönendere , Mehmetçik Larnaka ilkokulları)

1952 – 1960 yılları arasında çeşitli ortaöğretim kurumlarını geliştiren yenilerini açan Türk Cemaati, Cumhuriyet devrine 5 lise, 7 ortaokul, 1 enstitü ve 2 sanat okulu ile girmiş bulunuyordu. Bunlardan sadece 1 lise ile 2 ortaokul Türkiye Cumhuriyeti'nin yardımlarıyla yürütülüyordu. Geri kalan 12 çeşitli orta öğretim kurumu Maarif Dairesi'nin idare ve kontrolündeydi.⁵⁹

1963 olayları eğitimin gelişimini çok yavaşlatmıştır. Bu nedenle 1962 – 1967 yılları arasında uygulanması düşünülen beş yıllık plan uygulanamamıştır. 1960'ta Cumhuriyetin kuruluşunda ilkokulların sayısı 217 iken 1969'da 157 ye düşmüştür. 60 ilkokul boşaltılan köylerde veya semtlerde kalmıştır. Buna karşılık bu tarihte ortaokulların sayısında

---

⁵⁹Ali Suha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi adlı makaleden. “Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk heyeti Tebliğleri” , s: 228

zalmadan ziyade 2 artış görülmektedir. 1960'da 5 Lise, 2 Kolej, 1 Kız ile 2 Erkek Sanat Okulu, 14 Ortaokul varken bu sayı 1969'da 5 Lise, 2 Ticaret Lisesi, İngilizce eğitim yapan 2 Kolej, 2 Kız Teknik, 2 Erkek Sanat, 16 Ortaokul mevcuttu.⁶⁰

Günümüzde KKTC'nde eğitimden sorumlu kurum Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'dır. Bu bakanlık KKTC'ndeki en büyük Bakanlık'lardan birisidir. Birçok daire bu bakanlığa bağlıdır. Bunlar arasında Genel Müdürlük, Talim ve Terbiye, Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler, Teftiş, İlk Öğretim, Mesleki Teknik Öğretim, Kültür, Devlet Tiyatroları, Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu, Eski Eserler ve Müzeler, Milli Arşiv ve Araştırma daireleri ile Endüstriyel eğitim ve Tarım Meslek lisesi vardır.

KKTC anayasasına göre kimse öğrenim ve eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim, devletin denetimi altında yapılır ve çağdaş ilkelere aykırı olamaz. Halkın eğitim gereksinimlerini sağlamak , devletin başta gelen görevlerindendir. Devlet bu görevini Atatürk ilkeleri ve

---

⁶⁰ Ali Suha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi adlı makaleden. "Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk heyeti Tebliğleri" , s: 229

devrimleri doğrultusunda, ulusal kültür ve manevi değerlerle bezenmiş bir içerikle planlı bir şekilde yerine getirir.

Her çocuk 15 yaşına kadar zorunlu ve 18 yaşına kadar ücretsiz öğrenim hakkına sahiptir. Devlet, fakir öğrencilerin öğrenim yapması amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları sağlar.

Günümüzde KKTC’nde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı’na bağlı olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren 16 Anaokul, 84 İlkokul, 12 Ortaokul, 17 Düz Lise (Anadolu Liseleri, Kolejler ve Fen Liseleri), 13 Teknik Lise, 1 İşitme Engelliler Eğitim Merkezi, 1 Zihinsel Engelliler Eğitim Merkezi, 1 Spastikler Özel Eğitim Merkezi ve 6 Üniversite bulunmaktadır.

Ülke eğitim sistemi olarak Türk Eğitim sistemini benimsenmiştir. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı her alanda Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı ile sıkı bir işbirliği ve dayanışma içerisinde eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmektedir.

TABLO 21: OSMANLI DEVRİNDE ADADA AÇILAN SİBYAN OKULLARI

1571-1600 Yılları Arasında Kaydolunanlar	
Okul Adı	Vakıf Tipi
Ayasofya Sıbyan Okulu	Mazbuta (Doğrudan Evkaf tarafından idare edilmiştir)
Ay Sozomene Sıbyan Okulu	"
Taht-el-Kale Sıbyan Okulu	"
Larnaka Zuhuri Sıbyan Okulu	"
Limasol sıbyan Okulu	"
Ömerge (Lefkoşa) Sıbyan Okulu	Meşruta (Evkaf kontrolü altında mutemetler tarafından idare edilmiştir.)
Mağosa Sıbyan Okulu	"
Girne Sıbyan Okulu	"
Kasaba (Baf) Sıbyan Okulu	"
Piri Paşa Sıbyan Okulu	"
1600-1800 Yılları Arasında Kaydolunanlar	
Minareliköy Sıbyan Okulu	Mazbuta
Peristerona Sıbyan Okulu	Meşruta
Yeni camii Sıbyan Okulu	"
Piskobu Sıbyan Okulu	"
Sarayönü Sıbyan Okulu	"
Kara Nikola Sıbyan Okulu	"
Debbağhane Sıbyan Okulu	"
1800-1878 Yılları Arasında Kaydolunanlar	
Gülhane Sıbyan Okulu	Meşruta
Nevbethane Sıbyan Okulu	
Fethiye Sıbyan Okulu (Turunçlu)	
Abdi Çavuş Sıbyan Okulu (Laleli)	
Malya Sıbyan Okulu	
Argaki Sıbyan Okulu	
Sağır camii Sıbyan Okulu	
Omorfo Sobyen Okulu	
Lapta Sıbyan Okulu	
Kazafana Sıbyan Okulu	
Melâtya Sıbyan Okulu	

Kaynak: Ali Suha'dan naklen Hasan Behçet'ten

TABLO 22: KIBRIS'TA AÇILAN MEDRESELER

Miladi Yıl	Hicrî Yıl	Medrese Adı	Vakfı Yapanlar
1632	1041	Büyük Medrese, Lefkoşa	Hacı İsmail Ağa
1640	1052	Küçük Ayasofya Medresesi, Lefkoşa	Saadettinzade Müftü Ahmet Efendi
1688-89	1100	Baf Medresesi, Baf	Mehmet Bey Ebubekir
1718-19	1131	Arab Ahmet Medresesi, Lefkoşa	Seraibzade El Hac Osman Efendi İbni Ahmet Ağa
1748	1161	Saray önü Medresesi, Lefkoşa	Bekir Paşa Vakfı
1816-17	1232	Larnaka Mederesesi	Hacı İbrahim Ağa
1825-26	1241	Köprülü Medresesi, Limasol	Köprülü hacı İbrahim Ağa
1826	1242	Kutup Osman Efendi Medresesi, Mağosa	Seyid Mehmet Ağa
1827-28	1243	Laleli Medresesi, Lefkoşa	Muhassıl Ali Ruhi Efendi
----	---	Pirpaşa Medresesi, Lefke	
----	---	Peristerona Medresesi	

Kaynak: Ali Suha, Kıbrıs'ta Türk Maarifi adlı makaleden. "Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri"

TABLO 23: KIBRIS'TA MUHTELİF DEVRELERDE FAALİYET GÖSTEREN RÜŞTİYELER

RÜŞTİYELER	KURULUŞ TARİHİ	KAPANIŞ
Rüştiye (Lefkoşa)	1862	1907-8'de İdadi'den ayrılmıştır
Lefkoşa Rüştiyesi (Haydar Paşa)	1907-8	
Dar-ül-İrfan (Baf)	1896-97	1934
Viktorya Kız Sanat Rüştiyesi	1901-2	----
Limasol Rüştiyesi	1902-3	1934
Mağosa Rüştiyesi	1910-11	1934
İskele Rüştiyesi	1910-11	1934
Tatlısu Rüştiyesi	1913-14	1934
Lefke Rüştiyesi	1915-16	1934
Poli Rüştiyesi	1915-16	1934
Peristerone Rüştiyesi	1915-16	1934
Mehmetçik Rüştiyesi	1915-16	1934
Esentepe Rüştiyesi	1916-17	1934
Malya Rüştiyesi	1916-17	1934
Gönendere Rüştiyesi	1916-17	1934
Geçitkale Rüştiyesi	1918-19	1934
Evdim Rüştiyesi	1918-19	1928
Kaleburnu (Gallinoporni) Rüştiyesi	1918-19	1934
Abohor (Epikho) Rüştiyesi	1918-19	(?)
Vadili Rüştiyesi	1922-23	1932
Luricina Rüştiyesi	1922-23	1934
İstinco (Baf) Rüştiyesi	1929-30	1931

Kaynak: Ali Suha'dan naklen Hasan Behçet'ten .

3.2 KKTC'NDE EĞİTİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

KKTC'nde eğitim sisteminin temel amacı bireylerin yeteneklerini geliştirip, istenilen standartlarda öğrenci yetiştirebilmektir. KKTC'nde üniversite öncesi eğitim üç kısma ayrılmıştır.

KKTC'nde eğitime büyük önem verilir. Bütçe harcamalarında eğitim başta gelir. KKTC'nde okuma yazma bilmeyen oranı yol denecek kadar azdır. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı en büyük bakanlıklardan biridir. Birçok daire bu bakanlığa bağlıdır. Bunlar arasında Genel Müdürlük, Talim ve Terbiye, Yüksek Öğrenim ve Dış İlişkiler, Teftiş, İlk Öğretim, Mesleki Teknik Öğretim, Kültür, Devlet Tiyatroları, Devlet Senfoni Orkestra ve Korosu, Eski Eserler ve Müzeler, Milli Arşiv ve Araştırma daireleri ile Endüstriyel eğitim ve Tarım Meslek lisesi vardır.

Anayasaya göre kimse öğrenim ve eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim, devletin denetimi altında yapılır ve çağdaş ilkelere aykırı olamaz. Halkın eğitim gereksinimlerini sağlamak , devletin başta gelen görevlerindendir. Devlet bu görevini Atatürk ilkeleri ve

devrimleri doğrultusunda, ulusal kültür ve manevi değerlerle bezenmiş bir içerikle planlı bir şekilde yerine getirir.

Her çocuk 15 yaşına kadar zorunlu ve 18 yaşına kadar ücretsiz öğrenim hakkına sahiptir. Devlet, fakir öğrencilerin öğrenim yapması amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları sağlar.

3.3 KKTC'NDE MİLLİ EĞİTİMİN TEMEL AMAÇLARI

a-Atatürk İlke ve Devrimleri ile yurttaşlar arasında bir fikir ve duygu ortaklığını amaçlayan, çağdaşlaşmayı hedefleyen ve Türk milletini milli bilince vardıran Atatürk milliyetçiliğine, demokrasi, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı, bunları koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek;

b- Kıbrıs Türk toplumunun , varolma mücadelesinin özünde yatan gerçekleri bilen , mücadele tarihinin bilincine varan ve bu mücadeleye inançla bağlanan , manevi ve kültürel değerlerini koruyan ve geliştiren, yurdunu ve toplumunu seven, anayurdu Türkiye'ye , Türk ulusuna, öz yurduna, toplumuna ve ailesine güçlü bağlarla bağlı , yurduna, toplumuna, laik devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bu bilinç ve nitelikleri sürekli davranışa dönüştürebilen , barışçı, ancak haklarını korumasını bilen yurttaşlar olarak yetiştirmek;

c- Beden, zihin, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı biçimde gelişmiş, sağlam bir kişiliğe ve karaktere , bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insanı seven, insana ve insan haklarına saygılı, girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, her yönüyle gelişmiş, toplum ekonomisine katkıda bulunan , toplum çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutan ve kendi mutluluğunu toplumun refah ve mutluluğunda gören , toplumun varlığını ve devletini özenle koruyan , gelişmesine çalışan ve onu her türlü tehlikeye karşı savunan ve sonuna kadar direnen, cesur, kişilikli, yapıcı, yaratıcı ve verimli yurttaşlar olarak yetiştirmek;

d- İlgı ve yeteneklerini değerlendirmek ve ortaya çıkarıp geliştirmek suretiyle, gerekli bilgi ve becerilerle donatmak; onlarla birlikte ve dayanışma ile iş görme alışkanlıklarını kazandırmak; onları bu yolla hayata hazırlamak ve onların, kendilerini ve ailelerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğu ile kalkınmasına katkıda bulunacak bir mesleğe sahip olmalarını sağlamak; böylece, bir yandan yurdunda refah ve mutluluğu artırmak; diğer yandan toplumsal birlik ve bütünlük içinde ekonomik , sosyal ve kültürel kalkınmayı destekleyip hızlandıran ; toplumunu ve ulusunu çağdaş

uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmak isteyen ve bu istek doğrultusunda sürekli çaba gösteren yurttaşlar olarak yetiştirmek.

3.4 KKTC'NDE MİLLİ EĞİTİMİN GENEL İLKELERİ

Genellik ve Eşitlik :

Her yurttaş, hiçbir ayırım gözetilmeksizin öğrenim ve eğitim hakkına sahiptir. Eğitimde, hiçbir kişiye, aileye veya zümreye ayrıcalık tanınmaz.

Toplumun Gereksinimleri ve Bireyin Yetenekleri:

Milli Eğitim hizmeti, bireyin istek ve yeteneklerini gözeterek toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinimlerine uygun olarak ve bireyleri, kalkınma planları hedeflerine ulaşmada etkili olabilecekleri bilgi, yeterlilik ve becerilerle donatacak biçimde düzenlenir.

Yönelme,Yetiştirme ve Başarı:

Bireyler bütün eğitimleri sürenince, ilgi ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda, çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek toplumun yetişmiş insan gücü gereksinimleri gözetilerek yetiştirilirler.Kıbrıs Türk Milli Eğitim Sistemi ve

sistemin gerektirdiği kurumlaşma ve örgütlenmeler, bu yöneltmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir ve uygulamaya konur.Yöneltmede rehberlik hizmetlerinden; başarının belirlenmesinde ise, objektif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden yararlanılır.

Zorunlu Eğitim ve Öğretim Hakkı:

On beş yaşına kadar süren eğitim, kız erkek ayırımı yapılmaksızın, her yurttaş için bir hak ve ödev olup zorunludur.Her yurttaş zorunlu olmayan eğitim veren öğretim kurumlarında, ilgi ve yetenekleri ölçüsünde, isteğe bağlı ve ücretsiz öğrenim hakkını kullanarak yararlanır.Zorunlu eğitim çağında her çocuğun yaş gruplarından kopmadan eğitim görmesi esastır. Ancak bu durum üstün yetenekli çocukların ileri öğrenimden yararlanmasını engellemez.Zorunlu eğitim çağında sınavların amacı, öğrencilerin öğrenim seviyelerini ve başarı durumlarını saptamak ve öğretimi değerlendirmektir.

Fırsat ve Olanak Eşitliği:

Toplum bireyelerine, eğitim görmeye fırsat ve olanak eşitliği sağlanır. Maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim basamaklarına kadar öğrenim

görmelerini sağlamak amacıyla, devletin mali olanaklarına göre parasız yatılı, burs, kredi ve benzeri yollarla gerekli yardımlar yapılır. Durumları dolayısı ile özel eğitime gereksinimleri olan çocukları ve gençleri, topluma yararlı kılacak biçimde yetiştirmek ve onlara sağlıklı, dengeli ve güçlü bir kişilik kazandırmak amacıyla, çağdaş ve bilimsel eğitim yöntem ve olanakları gözetilerek, gerek okul içinde gerekse okul dışında gerekli koruyucu, güçlendirici, geliştirici ve yetiştirici önlemler alınır.

Süreklilik:

Bireylerin eğitimlerinin yaşam boyunca sürmesi esastır. Gençlerin eğitimleri yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir biçimde uymalarına yardımcı olacak önlemler ile, yetişkinlerin sürekli eğitimlerini sağlayıcı önlemler almak temel bir eğitim görevidir. Bu görev, örgün açık ve yaygın eğitim kurumlarında, işbirliği ve eşgüdüm içinde ve belirli plan ve programlar izlenmek suretiyle yerine getirilir.

Her Yerde Eğitim:

Kıbrıs Türk milli eğitimin amaçları yalnız örgün, açık ve yaygın eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede,

işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.Eğitimle ilgili her türlü etkinlik, Kıbrıs Türk milli eğitiminin genel amaçlarına uygunluğu bakımından, Bakanlığın gözetim ve denetimine bağlıdır.

Karma Eğitim:

Eğitim kurumlarında, kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak, eğitimin türüne ve gereksinime göre, bazı meslek okulları yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

Bilimsellik ve Çevresellik:

Her derece ve türdeki öğretim programları ve eğitim yöntemleri ile ders araç ve gereçleri bilimsel ve teknolojik esaslar ve yeniliklere, çevre ve ülke gereklerine ve koşullarına göre sürekli olarak geliştirilir.Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli gelişme ve yenileşmenin sağlanması, ülke koşullarına uygun bilimsel araştırma ve değerlendirmelere göre gerçekleştirilir. Bilimsel ve teknolojik araştırmalarla kültürümüzü geliştirmeye yönelik bilimsel çalışma ve etkinlikler, öğretim kurumlarında ve diğer alanlarda maddi ve manevi bakımdan özendirilir ve desteklenir

Planlılık:

Kıbrıs Türk milli eğitiminin gelişmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak ve eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri gözetilmek suretiyle, mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir. Bu yöndeki planlama ve gerçekleştirme çalışmaları, Bakanlık ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve eşgüdüm içinde yürütülür. Mesleklerin basamakları ve her basamağın unvan, yetki, ve sorumlulukları mevzuata uygun olarak dikkate alınır ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki ve teknik eğitim kurumlarının kuruluş ve programları, bu basamaklara uygun olarak planlanır ve düzenlenir. Bu kurumlardan çıkanların mesleklerinin ne olacağı bir tüzükle saptanır. Eğitim kurumlarının geliştirilmesinde, çevresel özellik ve gereksinimler de gözetilir ve bu kurumların yer, personel, bina, tesis ve ekleri donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlara göre optimal büyüklükte kurulması veya mevcutların bu esaslara göre yeniden düzenlenmesi ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

Atatürk İlke ve Devrimleri ile Atatürk Milliyetçiliği:

Kıbrıs Türk milli eğitim sisteminin her derece ve türü ile ilgili eğitim ve öğretim programlarının hazırlanıp uygulanmasında Atatürk İlke ve Devrimleri ile Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.

Ulusal Ahlak ve Kültürün Geliştirilmesi:

Eğitimin her basamağında ve her türlü eğitim etkinliğinde, Türk ulusunun ahlak ve kültürünün korunup geliştirilmesine ve benimsenmiş ahlaki, manevi ve kültürel değerlerin öğretilmesine önem verilir.

Türk Dili ve Yabancı Dil Öğretimi:

Eğitim ve öğretimin Türk dilinde yapılması esastır. Eğitimin her basamağında ve her türünde, ulusal ve toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanmasında temel etkenlerden biri olan Türk dilinin tam anlamıyla öğretilmesine çalışılır. Yabancı dil öğretimi , öğrencilerin çok yönlü gelişmelerine olanak sağlayıcı bir araç olarak değerlendirilir ve yabancı dil öğretiminde, gelişmiş tekniklerden yararlanır. Yabancı dille öğretim yapan okullarda, Türk dili ve Türk kültürüne ilişkin dersler Türkçe okutulur.

Laiklik ve Din Kùltürü Eğitimi:

Milli eğitimde laiklik esastır. Bu ilkeye ters düşmemek koşuluyla öğretim kurumlarında din kùltürü eğitimi yapılabilir.

Demokrasi bilincinin geliştirilmesi:

Güçlü ve dengeli, özgür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve sürdürülmesi için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun, Anayasaya, yasalara ve manevi ve toplumsal değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılmasına ve bu yöndeki duygu ve davranışların geliştirilmesine özen gösterilir. Eğitim kurumlarında Atatürk milliyetçiliğine, Atatürk ilke ve devrimlerine aykırı, demokrasiyi ortadan kaldıracı siyasal ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki eylemlere karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

Okul ile Ailenin İşbirliği:

Eğitim kurumlarında, amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak üzere okul ile aile arasında işbirliği sağlanır ve bu amaçla okul-aile birlikleri kurulur.

Uyumluluk:

Kıbrıs Türk milli eğitim kurumlarında uygulanan öğretim programları ile Türkiye'deki özdeş eğitim kurumlarında uygulanmakta olan öğretim programları arasında Kıbrıs Türk Toplumunun gereksinimleri de gözetilmek ve aşağıdaki 2. fıkra kuralları saklı kalmak koşuluyla uyum sağlanır. Eğitim programlarının düzenlenmesinde ve uygulanmasında, sosyal bilgiler, yurttaşlık eğitimi, pratik beceri ve meslek eğitimi ile gerekli görülen diğer konularda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin özelliklerine ve gereksinimlerine önemle yer verilir ve bu özellik ve gereksinimlere uygun okullar açılabilir.

Eğitim Etkinliklerinin Yürütülmesi:

Eğitim ve Öğretim etkinlikleri, 2. fıkra kuralları saklı kalmak koşuluyla, devlet eliyle yürütülür. Eğitim ve Öğretim etkinlikleri, 53. madde kurallarına bağlı olarak devletin gözetim ve denetimi altında, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri eliyle de yürütülebilir. Ancak, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri eliyle yürütülecek ilk, orta ve yüksek öğretimin geçerli bir yabancı dille yapılması esastır.

3.5 MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL YAPISI

3.5 – 1 ÖRGÜN EĞİTİM

Kıbrıs Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Örgün eğitim; okul öncesi eğitimi, ilk öğretimi, orta öğretimi ve yüksek öğretimi kapsar. Yaygın eğitim; örgün eğitim dışındaki eğitim etkinliklerini kapsar.

K.K.T.C.'de bazı özel ana okullarla, Sağlık Bakanlığı'na bağlı Hemşire Ebe Okulu ve Turizm Dairesi'ne bağlı OTEM dışındaki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlıdır. K.K.T.C.'de eğitim örgün eğitim ve yaygın eğitimden oluşmaktadır. Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim olarak sınıflandırılmıştır.

TABLO 24:ÖRGÜN VE YAYGIN EĞİTİMDEKİ ÖĞRENCİ SAYILARI

ÖRGÜN EĞİTİM

Sıra No	OKULUN ADI	Meslek Liseleri		Ticaret Liseleri		Pr. Sanat Okulları		Toplam
		K	E	K	E	K	E	
1	Sedat Simavi E.M.L.	27	487					514
2	Dr. Fazıl Küçük E.M.L.	17	168			-	70	255
3	Cengiz Topel E.M.L.	2	49			-	22	73
4	Karpaz M.L.	14	60	4	14	3	28	123
5	Haydarpaşa T.L.			272	147			419
6	Gazimağusa T.L.			57	24			81
7	Güzelyurt T.L.			55	41			96
8	İskele T.L.			34	34			68
9	Atatürk M.L.	127	14			33	2	176
10	Gazimağusa M.L.	60	6			29	2	97
11	Güzelyurt E.P.S.O.					-	79	79
12	Haspolat E.P.S.O.					-	70	70
13	Güzelyurt P.S.O.					20	-	20
	TOPLAM	247	784	422	260	85	273	2071
Kız Öğrenci Sayısı		754						
Erkek Öğrenci Sayısı		1317						
Toplam		2071						
YAYGIN EĞİTİM								

Sıra No	OKULUN ADI	Kurs Öğrencisi
1	Atatürk M.L.	150
2	Gazimağusa M.L.	58
3	Girne P.S.O.	100
4	Güzelyurt P.S.O.	70
5	Köy Kadın Kursu	415
	TOPLAM	823

Kaynak: KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı

3.5 – 1.1 OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Okul öncesi eğitim; ilköğretim yaşına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Devlet eliyle yürütülecek okul öncesi eğitim bir veya iki yıl süreli olup okul öncesi eğitim çağı nüfusunun tümünü kapsayacak şekilde bir programa bağlı olarak yaygınlaştırılır. Ayrı anaokullarına bağlı anasınıfları ile uygulama sınıflarına o yılın 31 Aralık gününden önce dört veya beş yaşını tamamlayan çocuklar alınır.

Okul öncesi eğitim veren okullar Lefkoşa Bölgesi'nde 6, Gazimağosa Bölgesi'nde 3, girne Bölgesi'nde 2, Güzelyurt Bölgesi'nde 5 tanedir. (Bkz. Tablo 25)

Lefkoşa Bölgesi'nde okul öncesi eğitim veren okullar; Fazıl Plümer Anaokulu, Gülen Yüzler Anaokulu, Yenyüzyıl Anaokulu, Yenicamii Anaokulu, Cihangir Anaokulu'dur. Gazimağosa Bölgesi'nde okul öncesi eğitim veren okullar; Alasya Vakıf Anaokulu, Maarif Anaokulu, tuzla Anaokulu'dur. Güzelyurt Bölgesinde ise bu okullar Gaziveren Anaokulu, Kalkanlı Anaokulu, Yayka Anaokulu, Atatürk Maarif Anaokulu, Akçay Anaokulu'dur. Son olarakda Girne Bölgesi'nde yer alan okul öncesi eğitim kurumları Ozanköy Anaokulu ve Lapta Anaokulu'dur.

Bu okullardan Lefkoşa Bölgesindeki okullarda okuyan öğrenci sayısı anaokullarda 580, anasınıflarda 509, Güzelyurt Bölgesi'ndeki anaokullarda 224 anasınıflarda 210, Gazimağosa Bölgesi'ndeki anaokullarda 363 anasınıflarda 614, İskele Bölgesi'ndeki okullardan anasınıflarda 342, Girne Bölgesi'ndeki anaokullarda 191, anasınıflarda 410 öğrenci öğrenim görmektedir. Toplam olarak okul öncesi eğitimde anaokullarda 1358, anasınıflarda ise 2085 öğrenci öğrenim görmektedir. (Bkz. Tablo 25)

Okul öncesi eğitimin genel amaçları: Çocukların beden, zihin ve duygu yönlerinden gelişmesini, iyi alışkanlıklar ve yararlı beceriler kazanmasını sağlamak. Çocukları her yönden ilköğretime hazırlamak, elverişsiz çevre ve aile koşullarından gelen çocuklara, uygun bir yetiştirme ortamı yaratmak, çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak.

3.5 – 1.2 İLK ÖĞRETİM

İlköğretim o yılın 31 Aralık gününden önce altı yaşını tamamlayan çocukların 11 yaşını tamamlayıncaya kadar süren eğitim ve öğretimlerini kapsar. Zorunlu ilköğretim çağı, çocuğun altı yaşını tamamladığı yılın Ağustos ayının son gününü izleyen öğretim yılı başında başlar. İlköğretim

kurumları, bir veya iki yıllık ana sınıflar ile beş yıllık ilkokullardan oluşur. İlkokulun beşinci sınıfı bitirildiğinde, ilkokul diploması verilir.

İlk Öğretim Dairesi'ne bağlı okullar Lefkoşa Bölgesi'nde 20, Gazimağosa Bölgesi'nde 30, Girne Bölgesi'nde 14, Güzelyurt Bölgesinde 12, Yeni İskele Bölgesinde 13 tanedir.

Bu okullardan Lefkoşa Bölgesi'nde yeralanlar; Arabahmet İlkokulu, Atatürk İlkokulu, Ç. Cumhuriyet İlkokulu, gelibolu İlkokulu, Necati Taşkın İlkokulu, 9 Eylül İlkokulu, Şehit Doğan Ahmet İlkokulu, Şehit Ertuğrul İlkokulu, Şehit Tuncer İlkokulu, Şehit Yalçın İlkokulu, akıncılar İlkokulu, Alayköy İlkokulu, Balıkesir Meriç Merkez İlkokulu, değirmenlik İlkokulu, Dilekkaya İlkokulu, Düzova İlkokulu, Dr. Fazıl Küçük İlkokulu, Gönyeli İlkokulu, Haspolat İlkokulu, Şehit Mehmet Eray İlkokulu'dur.

Gazimağosa Bölgesi'nde yeralanlar; Alasya İlkokulu, Canbulat İlkokulu, Karakol İlkokulu, polatpaşa İlkokulu, Şehit Hüseyin Akil İlkokulu, Şehit Osman Ahmet İlkokulu, Şehit M. Kurtuluş İlkokulu, Şehit Zeki Salih İlkokulu, Akdoğan İlkokulu, akova İlkokulu, Alaniçi İlkokulu, Beyarmudu İlkokulu, Çayönü İlkokulu, Dört Yol İlkokulu, Eşref Bitlis

İlkokulu, Geçitkale İlkokulu, Güvercinlik İlkokulu, İnönü İlkokulu, Mormenekşe İlkokulu, Pile İlkokulu, Serdarlı İlkokulu, Sütlüce İlkokulu, Tatlısu İlkokulu, Türkmenköy İlkokulu, Ulukışla İlkokulu, Vadili İlkokulu, Yeni Boğaziçi İlkokulu'dur.

Girne Bölgesi'nde yer alanlar; 23 Nisan İlkokulu, Ağırdağ İlkokulu, Alsancak İlkokulu, Ç. Aysun İlkokulu, Bahçeli İlkokulu, Çatalköy İlkokulu, Dağyolu İlkokulu, Dikmen İlkokulu, esentepe İlkokulu, Karaoğlanoğlu İlkokulu, Karşıyaka M. İlkokulu, Lapta İlkokulu, M. Boransel İlkokulu, Tepebaşı İlkokulu'dur.

Güzelyurt Bölgesi'nde yer alanlar Barış İlkokulu, Kurtuluş İlkokulu, Özgürlük İlkokulu, Aydıncöy İlkokulu, Doğancı İlkokulu, Gemikonağı İlkokulu, Lefke İstiklal İlkokulu, Serhatköy İlkokulu, Yedidalga İlkokulu, Yeşilyurt İlkokulu, Zümrütköy İlkokulu'dur.

Yeni İskele Bölgesi'nde yer alanlar; Aygün İlkokulu, Boğaziçi İlkokulu, Büyükkonuk İlkokulu, Çayırova İlkokulu, dipkarpaz İlkokulu, Kaplıca İlkokulu, Kumyalı İlkokulu, mehmetçik İlkokulu, Şehit Menteş Zorba İlkokulu'dur.

İlk Öğretim Dairesi'ne bağlı okullarda 2000 – 2001 yılı verilerine göre Lefkoşa Bölgesi'nde yeralan okullarda 5128 , Gazimağosa Bölgesi'nde yeralanlarda 3881, Girne Bölgesinde yeralanokullarda 2504 , Güzelyurt Bölgesi'nde yeralanlarda 2007, Yeni İskele Bölgesi'nde yeralanlarda ise 1578 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu okulların tamamında toplam öğrenci sayısı 15098 'dir. (Bkz. Tablo 25)

İlk öğretimin amaç ve görevleri: Öğrencilere, Atatürk İlke ve devrimleri ile Atatürk milliyetçiliğini ve toplumsal mücadelemizin kökeninde yatan gerçekleri öğretmek.

Çocuklara, iyi ve yararlı birer yurttaş olarak yetişebilmeleri için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak.

Çocukları, ilgi ve yetenekleri yönünde yetiştirerek onları toplumsal yaşama ve üst öğrenime hazırlamak. Çocukların estetik duygularını geliştirmek, onlara, doğruyu, güzeli ve iyiyi görebilme yeteneğini kazandırmak ve onlarla, birlikte hareket etme, işbirliği, yardımlaşma, arkadaşlık, insane sevgisi gibi üstün duyguları yaratmak.

TABLO 25: KAZALARA GÖRE İLKÖĞRETİM OKULLARI, ÖĞRENCİ SAYILARI VE BRANŞLARA GÖRE ÖĞRETMEN SAYILARI

KAZALAR	ÖĞRENCİ SAYISI				
	Özel Eğitim	İlkokul	Ana Okul	Ana Sınıf	Toplam Öğrenci Sayısı
Lefkoşa	42	5128	580	509	6259
Güzelyurt	-	2007	224	210	2441
Mağusa	-	3881	363	614	4858
İskele	-	1578	-	342	1920
Girne	28	2504	191	410	3133
Toplam	70	15098	1358	2085	18611

KAZALAR	BRANŞLARINA GÖRE ÖĞRETMEN SAYISI						
	Sınıf Öğret.	Özel Eğitm.	İng. Öğret.	B.E. Öğret.	Res. Öğret.	Müz. Öğret.	Top. Öğret.
Lefkoşa	276	11+3	25	26	17	22	380
Güzelyurt	129	-	12	11	10	6	168
Mağusa	251	1	23	19	17	12	323
İskele	95	-	9	9	6	4	123
Girne	143	7	15	18	12	10	205
Toplam	894	22	84	83	62	54	1199

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı.

3.5 – 1.3 ORTA ÖĞRETİM

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı en az altı yıl süreli eğitimin tümünü kapsar. İlköğretimi tamamlayan her öğrenci, ortaöğretime devam etme ve ortaöğretim olanaklarından ilgi ve yetenekleri ölçüsünde yararlanma hakkına sahiptir. Ortaöğretim kurumları, 3 yıllık ortaokullar ile ortaokul üstü çeşitli programlar uygulayan ve ağırlık verdikleri program uyarınca adlandırılan genel liseler, meslek liseleri, teknik liseler ve diğer liselerden oluşur. Ortaokullar, ayrı okullar halinde kurulabilecekleri gibi, bir liseye bağlı olarak da kurulabilirler.

KKTC’nde Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Orta Öğretim Dairesi’ne bağlı okullar ortaokullar ve liseler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ortaokulların sayısı 12 olup bu okullar şunlardır; Atleks Sanverler Ortaokulu, Bayraktar Türk Maarif Koleji, Bayraktar Ortaokulu, Beyarmudu Ortaokulu, Canbulat Özgürlük Ortaokulu, Çanakkale Ortaokulu, Demokrasi Ortaokulu, Esentepe Ortaokulu, Mehmetçik Ortaokulu, Şehit Hüseyin Ruso Ortaokulu, Şehit Turgut Ortaokulu, Şehit Zeka Çorba Ortaokulu.

Orta Öğretim Dairesi'ne bağlı liseler ise 17 tanedir ve bu okullar şunlardır; Anafartalar Lisesi, Bekirpaşa Lisesi, Bülent Ecevit Anadolu Lisesi, Erenköy Lisesi, Gazimağosa Türk Maarif Koleji, Güzelyurt Türk Maarif Koleji, Kurtuluş Lisesi, Lefke Gazi Lisesi, Lefkoşa Türk Lisesi, Namık Kemal Lisesi, 19 Mayıs Türk Maarif Koleji, Polatpaşa Lisesi Türk Maarif Koleji, Cumhuriyet Lisesi, Değirmenlik Lisesi, 20 Temmuz Fen Lisesi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Yavuzlar Lisesi Atatürk Öğretmen Akademisi.

KKTC'nde Meslek Liseleri, Endüstri Meslek Liseleri, Ticaret Liseleri ve Pratik Sanat Okulları Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Mesleki Teknik Öğretim Dairesi'ne bağlıdır.

KKTC'nde Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi, Cengiz Topel Endüstri Meslek Lisesi ve Dr. Fazıl Küçük Endüstri Meslek Lisesi olmak üzere 3 Endüstri Meslek lisesi;Karpaz Meslek Lisesi, atatürk Meslek Lisesi ve Gazimağosa Meslek Lisesi olmak üzere 3 Meslek Lisesi; Haydarpaşa Ticaret Lisesi, Gazimağosa Ticaret Lisesi, İskele Ticaret Lisesi ve Güzelyurt Ticaret Lisesi olmak üzere 4 adet Ticaret Lisesi; Haspolat Endüstri Pratik Sanat Okulu , Güzelyurt Endüstri

Pratik Sanat Okulu ve Güzelyurt Pratik Sanat Okulu olmak üzere 3 adet Pratik Sanat Okulu mevcuttur.

Bu liseler içinde en fazla öğrenci sayısına Sedat Simavi Endüstri Meslek Lisesi (Lefkoşa) sahiptir. Bu okulun toplam 2000-2001 öğretim yılı itibariyle 514 öğrencisi bulunmaktadır. Bu okulu 419 öğrenci ile Haydarpaşa Ticaret Lisesi takip etmektedir. Üçüncü sırada ise 255 öğrenci ile Dr. Fazıl Küçük Endüstri Meslek Lisesi (Gazimağosa) yer alır. Tüm bu okullarda (Endüstri Meslek Lisesi, Meslek Lisesi, Ticaret Lisesi ve Pratik Sanat Okulları) 2000-2001 öğretim yılı itibariyle toplam 1713 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu sayıya pratik öğrencileride dahil edildiğinde öğrenci sayısı 2071'e ulaşmaktadır. Bu sayının 842'sini Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri, 396'sını Meslek Lisesi öğrencileri, 664'ünü Ticaret Lisesi öğrencileri, 169'unu ise Endüstri Pratik Sanat Okulu ve Pratik Sanat Okulu öğrencileri oluşturmaktadır. (Bkz. Tablo 26, Tablo 27)

Ortaöğretimin amaç ve görevleri: Atatürk milliyetçiliği doğrultusunda sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak ve korumak.

Tüm öğrencilere ortaöğretim düzeyinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle, onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıma, bunlara çözüm yolları arama ve toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırmak.

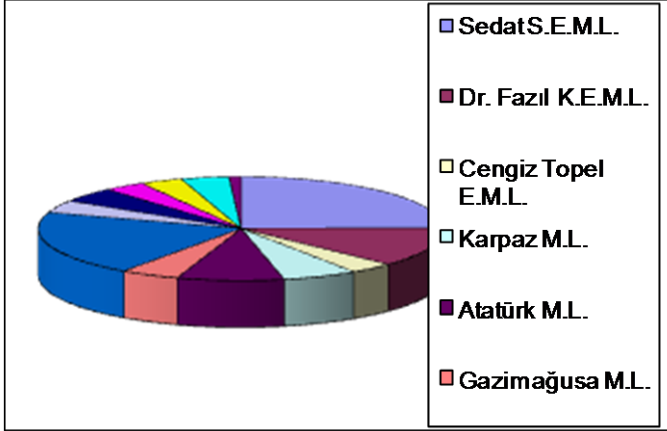
Öğrencileri, toplum ekonomisinin gereklerini de gözeterek çeşitli programlar çerçevesinde ilgi ve yeteneklerine göre geliştirilerek yüksek öğretime veya hem mesleğe hem yüksek öğretime veya toplumsal yaşama ve iş alanlarına hazırlamak.

TABLO 26: 2000-2001 ÖĞRETİM YILI MESLEK VE TİCARET LİSELERİ ÖĞRENCİ SAYILARI (Pratik Öğrencileri Hariç)

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı
Sedat S.E.M.L.	514
Dr. Fazıl K.E.M.L.	255
Cengiz Topel E.M.L.	73
Karpaz M.L.	123
Atatürk M.L.	176
Gazimağusa M.L.	97
Haydarpaşa Ticaret L.	419
Gazimağusa Ticaret L.	81
Güzelyurt Ticaret L.	96
İskele Ticaret L.	68
Haspolat E.P.S.O.	70
Güzelyurt E.P.S.O.	79
Güzelyurt P.S.O.	20
TOPLAM	2071

Kaynak:MESLEKİ TEKNİK ÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Şekil 2: 2000-2001 Öğretim Yılı Meslek ve Ticaret Liseleri öğrenci sayıları (Pratik Öğrencileri Hariç)

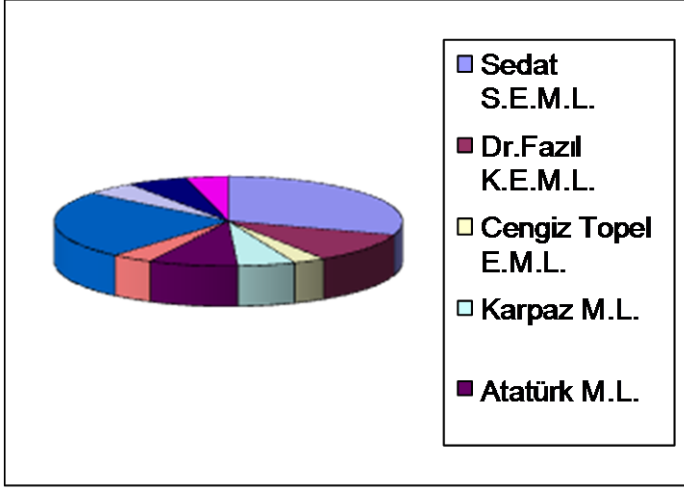

TABLO 27:2000-2001 ÖĞRETİM YILI MESLEK VE TİCARET LİSELERİ ÖĞRENCİ SAYILARI(Pratik Öğrencileri Dahil)

OKULUN ADI	ÖĞRENCİ SAYISI
Sedat S.E.M.L.	514
Dr.Fazıl K.E.M.L.	185
Cengiz Topel E.M.L.	51
Karpaz M.L.	92
Atatürk M.L.	141
Gazimağusa M.L.	66
Haydarpaşa T.L.	419
Gazimağusa T.L.	81
Güzelyurt T.L.	96
İskele T.L.	68
TOPLAM	1713

Kaynak: Mesleki Teknik Öğretim dairesi Müdürlüğü

Şekil 3: 2000-2001 Öğretim Yılı Meslek ve Ticaret Liseleri öğrenci sayıları (Pratik Öğrencileri Dahil)

Tablo 28 :2000-2001 Endüstri Meslek Liseleri Öğrenci Sayıları

Okulun Adı	Sınıf		Bölümler																		Toplam									
	Bilgisayar		Elektronik			Elektrik			Motor			Metal İşleri			Y. Ressam			Yapı			Tesisye			Mob. Dekorasyon						
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	1	2	3-4	Toplam		
Sedat Simavi EML	1	4	16	-	20	-	47	-	24	-	19	5	19	-	15	-	13	-	18	-	200	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lefkoşa	3	3	9	-	10	-	26	-	21	-	8	6	8	-	12	-	7	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	114	
Toplam	4	2	10	-	10	-	117	-	76	-	40	18	40	-	40	-	29	-	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	
Dr Fazıl Küçük EML	1	-	-	-	24	-	29	-	24	-	9	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	101	
Gazimağusa	2	1	14	-	19	-	5	-	5	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	44	
Toplam	3	-	-	-	4	-	10	-	16	-	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	
Çengiz Topel EML	1	-	9	-	-	-	10	-	45	-	16	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	195	
Lefke	2	2	7	-	-	-	12	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	
Toplam	3	-	-	-	6	-	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	
Karpaz M.L Kumyalı	2	16	-	-	6	-	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51	
Toplam	1	6	10	-	10	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	
Genel Toplam	2	6	4	-	-	-	7	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	
Genel Toplam	3	-	-	-	-	-	10	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	
Genel Toplam	12	14	-	-	-	-	34	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74	
Genel Toplam	23	90	1	100	2	236	-	193	-	40	34	63	-	40	-	40	-	29	-	33	-	-	-	-	-	-	-	-	824	
Genel Toplam	113	401	238	433	40	87	40	29	33	40	87	40	29	33	40	87	40	29	33	40	87	40	29	33	40	87	40	29	33	824

Kaynak: Mesleki Teknik Öğretim Dairesi Müdürlüğü

3.5 – 1.4 YÜKSEK ÖĞRETİM

Yüksek öğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğretim veren eğitimin tümünü kapsar. Liselerden herhangi birini başarı ile tamamlayan öğrenciler, yüksek öğrenim kurumlarının koşullarına bağlı olmak kaydıyla, bu kurumlardan yararlanma hakkına sahiptirler.

KKTC’nde halen eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren başlıca üniversiteler şunlardır; Doğu Akdeniz Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Uluslararası Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Yakındoğu Üniversitesi.

Bu üniversitelerden en çok öğrenciye sahip olanı 2000-2001 öğretim yılı itibariyle 14004 öğrenci ile Doğu Akdeniz Üniversitesi’dir. Bu sayının 8144’ünü TC uyruklu öğrenciler oluşturmakta 5099’unu ise KKTC öğrencileri oluşturmaktadır. Bu üniversiteyi öğrenci sayısı bakımından 6313 öğrenci ile Yakındoğu Üniversitesi takip etmektedir. Yine bu sayının 3509’unu TC uyruklu öğrenciler 1957’sini KKTC öğrencileri, 847’sini ise III. ülke öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversiteler arasında 714 öğrenci sayısı ile en az öğrenciye sahip olanı Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi’dir. Bu sayının ise 483’ünü TC

uyruklu öğrenciler, 125'ini KKTC öğrencileri, 1062sını ise III. ülke öğrencileri oluşturmaktadır. (Bkz. Tablo 29)

KKTC'ndeki üniversitelerde 2000-2001 öğretim yılı itibariyle 23801 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu sayının 13877'si TC uyruklu öğrenciler, 7933'ünü KKTC öğrencileri , 1931'ini ise III. ülke öğrencileri oluşturmaktadır. Üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin 1862'si Önlisans, 20973'ü Lisans, 813'ü Yüksek Lisans ve 153'ü Doktora öğrencilerinden oluşmaktadır. (Bkz. Tablo 29)

Yüksek öğretimin amaç ve görevleri: Atatürk milliyetçiliği doğrultusunda sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak ve korumak.

Öğrencileri, ilgi ve yetenekleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdun ve toplumun en üst düzeyde ve çeşitli alanlardaki insan gücü gereksinimlerine göre yetiştirmek.

Çeşitli düzeylerde ve özellikle toplumsal gereksinimlere uygun alanlarda bilimsel öğretim yapmak

Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere sosyal, ekonomik, kültürel konularla, genel ve teknik eğitimle ilgili her türlü sorunu bilimsel yöntemlerle çözümlmek için, bilimleri genişletip derinleştirici inceleme ve araştırmalarda bulunmak

ve bu konuda kamuoyunu aydınlatıcı sözlü, yazılı ve benzeri yollarla yayınlar yapmak.

Yurdun kalkınma ve gelişmesini etkileyen sorunları çok yönlü bir biçimde ve bilimsel bir yaklaşımla öğretim, inceleme ve araştırma konusu yapmak; bulguları, sonuçları ve önerileri genelde toplumun ve özelde yasama ve yürütme organları ile sorunlardan etkilenen diğer toplum kesimlerinin yararlanmasına sunmak.Yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmak.

**TABLO 29: KKTC ÜNİVERSİTELERİNDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENİM SEVİYELERİ VE SAYILARI
(2000-2001 Öğretim Yılı)**

Üniversite Sıra Adı	Ön Lisans			Lisans			Yüksek Lisans			Doktora			Genel Toplam							
	KKTC	TC	İll.	KKTC	TC	İll.	KKTC	TC	İll.	KKTC	TC	İll.	KKTC	TC	İll.	ULK.	Toplam			
																		ÜLK.	ÜLK.	ÜLK.
Doğu Akdeniz Un.	1209	408	10	1627	3372	7669	664	11705	407	62	70	530	111	5	17	133	5099	8144	761	14004
Yakın Doğu Un.	-	23	-	23	1911	3458	837	6206	32	23	9	64	14	5	1	20	1957	3509	847	6313
Girne Amerikan Un.	14	135	-	149	271	736	82	1089	36	12	11	59	-	-	-	-	321	883	93	1297
Uludağ İktisadi ve İdari Bilimler Un.	-	34	2	36	100	444	94	638	25	5	10	40	-	-	-	-	125	483	106	714
Leffe Avrupa Un.	1	25	1	27	427	805	103	1335	63	28	20	111	-	-	-	-	491	858	124	1473
Genel Toplam	1224	625	13	1862	6081	13112	1780	20973	563	130	120	813	125	10	18	153	7933	13877	1931	23801

Kaynak: Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı

DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ (GAZİMAĞOSA)

Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin nüvesini 1979 yılında kurulan Yüksek Teknoloji Enstitüsü oluşturmaktadır. Bu enstitü 1982 yılında lisans programına geçmiştir. Doğu Akdeniz Üniversitesi ise 1986 yılında kurulmuştur.

Üniversiteye Bağlı Fakülte ve Yüksekokullar; Tıp Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, İşletme ve Ekonomi Fakültesi, İletişim Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Meslek Yüksekokulu, İngilizce Yeterliliği ve İngilizce Hazırlık Okulu.

GİRNE AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bağımsız ve özel bir yükseköğretim kurumu olan Girne Amerikan Üniversitesi ilk 1985 yılında University College of Northern Cyprus adıyla kurulmuş ve 1986 yılında lisans eğitimi vermeye başlamıştır. 1988 yılında Southeastern University (Washington D.C.) tarafından onaylanmış ve öğrenciler doğrudan Southeastern Üniversitesi'nin öğrencileri sayılmışlardır. 1990'da yönetim

kurulunun oy birliği ile Girne Amerikan Üniversitesi adını benimseyerek Southeastern University (Washington D.C.) kataloğunda yer almıştır. Mezunlara diplomaları, Southeastern University tarafından verilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından onaylanmış olan üniversite aynı zamanda Avrupa Konseyi Uluslararası Okullar Birliğine de üyedir.

Üniversiteye Bağlı Fakülte ve Yüksekokullar; İnsani Bilimler Fakültesi, İşletme ve Ekonomi Fakültesi, Konaklama/Turizm İşletmeciliği Fakültesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Meslek Yüksekokulu.

LEFKE ÜNİVERSİTESİ

Lefke Üniversitesi,1990 yılında KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş'ın kurucu başkanlığında, Kıbrıs Bilim Vakfı tarafından kurulmuş, İngilizce öğretim yapan bir vakıf üniversitesidir. 1990 yılında iki fakülte ve İngilizce hazırlık okulu ile öğretime başlayan üniversite, 1993-1994 öğretim yılında 3 fakülte ve 1 enstitüde, toplam 10 bölüm ile öğretime devam etmektedir. 1992 yılında Kıbrıs ve Ortadoğu

Araştırmaları isimli bir araştırma merkezi de üniversiteye kazandırılmış bulunmaktadır.

Bir Vakıf Üniversitesi olan Lefke Üniversitesinde eğitim ücretlidir. Eğitimin kredi sistemiyle yapıldığı üniversitede, tüm bölümler 4 yıllıktır. Eğitim dilinin İngilizce olması dolayısıyla, Üniversiteye yeni kayıt yaptıran öğrenciler için bir İngilizce Yeterlilik Sınavı düzenlenir. Bu sınavda başarılı olamayan öğrenciler İngilizce Hazırlık Okuluna alınmaktadır. Kurulduğu günden itibaren ciddi, kaliteli ve çağdaş bir yükseköğretimi ilke edinmiş olan Lefke Üniversitesi, akademik programlarını İngiltere'den Brighton, Amerika'dan New Haven ve Türkiye'den de Hacettepe Üniversiteleri ile işbirliği içerisinde yürütmektedir.

Üniversiteye Bağlı Fakülte ve Yüksekokullar; Fen ve Edebiyat Fakütesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

ULUSLARARASI AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ

Uluslararası Amerikan Üniversitesi 1992 yılında çağdaş eğitim yapmak amacıyla KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığının onayı ile kurulmuş özel bir yükseköğretim

kurumudur. 1992'de 76 öğrenci ile öğretime başlayan Uluslararası Amerikan Üniversitesinin halen on farklı ülkeden 700'ü aşmış öğrencisi bulunmaktadır. 1994'de T.C. Yükseköğretim Kurulu tarafından da denkliği tanınan, bugün Fen-Edebiyat Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Hukuk Fakültesinin yanı sıra Meslek Yüksekokulu ile lisansüstü eğitim enstitüsünden oluşan tüzel kişiliğe sahip bir üniversite olarak, 21. yüzyıldaki bilgi toplumunun gereksinimleri doğrultusunda aydın ve yüksek nitelikli gençler yetiştirmek suretiyle toplumda kendisine düşen görevleri yerine getirmeye çalışmaktadır.

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ (LEFKOŞA)

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi 1991 yılında başlayan altyapı çalışmaları sonucu 1996 yılında kurulmuştur.

Üniversiteye Bağlı Fakülte ve Yüksekokullar; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İletişim Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Meslek Yüksekokulu (Önlisans Programları), Enstitü (Yüksek Lisans Programları), İşletme (MBA), İngilizce Öğretmenliği (MA/ELT), İngilizce Hazırlık Okulu.

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ (LEFKOŞA)

Yakın Doğu Üniversitesi 1988 yılında KKTC Milli Eğitim Bakanlığının 17/1986 sayılı Milli Eğitim Yasasına bağlı olarak Bakanlar Kurulu Onayı ile Lefkoşa'da kurulmuştur. 1988 yılında Lefkoşa'da Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi binasında 40 hazırlık sınıfı öğrencisi ile eğitime başlayan Üniversite, 1990 yılında şimdiki kampus alanına taşınmıştır. Bugün 350 dönümlük arazi üzerinde bulunan kampusta şu anda 45.000 m² 'lik alan mevcuttur. Ancak üniversite her geçen gün daha da gelişmekte olup akademik, fiziki ve sosyal gelişimini aynı ivme ile devam ettirmektedir.

Üniversitede izlenen akademik programlar T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na da tanınan Indiana Institute of Technology (ABD) tarafından benimsenmiştir. Bugüne kadar başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere, ABD, İngiltere, Avusturalya, Kazakistan ve Azerbaycan'da bulunan birçok üniversite ile Yakın Doğu Üniversitesi arasında kardeşlik ve işbirliği protokol antlaşmaları imzalanmıştır.

T.C. Yükseköğrenim Kurulu tarafından diplomalarına denklik verilen Üniversiteye, TC uyruklu öğrenciler ÖSYM sınavları sonuçlarına göre, KKTC ve yabancı uyruklu

öğrenciler ise Üniversite tarafından düzenlenen özel sınavlarla kayıt yaptırmaktadırlar.

Yakın Doğu Üniversitesi 1993-1994 eğitim yılına 3157 öğrenci ile başlamıştır. Bu öğrenciler, toplam 180 öğretim üyesi ve öğretim görevlisi tarafından en üst düzeyde eğitilmektedirler.

Üniversiteye Bağlı Fakülte ve Yüksekokullar; Denizcilik Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi.

3.5 – 1.5 ÖZEL EĞİTİM

Bedenen ve zihnen özürlü olup özel bir eğitim ve öğrenime gereksinimi olan okul öncesi eğitim yaşına ulaşmış çocukların on sekiz yaşına kadar olan eğitimlerinin tümünü kapsar. Özel eğitime gereksinen her öğrenci zorunlu eğitim çağında iken ilgi ve yeteneği oranında, zorunlu olarak özel eğitimden parasız veya parasız yatılı yararlanma hakkına sahiptir. Ancak, zorunlu eğitim yaşı dışında da özel eğitim görmek isteyenlere, gerekli eğitim olanağı devletçe sağlanır. Özel eğitim kurumları; özel programlar uygulayan ayrı okullar halinde kurulur veya diğer okul bünyelerindeki özel sınıflardan veya gruplardan oluşur.

KKTC’nde üç özel eğitim okulu vardır. Bunlar; Lapta’daki İşitme Engelliler Okulu (250 Öğrenci kapasiteli), Girne’deki Zihinsel Özürlüler okulu (35 öğrenci kapasiteli) ve Lefkoşa’daki Spastikler özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’dir. (55 Öğrenci kapasiteli).

Özel eğitimin amaç ve görevleri: Atatürk ilke ve devrimleri ve Atatürk Milliyetçiliği ile belirlenen doğrultuda sosyal ve kültürel bütünleşmeyi sağlamak.

Özel eğitim gereksiniminde olan her öğrenciye ilgi ve yeteneklerini azami derecede geliştirme fırsat ve olanağı vermek; bu öğrencileri, kendilerine ve topluma yararlı yurttaşlar olarak yetiştirmek.

Gerektiğinde mesleki rehabilitasyonlarını sağlamak.

3.5 – 2 YAYGIN EĞİTİM

Yaygın eğitimin özel amacı, Kıbrıs Türk milli eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitimden yararlanamamış veya örgün eğitimin herhangi bir kademesinden ayrılmış veya herhangi bir kademesinde bulunan yurttaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında verilen eğitimin tümünü kapsar.

Örgün eğitimden yeterince veya hiç yararlanmamış kişilere gereksinimlerini karşılayacak düzeyde bilgi ve beceri vermeyi amaçlamaktadır. Başlıca yaygın eğitim kurumları ise şunlardır. Pratik Kız Sanat Okulu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi, Köy Kadın Kursları, Dil ve ticaret Gece enstitüsü, Otelcilik okulu

Yaygın eğitimin amaçları: Yurttaşlara okuma ve yazma öğretmek ve örgün eğitimden yararlanmamış olanlara eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim olanakları hazırlamak.

Yurttaşlara, çağın bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim olanakları hazırlamak.

Milli benliğimizi ve kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı ve benimsetici nitelikte eğitim yaparak Atatürk Milliyetçiliği doğrultusunda sosyal ve kültürel bütünleşmeye katkıda bulunmak.

Toplu yaşama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma, örgütlenme ve kendi toplumsal kaynaklarını koruyup geliştirme anlayış ve alışkanlıklarını kazandırmak.

Sağlıklı yaşama biçim ve yöntemlerini benimsetmek, boş zamanları iyi ve yararlı bir biçimde değerlendirme beceri ve alışkanlıklarını kazandırmak.

Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişimi doğrultusunda, plan hedeflerine ve istihdam politikasına uygun meslekler edinmelerini sağlayıcı olanakları hazırlamak.

Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde daha iyi yetişmeleri ve gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmak.

IV. BÖLÜM

KKTC'NDE COĞRAFYANIN EĞİTİME ETKİSİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kıbrıs adası tarihteki ve günümüzdeki önemini coğrafyaya borçludur. Doğu Akdeniz'de işgal ettiği jeopolitik mevki nedeniyle tarihte Avrupa, Asya ve Afrika arasında çok önemli rol oynamıştır. Bu özel durumu Kıbrıs'ın tarih içinde önemli bir faktör olarak kalmasını sağlamıştır. İlkçağlarda askeri ve ekonomik yönden bugünkünden daha güçlü olduğu halde, çevresinde kurulan büyük devletlerin çıkarlarının burada çatışması Kıbrıs'ın tek başına bir siyasi varlık olmasını engellemiştir.

Kıbrıs coğrafi konumu nedeniyle bütün tarih boyunca yakınında doğan medeniyetlerin etkisi altında kalmıştır. Mısır, Girit, Asur, Fenike ve sonradan eski Yunan kolonileri ve en nihayet Roma İmparatorluğu bunlardan bazılarıdır. Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra 700 yıl kadar Doğu Roma İmparatorluğu etkisinde kalan Kıbrıs bu dönemde zaman zaman bazı prensliklerin ve şövalyelerin idaresine geçmiştir.

1489 yılında Venedik, 1571 yılında Osmanlı ve 1878 yılında da İngiliz idaresine geçen Kıbrıs'ta 1960 yılında ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti 1963'te bozulmuş ve 15 Kasım 1983'te adanın kuzeyinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Kıbrıs Toros Dağları tarafından sarılan Çukurova Bölgesi ile Amanos Dağları'nın kuşattığı bugünkü Hatay Bölgesi arasında bir ada olması nedeniyle bu bölgelerle birlikte bir coğrafi bütünü oluşturmaktadır. Ayrıca İskenderun Körfezi'ne çok yakın ve hakim bir konumda olduğundan bu toprakları kontrol eder durumdadır. Jeolojik devirlerde Anadolu Yarımadası'ndan ayrıldığı kabul edilen Kıbrıs adasının ilk sakinlerinde Anadolu'dan geldiği yapılan araştırmalarda belirlenmiştir. Karpas Yarımadası üzerinde neolitik devre ait yerleşme yerlerinde, elde edilen buluntular, Anadolu'nun Hacılar ve Çatalhöyük gibi neolitik kültür meydana getiren insanların Kıbrıs'ı iskan etmiş olduklarını açıklamaktadır. Kıbrıs'ın diğer yerlerindeki prehistorik kültürler de Anadolu ile olan sıkı ilişkileri göstermektedir.

Coğrafi konumu itibariyle adanın Osmanlılar tarafından fethinden itibaren Kıbrıs ile Türkiye'nin güney illerinden

Adana , İçel, Silifke ve Antalya'nın tarihi ve idari bakımdan sıkı ilişkileri güney illerimizdeki vatandaşlarla Kıbrıs Türkleri arasında çok sıkı akrabalık ilişkilerinin ve özellikle birçok kültür ögesinin paylaşılmasına neden olmuştur. Buna birçok örnek verilebilir. Halen Anadolu'da yaygın olan birçok örf, adet ve geleneğın Kıbrıslı Türkler arasında devam ettiği görülmektedir.

Kıbrıs Türk hakimiyeti altına girdiği ilk yıllarda 16 kazaya ayrıldı. Tuzla, Piskobu, Limasol, Dag, Gilhn, Mağosa, Evdim, Karpaz, Değirmencilik, Kukla, Baf, Hirsofu, Omorfu, Lefke, Mesarya ve Girne olan kaza merkezleri de kendi aralarında nahiyelere ayrılmış bulunuyordu. Divan ve Beylerbeyi'nin bulunduğu Lefkoşa Kıbrıs Eyaleti'nin başkenti idi ve o yıllarda Paşa Sancağı adı verilirdi.⁶¹ Bu yerleşim birimleri sonraki dönemlerde büyük ve önemli yerleşmelerin çekirdeğini oluşturmuşlardır. Kuruluşları çok eskiye dayanan bu yerleşmeler sonraki dönemlerde Kıbrıs adasınının önemli kültür merkezlerini oluşturmuştur. Adanın Osmanlı hakimiyetine geçişinden itibaren bu merkezler sürekli nüfus kazanmış ve kalabalıklaşmıştır.

---

⁶¹ M. Tevfik Tarkan," Kıbrıs (Genel izgileriyle) " , s:59

Adanın Osmanlı yönetimine geçmesinden itibaren diğer eyaletlerde olduğu gibi burada da dini esasların ağırlıkta olduğu bir eğitim sistemi uygulandı. Bu devirde kitaplara ve kitaplıklara son derece önem verilirdi. Bu devirde orta ve yüksek derecede öğretim yapan 8 medrese olmasına rağmen, 9 tane kitaplık bulunuyordu.⁶² Ancak Osmanlı'nın idaresi altına girdikten sonra Kıbrıs Hristiyanlarına dinsel ve kültürel yönden hiçbir baskı yapılmamıştır. Ve bu halk yüzyıllardan beri özlediği huzur ve refaha kavuşmuşlardır. Hristiyanlara o devirde çok büyük özgürlükler tanınmıştır. Hristiyanlar adada istedikleri gibi eğitimlerini sürdürmekteydi ve bu eğitimden adada Rum Ortadoks Kilisesi Başpiskoposu sorumlu bulunuyordu. Kıbrıs'ta 1870'lerde, 28'i Lefkoşa'da, 8'i Mağosa, 4'ü Limasol, 12'si Baf ve 5'i Girne'de eğitim yapan 65 Türk ilkokulu bulunmasına karşılık, Hristiyanların adadaki ilkokul sayısı 83 adet idi.⁶³ Kıbrıs'tafetihten hemen sonra Türkler, dönemin eğitim felseesine uygun olarak zengin fakir, köylü kentli ayrımı yapmadan bütün Türk çocuklarının yararlanabileceği ilk ve orta öğretim kurumları kurmuşlardır. Kendilerinden önceki Latinler'den farklı davranarak adadaki

---

⁶² M. Tevfik Tarkan, "Kıbrıs (Genel Çizgileriyle) " , s:62

⁶³ M. Tevfik Tarkan, "Kıbrıs (Genel Çizgileriyle) " , s:62

diğer farklı etnik kökene sahip insanların eğitimlerine asla müdahale etmemişlerdir.

KKTC gerek coğrafi potansiyeli gerekse arkeolojik zenginliklere sahip olması nedeniyle önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Gerek Girne Dağları boyunca uzanan kıyı şeridi gerekse Mağosa kıyıları KKTC'nin en yoğun turistik yörelerini teşkil etmektedir. Bu bölgeler aynı zamanda KKTC'nin nüfus ve yerleşme açısından en yoğun bölgelerini oluşturmaktadır. Bu alanlar içinde nüfus açısından en yoğun yerleşim merkezi başkent Lefkoşa' Bu bölgeler aynı zamanda öğretim kurumlarında yoğun olarak yer aldığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun nüfus barındıran bu sahalarda ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla yaptırılan okul sayısı diğer yerleşim birimlerine oranla fazladır. Ayrıca bu alanlarda yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik durumu kırsal kesimde yaşayan nüfusa göre oldukça yüksektir. Dolayısıyla bu nüfusun ihtiyacına cevap verebilecek nitelikli ve çok çeşitli dallarda eğitim verebilecek yüksek nitelikli eğitim kurumlarında bu alanlarda toplanmıştır.

KKTC'nde şehir, kasaba ve köyleri birbirine bağlayan iyi bir karayolu ağı bulunmaktadır. Bunların birçoğu tek şeritli

asfalt yol şeklinde olsada önemli merkezler (Lefkoşa – Mağosa, Lefkoşa – Girne, Lefkoşa – Güzelyurt, Girne – Mağosa, Girne – Güzelyurt, Güzelyurt – Lefke) birbirlerine çift şeritli geniş ve modern asfalt yollarla bağlanmıştır. Bu sayede büyük yerleşim merkezlerinin yakın çevresinde yaşayan ve şehirdeki nitelikli okullardan yararlanmak isteyen , yada yaşadığı yerde eğitimini sürdürebileceği okul bulunmayan alanlardaki öğrenciler ulaşım kolaylığından faydalanarak, günübirlik servislerle bu olanaklardan yararlanabilmekte ve eğitimlerini devam ettirebilmektedirler.

KKTC'nin Ercan hava alanı ile Türkiye'nin İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Adana hava alanları arasında yıl boyunca tarifeli seferler yapılmaktadır. Bunun yanında bu dört hava alanının dünyanın birçok ülkesinden Türkiye'ye yaptıkları seferlerin bir kısmı Ercan bağlantılıdır. Ayrıca Türkiye ile KKTC arasında deniz ulaşımı feribot ve süratli deniz otobüsleri ile Türkiye'nin Mersin , Taşucu ve Anamur limanlarından KKTC'nin Girne ve Mağosa limanları arasında yapılmaktadır.

KKTC'nin coğrafi konum itibariyle bulunduğu nokta bir kavşak noktasıdır. Avrupa'dan Güneybatı Asya'ya, Kuzey Afrika'dan Anadolu'ya ve Ortadoğu'ya geçişte çok önemli bir

kavşak noktasıdır. KKTC'nin dış ülkelerle olan ulaşım ağının gelişmesi eğitim faaliyetlerini de olumlu yönden etkileyecektir. Türkiye ile olan mevcut ulaşım ağının gelişmiş olması ve mesafenin kısalığı her yıl ortalama 15.000 Türk öğrencinin üniversite eğitimi için KKTC'ni tercih etmesini sağlamaktadır. Nitekim bu durum Ortadoğu ülkelerinden gelen birçok öğrencinin üniversite eğitimi için KKTC'ni seçmelerinde etkili olmaktadır.

KKTC'nde iklimin elverişliliği eğitim faaliyetlerini olumlu yönde etkilemektedir. Ülkede tipik Akdeniz ikliminin görülmesi, kışların ılık , yazların da bol güneşli olmasını sağlamakta dolayısıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerinin aksamasını engellemektedir. Zira ülkemizde hemen hemen her kış bölgelere göre göre farklılık göstermekle birlikte kış aylarında birçok bölgemizde eğitim ve öğretim faaliyetleri aksamaktadır. Özellikle ülkemizde Doğu Anadolu Bölgesi'nde bu sürelerin oldukça uzun olduğu ve bazı kışlarda okul yollarının haftalarca kapalı kaldığı dikkate alındığında KKTC iklim özelliklerinin olumlu etkisi daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca ülkede ulaşımın rahatlıkla ve kolaylıkla gerçekleştirilmesi ülkedeki çeşitli okullarda öğrenim gören çeşitli yabancı ülke

öğrencilerinin yılın her dönemi rahat ve ucuz ulaşım imkanı bulabilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu birçok öğrencinin yurt dışı okul tercihi yaparken seçtirici rol oynayan faktörlerdendir.

Günümüzde yurtdışı eğitim amacıyla okulların seçimi aşamasında, üniversitenin kalitesi, öğretim kadrosu, öğrenciye sağladığı olanak ve avantajların yanısıra alınacak diplomaların uluslar arası geçerliliği ön planda tutulmaktadır. Ancak bu özelliklerin yanı sıra öğrenciler, okulun bulunduğu ülke ve şehir seçimi yaparken mevcut coğrafi ve turistik potansiyel, tarihi ve kültürel alanlar ,çeşitli kültürlerle ait zengin arkeolojik miras seçtirici rol oynamaktadır. KKTC bu bakımdan çok önemli bir potansiyele sahiptir. Gerek tarihi zenginlikleri gerekse doğal güzellikleri ve modern turistik tesisleri ile birçok öğrenci tarafından tercih edilmektedir.

Toplumun sosyo – ekonomik ve kültürel yapısı birçok öğrencinin eğitim için bu ülkeyi tercih etmesine neden olmaktadır. Ülke insanların sıcak kanlı ve misafirperfer oluşları, ülkede suç işleme oranlarının düşük oluşu, ülkede hayat standartlarının yüksek oluşu ve ekonomik yönden ucuz oluşu bunun yanında öğrencilerinin boş vakitlerini

değerlendirebileceği birçok sosyal alan ve kültür tesislerinin varlığı başlıca tercih sebepleri arasında yer almaktadır.

KKTC’nde eğitim deyince yüksek öğretim , yüksek öğretim deyince de üniversiteler akla gelir. Üniversiteler KKTC’nin ekonomik hayatında hayati bir rol oynamaktadır. Türkiye’nin de KKTC’ni eğitim konusunda büyük bir kampüs yapabilme konusundaki çabaları, KKTC’deki üniversitelerin hızlı bir şekilde gelişmelerini sağlamıştır. Uluslar arası eğitime açık olan üniversitelerde eğitim İngilizce sürdürülmektedir. Türkiye ve dünyada tanınan diğer üniversitelerden sağlanan öğretim kadrosuyla ve teknik donanımıyla KKTC ileride, özellikle yüksek eğitim konusunda tüm dünyada tanınacak hale gelecektir.

1994 – 1995 yılında üniversiteye devam eden öğrenci sayısı 14.262 iken⁶⁴ bu rakam 2001-20002 öğretim yılında 23.801 kişiye yükselmiş ve bu öğrencilerden 13.877’si TC uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır.⁶⁵ Dünyada 33 ülkeden öğrenciye ev sahipliği yapan KKTC’ de başta Türkiye, Pakistan ve diğer Orta Doğu ülkeleri öğrenci açısından iyi bir

---

⁶⁴ KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi İstatistik Yıllığı 1998

⁶⁵ Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı verileri

kaynak oluşturmaktadır. Birçok üniversitenin master ve doktora programları da ülke içinde eğitim seviyesinin artmasında fayda sağlamaktadır.

KKTC’nde eğitim kurumlarının çok yaygın olması ve devletin sosyal devlet yapısına sahip olması nedeniyle eğitimde kişisel finansmana gerek duyulmamakta ve bu da eğitimin yaygın ve adil olarak dağıtılmasına ve uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kıbrıs adasının fethinden hemen sonra Türkler, bütün Türk çocuklarının yararlanabileceği ilk ve orta öğretim kurumlarını kurmuşlardır. Bu kurumlarda Türk çocukları zengin fakir , köylü şehirli ayrımı yapılmaksızın hizmetlerden yararlanmışlardır. Ayrıca Türkler kendilerinden önceki milletlerin tutumlarından farklı olarak adadaki farklı etnik kökene sahip insanların eğitimlerine asla müdahale etmemişlerdir. Kiliseye Kıbrıs Rumları’nın eğitiminde faal rol oynama imkanı ve fırsatı tanınmıştır. Bu sayede adadaki Rumlar ve diğer etnik kökenli insanlar özgürce ve kendi istekleri doğrultusunda eğitimlerini sürdürmüşlerdir.

Kıbrıs Türk eğitimi birbirinden farklı Osmanlı, İngiliz ve Cumhuriyet devirlerinde dahi dönem dönem yavaşlamasına karşın gelişimini sürdürmüştür. Bu üç farklı devirde Kıbrıs Türkleri kendi kültürlerini öğrenme yönünde büyük çaba sarfederken Kıbrıs Rumları'nında bu yöndeki haklarına her zaman saygı göstermişlerdir.

KKTC'nde tarihsel gelişim sonucu Türkçe'nin yanında hakim yabancı dillerin başında İngilizce gelmektedir. 1960'lı yıllardan sonra Türkiye'de de İngilizce'nin ön plana çıkması ve zamanla İngilizce'nin tüm dünyada bilim dili olarak yaygınlaşması ve bu nedenle İngilizce eğitim yapan üniversitelerin bazı bölümlerine büyük talep olması , söz konusu bölümlere giriş puanlarının yükselmesine ve buraları kazanmanın da çok güç olmasına yol açmıştır. Bu aşamada KKTC'nde kurulmaya başlayan paralı üniversiteler Türk öğrencilerin imdadına yetişmiş ve Türkiye'deki sınavlarda belli bir puanı tutturamayan öğrencilerin buralarda okumalarına imkan sağlanmıştır.

KKTC'nde de yoğun talep karşısında son yıllarda vakıf üniversitelerinin sayısı hızla artmıştır. Özellikle söz konusu üniversitelerde eğitimin tümüyle İngilizce yapılması talebin

yoğun olmasına neden olmuştur. Gerçektende KKTC üniversitelerinde Türkiye’den ve komşu ülkelerden, Lübnan, Irak ve Ürdün’den binlerce öğrenci İngilizce üniversite eğitimi almaktadır. Bu üniversiteler aynı zamanda , kampüs biçiminde organize olduklarından özellikle Türk öğrencilere cazip gelmekte ve öğrenciler yaşamlarının büyük kısmını üniversite içinde sürdürmektedirler.

KKTC’nin hızlı ve dinamik bir yapıda gelişebilmesi için çeşitli avantajlara sahip olduğu hizmet kesiminde eğitime büyük ağırlık vermesi gereklidir. Öncelikli sektör olarak tanımlanan turizm ve ticaret sektörlerinden daha hızlı ve nitelikli gelişen eğitim sektörü, hizmet sektörü içinde itici bir güç oluşturma potansiyeline sahiptir.

Mevcut coğrafi potansiyeli, tarihi ve kültürel mirası ve turizm potansiyeli iyi değerlendirildiği takdirde KKTC kısa bir sürede üniversiteler açısından kampüs ülke konumuna gelecektir.

KKTC’nde gayri safi yıllık iç hasılatı (GSYİH) katkısı, istihdam yaratması kaliteli ve nitelikli insane gücünün yetiştirilmesinde üniversiteler esaslı birer unsurdur. Bugünkü değerlerle ortalama 25000 öğrencinin 3000 dolardan okuduğu

varsayılırsa ilk andaki katkılarının 75 milyon dolar olacağı açıktır. Öğrencilerin ortalama yılda 3000 dolar da barınma ve yeme, içme için harcadıkları düşünüldüğünde bu rakamın 150 milyon dolara çıkması beklenmektedir. Bu da açıkça eğitim sektörünün ülke ekonomisi açısından taşıdığı önemi göstermektedir.

KKTC coğrafi konumu, sahip olduğu doğal ve tarihi güzellikleri ile başta Türkiye ve Ortadoğu Ülkeleri olmak üzere birçok ülkeden üniversite eğitimi almak isteyen öğrencilerin tercih ettiği bir ülke konumuna gelmiştir. Ancak yüksek öğrenim şuan ki mevcut duruma bakılarak bu sektör başıboş bırakılmamalıdır. Zira bu gelire altyapısı, modern tesisleri, kaliteli eğitim kadrosu ve uluslararası geçerliliği ile birçok üniversite ve ülke rakip olabilir. Gerçekten de ülkemizde kurulmaya başlayan vakıf üniversiteleri hem öğrencileri hemde nitelikli ve kaliteli öğretim üyelerini kendilerine çekme çabası içindedirler. Bu durum KKTC üniversiteleri için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bunun nedeni olarakta KKTC üniversitelerinde halen öğrenim gören öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'den geldiği gösterilebilir.

Dolayısıyla gerekli önlemlerin en kısa sürede alınması kaçınılmazdır.

Burada önemli görev şüphesiz devlete düşmektedir. Üniversitelerin standartlarını korumak için devlet denetimlerinin her konuda artırılması ve düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Gerektiğinde üniversitelere devlet tarafından yardım edilmeli, yeni olanaklar sunulmalı ve bu tip eğitim kurumlarının kurulması için yardımcı ve özendirici tedbirler alınmalıdır.

Üniversiteler mevcut durumlarıyla yetinmemeli ve öğretim kadrosunu ve eğitim müfredatını günün koşullarına ayak uyduracak şekilde modernleştirme yoluna gitmelidir. Ayrıca öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik önlemler alınmalıdır. Öğrencilerin boş vakitlerini değerlendirebileceği sosyal tesisler, kütüphaneler ve kültür tesisleri öğrencilere sağlanmalıdır. Bu tür tesislerin yoksunluğu veya yetersizliği öğrencileri değişik arayışlara ve alışkanlıklara itebilmektedir. Özellikle KKTC’nde eğitim gören öğrencilerin sosyo ekonomik durumlarının normal standartların üstünde olduğu kabul edilirse ve ülkedeki mevcut turistik tesislerin büyük bir çoğunluğunda yer alan casinoların varlığı

öğrencilerin buralara kolayca yönelebilmelerine neden olabilir. Bu nedenle özellikle bu tür tesisler (casinolar) sıkı denetim altında tutulmalı ve buralara üniversite öğrencilerinin girmesi engellenmelidir. Gerekirse bu tür tesis sahipleri ile işbirliği yapılmalı ve öğrencilerin uzak tutulmaları sağlanmalıdır.

KKTC'nin Türkiye dışındaki devletler tarafından siyasi yönden tanınmamış olması ekonomik yönden gelişimini büyük ölçüde engellemektedir. Bu nedenle Türkiye ile KKTC arasında yakın işbirliği kurulmuştur. Bu işbirliği neticesinde uluslararası düzeyde KKTC'nin karşılaştığı engeller Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaya kaldırılmaya çalışılmaktadır. Türkiye yaptığı mali yardımlarla ve ticari anlaşmalarla KKTC ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Akdeniz Bölgesinde başta İsrail , Mısır ve Ürdün olmak üzere bölge ülkeleri arasında ticaret, turizm, eğitim ve hizmet sektörleri alanında oluşturulacak işbirliği imkanları KKTC'ni Doğu Akdeniz ülkelerinin doğal bir ortağı haline getirecektir. Dolayısıyla yakın gelecekte yapılacak yatırımlar Türkiye'nin ve KKTC'nin geleceği açısından önemlidir.

Mal ve hizmet üretimini artıracak yatırımların yapılması ve toplumun üretken hale getirilmesi KKTC'nin geleceği

açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla enerji, su, hammadde ve ulaşım gibi sorunların yanısıra siyasi yönden tanınmama ve pazarın darlığı gibi sorunların yaşandığı ülkede başta eğitim ve turizm sektörü olmak üzere diğer tüm sektörlerin özlenen gelişmeyi gösterebilmeleri için duyulan finansman ihtiyacının uygun koşullarda karşılanması gerekmektedir. Gerçekleştirilecek akılcı yatırımlarla mal ve hizmet üretiminin çeşitlendirilerek artırılması ve bu üretimin uygun koşullarda pazarlanması , ülke ekonomisinin gelişmesinde izlenebilecek en güvenilir ve gerçekçi yoldur.

BİBLİYOGRAFYA

Kitaplar ve Makaleler

ALAGÖZ, C.A; **Coğrafya Gözü ile Kıbrıs**, Türk Coğrafya Dergisi, Yıl 14-15, Sayı No:18-19'dan ayrı baskı., İstanbul 1959

ALAGÖZ, C.A; **Kıbrıs Tarihine Coğrafi Giriş**, Milletlerarası Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri (14-19 Nisan 1969), s:13-29, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:36, Seri:I – Sayı:A2, Ankara 1971

ASLANAPA, Oktay; **Kıbrıs'ta Türk Eserleri**, Kültür Bakanlığı Yayınlarından, İstanbul 1975

ALASYA, H.Fikret; **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara 1987

ALASYA, H.Fikret; **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**, Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Sayı:121, Ankara 1992

ALASYA, H.Fikret; **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Merkezi, Ankara 1998

ARTUÇ, İbrahim; **Kıbrıs'ta Savaş**, Sayfa: 113 , İstanbul 1989

BİLGİN, Zeynep; **Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Yazım El Kitabı**, M. Ü. Yayın No:676, Sosyal Bilimler Enstitü Yayın No: 9 İstanbul 2001

DEDEÇAY, S.Servet; **Kıbrıs'ta Tütün Ziraatı, Tütün Ticareti ve Tütün Sanayii**, Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları:2 , 1983

DEDEÇAY, S. Servet; **Kıbrıs'ta Kümes Hayvanı Besleyiciliği ve Ticareti**, Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları:9, Lefkoşa 1992

DENKTAŞ, Rauf; **The Akritas Plan** , 1968

DENKTAŞ, Rauf; **Rauf Denktaş'ın Hatıraları 1964-1974**, Boğaziçi Yayınları İstanbul

DENKTAŞ, Rauf; **What is the Cyprus Problem** , Lefkoşa 1991

DENKTAŞ, Rauf; **Kıbrıs Meselesinde Son Durum**, Lefkoşa 1996

DENKTAŞ, Rauf; **Rum Yunan İkili: İstenmeyen Cumhuriyetten Nereye?**, Lefkoşa 1996

EGELİ, Sabahattin; **Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı?**, İstanbul 1991

FEHMİ, Hasan; **A'dan Z'ye KKTC** , İstanbul 1992

HACIEMİNOĞLU, Necmettin; **Kıbrıs Harekatının Manası**, Töre Dergisi, Sayı:47, s: 38-40

GÖNEY, Süha; **Siyasî Coğrafya**, Cilt:II, s:118-124, İ.Ü. Yayın No:3820, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 103, İstanbul 1993

GÖRAL, Nihal; **Yonca Ziraati**, Lefkoşa Hayvancılık Dairesi Yayınları, Broşür No: 29, S:3, Cilt:8

GÖZENÇ, Selami; **Güneybatı Asya “Ortadoğu” Ülkeler Coğrafyası**, s: 114-120, İstanbul 1996

GÜNSEV, Mesut; **20 temmuz 1974 Şafak Vakti Kıbrıs'ta**, Kastaş Yayınevi, 2.Baskı İstanbul 1999

GÜRSOY, Cevat; **Coğrafya Bakımından Kıbrıs ve Türkiye**, Milletlerarası Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri (14-19 Nisan 1969), s: 41-48, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:36, Seri:I – Sayı:A2, Ankara 1971

HEİNZE,Christian; **Cyprus 2000** , München 1999

İSMAİL, Sabahattin; **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Lefkoşa 1992

İSMAİL, Sabahattin; **Egemenlik, Konfederasyon ve Kıbrıs Türk Halkı**, Lefkoşa 1993

İSMAİL, Sabahattin; **20 Temmuz Barış Harekatının Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları**

İSMAİL, Sabahattin; **Güneş Balçıkla Sıvanmaz, Lefkoşa 1989**

KÖKSAL, Aydoğan; **Güney Anadolu Bölgesi ile Kıbrıs'ın Turizm Coğrafyası**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 264, Ankara 1976

KUŞETOĞLU, Oğuz; **Kıbrıs Türk Eğitim Ordusunun Altın Kurmayları İlk İskan ve Osmanlı Döneminde Türk Eğitimi**, Yeni Kıbrıs Dergisi,

Cilt:8, No:4

MAKSUDOĞLU, Mehmet; **Osmanlı Tarihi** , Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999

MANİSALI, Erol; **Dünden Bugüne Kıbrıs** , Cumhuriyet Yayınları , İstanbul 2000

MEGALOMMATİS, Cosmos; **Turkish-Greek Relations**, Cyprus Foundation 1994

METİN, Hüseyin; **Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış**, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa 1959

OĞUZ, Süleyman; **Kıbrıs (Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle)**, 4.Baskı İstanbul 1975

ORHONLU, Cengiz; **Osmanlı Türklerinin Kıbrıs Adasına Yerleşmesi (1570-1580)**, Milletlerarası Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri (14-19 Nisan 1969), s: 91-97, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:36, Seri:I – Sayı:A2, Ankara 1971

ORHONLU, Cengiz; **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 121, Cilt:1 2.Baskı, Sayfa: 527-523, Ankara1992

ÖZEY, Ramazan; **Dünya Denkleminde ORTADOĞU Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar**, Sayfa: 233-245

ÖZEY, Ramazan; **Türkiye Aksırsa Kıbrıs Nezle Olur (Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Dünü, Bugünü Geleceği)**, Tarih ve Medeniyet Dergisi, Sayı:55, Ekim 1998 İstanbul

ÖZEY, Ramazan; **Dünya Platformunda TÜRK DÜNYASI**, s: 73-80, İstanbul 1997

ÖZGÜÇ, Nazmiye; **Beşeri Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri**, İ.Ü. Yayın No: 3849, Edebiyat Fakültesi Yayın No:2511, İstanbul 1994

SUHA, Ali; **Kıbrıs'ta Türk Maarifi**, Milletlerarası Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Türk Heyeti Tebliğleri (14-19 Nisan 1969), s: 221-233, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

Yayımları:36, Seri:I – Sayı:A2, Ankara 1971

TARKAN, Tevfik; **Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)**, Atatürk Üniversitesi yayın No:417, Edebiyat fakültesi Yayın No:77, Ankara 1975

TORUN, Şükrü; **Türkiye İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu**, Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul 1956

UÇAROL, Rifat; **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması (Adanın İngiltere'ye Devri)**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayın No: 2434, İstanbul 1978

YORGANCIOĞLU ,M. Oğuz; **Kıbrıs'ta Zeytincilik, Zeytin ve Zeytinyağı**, Mağosa 1999

YORGANCIOĞLU Günay; **Kıbrıs Coğrafyası Fiziki**, Boğaziçi Yayınları, 1998

YOLAK, Seyit; **1571'den Günümüze Kıbrıs Türk Yönetimleri**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Dizisi, 13 kitap, 1.Baskı, Lefkoşa 1989

Diğer Kaynaklar (Raporlar, İstatistikler, Rehber v.s.)

AVRUPA BİRLİĞİ VE KIBRIS; Dışişleri ve savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yayınları

KUZEY KIBRIS EKONOMİSİNİN GELİŞME-

SİNDE TARIM VE SANAYİ SEKTÖRLERİ; İktisadi araştırmalar Vakfı, İstanbul 1989

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ İSTATİSTİK YILLIĞI 1998; KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÜLKE ETÜDÜ; İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No; 1997-65

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÜLKE RAPORU; İhracatı geliştirme Etüd Merkezi , Lefkoşa Mayıs 1998

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ 1995 GENEL TARIM SAYIMI; KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı- İstatistik ve Planlama Şubesi, Lefkoşa 1996

KUZEY KIBRIS 2000 OTELLER VE TURİST HİZMETLERİ REHBERİ; Oteller Encümeni tarafından hazırlanmıştır.

TARIMSAL YAPI VE ÜRETİM 1975-1979; KKTC Tarım Bakanlığı-İstatistik ve Planlama Şubesi, Lefkoşa 1997

TARIMSAL YAPI VE ÜRETİM 1996; KKTC Tarım ve Orman Bakanlığı-İstatistik ve Planlama Şubesi , Lefkoşa 1997

TARIM DAİRESİ YILLIK FAALİYET RAPORLARI 1978-1991; KKTC Tarım , Doğal Kaynaklar ve Enerji Bakanlığı Yayını

TÜRK DÜŞÜNCEİ DERGİSİ KIBRIS SAYISI;
Cilt:8/9, Sayı: 15/16-48/49, Şubat- Mart 1958 , İstanbul 1958

Ansiklopediler ve İnternet Adresleri

Ana Britannica; Cilt:13, Sayfa: 170-171, 316-317, 1994

Ana Britannica; Cilt: 20, Sayfa: 306-307, 1994

Ana Britannica; Cilt: 18, Sayfa: 432-436, 1994

Büyük ansiklopedi (Milliyet Yayınları); Cilt:8 sayfa
3054 –3068

Büyük Larousse; Cilt: 9 , Sayfa 4435, 4587-4588

Büyük Larousse; Cilt: 13, Sayfa 6678- 6684

Görsel Dünya Ansiklopedisi; Cilt: 7, Sayfa: 1776-1779

Thema Larousse(Milliyet Yayınları); Cilt:2 , Sayfa:
104-105

[http:// bornova.ege.edu.tr/](http://bornova.ege.edu.tr/)

[http:// www.e-thologies.com](http://www.e-thologies.com)

[http:// kktc.pubinfo.gov.nc.tr./](http://kktc.pubinfo.gov.nc.tr/)

[http://www.pio.gov.cy./](http://www.pio.gov.cy/)

[http://www.list2000.com.tr./](http://www.list2000.com.tr/)

[http://www.hurriyet.com.tr/hur/turk/00/07/27/dunya/
01dun.htm](http://www.hurriyet.com.tr/hur/turk/00/07/27/dunya/01dun.htm)

[http://members.spree.com/business/95891/egemenlik.
htm](http://members.spree.com/business/95891/egemenlik.htm)

[http://www.trt.net.tr/dosya/kibris/kibris tarihçe 74 s
onrasi.htm](http://www.trt.net.tr/dosya/kibris/kibris_tarihce_74_s_onrasi.htm)

<http://www.tourism.trnc.net>

<http://www.trncinfo.com>

<http://www.magusa.org/>

<http://www.saglikcevre.com/>

[http://members.tripod.com/kibrisevi/linkler.htm.](http://members.tripod.com/kibrisevi/linkler.htm)

<http://www.geocities.com/kuzey-kıbrıs>

<http://www.mebnet.net>

<http://www.ktmmob-imo.org>

978-605-7923-11-0

IKSAD
Publishing House